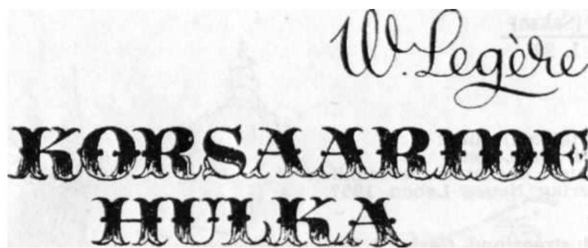

ROMAAN ALŽEERIA KORSAARIDE VIIMASTEST AASTATEST SAKSA KEELEST TÕLKINUD LINDA ARIVA

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» • TALLINN 1973

T (Saksa)
L 32

Originaali tiitel:
Werner Legere
Unter Korsaren verschollen
Verlag Neues Leben 1957
Illustreerinud Gerhard Gossmann Kaane ja tiitli kujundanud Erich Tali

7—6—3 TL 8—73—30

I. ÖINE KÜLALINE

2. veebruaril 1813. aastal hiilib üks mees läbi öö-pimedate Genua tänavate ja pöördub uhkete kaup-meestemajade tagahoovide poolsesse kõrvaltänavasse. Tema

samme pole kuulda. Hoolega väldib ta kohti, kus konarlikule kivisillutisele vähestest valgustatud akendest langeb mõni valgusekiir. Tee näib olevat talle tuttav; kusagil ei komista ta jalg vastu sillutise ääri või kive. San-Lorenzo katedraalist kõlavad kella tunni-löögid. Ka San-Dominicus Piazza reale'l[1] kuulutab

aega: kell on üksteist öösel. Rändur on end surunud ühe ukseorva sügavasse varju. Nuud läheb ta edasi, jääb lõpuks ühe majakese ees seisma. Otsimata leiab ta koputi. Lühike, tume löök. Vaikus. Nüüd teine pikem koputus. Jälle vaikus. Järgnevad kolmas, neljas. Mees astub kõrvale ja ootab. Pinevil kuulatab ta, kas kostab tänavalt midagi. Kuid see on tühi ja mahajäetud.

Hoolimata pingutatud tähelepanust, millega öine külastaja ümbrust jälgib, ei lähe ta kõrvust mööda midagi sellest, mis toimub maja sisemuses. Nüüd tabab kõrv lohisevad sammud, mis lähenevad majauksele. Riiv lükatakse eest, võti nagiseb lukuaugus. Kääksudes liigub uks hingedel. Läbi kitsa pilu langeb varjatud valgus välja.

«Kes seal on?» kuuldub hääl eeskoja poolhämarusest.

Võõras pomiseb midagi. Ukseavajale peab sõna tuttav olema, sest ta ei sulge ust uuesti.

Niikuinii poleks see tal õnnestunud. Sisselaskmist-nõudja oli otsekohe jala ukse vahele pistnud. Kett võetakse eest, võõras võib sisse astuda. Aegamisi ja kohusetundlikult lukustab ja ketistab valvur ukse. Nende ettevaatusabinõude järel heidab ta laterna pealt pika mantlitaolise kuue ja suunab valguse külalisele näkku. Ta ei näe muud kui ainult teravaid, puurivaid silmi. Muus osas varjavad siseneja nägu sügavalt otsaesisele tõmmatud laiaääreline kaabu ja kunstipäraselt kergitatud kraega avar mantel.

«Oh, teie, härra!» Nüüd alles tunneb teener mehe ära. Ta kummardab orjalikult võõra ees. Laternatuli ta käes vabiseb. Tal on hirm.

«Kas te olete majas üksinda?» Külm, käskijalik toon paneb vanakese võpatama.

«Seda küll.»

«Siis juhata mind oma isanda juurde!»

«Mina ... ma ei tea,» kogeleb teener hirmunult. «Edasi, näita valgust! Mul pole tahtmist kaua esikus seista.»

«Vabandage! Härra ei taha, et teda segatakse.» «Mis see mulle korda läheb.»

«Ma teatan teie tulekust. Oodake, palun, üks silmapilk.»

«Pole vaja, näita tuld! Või pean ma ilma sinuta enesele tee leidma?»

Hirm öise külalise ees on suurem kui peremehe ees, seepärast käsib teener mehel endale järgneda: «Tulge siis, härra!»

Laterna ähmases valguses mõjub maja sisemus tontlikult. Võõras ei osuta sellele tähelepanu. Ta ei põrka mitte sekundi murdosakski tagasi, kui talle äkki pimedusest kaks silma vastu välgatavad. Need on öökulli topise klaassilmad, mis valgusest tabatuna helkima löövad. Kui teener hetkeks ümber pöörduks, torkaks talle üksnes silma, et külastaja kõike pilkavalt silmitseb.

Lõpuks jääb teenäitaja ühe ukse ees seisma. Ta tahab juba koputada, kui võõras, kelle nägu ikka veel varjab mantlikrae, ta kõrvale lükkab ja ukse avab.

Ainsa küünla leek raskes hõbedases lühtris hakkab vubisema, kui õhuvool avatud uksest sellest üle libiseb. Külastaja ei suuda täpselt eristada, kui palju inimesi viibib

1Piazza reale — (it. k.) keskväljak.

suures, nii kokkuhoidlikult valgustatud ruumis. Kui ta niimoodi uksel seisab, tema taga kummarduv teener laternaga, mille kuma teda ümbritseb, mõjub ta hirmuäratavalt — salapärane külaline.

Hääletult suleti uks. Küünal põleb jälle rahulikult ja ühtlaselt. Nüüd on toas kolm meest. Sissepääsu vastas istub kõrge seljatoega toolis vanem, äärmiselt hoolitsetud välimusega härra. Keegi noorem mees tõukab parasjagu laua äärest tooli eemale ja hüppab püsti. Häiritult silmitseb ta sissetungijat.

«Pietro!» Vanamehe käskiv toon manitseb noormehe enesevalitsemisele. Kõheldes võtab too uuesti istet.

Need mehed on Agostino Gravelli, kõige mõjuvõimsam Genua pankur, ja tema poeg Pietro.

Võõras on langetanud parema käe, millega ta siiani ikka veel oma mantlikraed üleval hoidis. Ta nägu on näha. Nüüd tõmbub Gravelli ehmatusest kühmu; siis on aga ta ilme jälle rahulik, nagu poleks ehmatus ja hirm sellest üle vihisenudki. See on nii kalk ja raudne nagu suurte tehingute puhul, mis alati pankuri kasuks laabuvad. Ta tõuseb vaevaliselt toolilt. Lühike käeviibe sunnib Pietro toast lahkuma. Jalamaid täidab poeg käsu.

Majaperemehe pakkumist ootamata, laskub võõras

7

laua äärde toolile. Ja nagu tunneks ta end siin kodus olevat, valab ta veini pokaali, mille ääre ta hoolikalt puhtaks pühib.

Pankuri silmist lööb välku. Ta on solvunud, kuid valitseb end. Vaikides võtab ka tema istet.

«Gravelli, me pole teiega rahul,» alustab mantlis mees kõnelust.

«Ma ei tea selle põhjust,» vastab pankur.

«Viimaste kuude jooksul on väljunud mitmed laevad Genuast ja teistest Lääne-Itaalia sadamatest, ilma et me teilt selle kohta teateid oleksime saanud.»

«Kas mina olen kõikteadja!» ägestub Gravelli.

Külaline jätab märkuse tähele panemata. Ta tõmbab taskust paberi ja hoiab seda meelega nii, et pankur peab selle ära tundma.

«Hm, hm,» pomiseb võõras. «Teie saite Alžeeria deilt[2] suure summa raha laenuks. Suure summa. Jah, siin on summa täpselt kirjas. Oodake . . . See oli päästmine ülimast hädast, kui dei teile appi tuli. Ah, Gravelli, vanadus tuleb, mälu hakkab tuhmuma. Kuidas see asi päris oligi? Teie peaksite ju veel mäletama.»

«Ka. . . » viimasel hetkel suudab Gravelli veel sõna «kaabakas» muuta ebamääraseks köhahooks. Aga talle on täiesti selge, et külastaja kõigest hoolimata taipab: kõri kallale tahaks ta võõrale karata.

«Noh, kui te ise rääkida ei taha, Gravelli, olge lahke. Vastutasuks kohustusite meile teatama kõikidest laevadest, mis purjetavad Vahemere lõunaossa.»

Pankur vaikib. Ta tunneb lepingut, mis teda sunnib Alžeeria dei korsaaride röövlaevadele saaki ette ajama.

«Käed lühtrist eemale, Gravelli!» sisistab võõras äkki teravalt. Ja ta jätkab pilkavalt, kui ta oma sõnade mõju majaperemehele märkab: «Peaksite teadma, mees, et te pole mulle vääriline vastane. Ma näen teid läbi. Teil on tahtmine mu pea lõhki lüüa. Siis võiksite südamerahuga dokumendi omastada ja oleksite kõikidest kohustustest lahti. Gravelli, ega te laps ole? Peaaegu kaldun seda arvama, sest te käitute lapsikult. Meie võim on mõõtmatult suurem teie omast, kuigi

8

2Dei — janitšaride nõukogu poolt valitud Alžeeria valitseja tiitel — 1671—1830.

teist on vahepeal saanud üks rikkamaid ja mõjukamaid mehi Genuas. Kahju igast käeliigutusest.»

«Mida te tahate, Benelli?» Gravelli ei lase end hirmutada. Teine oli ta mõtted ära lugenud enne, kui käsi need täide suutis saata. Hästi, see juhus on möödas. Nii on ta küsimus päris asjalik ja ärimehelik.

«Mitte mingeid nimesid, ma hoiatan,» manitseb külastaja. «Ma tunnen end teie majas kindlana. Sellest hoolimata on vaja, et mind mitte kunagi, isegi mitte mõttes, mitte uneski, niimoodi ei kõnetataks. Teie teener on kahtlemata hästi välja õpetatud ega hoia kõrva iga lõhe või prao juures ega lobise ka välja oma isanda saladusi, kui ta need ka teada oleks saanud, aga teie ise võite kunagi mõnes teises kohas end unustada. Mul on teile dei poolt edasi ütelda, et ta teid manitseb oma kohust täitma ja — hoiatab. Viimasel ajal on teated olnud napivõitu.»

«Ma tegin, mida suutsin,» kaitseb end pankur.

«Päh, tühi jutt! Gravelli firma nii laialdaste suhete puhul näib uskumatu, et paljude laevade reisid teile teadmata võisid olla. Ei, ei, ärge püüdkegi mind uskuma panna. Ma tunnen teie suuri äritehinguid, kui neid ka salajas ja variisikute kaudu sõlmitakse. Need on ahvatlenud teid lepingut juba täidetuks pidama. Dei rahade abil on teist saanud tähtis ja mõjukas mees ja nüüd arvate te, et kohustusele, mis sellest tuleneb, võite te tänu oma rikkusele käega lüüa. Mõnda aega tuleb teil aga veel lepingut täita. Ütleme nii: mai lõpuni. Seejärel. . .» Benelli vaikib. See vaikimine aga kuulutab hädaohtu.

Gravelli ei pane veel relvi maha. «Seejärel?» küsib ta vastu. Ta tahaks vastast juhtida oma kaarte avama. Selgepilgulisele rahandusmehele piisaks juba pisi-vihjestki, et omapoolselt astuda samme kavatsetava nurjaajamiseks.

Võigas külaline naeratab õelalt. Ta. näeb pankurit läbi. Kellelegi viitamata pillab ta kerges vestluses lause:

«Mis on surnud mehel kasu kõigest oma valskusega kokkuahnitsetud rahast!»

Gravelli mõistab. Ta tõuseb saadetuna Benelli pilkudest, läheb kapi juurde, võtab sealt paar poognat

9

paberit ja kirjutusvahendid. Kähku kirjutab ta paar rida, puistab liiva peale ja lükkab paberilehe külalise ette.

«Siin, võtke, viige see deile ja andke mulle mu leping tagasi.»

«Veksel! Suurepärane.» Benelli loeb pikkamööda, sõnahaaval maksekorraldust, noogutab mitmel korral nõusolevalt pead. «Firma, kellele maksekohustus on määratud, on üks tähtsamaid ja kindlamaid Itaalias. Teie olete end vankumatult sadulasse upitanud, sõber. Minu lugupidamine!»

«Kas teie ei näe, et ma mõtlen seda ausalt?»

«Iialgi pole me Agostino Gravelli aususes kahelnud. Te ei tarvitse sugugi seda hääletooni pahaks panna, mille ma sõnale «ausus» andsin. Sellistest pisiasjadest, nagu mingi sõna tähendus või kõla, oleme me ju mõlemad üle, kas pole nii?»

Pankur laseb ka selle märkuse mööda, olgugi et tal on tunne, nagu oleks ta vastu kõrvu saanud. «Kas te tahate dei asju sellisel viisil ajada? Teie ponnistuste eest on teile see.» Üle laua lükatakse teine veksel.

«Kümme tuhat itaalia liiri! Ilus ümmargune summa. Te olete heldekäeline, Gravelli!»

«Kas ma pean oma sõprade suhtes kitsipungana käituma?» küsib Gravelli heategijalikult. Ta võiks veel lisada, et tema rikkuse juures on see tühine summa, aga ta jätab selle ütlemata. Võib-olla pole Benelli siiski nii põhjalikult tema äritehingutega kursis ja talle ise järelduste tegemiseks näpunäiteid anda, selleks on vana pankur liiga

ettevaatlik ja liialt kaval. «Hoidku edaspidigi mind saatus olemast kitsi ja tänamatu. Palun andke mulle mu leping tagasi.»

«Silmapilk, Gravelli. Kohe, kohe.»

Pankur hingab kergendatult, kui ta kuuleb oma vastasistujat nii sõbralikul ja kergel toonil enesega rääkimas ja näeb, et see nii rahulikult toolileenile nõjatub. Pika tseremooniaga toob Benelli lepingu lagedale, lehvitab endale sellega tuult. Lõua on ta toetanud vasakule käele, mille nimetissõrm asub ta nina all. Tekkinud väikese pausi järel jätkab külastaja:

«Üks asi paneb mind siiski imestama. Te lubate, et ma kord ka oma isiklikku arvamust avaldan?»

10

Armuliku käeliigutusega lubab Gravelli külalisel edasi rääkida. Benelli lõbustab teda. Ohtlikust vastasmängijast on äkki saanud kohtlane. Seda tegid need kümme tuhat liiri. Raha ees muutuvad kõik pisikeseks ja taltsaks. Seda on ta juba lugematuid kordi tõdenud, mitte kunagi aga nii nagu praegu. Tõsi, asi laabub paremini, palju paremini, kui ta loota julges. Ja et teist veel rohkem sisse mässida, lisab ta kiiresti: «Sõprade vahel on see ju iseenesestmõistetav.» Tühipaljas sõnakõlks.

«Niisiis, ma imestan,» uuesti täidab Benelli pokaali hinnalise veiniga, «et te oma elu kõrgemalt ei hinda. Te pakute selle eest ainult kaks korda nii palju, kui te saite deilt.» Nagu oleks ta need sõnad lausunud ainult iseenesele, tõstab Benelli pokaali vastu valgust, keerutab seda mängeldes käes, nagu tahaks ta kallist märjukest hinnata.

Gravelli kahvatub. Ta märkab, et külalise silmad pole suunatud veinile, vaid nagu kaks pistoda otse temale.

«Mina ... ma ei mõista,» kogeleb ta.

«Teie sõnavara on väike, sinjoor Gravelli. Kas te kord juba ei ütelnud midagi taolist? Lõpp mängule!» Benelli paneb pokaali järsu liigutusega lauale. «Teie hakkate meid jälle nagu ennegi teadetega varustama. Kui te aga nii ei talita, küllap osatakse teid leida, kui te ka Veneetsia tinakambritesse pageksite. Teie äritehingud pankurina meid ei huvita. Tehke seal, mida tahate. Lepingust ei saa te aga iialgi vabaks, ka siis mitte, kui te pakuksite saja- või tuhandekordse hinna. Sähke, võtke oma veksel tagasi. Selle teise paberikese jätate te muidugi selle nii hubase õhtu mälestuseks mulle. — Head ööd!»

Ka Gravelli tõuseb. Hetke vältel oli ta surmani kohkunud Benelli pilgust, aga ta kogus end jälle kiiresti. Ta teab, et külaline ei ütelnud ainsatki sõna üleliia ega jätnud ühtegi ütlemata. Ähvardus tehakse teoks. See seisab dei võimuses, kelle käsutuses on küllalt abilisi, kartmatuid mehi, kellel puudub südametunnistus. Sel ajal kui teine alles viimaseid lauseid rääkis, oli pankuril juba plaan valmis, kuidas hädaohust välja rabelda.

11

«Ei, ei, ärge tülitage end,» Benelli astub naeratades Gravelli juurde ja surub ta näiliselt üsna sõbralikult, aga raudsete musklite abil, toolile tagasi. «Ma leian üksindagi teie majas tee. Teil on hirm kontides. Kui kergesti võiks juhtuda, et te trepil komistate ja minu enesega kaasa tõmbate. Ma ei tahaks langeda õnnetuse ohvriks.»

«Kurat, kurat.» Gravelli laseb kuuldavale oige, kui hädaohtlik külastaja on ukse enese järel sulgenud. Pankur on küllalt aus tunnistamaks, et on Benellis leidnud endale väärilise vastase. Aga esialgu on ta mõtteis dei saadikuga valmis. Need keerlevad nüüd palju tähtsama ümber: kümme tuhat liiri!

«Kümme tuhat liiri! Kümme tuhat,» pomiseb ta ikka ja jälle. Et ta elu lepingu tõttu on deiga seotud, selle üle ta ei halise. Kaalul on raha. Kahju tuleb tasa teha.

Lasta kiirkulleriga väljamaksmine tõkestada. Võimatu. Võib tekkida oht, et homme tuleb uuesti siinsamas ruumis Benelli vastas istuda. «Käitusin nagu juhmard, nagu kollanokk,» tunnistab ta lõpuks iseenesele.

Arglik koputus uksele. Gravelli kuuleb seda nagu mingist kaugusest, aga ta ei tee sellest väljagi. Mõne aja pärast astub teener kutsumata sisse.

«Palun vabandust, härra, see mees keelas mul teile enesest teatada. Ma ei saanud midagi parata. Palun andeks.»

Kaua vaatab pankur raugastunud teenrit, kes isanda pilgu all kössi vajub. Gravelli ei märka seda. Mõtted sööstavad nagu välgud läbi pea. Lõpuks käsib ta: «Kutsu mu poeg.»

Kui veidi aja pärast Pietro Gravelli isa ees seisab, kohutab teda viimase sünge nägu, milles põsesarnad teravalt esile tungivad.

«Istu, Pietro, ei, siiski, tee enne korraldus, et meid mitte ühelgi juhul, kuuled sa, mitte ühelgi juhul ei tohi segada. Isegi kui võõras peaks tagasi tulema: ma ei võta kedagi vastu.»

«Me peame teineteisega tõsiselt rääkima, mu poeg,» alustab ta siis tuhmi häälega. «Me oleme rikkad, sa tead seda. Meie varandus, ei, mitte ainult meie rikkus, minu elu on hädaohus.»

12

«Sinu elu, isa? Sa ajad mulle hirmu peale!» «Ära sega vahele! Sina pead kaasa aitama, et ohtu kõrvaldada.»

«Minus võid kindel olla! Kas see on seotud öise külastajaga?»

«Vaiki ja kuula!» Gravelli teeb pausi, silub käega üle lauba. Ta jätkab, silmad suletud: «Mitte alati pole ma olnud suurpankur Gravelli, vaid olin üks neist paljudest vaestest kaubitsejatest, kes kõige võimalikuga hangeldades endale elulalpidamist peavad teenima. Kord ajasin äri mehega, kes äsja meilt lahkus. See oli ilus, meelitav tehing ja tõotas minu tookordses olukorras märkimisväärset kasumit. Tehing ebaõnnestus. Kaua otsisin nurjumise põhjusi. Loomulikult ei leidnud ma neid, sest see oli meelega sissevedamise mäng. Nüüd näen seda laadi sobingud kohe esimese pilguga läbi. Lühidalt: mina pidin vastutama. Kõik, mis raa aastatepikkuse vaevarikka tööga olin kõrvale pannud, seda oli naeruväärselt vähe, mulle aga näis see olevat varandus, oleks kaduma läinud, kui. . . Aga seda ei tahetud. Mis loevad sellistele inimestele mõnisada kokkukraabitud münti? Mitte midagi, sest nende valduses on hoopis teistsugused summad. Mulle pakuti uut äritehingut. Ma pidin alla kirjutama ühele lepingule. Mina olin aga mõndagi juba õppinud. Ma taipasin, et mind vajatakse. Ja ma ei müünud ennast odavalt. «Nõus,» ütlesin, sirutasin aga kohe käe välja, «kui te maksate mulle selle eest teatava summa! Sündiski, mida ma ei söandanud uskuda. Summaga nõustuti. Ma kirjutasin alla — ja olin rikas.»

«Ja mida leping ütleb? Mida sa kohustusid tegema?» küsib Pietro.

«Kohustusin, kuna mulle ei jäänud teist teed, isegi juhul, kui mu nõudmine oleks tagasi lükatud, teatama Alžeeria deile kõikidest laevadest, mis asuvad teele Vahemere lõunaossa.»

Pietro kargas üles. «Ja sa tegid seda, isa? Sina... tegid seda? Mängisid korsaaridele nende saagi kätte?»

«Jah!» Nüüd alles tõstab Gravelli silmad hinnaliselt laudlinalt, mille mustrit ta kogu aeg oli tuimalt silmitsenud. Karmilt ja kindlalt puurib ta pilk poja oma. Selle sundiva pilgu eest põikleb noorem kõrvale.

13

«Ja edasi?» küsib Pietro.

«Põhikapitaliks dei kuld, rajasin oma suured ärimahhinatsioonid ja kuhjasin kokku varanduse, mille suurust sa veel ei tea. Võib-olla ma näitan sulle oma salajast äriraamatut. Praegu aga võta teadmiseks: sinu looderdamisel ja aja surnukslöömisel on lõpp. Mul on sind vaja. Mind ähvardati surmaga, kui ma lepingu-tingimustest enam kinni ei pea. Viimasel ajal olen ma veel üksnes harva teateid saatnud. Ent dei ja ennekõike see mees,» Gravelli annab pealiigutusega mõista, et ta räägib Benellist, «ei ole partnerid, kes ennast petta lasevad. Ma pean jälle täies ulatuses oma lubadust täitma hakkama. See ei tee mulle muret, aga on midagi muud: ma ei usalda neid enam. Mina olen neil peos. Kui neil peaks tulema tahtmine mind laostada, siis tuleb äge võitlus, sest ma kavatsen end kaitsta. Ja siin pead sina mind aitama.»

Toas valitseb ängistav vaikus. Ainult kella monotoonne tikk-takk kuulutab aja kulgu. Pendel võngub loendamatuid kordi.

Pietro vaikib.

Gravelli on tugitoolis tagasi nõjatunud. Parem käsi lasub südamel, küllap selleks, et ägedat tuksumist vaigistada.

Pietro vaikib.

«Pietro!»

Hüütu ajab oma longuvajunud keha raskelt sirgu.

«See on kohutav! Kui palju inimesi võib olla sinu . . .» ta jätab sõna «reetmise» ütlemata, «sinu teadete läbi surma saanud või sattunud berberite juurde mitte vähem julma orjusesse?»

«Sa mõistad mind siis hukka, poeg?» Pankuri sõnad kõlavad karmilt, siiski tunnetab Pietro isa vankumatut perekonnameelt.

«Mina mõistan koostöö mereröövlitega hukka!»

«Mis meid rikkaks on teinud!»

«Mis külvab õnnetust!»

«Mis meid võimu juurde viis! Ainult tänu sellele osutus võimalikuks sind ülikooli saata. Ainult tänu sellele võisid sa tegelda oma kulukate kunstiharrastustega. Ainult tänu sellele võisid sa ette võtta pikki reise, kõiki oma kirgi rahuldada. Ainult tänu sellele

avanesid sulle uksed maa kõige rikkamatesse ja lugupeetumatesse perekondadesse. Ainult tänu sellele võitsid sa ühe Itaalia esimese perekonna kauneima tütre armastuse. Ainult tänu sellele! Ja minu läbi, minu sidemete tõttu Alžeeria deiga!»

«Ja sellest hoolimata tegid sa halvasti!»

«On see su viimane sõna?» küsib Gravelli luuravalt.

«Kui ma seda veel «reetmisega» ei taha täiendada!»

Vanamees on nagu ümber sündinud.

«Ma nean ära oma armastuse sinu vastu. See viis mind kiusatusse pakkuda sulle sellist elu nagu seda pole ühelgi noormehel ei Genuas, ei ligidal ega kaugel. Sa siis oled võimetu mõistma, et iga päev elust tähendab võitlust, ja lisaks tänamatu. Kui palju parem oleks olnud, kui ma oleksin sind tööle kaasa tõmmanud, nagu seda tegi upsakas Andrea Parvisi oma poja Luigiga, Noorest Parvisist on saanud tubli kaupmees, kes on teatavais tingimusis võimeline minugi valdkonda segama. Luigi, keda ma vihkan rohkem kui kedagi teist, on oma isa poeg. Tema oma isa ei reeda. Tema suu ei lausu kindlasti kunagi selliseid sõnu, nagu sina äsja mulle ütlesid. Luigi Parvisi, kes sind ja mind surmani solvas, pean ma oma pojast kõrgemale seadma. See on ränk! Aga elu on minuga mitmel korral halastamatult, julmalt ümber käinud. Aga

ka praegu ei painuta see mind, isegi kui üks minu oma perekonna liikmetest mind otsustaval tunnil reedab.»

Pingsalt silmitseb noormees isa. Ta näeb ärritunud nägu. Teda haarab hirm. Mis nüüd juhtub?

Siis jätkab vana: «Homme lahkud sa oma perega Genuast. Ma annan sulle kaasa väikese varanduse. See pole mõeldud sinu, vaid minu minia ja lapselaste jaoks, seniks kui nende toitja ise suudab neid näljasurmast päästa. Ära sa katsugi abipalvega oma naise vanemate poole pöörduda! Gravelli ei kerja, ta võitleb mitte hoolides endast ega teiste inimeste arvamusest. Minu maja on sinu jaoks alatiseks suletud. Mul ei ole enam poega. Ja hoia end, Pietro Gravelli, iial suud paotamast selle kohta, mis sa täna kuulsid. Küll sind leida osatakse, kuhu iganes sa ka end peita püüaksid.»

Gravelli on püsti karanud. Ta näolihased tõmblevad.

On kuulda hammastekiristamist. Äkki hakkab ta vaa-ruma, suudab veel parajasti massiivse laua servast kinni haarata, et mitte sellele kokku variseda.

«Isa!» Kiiresti on Pietro ta juures. Ta tahab vana meest üles aidata.

«Ära puuduta mind. Välja!»

Pietro põrkab tagasi. Oiates vajub pankur tugitoolis seljakile.

Veelkordne karje: «Isa!»

«Välja, välja!» möirgab Agostino Gravelli.

Uuesti alustab Pietro: «Isa . . . !»

Äkkvihas, enne kui poeg jõuab rohkem sõnu kuuldavale tuua, kahmab pankur raske hõbedase veinikannu, et sellega poega virutada. Noormees haarab tõstetud käest kinni, väänab sellest ohtliku relva ja surub vihast kobrutava mehe suure jõuga tagasi tugitooli.

«Olgu siis ilma ütteta. Mina ei karda elu. Sinu needuste ja ähvarduste peale ma naeran. Me pole teatris. Mina jään sinu ja dei äritehingute suhtes oma otsuse juurde ega tagane sellest sammugi. Kuigi sa oled saanud rikkaks ja mõjukaks, oled sa vang, kes peab hüppama nii, nagu teda kästakse.»

«Mis see sulle enam korda läheb. Sina viid siis nüüd oma naise ja lapsed elu päikeseliselt poolelt selle varjuküljele?» Gravelli küsib seda nagu muuseas. Kontrast tema varemlausutud karmide sõnadega võrreldes on lõikav. Pankurit kardetakse tema käitumise ja sõnade sellise tulevärgi pärast. Ta on suur näitleja.

Pietro jahmub, kahvatub. Siis viskub ta lauale kummuli, peidab käed vaheliti asetatud käsivarte alla.

«Isa, isa!» oigab ta piinatult. «Isa, ikka ja igavesti, kui sa ka loed sidemed meie vahel purustatuks, mitte midagi ei suuda meid lahutada.» Ja vähese vaikimise järel jätkab ta nüüd juba jälle palju kindlamalt, samal ajal kui Gravelli istub liikumatuna ja osavõtmatuna: «Sa tegid ülekohut. Ma ei saa seda teisiti nimetada. Haridus, mille sa mulle võimaldasid, laseb mul kõike näha hoopis teise pilguga. Mina sain tundma õppida suuri mõtteid ja eesmärke, mis inimkonda on ajendanud; ma olen uurinud mineviku ia veel praegu

olemasolevaid kultuure, olen õppinud kurja heast eraldama. Inimesi orjusesse saata on kuritegu — ja kuritegu on selleks kätt ulatada. Seda ma tean. Aga mina pole sinu üle kohtumõistja, isa, vaid sinu poeg, ja mitte enam laps, kuigi sa mind kunagi pole täiskasvanuks pidanud.»

Poega tabab Gravelli irooniline pilk.

Jälle ainult kella tiksumine. Hinge uuristav, piinav.

Noormees võitleb. Teda pillutakse edasi-tagasi hea ja kurja vahel ja ta ei leia väljapääsu.

Agostino Gravelli ootab. Ta teab, et Pietro seisab ristteel.

Tuim, väsinud, löödud pietro Gravelli otsustab: «Mina olen Gravelli nagu sinagi.»

«See tähendab?» Ülearune küsimus. Isa on võitnud.

«Et mina olen oma perekonna heaks valmis tegema sedasama mida sinagi. Parema südametunnistuse vastu.» Ja lisab palavikuliselt tõtates, et meelemuutust võimatuks teha: «Mida võõras täpsemalt tahtis? Räägi, jutusta, sõna-sõnalt. Ma pean kõike teadma. Ära vaiki millestki, ära ilusta midagi!»

Pankur jutustab. Isa ja poja vahel pole enarn saladusi.

«Ja sa usud, et võõras mõtles ähvardust tõsiselt?» küsib Pietro lõpuks.

«Ilmtingimata. Midagi ei suuda mind nende inimeste kättemaksu eest kaitsta, kui ma küllaldast teenistusvalmidust üles ei näita. Mõnda aega olen ma lepingut üsna lohakalt täitnud. Mitte sinu poolt esile toodud põhjustel. Nendest ma ei hooli. Need köidikud rõhusid mind. Tookord upitas dei mind sadulasse, ratsutama õppisin ise, aga kahjuks hindasin oma jõudu üle. Tänasest peale ma tean, et ma talle alla jään.»

«Mis sa mõtled ette võtta?»

«Ma otsin mingi võimaluse, et vähemalt oma varandust kindlustada. Oma elu pärast ma ei karda, kui ma Alžeeriat edaspidigi informatsiooniga varustan. Aga ma kardan meie öist külastajat. Siiani on ta ainult dei heaks töötanud. Las aga näiteks juhtub, et dei temaga vastuollu satub, või praegune valitseja kukutatakse, nagu see neil seal nii kähku käib, ja uus sellise petise abi hülgab, siis püsib oht, et see mees minu

17

külge klammerdub. Iialgi ei saa ma tema suhtes kindel olla. Kõik sõltub sellest, kumb meist on kiirem ja jõhkram. Ma püüan olla mõlemat. — Aga. . võibolla saab niimoodi teha. — Pietro, sina pead lähemate päevade jooksul Genuast lahkuma. Ma annan sinu käsutusse kõik võimalikud vahendid ja seejärel teostan meie varanduse ülekandmise.»

«Kuhu?»

«Itaaliast ära. Kuid mitte liiga kaugele. Napoleon sai Venemaal lüüa. See muidugi ei tähenda veel, et korsiklase võim on otsas, aga mina ei tahaks enam temale toetuda. Euroopa poliitiline olukord on segane. Mitte kusagil pole absoluutset kindlustatust, kui kõrvale jätta väikeriigid, mis meie jaoks tegevusväljana ei saa kõne alla tulla. Mine Viini. Sa saad minult pidevalt juhtnööre, kuidas seal äri ajada. Mul on tunne, et läheb aega mis läheb, kord tuleb ikkagi täielik muudatus. Võib-olla teeb rahvaste viha türannile lõpu peale. Igast kandist minuni jõudvad teated lasevad seda loota. Hästi, jääb siis Viin. Mina teenin siin deid edasi.»

«Tule meiega kaasa, isa!»

«Mõttetu ja võimatu. Benelli, see itaallasest rene-gaat*, valvab kindlasti iga mu sammu. Siin võib-olla ei juhtu minuga midagi. Viinis aga tabaks mind palgatud mõrvari pistoda, sellepärast et sealt ei saaks ma oma lepingut täita. Nüüd ma palun sind seda teha, mida ma enne käskisin: ära hinga meie praegusest kõnelusest mitte kellelegi, isegi oma naisele mitte. Ja ära maini ühenduses korsaaridega iialgi Benelli nime. Ainult kolm inimest Genuas tunnevad teda sellega seoses: mina, sina ja vana Camillo.»

«Vaikin nagu haud, isa.»

«Hästi, Pietro. Homme räägime edasi. Sina lähed oma naise ja lastega lõbureisile, selleks et prantslastes sinu linnast lahkumine umbusaldust ei ärataks. Ka teisiti ei

hakkaks nad kahtlustama, sest nad ju tunnevad mind, aga nii on siiski parem. Rõõmustan, et ma ei pea enam Luigi Parvisit oma pojast kõrgemale asetama.»

18

Et Pietro kunagise parima sõbra nime sel tunnil veel kord mainiti, on saatus. Noor Gravelli vihkab Luigit sama tuliselt, nagu ta teda varem armastas. Aeglaselt nagu kass kummardub ta kaugele üle laua oma vana isa poole.

«Kas sa tead, et Luigi Parvisi koos Raffaela ja oma pojakese Livioga üsna pea Malagasse purjetab? Ta pidavat seal oma firma filiaali üle võtma.»

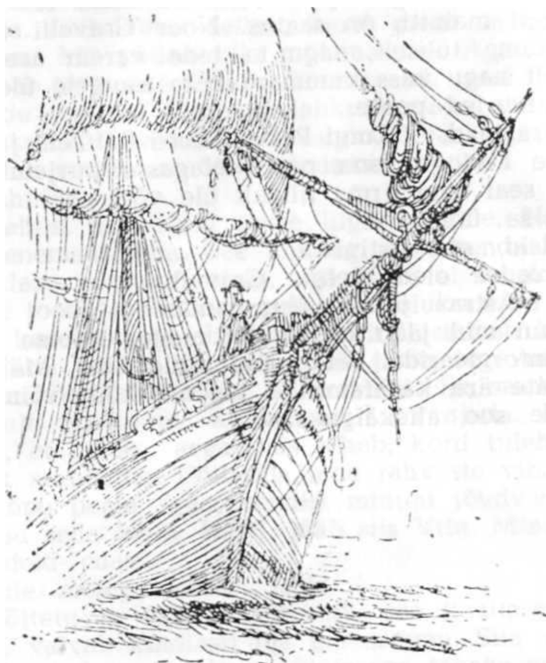
«Mis sa ütlesid?»

«Kuulsin, et «Astral».»

«Pietro, sa oled tõeline Gravelli!»

«Kas «Astra» jõuab sihtsadamasse?»

«Ei, kui mul jääb küllaldaselt aega, et oma sõpru sellest informeerida. Jäta mind nüüd üksi. Ma pean selle teate ära kasutama ja tegema kõik võimaliku Parviside soo allakäiguks.»

II. «ASTRA» LÕPP

Säravalt ilus päev kaldub õhtusse. Päikesel on jäänud käia veel ainult kämblalaiune riba taevast, enne kui ta saab vajuda Vahemere avarusse. Laialt, rahulikult, korrapäraselt voogavad lained, mille harjadel hüplevad päeva hiigeltähe kiired nagu tulenooled.

Aeglaselt nihkub tohutu suure punakuldselt leegitseva kera ette laev. Varsti on ta kogu oma pikkuses selle ees. Tume, raske, kogukas, sest kõik purjed on heisatud; suurepärane vaatepilt. Naisekuju purjeka vööril on nagu tulle kastetud. Kuldsete tähtedega «Astra» ahtril tähistab kaubalaeva nime ja selle all «Genova» — Genuat, laeva kodusadamat.

20

Kolm õnnelikku inimest lebavad tekil mugavates toolides: Luigi Parvisi, tema naine Raffaela ja poisike Livio.

Ei pilveraasugi sügavas taevasinas. Siin ja seal piiluvad juba arglikult üksikud tähed. Nad on alles kahvatud ja näivad lõpmata kaugel olevat.

Kapten Civone on just kiikriga horisondi läbi kamminud. Näha pole ainsatki masti. Ka ilmamuutust pole karta. Ilus ilm püsib. Laevakapten hingab kergendatult. Niisiis võib ta endale lubada oma igapäevase tunnikese juttu Parvisidega. Ta vajab nende muretut lobisemist, sest teda rõhuvad rasked mured.

Samal kursil, mille laev nüüd võttis, on ta sõitnud palju kordi ja ikka jälle haarab teda hirm. Sinjoor Civonele tehtaks ülekohut, teda mõistetaks täiesti valesti, kui püütaks temas näha argpüksi, aga Vahemeri, üks ilusamaid meresid maakeral, on samaaegselt kõige ohtlikum. Mitte looduse kurikavaluse tõttu, mitte sellepärast, et aeg-ajalt ajavad kohutavad tormid ta nii mässama, et lained ähvardavad teki purustada, ka mitte sellepärast, et rannaäärsed madalikud, karid ja rifid sõidu ohtlikuks muudavad. Ta teab, kuidas nendega toime tulla, sest ta on hea meremees. Ei, mitte sellepärast. Inimeste pärast, kes seda valitsevad. Kevadest sügiseni välja Vahemerel ristelda on julgustükk, mis võrdub õnnemänguga. Iialgi ei või teada, kas reis mitte surma või orjusega ei lõpe. Mere isandaiks ei ole selle randa piiravad euroopa rahvad, Prantsusmaa, Hispaania või Itaalia riigid, vaid põhja-aafriklastest valitsejad, Alžeeria dei — türklane, Tuneesia pasa — türklane, Tripolitaania pasa — türklane. Oma piraatlaevadega peavad need võõrad, kelle koduks on mere idaosa, jahti iga purjelaeva peale, mille riik pole oma laeva kaitsnud korsaaride kallaletungide eest iga-aastase tohutu tribuudiga[3]. Genua on juba aastaid Prantsuse keisririigi osa ja nii tema kui ta laevadki kasutavad samasugust kaitset nagu päris prantsuse kaubalaevad. Aga. .. keisri puutumatuna näiv võim on vene kindral Kutuzovi löökide all vankuma löönud. Korsiklane peab pingutama

kõiki jõude, et igal pool puhkevaid käärimist maha suruda. Antud momendil näib Vahemeri talle ebaoluline. Kui korsaarid oskavad olukorda ära kasutada . . .

Civone sülitab pahaselt.

Raffaela Parvisi võtab parajasti väikese Livio sülle. Poisike, kes hetk tagasi alles elavalt lobises, on magama jäänud. Ta naeratab. Küllap näeb väikemees und. Armastavalt silmitseb Luigi Parvisi neid kahte inimest, kes talle on kõige lähedasemad ja kõige kallimad. Põlvedel hoiab ta õhukest lauakest, millel on leht joonistuspaberil

Laevakapten astub ligi. Ta vaatab Parvisil, kes teda veel märganud pole, üle õla. «Suurepärane, sinjoor Parvisi! Te olete ju päris kunstnik!»

«Kas arvate?» vastab Luigi naeratades ja pöördub kapteni poole.

«Tõega! Ma taipan kunstist küll üsna vähe, aga mulle näib, et ainult tõeline kunstnik suudab maalida niisuguse pildi.»

«Kas te ei tahaks nagu ikka veidikeseks meie juures istet võtta,» kutsub noor naine vana meremeest. «Valgus hakkab niikuinii juba kustuma, nii et mu mees peab pliiatsi käest panema. Meie rõõmustaksime, kui saaksime veeta tunnikese teie seltsis.»

«Tänan teid. Ära arvasite mu soovi.» Civone tõmbab tooli, millel enne istus Livio, ligemale ja toob oma piibu lagedale. Kohmetunult keerutab ta seda peos. Enne, kui ta naiselt jõuab suitsetamiseks luba küsida, annab see talle käeliigutusega mõista, et tal pole midagi selle vastu.

Luigi on valminud skitsi alt uue paberilehe esile toonud. Kiirete, kindlate joontega jäädvustab ta magava poisi. See on ainult visand. Homme viib ta selle lõpule.

3Tribuut — andam, maks.

Möödunud on ainult mõned minutid. Kapten Civone on vahepeal oma piibutoppimisega valmis saanud ja pahvib õhku esimesi suitsupilvi. Luigi paneb oma joonistustarbed kõrvale.

«Ma sooviksin ühe palvega lagedale tulla, härra kapten,» alustab Luigi vestlust.

22

«Laske aga tulla. Kui võimalik, täidan selle meelsasti.»

«Kas te saaksite homme leida tunnikese vaba aega, et mulle modelliks olla? Ma tahaksin meelsasti oma tänu nende ilusate tundide eest, mis te meile «Astral» olete valmistanud, pildi kaudu väljendada.»

«See kõlab, nagu oleksite teie minu ees võlglased. Otse vastupidi, sinjoor Parvisi. See olen mina, kes nii mõnegi kauni õhtu eest teid peab tänama. Ma olen alati püüdnud oma laeva reisijatele pakkuda kõiki mugavusi, mis vähegi võimalikud. Mind närib teadmine, et ma ise pole just eriti hea seltskonnainimene, ja ma palun, et te oleksite minuga kannatlikud. Aga tuleme teie palve juurde tagasi. Loomulikult täidan ma selle. Andestage mulle, kui ma oma imestust sõnades väljendan: teie olete ometi kaupmees... ja samaaegselt ühtlasi kunstnik? See näib mulle ebatavaline.»

Kuna Parvisi ei vasta, juhib Civone jutu teisale. «Kui enam mingeid vahejuhtumeid ette ei peaks tulema, oleme me homme õhtul Malagas.»

«Juba nii ruttu? See rõõmustab mind. Aga ma olen teile veel vastuse võlgu .. . Iga inimene vajab pärast päevaste ülesannete ja kohustuste täitmist vastukaaluks vaheldust. Mõned otsivad ja leiavad seda lõbustustes, teised looduses, kolmandad raamatute kohale kummardudes. Mina võtan siis kätte paberi ja pliiatsi ning olen õnnelik.»

«Teie valmistate oma kunstiga palju rõõmu.»

Nende kapteni lausutud sõnade juures libiseb vari üle Parvisi näo.

«Üldiselt jah,» vastab ta. «Ainult ühel korral andis minu joonistamisanne põhjust vihastamiseks ja pahameeleks.»

«Te teete mind uudishimulikuks.»

Raffaela on end abikaasa nende sõnade juures sirgu ajanud. Ta on põnevil, mida Luigi pajatab, sest tema ei tea senini sellest midagi. Aga abikaasa vaikib. Veidi aja pärast tõuseb ta püsti ja astub reelingu äärde, pöörates naisele ja Civonele selja. Lõpuks mitme minuti pärast tuleb ta tagasi:

«Mis selles halba on, kui ma ühest rumalusest

23

jutustan, mida ma kahetsen. Ma palun ainult, et te seda ära ei kasutaks.»

«Selles suhtes võite täiesti kindel olla,» tõotab Civone kähku.

«Noh, hästi. Mul on joonistamiseks andi. Juba lapsena oskasin ma pliiatsit paremini käsitseda kui minuvanused mängukaaslased keelega toime tulla. Ma ei olnud veel üksteist täis ja olin Gravelli poja Pietro parim sõber. Nagu seda laste juures ikka juhtub, kord suurimad südamesõbrad, siis äkki nagu välk selgest taevast, tekib mõra. Läksime mängu juures riidu. Mis asja pärast? Seda ma enam ei mäleta. Tõenäoliselt mingil tühisel põhjusel. Kuna mul oli parasjagu tükk paberit taskus, õigupoolest oli mul alati paber kaasas, nii nagu teistel nuga, nöör ja muu tavaline poistetaskute kraam, hakkasin ma oma vihas Pietrot joonistama niisugusena, nagu ma teda antud hetkel nägin. Selga joonistasin talle vanad, kulunud röövlihilbud ja peaks tegin otsa oma sõbra näojoontega eeslipea. Kui ta seda pilti nägi, ta istus muide ilusasti rahulikult sel ajal, kui mina pliiatsil käia lasksin, tahtis ta mulle kallale karata ja mind läbi peksta. Aga õigel ajal tuli talle meelde, et mina olen temast tugevam; ta rebis mu käest joonise ja jooksis minema.

Ta isa sattus minu lapsikust teost raevu. Solvamisena ei võtnud ta mitte pikkade kõrvadega eeslipead, nagu kergesti võinuks arvata, vaid hoopis röövlihilpe. Teie tõotasite vaikida, sinjoor Civone, nii võin ma lisada: tänapäeva rikas pankur Gravelli oli kunagi põlatud kaubitseja. Minu isa tundis teda juba siis, kui ta alles igasuguse tühja-tähjaga kaubitses. Gravelli tuli rändkaupmehena sageli meie ukse taha. Siis oli ta pikemat aega kadunud. Ta ei suutnud oma kaubitsemisega enam. elatist teenida. Kus ta tookord ringi hulkus, on teadmata. Oletatakse, et Gravelli sepistas oma õnne mägiröövlite juures. Kinnitan veel kord, et see on ainult oletus. Kui ta jälle esile kerkis, oli tal raha ja ta võis Genuasse kaupmehena elama asuda. Ta käitumisviis oli sundimatu ja kindel. Arvatavasti oli ta esimene käik linnas minu isa juurde, kes temaga meelsasti vestles ja ka kunagi nende sõpruse-aastate jooksul pankuri kahtlasele minevikule ei

vihjanud. Seda hindas Gravelli temas kõrgelt. Miks puudu tadagi olukordi, millest on üle saadud? Nii ei jäänud tulemata ka see, et meist, poistest, said parimad sõbrad. Pietro, kelle ema suri, kui ta oli kõigest kahe aastane, tundis end meie kodus hubaselt.»

Parvisi vaikib silmapilgu. Mõtlikult silmitseb ta merd, mis iga minut värvi muudab.

«Kurat kihutas mind taga,» jätkas Luigi jutustust, «kui ma selle joonistuse tegin. Tõenäoliselt arvas Gravelli, et mu isa on mulle jutustanud tema varasemast täbarast olukorrast ja et meie pool selle kohta tihti pilkavalt oma arvamust avaldatakse. Tema silmis võis see näida võltsi sõprusena. Igatahes viis see meie perekondade vaheliste suhete katkemiseni. Pietro ei tohtinud enam minuga rääkida. Aja jooksul tekkis nagu mingi surmavaen. Isad muidugi tervitasid teineteist veel, kui nad tänaval või börsil juhuslikult kohtusid, aga mitte sisemisest vajadusest, vaid üksnes inimeste pärast. Sellest ajast peale võitles Gravelli minu isa vastu ärialal, aga ilma et oleks suutnud talle suuremat kahju tekitada. Parvisi firma tegutseb teiste põhimõtete järgi kui Agostino Gravelli, kes . . . Kuid see ei puutu siia. Kahjuks pole meie omapoolselt midagi ette võtnud, et endisi häid suhteid uuesti jalule seada. Võib-olla oleks piisanud ainult ühest selgitavast lausest, mis aga just ütlemata jäi. Pankur pole nende pikkade aastate jooksul oma tegevuse algusest peale Genuas otsinud mingit sõbralikku läbikäimist teiste ärimeestega ega ole seda temale ka pakutud. Pole olemas perekond Gravellit, on ainult suur Gravelli pangamaja. Võin teile kinnitada, et mu isa pole mitte kunagi võõraste ees kas või vihjamisigi viidanud pankuri minevikule. Ainult mulle rääkis ta sellest kunagi hiljem. Ja ka mina olen vaikinud. Minu usaldus teie vastu, härra kapten, on nii suur, et ma ei kahtle silmapilkugi, et te käitute nii, nagu poleks te minu jutustust kunagi kuulnud.»

Selle kinnituseks sirutab Civone noorele Parvisile käe.

Noormees vaikib ja lõpetab siis sosinal, nagu poleks see enam määratud teiste kõrvadele: «Taolist sõprust, nagu Pietro Gravelliga, pole ma enam suutnud sõlmida.

Aga ma ei vajagi seda. Minu õnn peitub minu perekonnas.»

Parvisi on püsti tõusnud ja silitab abikaasal ning ikka veel unes naeratav Liviol pead. Siis astub ta reelingu äärde ja vaatab läände, kus on «Astra» sihtpunkt.

Kapten tajub noore kaasmaalase erutust, tunneb, et nüüd ei tule enam midagi välja tavalisest jututunnist. Nii lahkubki ta varsti nende juurest.

«Sa armastad Pietrot ikka veel?» küsib Raffaela ja asetab käe kergelt mehe käsivarrele.

«Jah.»

«Ja sinu joonistus on tõesti vaenu ainsaks põhjuseks Gravellide ja meie vahel?»

Luigi vaatab talle imestusega ja üllatunult otsa, ei vasta aga midagi. Siis väljendab Raffaela mõtte, mis tal tekkis jutustust kuulates: «Õigupoolest mitte täiesti usutav, liiga tühine. Mingisugusele minevikule vihjamise tõttu ei lasta ometi heal tutvusel, sõprusel puruneda. Sa kas vaikisid millestki, meelega mitte tahtes sellest rääkida, sest kapten Civone on võõras, kes seda ei tarvitse teada, või pole ka sulle kõik selge. Seda ma siiski ei usu.»

«Miks mitte, Raffaela?»

«Sellepärast, et sinu ja su isa vahel pole saladusi. Ja. . . ühte lauset sa ei lõpetanud. Kuidas see oligi? Kuidagi niimoodi: Meie tegutseme teiste põhimõtete järgi kui Gravelli, kes . . . Palun jätka. Mis sul hakkas? Sa häirid Liviot! . . . Ah, sina!»

Luigi kummardus naise kohale ja suudles teda.

«Sa oled paganama tark naine, kallis. Õigupoolest tuleks sinu suu alati niimoodi sulgeda, aga kuna seda ei saa, peab sulle vastama. Nali naljaks. Sul on õigus, Raffaela. Joonistus pole esimene ja ainuke põhjus sidemete katkestamiseks. See võis kaasa aidata, põhjust tugevdada. Samal päeval, kui ma Pietrot joonistasin, oli Agostino käinud isa juures ja talle pakkunud osavõttu ühest ebatavalisest äritehingust, mida ta üksinda ei suutnud teostada. See oli kavalalt koostatud, viimse pisiasjani läbi mõeldud meistritöö, ja tõotas märkimisväärset kasumit. Loomulikult kuulusid sinna juurde   oluliselt   suuremad kapitalimahutused

firma Parvisilt... ja sõber. Isa suhtus Gravellisse sõbralikult —, kuni selle tunnini. Ligemal järeleuurimisel, kuna kasumiväljavaated olid selleks liiga ebaharilikud, et võinuks rahulduda ühe- või kahekordse kontrollimisega, selgus, et Gravelli läks välja suurejoonelise pettuse peale. Äkki ta arvatavasti taipas, et isa tema sobingud läbi nägi. Ta kahmas isal paberid käest ja rebis puruks, toppides sajad tükikesed oma ülikonna erinevatesse taskutesse.

Mida kaks meest omavahel veel kõnelesid, seda ma ei tea. Igatahes ütles mu isa Agostino Gravellile selge sõnaga, et Parvisi firma lükkab tagasi igasuguse ebaausa äri. Hiljem kontrollisime, nii palju kui see meil võimalik oli (sellest ajast peale läks Gravelli puhtalt üle rahalistele tehingutele), mitmeid tema ettevõtmisi. Need ei olnud kõik päris laitmatud, aga nad olid nii rafineeritult läbi viidud, et kavalale rebasele oleks ikka jäänud väljapääsutee, kui temale oleks hakatud jahti pidama. Loomulikult katkes otsekohe ka sõbralik läbikäimine.»

«Ja kuidas oli lugu joonistusega?»

«Kohe varsti pärast läbirääkimist joonistasin Pietrot. Ma mõtlen, et pankur arvas esimesel hetkel, et isa on selle, mis ta teadis, avalikuks teinud ja sellest isegi oma üheteistkümneaastase pojaga rääkinud. Aga, nagu ma juba kinnitasin, ei tea sellest keegi. Ja nüüd tauniks isegi Agostino ise neid keerdkäike, mida ta kunagi kasutas. Ning nüüd, kallis, lõpetan sinu jaoks selle lause: Parvisi firma tegutseb teistel põhimõtetel kui Agostino Gravelli, kes on ebaaus kaupmees või vähemalt oli seda.»

Parvisi on naise ja lapse alla saatnud. Nüüd seisab ta veel natuke aega tekil. Mälestus noorussõprusest Pietro Gravelliga hääbub nagu kaja. Kunstnikusilmadega vaatleb ta taevast, mis sügavast tumesinisest idas hõõguva violetseni läänes üle mere kummub.

«Astra» reis on ilusasti laabunud. Tuuled ja meri on olnud päri. Ei Raffaela, Livio ega Luigi olnud mere-haiged. Üksnes Benedetto Mezzo, Parvisi perekonna kauaaegne teener, kes nüüd ka noorperemeest Mala-gasse saadab, kannatab merehaiguse all.

Benedettol   ei   lähe   hästi.   Kooljakahvatu,   mitte

ühekski käeliigutuseks võimeline, tahtejõuetu, lamab ta rippvoodis, kui Luigi tema juurde sisse astub. Ta on veidi üle neljakümne ja armastab oma noori här-raseid. Väike Livio nimetab teda oma parimaks sõbraks. Alati leiab Benedetto aega lapsega mängimiseks. Ja kuidas Benedetto veel mängida oskab! Ta tunneb kõiki mänge, mis seitsmeaastast poisikest köidavad, ja on osav meisterdaja ning leiutaja, lühidalt: Liviole hädavajalik. Kakskümmend aastat tagasi tegeles ta täpselt samuti Luigi Parvisiga. Sinjoor Andrea naeratas mõistvalt, kui teener otsekohe nõustus oma kodu-maa ümber vahetama võõrsiloleku vastu, kui ta ainult tohib poisi lähedusse jääda. «Kas ta magab?»

«Jah, Benedetto.» Kummalgi mehel pole kahtlust, et tema võib tähendada ainult poissi. «Ja kuidas sina end täna tunned?»

«Mina olen varsti jälle ametis. Päris kindlasti!»

«Kapten Civone arvab, et me juba homme õhtul sõidame sisse Guadalmedina jõe suudmesse, mille ääres asubki Maiaga. Siis paraned sa kiiresti. Ära muretse, vana. Kas sul on midagi vaja?»

«Aitäh, ei.»

«Head ööd, Benedetto.»

Laevakapten mõtleb järgnevate tundide vältel tihti kuuldule. Lapsik rumalus on niisiis põhjuseks, et Genua kaks kõige mõjuvõimsamat kodanikuperekonda on omavahel vaenujalal. Südames pole ta just eriti rõõmus selle üle, et Parvisi sellest rääkis. Väljaspool-seisjale, nagu seda on tema, kapten, on mõnikord parem mitte olla asjasse pühendatud. Võib juhtuda, et äkki kistakse sind keerisesse kaasa, ilma et sul asjaga kõige vähematki pistmist oleks, ja samal ajal, kui selle maailma vägevad teineteist ainult vastastikku hõõruvad, võidakse sind nagu veskikivide vahel peeneks jahvatada.

Veel kord uurib ta taevast. Pole põhjust ilma pärast muret tunda. Veel mõni tund ja nähtavale ilmub Hispaania rannik. Üks päev sõitu avamerel, see ongi kõik. Iseenesestmõista võtab ta Parviside kui võõrustajate küllakutse firma kohalikku harukontorisse vastu ja seal juuakse temaga kokku edasise äri õitsengu ja

kordamineku terviseks. Veinikeldris leidub kindlasti mõni tolmuga kaetud pudel suurepärast Maiaga veini, mida hoitakse varuks erakordseiks puhkudeks. Noor kaasmaalane oli ütelnud, et need tehakse tänutäheks temale tühjaks.

Civone peab veel lühidalt nõu esimese ohvitseri ja tüürimehega ning tõmbub siis oma kajutisse.

Mitu tundi hiljem, öö ja päeva piiril. Ohvitser on just lõpetanud esimese osa oma sissekandest logiraamatusse, kui mastikorvist kõlab hääl:

«Laev silmapiiril!»

«Asupaik?» vastab ohvitser küsimusega.

«Edel!»

«Mis laev?»

«Pole veel arusaadav!» kõlab veidi aja pärast ülevalt.

«Otsekohe teatada üksikasjad!»

«Just nii, härra!»

Erutatult käib valveohvitser tekil edasi-tagasi. Ta on rahulolematu iseenesega sellepärast, et see teade teda nii rahutuks teeb. Iseenesest on ju täiesti igapäevane asi merel laeva kohata. Eelkõige ranna läheduses, kus liiklus pealegi on tihedam kui avamerel. Kuid ta ei suuda oma rahutult pekslevat südant vaigistada.

«Kuidas on?» küsib ta jälle ülevalt.

«Paistab olevat kiirpurjekas. Ma ei saa veel midagi täpsemat ütelda.»

«Inimesehing, sa pead ometi suutma kiirpurjekat tavalisest laevast eraldada! Nühi uni silmist! Ma tulen ise!» Ohvitser võtab pikksilma ja ronib nöörredelit A?õngutades üles.

«Seal, härra!» näitab madrus mastikorvis kätte vaatesuuna ja lisab vabandades: «Valgus on väga ebasoodus.»

Kaua silmitseb ohvitser veel üsna kaugel asuvat laeva. Kiirpurjekas, selles pole mingit kahtlust. Rohkem ei suuda aga ka tema veel kindlaks teha. Võibolla mõni hispaania sõjalaev või ka prantslane. Hea oleks, sel juhul poleks ohtu veel viimasel minutil korsaariga tutvust teha.

«Niisiis, ära lase seda selli silmist. Ta on nobe poiss.»

Ohvitser laskub tagasi tekile.

29

Natukese aja pärast võib ta laeva siit ka näha. Ta laseb lendu vägeva sõimusõna. Võõras hoiab kurssi «Astrale».

«Korvett nähtaval!» kostab teade vaatluspostilt. «Hispaanlane, prantslane?» «Sõidab ilma liputa!»

«Neetud! Purjemeister! Junga!» Kutsutud ruttavad kohale.

ühele annab ta käsu: «Kõik käed tekile!», teisele: «Ärata kapten!»

Purjemeistri vile kilahtab vaiksesse hommikusse. Laeva junga jookseb käsku täitma.

«Relvameister!»

Ohvitseri juurde astub kantis õlgadega vana meremees.

«Teie mehed suurtükkide juurde. Päev tõotab tulla palav!»

«Mis lahti on, härra?» küsib vana.

«Siin, võtke pikksilm! Lääne-edelas!»

«Kõigi pühakute nimel! Võite mu tõrva ja sulgedesse kasta, kui see mitte . . .»

«. . . korsaar pole! Selle peale võite kindel olla: see on korsaar! Jumal olgu meile armuline! Te teate, mis meid ootab, kui mehed kas või silmapilguks käed rüppe lasevad. Kihutage neid tagant. Alus tuleb põhja lasta, või me oleme kõik kadunud.»

Sealt tulebki kapten. Vaja on ainult mõni sõna, et kogemustega laevakomandörile hädaoht, milles «Astra» viibib, selgeks teha.

«Purjemadrused vantidesse!» annab ta käskluse.

Purjemeister kordab käsku võimsa häälega.

«Kurss läände!» Korraldus täidetakse. «Astra» pau-dib tuulepealsesse külge ja ajab enese jälle püsti.

«Suurtükid on laskevalmis!» teatab relvameister.

«Ära oodata!»

Kiirpurjekas on nüüd juba palja silmaga äratuntav. See on nägus laev. Ehitatud palju voolujoonelisemana kui kaubapurjekas, mis temaga võrreldes nagu tigu edasi roomab.

Võitlus on vältimatu, kui osutub õigeks oletus, et see on piraatlaev, korsaar, võib-olla koguni alžeeria oma, ja kui ta ei pea «Astrat» mitte prantslaseks, vaid

30

geenualaseks. Siis kaaperdatakse «Astra». Inimestele tähendaks see orjust või surma. Sageli on kiire surm väiksem õnnetus, sest orjuse piinad ja kannatused on ebainimlikud. Jääb muidugi võimalus, et pikkade aastate järel võidakse sind vabaks osta, aga mida vahepeal tuleb taluda, seda ei korva uus vabadus. Paljud hukkuvad nälja ja peksu kätte, teisi rebivad tükkideks metsloomad või nad kaotavad mõistuse.

«Astra» on võitluseks valmis seatud. Iga mees seisab oodates oma kohal. Veel pole peale tõsiasja, et võõras laev kiiresti läheneb, märgata midagi ebaharilikku, kui mitte arvestada, et kiirpurjekas sõidab liputa.

Kapten Civone teadis juba ette, et kursivahetus, mis teda peaks rannale lähemale viima, on mõttetu. Korvett purjetab palju kiiremini, üsna pea on mõlemad laevad kõrvuti. Kui võõras, vastupidi kartusele, ei- haudu kurje kavatsusi, on kogu kummitus mõne tunni pärast horisondi taha kadunud.

Jälle uurib Civone tundmatut pikksilmaga.

Siis sähvatab korvetilt tuli. Mürin rebestab hom-mikuvaikust. Võõras laev nõuab, et «Astra» sõidaks tema juurde. «Astra» ei saanud vigastada, kuna hoiatav lask oli suunatud käila ette.

«Astra» topis laperdab Prantsuse lipu kõrval Genua oma. Ja Liguuria vabariigil Genual pole mingit lepingut berberite riikidega.[4] Ja kui olekski, ebameeldiv on end lasta ühe korsaari poolt kinni pidada ja läbi otsida. Röövleilt võib kõike oodata. Võib-olla leidis aset mõni läbirääkimine prantsuse konsuliga, mis polnud valitsejale meeltmööda. «Tooge mulle mõni tema maa laev,» võis türklasest valitseja pärast seda oma kapteneid käsutada. — «Laev röövitud? Jah, meie ei lase endi kulul nalja heita! Kuidas tuleb teie konsulile pähe minuga mitte nõustuda! Te võite priisi[5] vabaks osta, hinna määran mina. Muus osas oleme loomulikult nagu varemgi parimad sõbrad. Allah õnnistagu sind, võimukas sõber, ja andku sulle õnnelikku kätt kõigis sinu ettevõtmistes!» Nii juhtub sageli

hoolimata kehtivatest lepingutest. Ja Genual ei ole lepingut. Kapten või üks korsaari ohvitseridest, saadetuna teisest mehest, tuleb «Astra» pardale ja kuulutab laeva priisiks. Inimestest saavad orjad.

Civone käsud sajavad kukerpallitades üksteisele. Hästi treenitud meeskond täidab neid kiiresti ja oskuslikult.

Korsaar, kellena ta end suurtükipauguga tutvustas, on lähedale tulnud. Mõlemad laevad asuvad juba parras parda poole. Vahemaa on aga veel üsna tunduv.

Kohe pärast lasku muutus röövlaeval elavaks. Äkki kihab seni nagu surnuna paistnud tekk inimestest. Relvad helklevad esimestes päikesekiirtes.

Geenualasest kapten teab, et tema laev ei suuda võita küll väiksemat, kuid igati tugevamat purjekat, kuigi ta, nagu kõik kaubalaevad, on kaitseks korsaaride vastu varustatud rohkete suurtükkidega. Põgeneda on võimatu. Tuleb langetada raske otsus. Kas võidelda elu mängu pannes või laev lihtsalt käest anda? Piraatidelt pole ei nii ega teisiti armu loota. Jääb üksnes ebakindel võimalus saada pärast aastatepikkust orjust vabaks ostetud. Veel pole midagi otsustatud. Antud momendil on vaja «Astra» parras mereröövlite laevast ära pöörata.

Purjekas kuulab tüüri.

«Taaruv part!» kiristab Civone manöövri ajal läbi hammaste. Millise kergusega seevastu tuleb korvett toime iga kursimuutmisega.

«Tuld! Kõigist torudest!   Tuld!»

Hõisetega tervitab meeskond kapteni otsust.

«Astra» alustab ebavõrdset võitlust.

Müriseval häälel kordab relvameister käsklusi. Kaubalaev kõigub kahurikärgatustest. Vahepeal on kapten jaganud uusi käske. Jälle vahetatakse kurssi.

4Berberite riigid — Alžeeria, Tuneesia, Tripolitaania, nimetatud seal elava berberite suguharu järgi.
5Priis — meresaak.

Näib, et korsaaridelaeval ollakse kõikteadjad. «Astra» kuulid tekitavad küll taglastusele veidi kahju, kuid põrmugi mitte sellist nagu oodati. Pisut enne kogupauku tegi piraat samuti pöörde. Osa mürskudest langes kahju tekitamata vette.

Laevad purjetavad halsse vahetades siksakis. Kohmakas «Astra» raskepäraselt ja vaevaliselt suure lasti tõttu, mis ta trümmi on puugitud; sale korsaar vilkalt

32

ja osavalt. Sealjuures läheneb röövlaev üha enam Genua purjekale. Mõlemal pool kasutatakse iga võimalust vastast tabava kahuritulega rivist välja lüüa.

Madrused «Astra» suurtükkide juures töötavad nagu meeletud. Torud on hõõguvkuumad. Põletusvillidele kätel ei pöörata mingit tähelepanu. Villid? Kaalul on elu ja vabadus! Kuulid siia, püssirohi kohale! Kiiremini, kiiremini!

«Suurtükk laskevalmis!» — «Suurtükk laskevalmis!»

Kuulid lendavad korsaari poole. Suurtükid puhastatakse, laaditakse uuesti. Raporteeritakse.

«Tuld!» Jälle müriseb pikne üle «Astra» teki. «Tuld, tuld!» Pauk järgneb paugule. Võitlus käib elu ja vabaduse eest! Suurtükimeeskondadel pole aega tähele panna, mis ümberringi toimub. Neile mahub pähe ainult üks mõte: tulistada, tulistada, kuni vaenlane on tehtud pihuks ja põrmuks.

«Tuld!» Süütetaht lööb hõõguma, süütab püssirohu. Kostab üdinitungiv kisa. Suurtükitoru lõhkes. Suurtükile kõige lähemal seisnud on surnud, teised, kes sel hetkel kõrvale kummardusid, et maast uut kuuli, puhastusvarrast, püssirohtu või midagi muud võtta, kantakse raskesti haavatutena minema.

Luigi Parvisi kihutab trepist üles. Paks, kuum leitse ja suits paiskuvad talle tihedate joomedena vastu. «Astra» põleb mitmest kohast. Siin nilpsavad tulekeeled rippulangenud purjesid, seal õgib tuli tekki. Laevast on jäänud järele vaid ujuv rusuhunnik. Nüüd on mängus veel ainult elu!

Ainult mõned meetrid lahutavad «Astrat» võõrast purjekast. Ka see on raskesti vigastatud. — Korsaar! Ja «Astra» ei kuula enam tüüri. Rooliratas on puruks.

Piraatlaeva vantides ripuvad nagu viinamarjad tumedanahalised inimesed: türklased, araablased, maurid, neegrid. Käes hoiavad nad raskeid pootshaake. Veel mõned minutid, siis sööstab verejanuline jõuk kaubalaevale ning külvab surma ja hukatust.

Luigi Parvisi teab, et korsaaridelt pole armu loota.

«Odavalt nad mind ei püüa,» pomiseb ta. Äkki turgatab ta pähe mõte oma lapsest ja naisest.

Nagu sõnn laseb Parvisi kuuldavale möirge: «Gee-

33

nualased, itaallased, kaasmaalased! Võidelge vabaduse eest, elu eest!» Karje hajub, keegi ei kuule seda. Ka Civone käsklus: «Tulistamine jätta. See ei aita. Võtke käsirelvad, mehed!» ei jõua enam meeskonna teadvusse. Igaüks teab, et nüüd peab ta üksi enda eest seisma.

Kaupmees vaatab ringi.

«Andke relva, relva,» oigab ta.

Seal lebab kirves. Surnud madruse vöölt rebib ta püstoli ja padrunitasku. Vaene mees ei vaja enam kumbagi.

Kõmahtab viimane suurtükipauk. Üks haavatu on end jalule ajanud, süütetahi värisevate kätega püssirohu juurde asetanud ja silmapilgu võrra varem laengu torust päästnud, kui piraatide pootshaagid suutsid «Astra» taglasesse haakuda. Lasu mõju on laastav. Pool korsaari tekiehitistest lendab rusudeks, langedes osaliselt Genua

purjekale. Mõlemad laevad on lahutamatult teineteises kinni. Röövlijõuk voolab õnnetule laevale.

Võõrapärased häälikud purskuvad kähedaist kurkudest. Kõikjal ilmuvad nähtavale vihast moondunud lõustad. Kolme-, nelja- ja viiekaupa tormavad jõhkardid iga üksiku «Astra» mehe kallale. Võitlus on lühike ja ebavõrdne. Kohutavad jataganid, korsaaride lühikesed kõverad mõõgad, peavad rikkalikku lõikust.

Paiguti kohtavad piraadid ootamatult visa vastupanu. Sinna tormavad nüüd kokku kõik need, kes on oma veretöö juba sooritanud.

Luigi on haaranud suure lõmmu «Astra» grootmas-tist ja keerutab seda enese ümber. Vastased ei pääse selle otsekui pikendatud käsivarre tõttu temani. Ta on mõned maurid ja türklased selle relva abil juba rivist välja löönud.

Temast mõne sammu kaugusel võitleb vana relvameister oma elu eest. Iga hoobi puhul, mis ta vaenlasele jagab, purskub pingutuse tõttu veri ta paljudest väikestest haavadest. Veel on tal jaksu täie hooga enese ümber raiuda. Vana mees teab, et talle on jäänud ainult mõned minutid vastupanu osutamiseks, ja see annab talle üleinimliku jõu.

34

Köis vihiseb läbi õhu. Silmus sulgub vägilase kaela ümber. Tõmme. Relvameister prantsatab tekile. Juba on jõhkardid ta kallal.

Viimse jõupingutusega ajab mees enese üles, raputab kaks piraati enda küljest lahti. Üle laeva rullub appihüüe, nii läbilõikav, kutsuv, et isegi korsaarid võpatavad. Asjata. Keegi ei saa ahistatule appi tulla. Mõõk välgatab päikese käes.

Selle karje peale võpatas ka Parvisi. Kiire pilk sinnapoole. Ta näeb vapra relvameistri lõppu. Võib-olla juba samal minutil valmistatakse temalegi samasugust.

Kas ta peab edasi võitlema või alla andma? Kas ta jäetaks ellu, kui ta vaikselt maha istuks ja ennast enam ei kaitseks? Ei, neil loomastunud inimestel puudub kaastunne. Nad on verejanus, nad peavad tapma isegi siis, kui nende vastu enam kätt ei tõsteta.

Nagu tiigrid lähenevad nüüd relvameistri tapjad noormehele, kes lõpuks ainult veel kõige ohtlikumaid vastaseid tagasi tõrjub, ilma ise enam kedagi ründamata. Ta on kahevahel, kuidas edaspidi toimida.

«Luigi, appi!» karjatab Raffaela viimses hädas. Kaks neegrit lohistavad õnnetut naist käsi- ja juukseidpidi üle teki.

Üks mees viskub vahele: Benedetto. Keegi lööb ta pikali.

«Käed naisest eemale!! Te^e koerad! Ma tulen, Raffaela!» Kümne mehe jõuga vibutab Luigi oma surma külvavat relva. Talle kõige lähemal seisjad vajuvad tabatuina kokku. Hetkeks jõuk taandub.

«Koerad!» See on teine hääl, mis kordab sama sõna. Ründajad tõmbuvad küüru ja tungivad jälle peale.

Veel pole Parvisi haavatud. Ja ometi ei muuda ta nii talle endale kui ka kõigile teistele «Astral» viibivatele inimestele määratud saatust. Tema jõuline võitlus vallandab piiritu raevu. Ikka jälle õhutab võõras hääl. Luigi ei tohi hetkekski pöörata pilku elajalikult karjalt, peab vaenlase silmist lugema iga pealetungi-mõtte enne, kui käsi selle teostamiseks tõuseb.

«Lasen teid kõiki raadele riputada, kui te taganete!» ähvardab nüüd hääl. Ah, röövlaeva kapten jälgib võitlust ja kannustab oma mehi tagant.

35

Parvisi riskib otsida seda meest inimjõugus.

Seal ta seisabki. Teiste selja taga. Türklane. Suur, laiaõlgne, tal näib olevat hiigeljõud.

Rohkem ei suuda Luigi sel hetkel haarata, ta ei või vastastele hõlpu anda. Nüüd on ta endale pisut ruumi teinud.

«Arg peni! Kui sul julgust jätkub, reis[6], siis võitle minuga mees mehe vastu!» õrritab ta teda kahevõitlusele kutsudes. «Elu elu vastu! Noh?»

Korsaaridel jäävad geenualase sellist jultunud väljakutset kuuldes suud ammuli. Tahtmatult taganevad nad mõne sammu, avavad oma kaptenile kitsa läbipääsu.

Nüüd võib Parvisi näha piraati kogu tema pikkuses. Ta peas troonib valge turban suure, sätendavatest kividest ehispandlaga. Käsivarred on asetatud vaheliti, mehe rahulikkuse ja tugevuse väljendus. Veripunast siidrüüd hoiab koos lai nahast punutud vöö, mille vahele on pistetud kuldkäepidemega pistoda ja püstol. Vasakul küljel ripub hinnaline kõver mõõk, mille tupp on rikkalikult kaunistatud kalliskividega.

Ilus mees, peab Parvisi nentima. Korrapärased näojooned, suurepärane must mokahabe, kõvasti kokkusurutud huuled ja raev ning viha põlevates silmades.

«Hahahaa!» Korsaaride kaptenil on varuks ainult pilkav naer mehe jaoks, kes on tal niikuinii pihus. Pikkamööda tõmbab ta püstoli vöö vahelt, kontrollib laengut, tõmbab kuke vinna, aga ta ei tõsta relva palgesse.

«Kallale! Tehke talle lõpp peale!» käsutab ta. Ta silmis leegitseb vihkamine. Aeglaselt tõstab reis püstoli. See on sihitud ühe tema oma mehe pea peale. Ta ei kõhkle hetkegi päästikule vajutamast, kui tema käsule otsekohe ei alluta.

Kitsas läbipääsutee sulgub. Korsaarid paiskuvad ettepoole.

Parvisi võtab hoogu võimsaks löögiks. Kolm, neli vastast sirutab hoop pikali. Kuid ta on löögisse paigutanud liiga palju jõudu. Puu põrkab käest lahti. Enne

kui ta suudab sellest uuesti kinni võtta, haaravad käed tema enese järele. Ülim oht! Luigi vetrub üles, nagu koosneks ta keha üksnes kõõlustest, pantri kõõlustest. Kõikjal leiavad ta käed ja jalad tuge «Astra» rusudest. Nii tormab ta minema. Ta ei tea, mis edasi saab, ta peab ainult silmas iga võimalust, et end jälitajate vastu kindlustada. Komandosilla rusudel tõmbab ta hetkeks hinge.

Juba kihutavad kapteni raevusööstudest ülesõhuta-tatud vaenlased ligi.

Parvisi rebib laskerelva vöö vahelt. Onn, et see ronimisel kaduma ei läinud. Esimene, kes trepist üles ronib, saab kuuli pähe.

Nüüd alles tunneb noormees ebavõrdse võitluse täit pingutust. Veri taob meelekohtades, süda peksab nagu kõrge palaviku korral, kõrvad on kurdid.

Sel ajal, kui viimane võitleja «Astral» jälitajaid ootab, kerkib tema selja taga üles sünge lõust. See on türklane. Kaks kätt toetuvad ehitisele. Pea tõmmatakse tagasi, nii et see peaaegu kaob õlgade vahele, hoovõtt — ja piraat külitab laudadel. See toimub painduvalt, mängeldes, hääletult. Vaevalt on korsaar end korralikult jalule ajanud, kui ta juba hiilib paar sammu edasi ja ajab end välkkiirelt sirgu. Hoop püstolipäraga. Luigi Parvisi langeb ettepoole, sillalt alla ja tagaajajate jalgade ette.

Ei mingit võidukisa. Ükski lihas ei liigu türklase näos. Liiga igapäevane on see hirmus töö tema jaoks.

Keegi ei tunne huvi võidetu vastu. Võitlus on võidetud.

Pisut hiljem visatakse nii sõprade kui ka vaenlaste elutud kehad üle parda. Neile saadetakse järele kõik, mis tulistamise tagajärjel lahti on rebitud, lauad, plangud, pealisehitised.

Üksnes need pääsevad eluga, kes võitluse ajal tekil polnud või kes veel hingavad. Neile jäetakse elu, et neid orjusesse saata.

Orjusesse!

---

[6] Reis — (araabia k.) laevakapteni tiitel Türgis.

Nende «õnnelike» hulgas on ka Parvisi teener Bene-detto.

Alžeeria dei korsaarid on «Astra» peremehed.

III. EKSITAV TEADE

«Räägitakse, et tänaseks oodatakse Marseille purjekat. Kas teie olete sellest midagi kuulnud, sinjoor Gravelli?» Selle küsimuse esitab börsilt lahkumisel pankurile üks vana kaupmees.

«Olen parajasti teel sadamasse. Mulle peaks sellega teateid tulema,» vastab kõnetatu.

«Teie teate seda siis kindlasti? Siis saadaksin teid, kui teile minu seltskond tüütav pole.»

«Mina ei saa teid takistada, Brändi.» See on lausutud üleolevalt. Gravelli suunurkades mängleb halvustav naeratus. Teine tahab end tema ligidusse hoida, endale võib-olla krediiti hankida, või loodab ta kohtumistest, mis pankuri teel võivad ette tulla, oma isikliku äri jaoks kasu lõigata? Terve linn teab ju, et üks Prantsuse laev on sisse tulemas.

Kaupmees tajub pankuri tõrjuvat hoiakut, aga ta ei tee sellest välja. On juba kord nii, et selle maailma vägevad vähem õnnelikke ülalt alla kohtlevad.

Vana sadamamuuli äärde, mis peaaegu kogu sada-mabasseini ümbritseb ja sadamat avamere eest kaitseb, on kogunenud juba kaunike hulk inimesi. Nad seisavad rühmiti koos ja arutavad äriasju või annavad voli tavalisele linnaklatšile.

Gravelli otsib endale koha lastimiseks valmis pandud kastide ja pallide[7] vahele.

«Õigupoolest peaks Marseille purjekas tooma teateid ka «Astra» jõudmisest Malagasse,» tähendab Brändi natukese aja pärast.

«Hm.» Rohkem ei ütle Gravelli selle kohta midagi.

«Ma tean, teid see ei puuduta. Seevastu põlevad mitmed geenua kaupmehed ooteärevuses, et purjeka lõpule jõudnud reisi kohta kinnitust saada. Vabandust, aga miks te selle suurepärase äri, kindlustada «Astra», tuulde lasksite? Terve linn oli üllatunud, kui te omal ajal selle tagasi lükkasite.»

«Võib-olla polnud mul lusti oma raha aknast välja loopida.»

Brändi tõstab pilgu. «Mis. . . mis see peab tähendama?» kogeleb ta.

Gravelli sõnade juures on keegi teine, kes ootab teisel pool kaubavirna, kuulatama jäänud. See on suurkaupmees Andrea Parvisi. Tema ja firma ametnik olid siiani tasakesi eelseisva äritehingu üle mõtteid vahetanud.

7Pall — kaubapakk.

Nüüd astub ta kunstlikule müürile lähemale. Kõik ta meeled on katkemiseni pingul, et veelgi rohkem tabada sellest eriskummalisest kõnelusest.

Pankur räägibki juba edasi: «Ei midagi, Brändi, või mitte rohkem, kui et mina ühtegi laeva ei kindlusta, mille suhtes ma pole kindel, et ta ohutult oma sihtsadamasse jõuab.»

«Te usute, et «Astra» teel kaaperdati?»

«Korsaarid olevat jälle agaralt oma käsitööga ametis, ja mina, kes ma mingit kaupa laevaga Hispaaniasse ei saada, ei hakka ometigi riskeerima võimaliku kao-tusega

39

kindlustust enda peale võttes. Naeruväärt.» Ta keeras järsult eemale.

«Mu jumal! Mina tegin seda, paigutasin sellesse peaaegu kogu oma raha. Loodetavasti polnud teie targem kui mina!»

Gravelli kehitab ükskõikselt õlgu.

«Mina olen pankrotis, kui teie mõttekäik õigeks osutub,» haliseb Brändi.

«Kas teie teada on ette tulnud, et mina eksin?» Pankur mõnuleb teise kartust nähes.

«Kahjuks ei. Täna aga loodan seda kõigest hingest.»

«Elame, näeme. Aga jätame selle «Astra». Mul pole enam tahtmist seda surnutelaeva teemat edasi heietada.»

Parvisi on erutatud. Surnutelaev! Ah, saaks veel kord kuulda seda kohutavat sõna, valjusti ja selgesti, et poleks eksimise võimalust. Gravelli kõrk jutt on sihitud laeva pihta, mis kannab oma pardal suure kaubafirma tulevikku selle ainukese poja näol. «Astra» surnutelaev! Võimatu, see ei või, ei tohi nii olla. Juba paljas mõte sellest on kuritegu. Kartus ja mure sunnivad kaupmehe astuma sammu, mida ta rahulikult järele mõeldes iial poleks valmis olnud astuma. Ta lahkub kohast, kus ta seisis ja tuleb ümber kauba-virna. Hoolimata äärmisest erutusest jääb ta pealtnäha ikka veel rahulikuks kaupmeheks, keda miski ei suuda tasakaalust välja viia.

«Olin juhuslikult teie kõneluse tunnistaja, Gravelli,» pöördub ta viisaka kummardusega pankuri poole. «Palun, kuidas te tulete selle peale, et nimetada «Astrat» surnutelaevaks?»

«Kui Andrea Parvisi on laskunud salaja pealtkuulaja tasemeni, siis ta ju tunneb minu arvamust, millele mul midagi pole lisada.» Ka Gravelli teeb kummarduse, solvava, ta oskab sellega meisterlikult põlgust ja rahuldatud kättemaksu väljendada, pöörab ümber ja läheb aeglaselt edasi piki Vana Muuli.

«Kas siiski ei peitu terakene tõtt oletustes, et mängus on Genua kodanike käsi ja nad teatavad korsaaridele itaalia laevade mereleminekutest?»

Otsekui oleks välk tema ees maasse löönud, nii

40

põrkab pankur sellise süüdistuse ees tagasi. Aga ta on tugevate närvidega vastane.

«Teie olete narr, Parvisi!» hüüab ta üle õla tagasi.

Brandi on keeletu. Ta teab vaenust, mis valitseb nende kahe tema kodulinna juhtiva mehe vahel. Et nad tema ees, tunnistaja juuresolekul, niimoodi võitlevad, näitab talle, kui sügav on neid lahutav lõhe, mis siin avanes.

«Purjekas Marseille'st!» Hüüd rahvahulgast, kes sissesõitvat purjekat on märganud, sunnib kõiki kau-gemalseisjaid ligi ruttama.

Lõunamaise elavusega jälgivad inimesed prantsuse madruste tööd ja võrdlevad seda oma meremeeste võtetega.

Lõpuks istub laev, otsad kõvasti kinni, Vana Muuli ääres. Kapten lahkub pardalt.

Andrea Parvisi on esimene, kes prantslasele vastu astub.

«Ainult üks küsimus, härra kapten. On teile teada, kas «Astra» jõudis Malagasse?» küsib ta prantsuse keeles.

«Mais oui, monsieur. «LAstre» est bien arrivée à Malage. — Jah, härra, «Astra» jõudis õnnelikult Malagasse.»

«Merci beaucoup, monsieur. — Tänan väga, härra!»

«Astra» jõudis õnnelikult pärale! Nii ruttab rõõmustav teade suust suhu.

Parvisi jälgib selle teate saamisel teraselt veidi kõrvalseisvat Gravellit. Talle näib, et tema kunagine sõber sõna «neetud!», mis ta hammaste tagant välja lipsas, meelsamini alla oleks neelanud.

Brandi vehib kätega nagu arust ära. See teade on tema jaoks kulda väärt. «Päästetud!» juubeldab ta.

Tähelepanematult poeb Gravelli läbi teiste rõõmu-sagina.

Koju jõudnud, vajub ta jõuetult tugitooli. Suur mäng on kaotatud. Ta esimesed mõtted keerlevad kaotuse ümber, mida ta kandis laeva mittekindlustamise tõttu. Ta tülitseb iseenesega, kõigiga, igaühega, isegi jumalaga, kes ta sellest sissetulekust ilma jättis. Preemiana oleks ta suure summa saanud tasku pista. Kuidas võis ta küll Benelli ähvardust tõsiselt võtta! Ah mis, Benelli.

41

Üks veel palju tõsisem vastane lausus täna sõnad, mis võivad endaga kaasa tuua Gravelli firma hävingu: Parvisi oma avalikult välja öeldud süüdistusega.

Kuid maadligi suruvad mõtted ei ohjelda kauaks teotahtelist meest. Elu ei veere kogu aeg libedasti, mitte iga äritehing ei lõpe nii nagu ette plaanitsetud. Uue uljusega teeb ta tasa täna saadud hoobi! Võidu saavutab rahulik kaalutlus. Õigust öelda käitus ta siiski nagu ettevaatlik ärimees. Ta keeldus kindlustamast, kuna võimalus kasu saada oli üks üheksakümne üheksa vastu. Nii ebasoodsa suhte juures ei võta ükski hea ärimees ohtu enda kaela.

Niisiis arve Parvisidega jääb õiendamata. Ja lubadus hävitada Luigi Parvisi ja tema perekond on täitmata. Viinis ootab Pietro selle täideminekut. Pietro ootab!

Momendil pole Benelli poolt midagi karta. Nagu varemgi täidab ta punktipealt hukatuslikku lepingut, rohkem ei saa temalt keegi nõuda. Et «Astra» korsaaridel käest lipsas, jah, selle peavad dei ja Benelli juba oma inimeste saamatuse arvele kirjutama. Ühelgi juhul ei saa seda ülesandja süüks lugeda.

Benelli jääb kõrvale. Ligemas tulevikus peab kogu tähelepanu suunama Parvisile. Lollpea, see Andrea! Perekondlikud hõõrumised viisid vihkamiseni. Gravelli pahvatab naerma. See narr, see argpüks, see vana sõber! Vaikis siis, kui tal olid käes kõik trumbid, et lurjus Gravelli tegutsemisele lõppu teha. Miks peaksin kasutama meeldivamat sõna, tegema ennast iseenese ees paremaks, kui ma olen? Ma olen üksi ja minu mõtteid ei kuule keegi, kes küll söandaksid selle lauba taha pilku heita? Ainult üks, aga too pole seda kuni viimase ajani vajalikuks pidanud, kõigele lisaks pole ta lahkhelide põhjust, seda Luigi naeruväärset joonistust, mitte ainult tõendina ümber lükanud, vaid seda veel kinnitanud. Täna aga pani ta kahtluse alla Genua kodanike ausameelsuse. Küll üsna üldiselt. Ent Brändi kuulis pealt ja see mõistis vihjet kindlasti õigesti. Mis siis, kui väikekaupmees oma suud ei pea? Millist mõju see ärile hakkab avaldama, ei ole veel näha. Ah mis, Brändi tegi täna hiilgava äritehingu, ta esialgu ei mõtlegi kuuldu üle järele, ta süveneb oma raamatupidamisse ja hakkab uusi plaane sepitsema.

42

Ja homme ostetakse ta ära, suu pitseeritakse krediidi ja vihjetega. Sellest küljest pole midagi karta. Ent siiski, ainsatki minutit ei tohi kasutamata jätta!

Pankur viskab paar rida paberile. Meelitavad väljavaated Brändi jaoks. Homseks palub Agostino Gravelli teda nõupidamisele.

«Las üks meie nooremaid ametnikke viib selle kirja Brändile,» annab ta helistamise peale kohale rutanud teener Camillole korralduse.

Jälle üksi jäänud, õiendab Gravelli kõigepealt iseenesega arved. Armutult nimetab ta end tölplaseks. narriks, lollpeaks, seepärast et ta oma juttudega sur-nutelaevast Parvisile tugipunkti andis. Liiga kindlalt arvestas ta deiga ja juba ette mõnu tundes rahuldatud kättemaksust, unustas kogu ettevaatuse. Andestamatu viga, mis tuleb kustutada. Aga kuidas?

Kaua aega kaalub ta asja. Ta pilk kinnistub kellale, aga ta ei näe ei korrapäraselt võnkuvat pendlit ega edasinihkuvaid osuteid. Ta murrab pead. Kunstipäraselt ülesehitatud plaanid heidab ta viimasel minutil kõrvale. Ikka ja igal pool leiab Gravelli terav ja ette-arvestav pilk õrna koha, mille kaudu vastane võib välja lipsata. Nagu malemängija, kes arvestab mitu vastase käiku ette, nii sepistab pankur uuesti Parvisi firma allakäiku.

Äkki lõtvub mehe kramplik hoiak. Silmad löövad jälle särama.

«Hästi! Võitlus võib alata,» pomiseb ta enese ette, Siis nihutab ta end mugavamasse asendisse, suleb silmad. Pisut hiljem magab ta rahulikult nagu laps.

Kuna Gravelli isiklik teener Camillo pankuri majas kutsumata iialgi ühtegi tuppa ei sisene, liiatigi tuppa, kus ta teab peremeest ennast viibivat, möödub paar tundi segamatus rahus.

Kui Gravelli silmad avab, on ta hoolimata ebamugavast asendist tugitoolis hästi välja puhanud. Tal pruugib ainult käsi välja sirutada, et. haarata laiast paelast, mille küljes ripub kõlisti.

«Näita tuld, Camillo!»

Mõlemad mehed laskuvad keldrisse, mis asub majakese all, mille uksele Benelli tookord koputas. Pankuril on suur paleetaoline maja ühel Genua peatänavatest,

43

Ponte di Legna lähedal, nagu see on kohane tema positsiooni ja varandusega mehele. Seal võtab ta vastu oma ärisõpru. Siin aga, selles silmapaistmatus majakeses, mis kuuri ja kõrvalhoonete kaudu, mille alt viib läbi maa-alune käik, on teisega ühendatud, asuvad tema isiklikud ruumid. Need on väikesed toad, täis vana mööblit, mille vahele on valikuta kokku ostetud raskeid hõbeesemeid, millel pole nägu ega tegu. Siia on need paigutatud ainult selleks, et ta rikkus siingi silma torkaks. Kõigi Gravelli harjumustega tuttav Benelli valis tee läbi kitsa põiktänava, kuna ta oli kindel, et ta muidu jutule ei pääse. Linnas teatakse selles majakeses elavat ainult teenrit, kellel pole ei tuttavaid ega sõpru ja kes iialgi külalisi vastu ei võta. Peale dei saadiku pole ainsalgi võõral kunagi olnud võimalust Gravelli erakorterisse pääseda.

Raske raudukse ees jäävad isand ja teener seisma. Majaperemees tõmbab nahktaskust, mida ta põues kannab, kaks võtit, millega ta kahekordselt lukustatud ukse avab.

Võlvialusest lööb sisseastujaile vastu sumbunud õhk. Ruumi kivivooderdis on väga hästi tehtud. Peale ühe laua tagaseinas on ruumis veel ainult riiul tolmuga kaetud veinikruusidega.

Ilma korraldust ootamata hakkab teener mõningaid kruuse kohalt ära tõstma. Kummalisel kombel ei jäta tema sõrmed mingeid jälgi. Paks tolmukord on kunstlikult peale kinnitatud. Võõras külastaja ei suudaks kuidagi kindlaks teha, kas neid kruuse tihti liigutatakse.

Sel ajal, kui Camillo on oma tööga ametis, toob pankur ülekuue voltide vahelt nähtavale veel ühe võtme. Ainult eriti teravale ja teadvale pilgule reedavad väikesed

märgid vabakstehtud müüriosal, et siin peitub salauks. Riiuli ühe osa taga asub Gravelli salajane varalaegas. Pankur pole siia peitnud just eriti palju oma varandusest, kuid sellest hoolimata on seda tähelepandav kogus.

Ainult kaks inimest tunnevad seda vana maja saladust: Gravelli ise ja teener. Isegi Pietrot pole asjasse pühendatud.

Kuudepikkuse töö tulemusena ehitas Camillo selle

44

keldri välja palju aastaid tagasi. Kunstipäraselt töödeldud luku meisterdasid osade kaupa valmis mitu linna käsitöölist ja pankur ise pani selle kokku.

Camillo oli kord segatud raskesse süüteosse. Ränga hüvastamise eest, mis teda tabanuks kuriteo avalikuks tulekul, säästis teda peremees, kes aga samaaegselt neetis ta purustamatute ahelatega enese külge. Just sellist meest vajas ülespoole trügiv Gravelli. Olgugi üleastumine ammugi aegunud, on vanake ikkagi veel jäänud ärimehe võimusesse. Camillo jaoks oleks nüüd liiga hilja oma tahtmise ja soovi järgi uut elu alustada. Ta on rõõmus, et võib elada, ilma et tarvitseks palju ja rasket tööd rügada. Temalt nõutakse vähe, seda raasukest oma isanda ümmardamisel ja vahel sekka mõnda erilist teenet, millest peab vaikima. Teener pole eriti tark, kuid kaval. Varsti on talle selge, et Gravelli tehingud teiste kaupmeeste omadest erinevad. See talle peavalu ei tekita. Ta teab ja jätab selle enese teada. Kui ta räägiks, poleks ta enese elu enam punast krossigi väärt. Kuid ta ei mõtlegi oma teadmisi teistega jagada, ei söanda isandalegi vihjamisi märku anda. Ta arvab, et ühelt Gravellilt ta välja pressida ei oska.

«Kaks kukrut,» käsutab pankur, kui on salalaeka avanud.

Hoolikalt uuritakse ulatatud nahkkotikeste pitsereid, kuigi ei ole mingit kahtlust, et need on puutumata. Kes võinukski saladuse jälile sattuda? Benelli? Võimatu, nii kaugele ei küüni temagi võim.

Teener on võtnud lühtri ja saadab oma isanda keldri tagaseinas oleva laua juurde. Hoolikalt teeb Gravelli nöörid sõlmest lahti, pistab käe ühte kukrusse. Kostab lummav kõlin. Valgus langeb kuldrahadele. Meeste silmad kilavad. Camillo pöördub kõrvale. Mitte lasta end pimestada sellest sädelevast, helkle-vast, meelitavast metallist! See on tema jaoks kättesaamatu, kättesaamatu isegi siis, kui ta seda juba oma käes hoiab. Pankur aga naudib nagu uppuja selle helki, mängib müntidega, laseb neid sõrmede vahelt ikka jälle uuesti lauale langeda, kuulatab kalki heledat kõla.

Lõpuks paneb ta kotikesed kõrvale ja astub tagasi riiuli juurde. Camillo peab salalaekasse valgust näitama.

45

Seal seisab kukkur kukru kõrval reas. Ilma võtit kasutamata sulgeb Gravelli peidiku.

Uks uuriv pilk üle kogu ruumi. Kõik on korras.

Varsti pärast pankuri äraminekut lahkub ka Parvisi sadamast. Ta vajas ainult teateid «Astra» kohta. Kõigi ärihuvide eest, mis tema ettevõttel on seotud purjekaga Marseille'st, hoolitsevad teenistujad.

Nii juhtubki, et vanapoolne härra, kes pisut hilinenult laevalt lahkub, oma järelepärimise peale, kus Parvisi elab, saab teada, et sinjoor Parvisi lahkus just äsja sadamast. Härra võib minna neid ja neid tänavaid pidi, siis jõuab ta kiiresti kaupmehehärra maja juurde. Iga laps võib talle teed juhatada, kui see siiski peaks vajalikuks osutuma.

«Härra Xavier de Vermont Marseille'st palub teiega kokkusaamist,» teatab natukese aja pärast Andrea Parvisi teener külalise tulekust.

«Marseille'st? Ma ei tunne ühtegi sellenimelist. Ütle sellele härrale, et ma olen homme meeleldi nõus talle veidi aega pühendama, täna aga kõigest südamest

kahetsen... Ei, oota! Ma lasen paluda.» Momendil ei ole Parvisi nõus igapäevaste asjadega tegelema ja vaevalt selle härra de Vermonfi puhul millegi muuga tegu on. Aga võõras tuleb nii kaugelt, et oleks ebaviisakas end vabandada lasta. Mõte, et kohtumisest prantslasega võiks kujuneda kasutoov äritehing, ei tule kaupmehele pähegi. Äri on antud hetkel tähtsusetu, kaugelt olulisemad on head teated «Astra» reisi kohta. Loodetavasti ei kesta jutuajamine kaua.

Prantslane on väärikas vanem härra. Tema hoolitsetud välimusest võib järeldada, et ta on kindla positsiooniga. Parvisi teeb ühe pilguga kindlaks, et ehe, mida ta kannab, on ehtne ja väga hinnaline ja annab tunnistust tema maa ja mitte vähem härra de Vermonfi enese peenest maitsest, kes kannab väärisehet silmatorkamatult, mitte vähimalgi määral sellega uhkeldades. Pika, kitsa näo korrapärased jooned, kõrge laup, mis vihjab vaimsetele võimetele, sisendavad usaldust. Rohkem kunstnik kui kaupmees, mõtleb gee-nualane. Võib-olla maalikunstnik, kirjanik? Või näitleja? Aga mida seesugune tema juurest tahab?

«Härra Parvisi,» alustab de Vermont, kui ta on

vastanud majaisanda tervitusele ja talle näidatud toolis istet võtnud, «ma tulen teie juurde erilise ülesandega.»

Niisiis ikkagi kaupmees. Aga mis see on? Prantslane ei räägi ju sugugi ärist. De Vermonfi sõnad kajavad Parv isi s edasi: «Ma ei varja, et see mu südant rõhub. Nii ebameeldiv kui mu ülesanne ka pole, ma ei või ega taha selle täitmisest kõrvale hiilida, kuna üks minu sõpru Malagast mulle selle südamele pani.»

«Sõber Malagast?» küsib Parvisi üllatunult. «Siis teate te võib-olla ka midagi ligemalt minu lastest? Palun, härra de Vermont, jutustage mulle. Andestage isale, kes oma isiklikud asjad teie omadest kõrgemale seab. Ma tõotan teile, et ma siis end seda suurema hoolega teie soovidele pühendan.»

Prantslane teeb tõrjuva liigutuse. «Kui meelsasti oleksin ma rõõmusõnumi toojaks,» lausub ta tasase häälega.

«Kas te siis pole seda? Ah, ärge asetage mind piinapingile. Mul pole teada, kas teil lapsi on, poegi või tütreid, kelle küljes te kogu oma armastusega ripute, muidu te mõistaksite, mida tähendab nendest kuulda igatseda ja kuidas iga minut viivitust kärsitust suurendab. Teie sõnad teevad mind rahutuks, need muutsid mind ebakindlaks. Loomulikult ma eksin, sest kõige tähtsama kuulsin ma juba sadamas purjeka kaptenilt: «Astra» on õnnelikult Malagas randunud!»

«Nii teile teatati, härra Parvisi?»

«Jah. Ma kordan prantsuse keeles: «L'Astre» est bien arrivée à Malage. Kahelda, valesti mõista pole ometi võimalik.»

«Kas need on samad sõnad?»

«Mida te mõtlete, härra de Vermont?»

Teade peab paika, ainult...»

«Ainult? Palun rääkige ometi!» Parvisi on püsti hüpanud. Ka prantslane on tõusnud. Nüüd paneb ta tasakesi käe itaallase käsivarrele ja viib selle tugitooli juurde tagasi.

«Teie kõik, kes te sadamas olite, langesite saatusliku eksituse ohvriks. See jutt käib nimelt prantsuse purjeka «L'Astre», mitte itaalia laeva «Astra» kohta.

Samanimelistel laevadel oli ühine sihtsadam. Kaptenil polnud mõttes midagi halba, kui ta selle teate andis.»

«Teie «L'Astre» on õnnelikult Malagasse jõudnud. Ja «Astra»? Härra de Vermont, vannutan teid, rääkige, palun!»

«Ma nimme selleks tulengi Marseille'st, et teid trööstida.»

«Jumala pärast!» Parvisi on kahvatunud. «Trööstida,» kordab ta. «Mis on juhtunud?»

«Ka mina olen isa. Ma mõistan, et teadmatus paneb teie südame värisema.»

««Astraga» juhtus õnnetus?» Kaupmees kummardub ettepoole, nagu tahaks ta teise veel lausumata sõnadest aru saada.

«Nad ei jõudnud Malagasse.»

«Kaa . . .?»

«Kaaperdatud.»

Valitseb surmavaikus. Nagu tont seisab see «kaaperdatud» ruumis. Lõpuks võtab Parvisi end kokku ja ütleb takerdudes ning vaikse häälega:

«Kas on midagi teada laevalolijate saatusest?»

«Kojupöörduvad kalurid leidsid mõned laibad.»

«Minu poeg? Raffaela? Laps?» Prantslane tõstab ülespoole pööratud pihkudega käed. Parvisidest ei tea ta midagi.

«Kaaperdatud! See tähendab: surnud või orjusesse veetud. Kõik minu kallid. Hävitatud, kustutatud. Jumal, miks sa seda tegid? Miks?» Isa nõuab jumalalt aru.

Xavier de Vermont austab õnnetu mehe sügavat valu. Mis kasu on sõnadest?

«Andestage halbade teadete toojale, härra Parvisi. See oli meie ühise hispaanlasest sõbra, Don Pedro Avilase soov, et te selle teate saaksite kaasatundvalt inimeselt. Ma peatun paar päeva Genuas ja olen meelsasti teie käsutuses, juhul kui teil minu abi vaja peaks minema.» Prantslane ulatab Parvisile hüvastijätuks käe, mille itaallane võtab, aga mida ta enam lahti ei lase.

«Te pakkusite mulle äsja oma abi, härra de Vermont. Ja kui ma seda nüüd palun? Jääge siia, olge minu külaline. Teie sõnad tõendavad, et mõistate löögi

suurust, mis mind on tabanud ja nii ei ütle te ka ära leinamaja külalislahkusest. Ma palun südamest, ütelge jah.»

«Ma võtan teie küllakutse vastu, härra Parvisi.»

Suur reisitõld kolistab Loomaturult tulles läbi San-Thomase värava. Mööda San Rochuse paatrite kirikust, piki sadamakindlustusi jõuab ta peagi San Pietro d'Arena eeslinna. Nüüd ei ohjelda kutsar nelja hobust enam. Las lasevad pika sammuga ja pangu või kihutama, seda parem, seda kiiremini jõuab reisisihini. Nüüd on ka täiesti ükspuha, millist kolinat sõiduk tekitab. Genuas pidi vältima igasugust müra, et see just täiesti ei õnnestunud, polnud tingitud tema puudulikust sõidukunstist, vaid tänavate munakivisillutisest. Jumal olgu tänatud, härrat see ei häirinud.

Erksas traavis läheb sõit põhja poole, üles Liguu-ria Apenniinidesse. Kuupaistes särab tõllauksel Gra-vellide vapp. Kutsari kõrval pukis istub Camillo. Tõllas on pankur üksinda. Ons see kulunud riietes mees tõesti Gravelli? Kas pigem mitte mõni riisuja või teeröövel Genua ümbrusest? Pika, alati äärmise hoolikusega korrashoitud habeme on ta kuue alla nööpinud.

Tõllaaken lastakse alla. Gravelli kummardub välja ja heidab pilgu maanteele enda taga.

«Hästi, hästi,» pomiseb ta omaette ja kaob jälle tõlla sisemusse. Ta nägi, mida tahtis: teine sõiduk järgneb mõnisada meetrit tagapool.

Kuna esimese sõiduki hobused võivad ühtlases tempos edasi kihutada, on teise juht agarasti ametis ettenähtud vahemaa hoidmise ning nägemis- ja kuuldekauguses püsimisega. Sellepärast kannustab ta hobuseid, kui käänakuline tee mäkke väänleb, sikutab aga kohe ohjadest, kui eessõitev tõld jälle nähtavale ilmub.

Seesistujad on suured, tugevad mehed. Kõnepruugi järgi otsustades kuuluvad nad rahva kõige alamatesse kihtidesse. Sõiduki kõikudes ebatasasel teel on kuulda relvaklirinat. See on Gravelli ihukaitse.

Mitme tunni pärast laseb pankur kinni pidada. Camillo ronib pukist ja astub tõllaukse juurde.

Ollakse metsikute mägede keskel. Kusagil pole näha

49

ühtegi maja ega talu. Ainult paremat kätt künkal paistab varemeis hoone. Säilmed kunagisest lossist.

Gravelli annab teenrile juhiseid. Camillo ronib oma istmele tagasi. Küsiv pilk kutsarilt.

«Oodata,» vastab talle Camillo.

Mantlivoltide vahelt tõmbab teener välja karjuse-flöödi ja mängib ühe loo. Mängib lõpuni, alustab uuesti.

Töllaakna juures seisab Gravelli ja silmitseb ümbrust. Pilved katavad kuusirbi, huljuvad mööda. Camillo mängib ikka veel.

Seal, kas varemete ees ei liigutanud keegi? Pagan võtaks, jälle on valgus muutunud pilveräbala tõttu hämuseks. Aga pankur ei eksinud. Äkki kostab hääl. Kust see tuleb, seda Gravelli ei tea. Vasakult, paremalt? Ükspuha.

«Kes kutsub mägede isandat?»

«Üks, kes teda vajab,» vastab pankur teadmatusse.

«Teie nimi?»

«Kas raha pole parem kui ükskõik missugune nimi? Raha on ehtne, nimi ei pruugi seda olla.»

«Hästi öeldud. Teie soov?»

«Oma soovi ütlen ma isandale enesele. Kutsuge ta või juhatage mind tema juurde!»

«Ohoo! Te tarvitate õige suuri sõnu. Siin määrab ainult üks: isand! Selge?»

«Te rääkisite küllalt selgesti ja ma pole kurt. Kuid ma ei armasta kaua oodata.»

«Siis rääkige!»

Pankur põrkab tagasi. Nagu maa seest välja kasvanud, seisab tema ees äkki üks mees. Laiaääreline kübar katab poole nägu, mis lisaks on peidetud maski taha. Samasuguse oli pärast kõnelust Camilloga ka Gravelli enesele ette sidunud.

«Kas tahate teenida kukrutäie kulda?»

«Miks mitte, kui nõudmine hinda ei ületa. Tulge välja ja astugem veidi kõrvale. Selle äri juures ei vaja me pealtkuulajaid.»

Ehkki pankur alles mõne sekundi eest soovis, et teda juhatataks mägede isanda juurde, viivitab ta nüüd tõllast lahkuma. Natuke kaitset pakub tõld talle siiski,

50

kui salapärasel mehel tuleb mõttesse ebaausat mängu mängida.

«Noh, tulge juba,» sunnib teda mägede isand veel kord. «Teil pole mingit kasu minu käsule mittekuuletumisest. Teie olete minu võimuses. Vaadake ettepoole!»

«Käige kuradile!» kiristab Gravelli, kes märkab kahte maskides kuju hobuste juures ja ühte vinnastatud püstoliga Camillo kõrval. Teener istub nagu muumia pukis.

«Ja mida nendite vaadates oma selja taha, mu härra?» kihistab salapärane võõras.

Gravelli tõmbab ehmunult pea tagasi. Ta on näinud küllalt teadmaks, et ta oma ihukaitset arvestada ei saa.

«Kuigi teie abilised momendil veel vabadusest rõõmu tunnevad, on nad ometi vahi all.»

Asi ongi nii, nagu mägede isand ütleb. Teine tõld seisab umbes sada meetrit tagapool maanteel. Kaks ihukaitsjat on välja roninud ja lamavad laskevalmis püssidega tõlla all rataste vahel. Aknad on lahti. Kummaltki poolt ulatub välja püssitoru.

«Peenike lõks, millesse me nüüd sattunud oleme!» sisistab üks tõlla all lamajatest oma kaaslasele. «Need -poisid tunnevad asja. Tublid sellid, minu lugupidamine.»

«Ümbrus näib kihavat salapärase mägede isanda meestest. Minu kohalt on näha poolringis kükitamas üks, kaks, kolm, neli, viis meest. Nad on relvastatud püssidega.»

«Minu pool on sama lugu. Loodetavasti on vana küllalt arukas ja toob meid sellest hädaohust jälle välja.»

«Kas sa kardad?»

«Küsi seda iseeneselt ja sul on ka minu vastus käes.»

Kuna ka teisel on kõhedavõitu, jätab ta selle peale vastamata.

«Mina arvasin, et te tahate minuga kaupa teha,» julgustab mägede isand pankurit.

«Seda ma tahangi. Aga ma tulin teie juurde vabatahtlikult ja ei soovi, et mind selle eest vaenulikult koheldakse.»

51

«Teie süü. Oli teil vaja tervet jõuku endaga kaasa vedada? Kes mind usaldab, ei pettu kunagi. Kuid usaldust näib teil napilt olevat. Kas mina peaksin olema vähem ettevaatlik kui teie?»

«Kas ma olen teie juures kindlas kohas?» küsib Gravelli.

«Pole põhjust oletada vastupidist.»

«Teie garanteerite, et te lasete minul ja minu inimestel takistamatult lahkuda, kui meie oma asjus kokkuleppele ei jõua?»

«Jah.»

«Ausõna?»

«Ma ütlesin jah ning sellest jätkub!» Kuid pankur pole ikka veel rahul. «Ausõna?» kordab ta.

«Neetud argpüks! — Ausõna? Hahahaa! Teie niisiis arvate, et röövlitelgi on au olemas? Noh, hästi! Röövli ausõna!» Mägede isand naerab.

Kummati hingab Gravelli kergendatult. Alles nüüd tunneb ta end kindlana. Ta tunneb nende inimeste põhimõtteid. Kui nad oma röövliau juures midagi tõotavad, siis võib selle peale täiesti kindel olla. Nii vähe kui bandiidid silmas peavad ja tunnustavad üldkehtivaid seadusi, seda innukamalt jälgivad nad, et nende omi ei rikutaks.

«Hästi, ma usaldan teid,» kinnitab Gravelli ning väljub sõidukist.

Mees maskis viib külastaja jupi maad teest eemale.

«Võtke istet ja tulge oma sooviga lagedale,» sunnib ta pankurit rääkima.

Mehed võtavad istet kividel, mis hädise rohu seest välja ulatuvad.

«Kas te vaikite? Kõigest, mis ma teile usaldan, isegi siis, kui me peaksime lahku minema kokkuleppele jõudmata?»

«Jah.»

«Sellest mulle piisab. Mul on üks vaenlane, võimas vaenlane, kes tahab mu elu kallale kippuda. Mina ei pääse talle ligi, nii ma palun teie abi.»

«Mida te tasuks pakute?»

«Kaks kukrut kulda. Ühe täna ja teise siis, kui olete ülesande täitnud.»

52

«Kaks kukrut. See on ebamäärane. Need võivad olla suured, sisu aga kesine.»

«Ma tõotan, et te jääte rahule.»

«Mul on tavaks juba ette veenduda.»

«Siin, katsuge ja kuulake!» Gravelli tõmbab ühe kotikestest välja ja ulatab selle mägede isandale.

«Tuhat ja tuline! Kas teine on sama kaaluga?»

«Selle kaksikvend!» naerab Gravelli.

«Ilus. Kuidas te seda asja olete mõtelnud? Kas ma pean teile andma parema ihukaitse kui on teie praegune? Kui kauaks? Iga päev on kallis, sest minu inimesed panevad kaalule oma elu.»

«Minu vaenlane tuleb kõrvaldada.» Pankur pingutab, et anda oma häälele veenvat kõla.

Bandiitide juht vilistab läbi hammaste. Teda tahetakse kaubelda mõrvariks. «Ptüi, kurat! Inimelu ei ole teie jaoks eriti palju väärt. Kaks kukrut kulda! Teie olete minust kuulnud. Ka seda, et mägede isanda jõuk on valmis tapma? Kas ka seda?»

Araks löönud Gravelli astub sammu tagasi. Maski tagant heidetakse talle pilke, mis ajavad talle hirmu nahka.

Aga hädaoht on juba möödas, sest bandiit jätkab: «Ma ei ütle «jah» ega ka lõplikult «ei». Kes see mees on?»

«Kaupmees Andrea Parvisi Genuast. Kas te tunnete teda?»

«Kuidas ma ei peaks teda tundma? Kõik linna tähtsamad isikud on mul teada.»

«Kas te võtate ülesande vastu?»

Mägede isand kaalub kaua. See vaikimine rusub Gravellit. Kui kuidagi teada saaks, millised mõtted nüüd kardetud röövli peast läbi käivad!

«Jah, ma täidan ülesande . . . härra Gravelli!»

Pankur tõmbub köötsu. Kas mägede isand on kõikteadja?

Pilkavat naeratust maskeeritu näol ta ei näe, küll aga tajub seda. Millega on ta end reetnud?

Ta vastasseisja ütleb talle seda: «Kui te tahate reisida inkognito, ärge hoidke kokku sõiduraha ja võtke üüritõld.»

Neetud, tõld! vilksatab Gravellil peast läbi. Ta

annaks meelsasti enesele kõrvakiilu, et ta ei mõtelnud vapile, mille üle ta nii uhke on. Pole midagi parata. Tuleb sellega leppida, et mägede isand ta nime teab.

«Siin on käsiraha. Ülejäägile tulge järele või laske usaldataval käskjalal sisse nõuda, kui ülesanne on kokkuleppe kohaselt täidetud.»

Teine teeb tõrjuva liigutuse. «Võtke aga raha jälle tagasi. Momendil pole mul seda tarvis. Selle eest hoiab sinjoor Agostino Gravelli minu poole. Ma ei lase endale maksta, kui ma pole veendunud, et ma ka tõepoolest suudan enese peale võetud ülesande täita.»

«Aga võin ma siis arvestada teie abi ja vaikimist?»

«Mul läheb varsti neid kuldmünte vaja ja ma teenin nad. Nüüd minge. Mul on palju tööd ees.»

Bandiitide juht puhub vilet. Teeröövlid tõmbuvad tagasi.

Hommikuhämarikuks on Gravelli oma saatjaskonnaga jälle linnas tagasi. Esimene samm Parvisi hävitamiseks on astutud. Pankuri arvates pole mingit kahtlust, et mägede isand peab kinni nende kokkuleppest. Et ta tema ära tundis . . . neetud! Teatavail tingimustel võib röövlist saada teine Benelli, võib-olla isegi hullem kui too renegaat, kui ta kavatseb raha välja pressima hakata. Onn, et maskeeritu raha vastu ei võtnud ja kogu jutuajamine toimus nelja silma all. Kui ta sellele vaatamata söandaks . . . päh, üks sõna Genua politseiülemale, kes on pistitav nagu enamus ametnikke, ja mägede isanda tegutsemisel on kriips peal.

IV. VANGIS

Jääb veel võimalus, et Luigi, Livio ja Raffaela on elus, kuigi orjad mõne Põhja-Aafrika valitseja käes.

Õnnetu isa on sellest kahtlasest lootusest kinni haaranud. Mida rohkem ta selle peale mõtleb, seda tugevamaks muutub usk, et see ongi nii, ega saa teisiti ollagi. Kui see pole petlik oletus, siis peab leidma tee armsate vabaksostmiseks. Olgu see hind ka kuitahes kõrge, elu on rohkem väärt kui kogu maailma kuld. Parvisi firma on rikas, väga rikas. Ka viimane baiocco* pannakse kõhklemata ja sealjuures tingimata mängu. Üle jääb kerjus? Kas see on kerjus, kes saab olla koos oma kõige kallimatega? Mitte iialgi.

Tundide kaupa juurdleb kaupmees, kuni väsimus viimaks võimust võtab.

55

Teenijaskond ei tea veel midagi oma isandat tabanud raskest kaotusest. De Vermonfi nõuande järgi pole Parvisi sellest sõnagi lausunud. Prantslase meelest näib kõige targem olevat, kui kaupmees mõneks ajaks linnast lahkuks, et kiiremini esimesest valust üle saada.

«Tohin ma veelgi teie lahkusele pretendeerida, härra de Vermont?» pöördub Andrea Parvisi sellele saatuslikule päevale järgneval hommikul oma külalise poole. «Ma paluksin teid endaga koos mägedesse minu mõisa. Seal ei sega meid keegi ja võib-olla õnnestub meil leida vahendeid ja teid, kuidas saada täpsemaid teateid minu laste saatusest. Palun, ärge ütelge ära.»

Mööduvad mõned minutid, ilma et prantslane selle kohta midagi ütleks. Parvisi jälgib uut sõpra kartusega südames. Need vähesed koosveedetud tunnid on ühevanustest, ühesuguse elukäsitusega meestest teinud sõbrad.

«Ma saadan teid.»

Kaupmees tunneb suurt kergendust, kui ta seda lubadust kuuleb. Ta teab juba mõndagi oma külalise suhete kohta. Xavier de Vermont on suurkaupmees ja peamiselt seotud korallipüügiga Alžeeria rannikul La Calles. Prantsusmaa on üks neist vähestest riikidest, mis elab enam-vähem talutavas vahekorras berberitega, eelkõige ohtliku Alžeeria vabariigiga. Prantsuse laevu korsaarid Vahemerel ei kimbuta. Sellest hoolimata pole dei ja Prantsusmaa vaheline liit pilvitu. Ikka jälle solvab vürst Prantsusmaa au ja siis on vaja suurt kõneosavust ja hinnalisi kingitusi, et vahejuhtumeid unustusehõlma matta.

«Kas teile sobiks hilisel pärastlõunal teele asuda? Ma vajan veel pisut aega, et anda juhiseid oma ärijuhile ja teistele teenistujatele. Meil tuleb küll seetõttu teel ööbida, aga ma tean head võõrastemaja, mis kindlasti ka teie nõudmisi rahuldab. Homme oleme kohal.»

«Tehke oma ettevalmistused just nii, nagu teie seda vajalikuks peate. Mina olen kõigega päri.»

Kutsarile on öeldud, et tõld tuleb pikemaks sõiduks korda seada. Nüüd ongi ta agarasti ametis selle läiki-mahõõrumisega. Igaüks peab taipama juba tuliste mustade

56

hobustega suurepärast tõlda nähes, et selle omanik on tähtis Genua kodanik ja kutsar tubli poiss.

Üle Loomaturu, läbi San-Thomase värava, piki sada-makindlustusi, läbi San Pietro d'Arena eeslinna läheb tõld sama teed, mida öösel sõitis Gravelli.

Reisijad vaikivad. Tõlla mürin ja rappumine halval teel ei lasegi juttu ajada. Parvisi näoilme on süngestunud, ta mõtted viibivad eemal päikesesse kastunud, lõputult kaunis ja ometi sünges kauguses: Aafrika rannikul, mis on barbarite valitsuse all. De Vermont, kes silmitseb maastikku, näeb, et tee ääres istub keegi mees. Tema

kõrval sööb hobune rohtu. Ratsanikul on käes punutud korviga pudel, süles tükk leiba, kindlasti ka pisut juustu. Aga juba on nad temast mööda sõitnud.

Seal ilmuvad äkki mingid varemed nähtavale. Läheduses ei ainsatki hingelist.

Äkki kostab tõlla taga kabjaplagin ja juba vaatab rõõmsalt naeratav noormees tõllaaknast sisse.

Tere päevast! ütleb ta mõlemale reisijale, nagu need võõra lahkest käeliigutusest usuvad lugeda võivat.

Parvisi laseb akna alla. Võib-olla vajab noormees nõu. De Vermont teeb kohe kindlaks, et see pole sama mees, kes teepervel puhkas.

«Mis on juhtunud?» küsib kaupmees.

«Mitte midagi erilist, härra!» vastab ratsanik naeratades.

«Niisiis ikkagi midagi on. Laske kuulda, sõber!»

«Ah, oh . ..» Mees heidab pilgu ettepoole. «Ainult väike pisiasi.» Sõnad tulevad venitades.

«Noh?»

Jälle heidab ratsanik pilgu teele. Äkki laksutab ta keelt ja pöördub viisakalt Parvisi poole: «Teid palutakse meile pisut seltsiks olla.»

«Mis see peab tähendama?» küsib geenualane teravalt.

«Andke kutsarile märku, et ta meie ees olevale kõrvalteele pööraks.»

«Ja kui ma seda ei tee?»

«Miks tõsta kära viisakalt esitatud palve puhul?» Noormehe nägu särab endiselt sõbralikult ja lõbusalt neile vastu.

57

«Kes te olete?»

«Inimene nagu teiegi, härra, ainult pisut vähem hiilgavates oludes.»

«Teeröövel!»

«Ptüi, härra Parvisi! Ent see pole ju teie tõeline arvamus. Niisiis, kas te järgnete kutsele?» Nüüd on hääletoon teine, olgugi et viisaka käitumise osas pole midagi muutunud.

«Ei! Ma ei ole üksinda, mul on kaasas külaline,, kelle eest ma olen vastutav.»

Andrea Parvisi on vahepeal pilguga ümbrust hinnanud. Kuskil ei ainsatki inimest, tagant tuleb ainult üks üksik ratsanik tõllale järele.

«Kutsar, lase hobustel minna, nii kuidas jaksavad! Anna piitsa!» käsutab kaupmees.

«Kahju, siis jääb üle ainult vägivald. Teie valisite, sinjoor Parvisi.» Noormees, kes pilkaval ilmel käsku pealt kuulas, tõmbab välja püstoli ja tulistab õhku.

Vahepeal on tõld jõudnud üsna juhatatud teeharu ligidale. Mäekurust kerkivad esile maskides kujud. Ratsanik on hobuse seljast kutsari kõrvale pukki hüpanud ja haarab viimaselt piitsa ning ohjad. Metsiku kihutamisega keeratakse kõrvalteele, nii et tõld ähvardab ümber paiskuda. Vasakul ja paremal kerkivad majakõrgused kaljuseinad. Siin valitseb juba peaaegu pimedus, öö pole enam kaugel.

Reisijad on paratamatusele alistunud.

«Ei maksa liialt karta, härra de Vermont,» räägib Parvisi rahustavalt prantslasega. «Nende inimestega saab rääkida. Ka siin võib kuld imet teha. Elu kallale just ei kiputa.»

De Vermonfil on selle jaoks varuks ainult põlastav käeliigutus. Momendil leiab ta, et kallaletung on isegi põnev. Bandiitidel jätkub kindlasti küllalt kavalust, et ühele prantslasele mitte liiga teha. Tagajärjed oleksid liialt rängad.

Kumbki mees ei tea, et ka neile järgnev ratsanik röövlite kätte langes.

Sõit läheb kiirust vähendamata edasi. Teed pole enam näha, sest öö on käes. Parvisi püüab alguses

58

teekäänakute ja pöörete järgi suunda kindlaks määrata, loobub aga sellest üsna pea.

Äkki tõld peatub. Nii järsku ja äkitselt, et mõlemad mehed oma istmelt üles paisatakse. Tõllauks kistakse lahti.

«Välja astuda!» Karm, ei mingit vasturääkimist lubav käsk. Rusikad lähevad käiku, et käsule suuremat veenvust lisada.

Enne kui vangistatud jõuavad ümbergi vaadata, on nad juba uksest sisse, majja surutud.

«Siia sisse!» Parvisi ja de Vermont lükatakse pimedasse ruumi. Uks lendab kinni. Kaks riivi krigisevad.

Mitte nii libedasti ja hõõrumisteta ei lähe ratsanikust kaasvangil. Ta on noor, tugev poiss. Juba teel püüab ta mitmel korral bandiitidele selgeks teha, et tal pole nende suhtes midagi kurja mõttes ja seepärast on tema kinnivõtmine arusaamatus. Ta on ühe võimsa isanda käskjalg, kellega tüli otsida ta ei soovita.

«Või nii?» ja naerdes küsiti talt vastuseks, kes see võimas siis on.

«Sinjoor Agostino Gravelli, Genua pankur.»

«Nii, nii.» Noh, tulgu aga rahulikult kaasa, muud tal ju üle ei jää ja ärgu muretsegu midagi. Nende isand klaarib asja ära ja võib-olla isegi aitab tekitatud ajakaotuse tasa teha. Aga seda veel otsustatakse.

Nüüd nõuab ratsanik valju häälega, et teda isanda juurde viidaks. Ei, härra peaks, juhul kui ta on majas, hoopis välja tulema! Kuna noormees hoiab käes laskevalmis püstolit, ei julgeta talle käsitsi kallale minna, ennekõike sellepärast, et tema juuresolek polnud ette nähtud. Kui üks nende sõpradest tõi teate, et Parvisi veel täna oma maamõisa sõidab, olid nad saanud käsu kaupmees kinni võtta, aga mitte mingil juhul temaga halvasti käituda.

Mis Gravelli käskjalast edasi peab saama, seda mehed ei tea. Midagi muud aga seda paremini. Kõigepealt tuleb tal hobuse seljast maha tulla. Kas või ainult näitamaks, et siin käsutavad nemad, bandiidid. Seejuures ei tohi talle midagi halba juhtuda. Kuigi nad ühtegi isandat peale eneste oma ei tunnusta,

59

ei tahaks nad siiski Gravelliga tüli norida. Too on liiga rikas ja liiga mõjuvõimas. Oma rahaga võib ta küllaldaselt inimesi palgata, et neile ohtlikuks muutuda.

Samal ajal, kui paar meest sadulasistujat sõnadega õrritavad, hiilivad kaks tükki tagant juurde. Loom märkab seda ja muutub rahutuks. Mees vaatab ringi. Hämune valgus petab. Ta näeb liikumist seal, kus seda pole. Siiski sealt lähenevad kaks kogu. Juba on üks neist valmistunud hüppeks, et end tema selja taha sadulasse vibutada, kui ratsanik püstoli tõstab ja päästikule vajutab. Mitmekordne kaja kandub mägedelt tagasi. Kuul pole suurt pahandust tekitanud. Kriimustus röövli käel ongi kõik.

Need paar tilka verd ajavad mehed marru. Tõuseb metsik möirgamine. Igast küljest trügitakse ratsanikule peale, püütakse teda hobuse seljast maha tõmmata.

Mägede isand, kes oli just teel oma vangide juurder tormab välja.

Ahistatu on tõepoolest vapper sell ja suurepärane ratsutaja. Ikka ja jälle õnnestub tal sellega, et ta hobust edasi kannustab, tagasi tõmbab, tantsitab ja tagant üles lüüa laseb, end ülekaalu vastu kaitsta.

Ainult hetke jälgib bandiitide juht vaatemängu, siis käratab ta oma meestele: «Jätta!»

«Isand!» käib suust suhu. Otsekohe jäetakse kõik rünnakud katki.

Ratsanik tuleb lähemale.

«Kas teie olete mägede isand?» küsib ta. Ja ilma vastust ootamata ta jätkab: «Mis teile pähe tuleb, Gravelli käskjalga kimbutada!»

Pagana päralt, millega poisid on hakkama saanud! Muuta pole enam midagi. Pankurile tuleb mõne lahke, vabandustpaluva lausega eksitus ära seletada. Kuna aga mees juba siin on, oleks rumal. . . Aga ikka kõik järgemööda.

«Minu meeste liigne ennatlikkus,» vabandab bandiit.

«Gravelli saab viivituse pärast tigedaks. Ma ei suuda tänaseks ettenähtud sihtpunkti jõuda.»

«Mul on väga kahju. Mis teha? Astuge sisse. Täna öösel te ometi enam edasi minna ei saa. Selles pimeduses eksiksite te mägedesse ära.»

«Andke mulle teejuht!» käsib käskjalg.

«Et ma ka ise selle peale ei tulnud! Meeleldi, iseenesest mõista. Kuid teie ülehindate minu jõude, sõber. Mehed vajavad enne puhkust. Mõned tunnid peate te tahes-tahtmata minu seltskonnaga leppima. Hiljem saan kindlasti mõne oma meestest nii kaugele, et ta teiega öösise ratsasõidu kaasa teeb.»

«Olen ma teie juures väljaspool ohtu?»

«Teie, Gravelli käskjalg, veel küsite?»

«See pole lubadus. Ma kordan oma küsimust ja ootan selget, ühemõttelist vastust.»

«Seda te olete. Võite vabalt ja takistamatult liikuda, isegi minema ratsutada, niipea kui see teile pähe tuleb, ainult ma ei soovita seda teha. Tulge!»

Sel ajal kui ratsanik sadulast alla laskub, töötavad mägede isanda mõtted palavikuliselt.

«Paolo!» Kutse on mõeldud ühele teeröövlile, kes eraldub kaaslaste ringist ja järgneb isandale ning ratsanikule majja.

«Palun, astuge siia sisse,» kutsutakse Gravelli käskjalga.

Kuna röövlipealik esimesena ruumi astub, võib talle kartmatult järgneda. Toa sisustus on lihtne, nii nagu seda võib leida itaalia talumajades.

«Rumal lugu, mis teie ja meiega juhtus. Aga ma korraldan selle asja kohe ära,» pöördub bandiitide pealik külalise poole pärast seda, kui ta on teda istuma sundinud. Ja Paolole: «Mis sulle pähe tuli, seda noormeest kinni pidada? Ta on üks meie sõbra Gravelli ratsanikke. Mul on suur tahtmine sulle vastu kõrvu virutada. Lollpea!» Ta sülitab põlastavalt.

Tõreldasaanu surub huuled kõvasti kokku. Loodetavasti ei saa isand teada, et mees juba tee peal pankurit mainis. Paolol pole aga tahtmist nagu koolipoiss noomida saada.

«Ta sõitis tõlla sabas. Kas tema kaudu oleks pidanud terve ümbruskond kallaletungist teada saama?» kaitseb ta ennast.

«Sina pead minu käske täitma ja rohkem midagi! Mina olen pea ja sina rusikas.»

Paolo on keeletu oma juhi nii suure rumaluse ja

lisaks tooni pärast, mida tavaliselt mägede isanda ja tema meeste vahel ei kasutata.

«Mis sa seal veel seisad ja suud maigutad? Välja!»

Röövel keeb vihast. Hoiatava pilgu tõttu jõugu juhi silmis näib siiski olevat kasulikum mitte vastu iitsatada. Ta tahab juba jalga lasta, kui hääl teda lävele naelutab:

«Pea! Kuna sa juba kord siin oled, too veini. Suur kruus meie sõbrale, kellele me võlgneme ehmatuse ja ajaraiskamise eest väikese hüvituse. Head kiantit, kõige

vanemast aastakäigust! Mulle esialgu ainult peekritäis. Ma pean veel vangidega tegelema. Niisiis, mis ma ütlesin: kõige vanemast aastakäigust! Tubli õhtusöök pärast peale. Ja nüüd tee, et sa kaod.»

Paolo kaobki. Veini mainimisel silenevad vihakurrud ta näol. Pealehüppamine on unustatud.

«Jah, mu armas noor sõber, pahandusi tuleb ette. Kui iga käsku sõna-sõnalt ja mitu korda ei korda, tuleb sellest ei tea mis,» lobiseb mägede isand. «Kuna teie mittevabatahtlik ja teenimatu kinnihoidmine võib kesta tundi paar, nõustute te ometi minu korraldustega, kas pole nii? See rõõmustab mind. Küll mina teid Gravelli ees välja räägin, võite kindla peale mind usaldada!»

Juba tulebki Paolo jookidega.

«Millal ma oma reisi jätkata saan?» küsib ratsanik.

«Kesköö paiku, täiesti teie oma soovi kohaselt. Isiklikult pean ma õigemaks oodata päikesetõusuni. Siis jõuate hõlpsamini edasi, kui teil seisab ees pikk teekond.»

«Ja milline veel!» Ratsamees noogutab.

«Enne aga joome. Te olete meie külaline. Ütelge aga kohe, kui te veel juurde soovite.»

«Teie külaline? Hm. Miks teie siis maski ära ei võta?»

«Tuhat ja tuline, semu! Teie passite meie hulka.» Bandiitide juht pahvatab laginal naerma. Otsekohe aga tõsinedes ta jätkab: «Meie põhimõtteks on mitte kellelegi oma nägu näidata, kes pole andnud truu-dusevannet. Ka nimed, mida te siin kuulete, pole ehtsad. Kui me korrakski jätame ettevaatuse kõrvale, võib meil kergesti lips läbi olla. Te mõistate,

62

vähemalt palun ma teid minust selles suhtes aru saada. Niisiis, teie terviseks!»

«Pagana pihta, on see alles märjuke!» Käskjalg muheleb ja rüüpab kohe teise, palju pikema sõõmu. «Kust te selle välja olete koukinud?»

«Ärisaladus, mu kallis.»

«Loomulikult. Selliseid allikaid ei minda igaühele nina peale kirjutama. Igal juhul mitte siis, kui saab odava hinnaga, eks ole?»

«Odavalt küll, aga ei puudu ka risk.»

«Kuulge, kas teie siis ka mind mu peremehe ees kaitseksite, kui ma täna teele ei asukski?» Ratsanik haigutab ja piilub himukalt voodi poole.

«Olge mureta, sõber, Gravelli ei saa midagi teada.»

Teiseni jõuavad need sõnad nagu mõõtmatust kaugusest, ta ei taipa enam midagi, ta on laua äärde magama jäänud.

«Vanim aastakäik kiantit, mu kallis!» pilkab mägede isand. «Käed eemale sellest veinist, juhul kui sind uuesti peaks külla palutama.»

Ta astub ukse juurde: «Giuseppe!»

Teisest toast pistab üks vana teeröövel pea uksest sisse.

«Mis on?» poriseb ta.

«Tule siia. Sinu jaoks on tööd.»

Vanamees lööpab kohale.

«Otsi ta läbi.» Pealik vihjab laua ääres magajale. «Ta ratsutab Gravelli ülesandel ja kindlasti on tal kaasas mõni sedelikene. Ma tahaksin sellele pilku heita.»

«Kui see tal just otse kõhus pole, hoiate seda varsti peos.»

Osavi sõrmi kobab bandiit käskjala läbi. Mägede isand silmitseb teda seejuures. Ta näeb seltsimehe kitsaid ja äärmiselt hoolitsetud käsi, mis hoopiski mehe räpase välimusega kokku ei sobi.

«See ei näi olevat midagi eriti tähtsat, kuna ta kannab seda lihtsalt rinnal,» teatab Giuseppe peagi.

«Anna siia!»

«See on pitseeritud.»

«Mis sinu jaoks pole mingi takistus. Ava!»

Selleks kulub juba veidi aega, kuigi taolised asjad

63

oma ala meistrile raskusi ei valmista. Sageli on ta oma pika eluea kestel, mis on olnud üksainus võitlus rõhujate ja suurmaaomanike ning poliitikute vastu, avanud pitseriga kirju ning neid jälle sulgenud märkigi järele jätmata.

«Tõepoolest, see on erakiri,» kinnitab bandiitide juht, kui on pilgu üle ridade libistanud. «Mitte midagi meie jaoks.»

«Pean ma ta jälle sulgema?»

«Mitte praegu, pärast. Aga loe, Giuseppe. Kas sa leiad midagi nendest ridadest?»

Sõnadega: «Ka mulle paistab see kiri tähtsusetu olevat,» annab vanamees selle tagasi.

«Aga Gravelli on kaval rebane. Õige on just selliseid süütuna näivaid kirjutisi ligemalt uurida. Ma teen seda ja kutsun sind siis uuesti. Nüüd aita mind see magaja voodisse panna. Õhtueine tuleb lauale tuua. Kui unerohu mõju ei kesta küllalt kaua, siis tõendab kaetud laud noormehele, et ta oli lihtsalt üliväsinud ja jäi selle tõttu magama.»

«Mida teha vanima aastakäiguga?»

«Vala tagasi. Too sama palju kahjutut asemele.»

Kui käsud on täidetud ja mägede isand teab, et teda enam ei segata, võtab ta Gravelli kirja uuesti käsile ja loeb poolvaljusti sõna-sõnalt läbi, et võibolla niimoodi saab selle varjatud mõtet tabada. Pankur kirjutab oma pojale Viini, ja nii nagu üks isa oma kaugel elavale pojale kirjutab. Kirja lõpus on mõned ärisse puutuvad märkused, puhtasjalikud nõuanded seda või teist alustada, hinnamäärad. Kõik puha ilmsüütu jutt.

Ometi ei saa lugeja lahti mõttest, et selle kirjaga peab olema seotud mingi tähtis asjaolu. Tühise kirjakese pärast ei saadeta käskjalga Genuast Viini. Võibolla suudab Parvisi nende ridadega midagi peale hakata? Viimane aeg on hakata mõlema kinnipeetavaga tegelema.

Masinlikult tõmbas mees taskust musta maski, mille ta pärast seda, kui ratsanik unerohu kütkeisse vajus, ära oli võtnud, et seda uuesti ette siduda. Alles siis, kui sõrmed tahavad sisseharjunud liigutusi sooritada, märkab ta seda. Ta naeratab.

64

Parvisi ja de Vermont on pimedas toas kobamisi ringi liikunud. Nad on põrganud tooli, laua ja nari vastu. Muud sisustust ei tundu ruumis olevat. Geenua-lane jätab voodi prantslasele ja istub ise toolile. Vaikitakse. Ei või teada, kas keegi mitte ukse taga ei kuulata. Oma elu pärast nad ei karda. Parvisi arvab, et küsimus on lunarahas, kuigi üsna suures, sest kindlasti on teada, kes kinni püüti. De Vermont loodab oma Prantsuse kodakondsusele.

Riivid krigisevad, uks avaneb. Kolme küünlaga lühter käes, astub mägede isand sisse.

Vangid pilutavad küünlaleekide ees silmi. Parvisi tõuseb oma istmelt. Ainult küünarnukile toetades, end mitte täiesti istukile ajades, vaatab prantslane röövli poole. Ta ootab põnevusega, mis nüüd tuleb.

Vangide silmad harjuvad valgusega. See langeb otse mägede isanda näole.

«Giacomo, sina! Kuidas sina siia sattusid?» Kaupmees viskub üks, kaks sammu teisele vastu. Äkki ta peatub. «Sina, ega ometi sina pole... mägede isandl» Parvisi

hääl, alguses tiivustatud jällenägemisrõõmust parima sõbraga, muutub. Nüüd on selles veel ainult hirm.

«Mina see olen, Andrea.»

Mu jumal, sõber, kelle vaimuanded, teadmised ja võimed kunagi suurimaid lootusi õigustasid, laskunud röövli tasemele. «Ma olen vapustatud,» oigab kaupmees. «Miks sa kunagi minu poole ei pöördunud, Giacomo? Kas sa mõtlesid, et ma oma lapsepõlve mänguseltsilisele, ülikoolikaaslasele, kõige lähedasemale sõbrale oleksin ust näidanud, kui ta abi vajab? Sa pidid ju teadma, et ma seda iialgi poleks teinud. Kas sa pole kunagi sellele mõelnud, et sa mind õnnelikuks teeksid, kui ma sind selle kõige eest, mis ma sulle tänu võlgu olen, aidata saaksin? Ja nüüd! Kohutav.»

«Lase olla pealegi, Andrea. Ma olen nüüd õnnelik, et sa minu juures oled,» tõrjub mägede isand naeratades Parvisi tundepuhangu tagasi.

«Miks sa pole aastaid enam linna tulnud? Kas sa ei tea, et ma elan jõukalt? Räägi ometi! Kas sa ei tunne, kui sügavalt mind erutab sinu allakäik, sinu muutumine kurjategijaks?»

«Ma tean seda, kallis sõber. Ma pole selleks mahti leidnud.»

«Kas nii tublisti oled sa — äriasjadega seotud?»

«Maailmas on väga palju halba.»

Röövli sellise märkuse peale pahvatab de Vermont laginal naerma, pöördub aga Parvisi sõbra poole.

«Palun andestust! Sellised sõnad teie suust, see ajab naerma. Ma mõtlen, et kui midagi halvaks tuleb nimetada, siis on seda teie kätetöö.»

Mägede isand jätab märkuse tähele panemata. «Kas sa ei tahaks mind esmalt oma kaaslasele esitleda? On parem vestelda, kui saab nimesid kasutada,» palub ta sõpra.

«Jah, jah.» Rohkem ei suuda kaupmees lausuda. Kuidas, pagana pärast, peab ta nüüd käituma? Tema kunagine parim sõber on röövel, kes ei kohkunud tagasi isegi oma noorpõlveseltsilise külge kätt panemast. Nüüd ootab ta temalt veel vormikohast esitlemist!

«Giacomo, kuula!» ründab ta mägede isandat. «Jäta kõik sinnapaika, võta minu abi vastu. Unustame selle. Legaliseeritud olukorras saavutad oma kunagise eesmärgi, mõne aja möödumisel leiad rakendamist diplomaatilises teenistuses. Minu mõjuvõim ja sidemed on sinu käsutuses.»

«Lapsuke, Andreal» Giacomot rõõmustab kõneluse selline kulg, mida ta ka hoopis teisiti oleks võinud suunata. Ta kummardub ilma pilketa — häid kombeid pole ta siiski röövlite hulgas olles unustanud, nendib Parvisi rahustunult — prantslase ees: «Lubage tuttavaks saada: Giacomo Tomasini.»

«Rõõmustav. Xavier de Vermont.»

«Prantslane?»

«Marseille'st. Ma poleks uskunud, et mul kunagi avaneb võimalus seista pesuehtsa röövlipealiku vastas, kes võib-olla polegi see, keda tavaliselt selle all mõistetakse.» Kerge vestlustooni sekka paiskab de Vermont äkki: «Mida see kinnivõtmine peab tähendama?»

«Eksitus.»

«Eksitus? Te naljatate, või ajate teie oma äri alati sõbralike küllakutsetega?»

«Te katkestasite mind, härra de Vermont... pette-manööver. Teie pole mägede isanda vangid, vaid

Giacomo Tomasini poole palutud külalised. Külalistena on teil kõigepealt õigus saada olukorrale vastavat peavarju, sest täna ei saa ma teid enam minema lasta. Palun, järgnege mulle.»

«Ma ootan suurimaid üllatusi,» sosistab prantslane Parvisile, kui nad eessammuvale röövlile järgnevad.

Igatahes midagi oodatut siiski ei juhtu. Uus tuba on, tõsi küll, natuke paremini sisustatud, aga seal on ka ainult üks voodi.

«Soovite te kokku jääda? Siis ma lasen siia valmistada veel teise aseme. Või tohin teile pakkuda oma isiklikku, tagasihoidlikku peavarju, mida ma oma asetäitjaga jagan? Ütelge ise.»

«Rumalus, Giacomo,» lükkab Parvisi pakkumise tagasi. «Niikuinii ei taha me sinu külalislahkust kaua kasutada, nii et ei tasu suuremat tüli teha. Lase siia veel üks voodi tuua.»

«Meeleldi, otsekohe!» Mägede isand lahkub ruumist.

«Asi muutub järjest põnevamaks, kas te ei leia?» küsib de Vermont sõbralt.

Teine noogutab magushapult naeratades.

«Õigupoolest päris kena mees, see teie röövlist tuttav.»

«Hm.»

«Mida te arvate lunarahast? Selle poole asi ju kõik tüürib.»

«Ma olen vapustatud. Loomulikult ei kavatse ma olla kitsipung, kui temas tõesti pole enam säilinud kübetki mõistlikke tundeid.»

Mõlemad mehed on astunud akna juurde ja silmitsevad kuuvalgusega ülepuistatud mägesid. Nii nad ei märkagi, et Tomasini on tagasi tulnud. Ta kuuleb Parvisi viimaseid sõnu.

«Häbi, Andrea!»

«Ah, sa oled tagasi.»

«Jah, ja veel kord häbi! Aga nüüd joome kõigepealt tervise, heaolu ja edu nimel.» Ta valab veini peekritesse ja ulatab need külalistele.

«Mis mõttes häbi?» küsib geenualane veini meelega tähele panemata jättes.

«Kas sa pead mind nii sügavale langenuks, et võinuksin sinult hakata raha välja pressima?»

67

«Miks sa meid kinni võtsid?»

«Võib-olla tahtsin ma jälle kord sinuga juttu ajada. Mitme aasta eest me viimati koos olime?» heidab Tomasini pilkavalt vahele.

Parvisi tunneb, kuidas ta nägu õhetab. Lontrus, see sõber, kes ausa kaastunde oma languse pärast pilkega üle puistab.

«Ära põikle, Giacomo. Mispärast?» küsib ta teravalt.

«Maailm on halb,» kordab mägede isand täie tõsidusega.

«Odav seletus sinu käitumisele. Kuna maailm sinu silmis on halb, pead sa seda ka ise olema.»

«Ons röövlid, bandiidid, teeröövlid inimesed?» küsib Tomasini.

«Loomulikult on. Aga kuhu sa selle jutuga tüürid?»

«Niisiis ikkagi inimesed. See on oluline. Möönan, et nende hulgas on üksikuid tõelisi kurjategijaid, suur enamus neist on aga õnnetud, kes ei röövi ja varasta mitte selleks, et madalaid kirgi rahuldada, vaid et hankida endale seda vähest elatist, mida neile omad ja võõrad võimutsejad ülekohtuselt keelavad. Ühel pool rõhumine, orjastamine, teisel pool sellele vastuhakk. Kes on halb, Andrea?»

«Sa oled karb. ..» enne kui Parvisi saab sõna suust, kargab Tomasini ta juurde ja sulgeb kindla käega sõbra suu.

«Vaiki!» käratab ta Parvisile teravalt, mägede isandale omase käskiva tooniga.

Pooleldi väljaöeldud sõnast ja Tomasini erutusest on mõlemale kaupmehele ühtäkki selge, et neil on tegemist karbonaaride suure vabadusliikumise ühingu liikmega.

Karbonaar taipab, et tema saladus on läbi nähtud. Et oma teguviisi vana sõbra ees õigustada, laskis ta end ettevaatamatult kaasa kiskuda. Tema, ühingu üks juhte!

«Mul polnud mingeid kurje kavatsusi. Kinnivõtmine oli vältimatu. Miks, seda selgitan hiljem. Nüüd ma kordan: te olete minu külalised, kelle käsutuses on kõik minu inimesed, mina kaasa arvatud. Ma palun, andke mulle ausõna, et te kõigest, mis siin toimub ja

68

mida te mägede isanda tegevusest näete, täielikult vaikite.»

«Minu ausõna, et vaikin,» kinnitab Andrea Parvisi. «Ka mina teen seda. Kas teile sellest piisab, härra Tomasini?»

«Täiesti, monsieur de Vermont. Ja nüüd kuulake, sõbrad, sest ka teid tohin ma ometi nii nimetada,» ta vaatab prantslasele, de Vermont noogutab nõusolevalt, «mis mind sundis laskma teid kinni võtta.»

«Kas selleks on mingi eriline põhjus?»

Lühidalt räägib Tomasini jutuajamisest Gravelliga. «Selline on ülesanne. Osaliselt olen selle juba täitnud, mitte et ma seda kulda vajan või et niisugused kuriteod minu töö hulka kuuluksid, vaid selleks, et sind kaitsta. Juba pankuri jutu ajal oli mulle selge, et kui mina ei nõustu, leiab ta mõne teise ja sinu elu on endiselt hädaohus. Gravelli kartuse põhjused olid mulle esialgu kõrvalise tähtsusega. Ma tunnen pankurit ja tunnen sind, Andrea. Igal juhul pidid sa kiireimas korras minu kätte sattuma. Juhus sinu reisi näol tuli mulle appi. Kui sa mulle poolele teele vastu poleks tulnud, oleksin sind lasknud linnas su oma majast ära röövida või välja meelitada.»

«See polekski nii lihtne olnud, Giacomo!»

«Päh! Mägede isandale ei valmista niisugused asjad raskusi. Ent edasi. On vaja, et sina ja samuti härra de Vermont mõneks ajaks kaoksite. Et Gravellit petta, peate te maailma jaoks surnud olema. Mis edasi saab, seda ma momendil veel ei tea. Ma peidan teid kindlasse kohta. Tõsi küll, selliseid mugavusi, nagu pakub sinu maamaja, ma muidugi lubada ei saa.»

«Mis on Gravellil minu vastu?» Parvisi mõtleb valjusti. See küsimus pole suunatud Tomasinile.

«Võib-olla vana vihavaen?» lausub sekka sõber.

«Ka seda sa tead?»

«Sa unustad, kes ma olen. Ma ei suuda seda endale ette kujutada. Sinu poja ühe rumala nalja pärast nii palju aastaid hiljem tahta niimoodi kätte maksta, näib põhjendamatu. Pidi juhtuma midagi uut.»

«Mina küll ei tea, mida.»

«See ei kõla just veenvalt.»

Nii see tõepoolest ongi. Parvisi sõnad tulid kõheldes.

69

«Mõtle hoolega järele, Andrea. Kõik on oluline. Iga sõna, mis te viimasel ajal olete vahetanud, võib endas kätkeda mõistatuse lahenduse.»

«Kas võis eilne vahejuhtum selleks tõuke anda?»

Tomasini kummardub üle laua. «Mis siis juhtus?»

«Ma paiskasin talle näkku, et Genua kodanike käsi peab olema mängus, kuna korsaarid kaaperdavad nii palju meie laevu!»

Vein niriseb üle laua. Mägede isand on kruusi ümber tõuganud. Ta hoiab kaupmeest õlgadest.

«Andrea! Tõendid, tõendid. Kust võtad sa sellise hirmsa süüdistuse! Kui sul aga on õigus!» Parvisi tunneb, et teda hoidva sõbra käed, terve ta keha värisevad.

«Ma ei saa midagi tõestada. Gravelli jutust võis teha niisuguse järelduse.»

Tomasini vajub tagasi toolile. Leek on kustunud.

«Teie tegite oma märkuse pankuriga üksi olles?» küsib de Vermont.

«Ei, üks teine kaupmees, sinjoor Brändi oli ka juures.»

«Niisiis tunnistaja,» segab Tomasini jälle jutu vahele. «Üks Gravelli ringkonnast. Palun, Andrea, jutusta täpipealt, kuidas kõik oli.»

«Kui ma läksin liiga kaugele, siis ainult sellepärast, et olin mures oma poja Luigi, väikese Livio ja minia pärast. Ja mure oli õigustatud. Minu kallid kaaper-dati koos «Astraga». Ainuüksi sellepärast tuligi härra de Vermont Marseille'st siia, et mind võimalikult saastes seda halba teadet edasi anda.»

Mehed vaikivad. Küünlatuli vubiseb kaupmehe katkendliku hingamise rütmis.

«Vaene Andrea. Kõige armsam on kaotatud. Ent kes sulle ütleb, et see just nii on? Sul pole veel kinnitust, et su lapsed surnud on. Niikaua kui seda pole, nad elavad. Nad elavad!» Mägede isanda häälel on sundiv jõud, vabastus ülevõimu võtnud survest. Siiski ainult üürikeseks. Kaaperdatud, korsaaride käes, see ongi surm, ei midagi muud.

«Võib-olla,» pomiseb õnnetu isa.

«Ootame ära. Aga mitte käed rüpes. Kui osutub õigeks sinu oletus, et mängus on Gravelli käsi, siis

70

olgu jumal talle armuline! Roim sinu omade ja kogu rahva kallal tuleb lunastada. Nüüd jutusta kõigest üksikasjaliselt.»

Kuigi takerdudes, hakkab kaupmees nõudmise peale rääkima. De Vermont, kes suurepäraselt valdab itaalia keelt, toetab teda nii palju, kui tema olukorda tunneb.

Kogu jutustuse vältel käib röövlipealik toas edasi-tagasi. Nüüd jääb ta laua juurde seisma, pilk uitab üle külaliste kaugusse. Ta sõrmed joonistavad veini-loigus ringe. On tunda, kuidas selle omapärase mehe peas mõte töötab.

Lõpuks on ta oma kaalutlustega valmis.

«Andrea, ma vean kihla kõik mitte millegi vastu, et sinu laul oleks lauldud, kui mina sind kaitsta ei saaks. Gravellil pole ühtegi teist võimalust, kui sinu suu sulgeda. Sinu oletus tabas teda isiklikult ja nii sügavalt, et ta end reetis. Oleks ta end tundnud süütult süüdistatuna, oleks ta otsekohe terve Genua kaupmeeskonna jalule ajanud ja nad sinu vastu üles kihutanud. Sellega oleks ta saanud sulle ohutult varasema loo eest kätte maksta. Et taheda ei teinud, tõendab mulle selgesti tema süüd. Sina võid tema tegudele vaadata kui tavalistele kuritegudele. Minu silmis on see riigireetmine! Inimeste ja kogu rahva reetmine.» Tomasini ajab end järsult sirgu. «Jah, ma olen karbonaar. Nende nelja seina vahel võib seda sõna lausuda. Võitlen teeröövlimaski all kõigi võrdõiguslikkuse eest. Meie lugematud vürstid ja vürsti-kesed peavad üleval kulukaid õukondi, trumpavad üksteist vastastikku üle oma pidude ja prassimistega ning ei hooli karvavõrdki oma töölistest ega rentnikest, meenutades neid ainult siis, kui tühjaks saanud kassat on vaja täita. Suured härrad tunnevad ainult auahnust ja võimupiiride laiendamist Nende laostavad üksikhuvid nõrgendavad meie jõudu, nad teevad meist üliküpse vilja võõraste vallutajate jaoks. Reetmine on moes. Saavutatud edu muudetakse võitlejate seljataga nulliks. Valitsejasoo segunemine Euroopa suurte kuningakodadega on meie kodumaast teinud kõikide mängukanni. Mis lähevad siis

Itaaliale korda Alžeeria dei või teised põhja-aafriklastest pašad ja beid? Kui kerge meil oleks korsaare hävitada, kui

71

meie hulgas valitseks üksmeel, kui me ühised jõud võiksime paisata nende vastu! Aga me ei saa seda teha, sest meil puudub üksmeel. Õnnetu maa, Itaalia, rõhutud, oma ja võõraste vürstide eestkostmise all! Nende vastu käib võitlus viimse verepiisani.

Andrea Parvisi, sa oled rikas ja mõjuvõimas — aita mind, aita meid, ilma et sa surnupealuu juures vannuksid, et võõraste isandate võim Itaalias murtakse! Kas meie, itaallased, oleme siis vähem inimesed kui teised, oleme me halvemad või rumalamad, et meile tohib keelata seda, millele teised nii uhkelt pretendeerivad: olla rahvus? Ka meie tahame olla vabad ja minna oma äravalitud teed. Ma nõuan veelgi enam. Vahemeri peab olema vaba meie laevade jaoks. Takistamatult peavad meie purjekad tohtima seda künda. Ei tohi enam olla orje! Ei orjaikkes ega vaimseis kütkeis!»

Giacomo Tomasini silmad põlevad. Mõlemad kaupmehed vaikivad jahmunult. Liiga ennekuulmatu, liiga hulljulge on see, mida nad äsja kuulsid. Milline tulisus, milline jõud pakatas praegu nende ees. Nad ei suuda põgeneda lummusest, mille mägede isand, röövlipealik Tomasini nende ümber on pununud, Nad nõustuvad, et need on suured mõtted ja sihid.

«Gravelli vastu oleks vaja tõendeid. Ainuüksi tema märkuse peale sadamas ei saa süüdistust üles ehitada,» märgib viimaks Parvisi.

«Loomulikult mitte, Andrea. Me hakkame neid tõendeid otsima. Sina ja mina. Võib-olla on meil üks pidepunkt juba käes.»

Kaupmehed vaatavad üllatunult Tomasinile otsa.

«Võib-olla, ma päris täpselt ei tea,» jätkab Parvisi sõber. «Koos teiega sattus minu püünisesse üks veider lind. Gravelli käskjalg tema poja Pietro juurde Viinis. Ta ratsutas mõni samm teie tõllast tagapool. Minu inimesed olid sunnitud ta kinni pidama, et kallaletungist mitte enneaegselt teada ei saadaks. Ma võtsin endale vabaduse läkitust lugeda. See kuulub minu käsitöö juurde, mõistate?» Jälle räägib temas pilkav mägede isand. «Kirjutise sisu näis mulle täiesti süütu olevat, olgugi et ma ei saanud lahti tundest, et lausetel peab siiski olema mingi eriline tähendus. Gravelli

72

on vana suli. Ma tunnen teda paremini, kui ta arvab. Ta oli ise kunagi röövel, aga tõeline, kes ei varastanud ega röövinud nälja kustutamiseks, vaid rikastumise eesmärgil. Kurjategija. Et ta tõesti ainult ebaolulist kirjutaks, pean ma, Andrea, pärast sinu jutustust eba-tõenäoseks. Kuulake.»

Tomasini tõmbab kirja välja ja loeb.

«Encore une tois, je vous prie! — Veel kord, palun,» nõuab de Vermont oma emakeeles.

Palvele tullakse vastu. Esimesed sõnad on tervitused, perekonnaasjad, mis vaevalt võivad eneses saladust sisaldada.

«Nüüd aeglaselt, Giacomo,» muutub Parvisi tähelepanelikuks.

See loeb: «Kahjuks, mu kallis poeg, pean ma sulle teatama, et jahil polnud sellist tulemust kui me sinuga lootsime. Eile kuulsin oma suureks meelehärmiks ja hirmuks, et rebane on koerakarja käest minema lipsanud. Jahimehed magasid hinnalise metslooma maha, olgugi et nad ilusasti jälgedele juhatati. Aga ma teen kõik, ei säästa kulutusi ega vaeva, et looma ikkagi veel maha tappa. Kannatust, see on ainus asi, mida ma sinult palun.»

«Ma usun, sellest aitab. Rebane on Luigi, minu poeg!»

«Selles olen ka mina veendunud. Gravelli on see mees, või vähemalt üks neist, kes töötab käsikäes, korsaaridega. Lõpuks ometi üks jälg, mida me nii kaua juba oleme otsinud, kuigi tõendina seda kirjutist ära kasutada ei saa. Lõpuks ometi. Ma hakkan selle mehe jälgi ajama. Veel kord, Andrea, aita mind selle juures! Mäng käib kõrgelt, see on võitlus orjuse ebainimlikkuse vastu ja selle eest, et saada vabaks võõrast ikkest ning eestkostmise alt. Gravelli langeb, selles võid juba käesoleval silmapilgul veendunud olla!»

«Käsuta mind, Giacomo. Sinu käsutuses on ka minu raha.»

«Tänan sind. Kui ma midagi vajan, ei karda ma sinu poole pöörduda. Ja teie, härra de Vermont? Mul on kahju, et teid kui välismaalast kisti sellisesse afääri. Nii mõndagi öeldust käis Prantsusmaa pihta. Ma

73

loodan, et ma ei pettu oletades, et te mind kui itaallast mõistate. Teie prantslasena kaitseksite end samuti selle vastu, et teid alaealiseks peetakse ja kõiges nagu väikest last juhitakse. Oma ausõna te peate, selles ei kahtle ma hetkekski.»

«Sellele poleks tarvitsenud vihjata. Põhimõtteliselt kiidan ma igati ja täiesti teie vaateid ja eesmärke. Ainult Prantsusmaa hoiak Alžeeria dei suhtes sunnib mind ettevaatusele. Ma ei tea, kas te olete sellest sõpruslepingust teadlik. Kuigi see sõprus läheb väga kailiks maksma, pole meil põhjust vaenulikult toimida. Me omame õigust korallipüügiks La Calles, sisse- ja väljaveomonopoli Bonas ning teisi eeliseid, mida me ei tahaks kaotada. See aga ei takista mind häält tõstmast korsaaride ebainimliku käitumise vastu. Meil,, prantslastel, on sajandite jooksul olnud sageli suuri lahkhelisid Alžeeria valitsejatega. Pole välistatud, et need täna-homme korduda ei võiks. Sellisel juhul seisan ma avalikult teie poolel.» «Tänan teid.»

«Mida sa kavatsed teha?» küsib Parvisi noorpõlve-sõbralt.

«Brändi tuleb viia ohutusse kohta! Loodetavasti ei jõua me kohale liiga hilja.» «Brändi?»

«Gravelli püüab teie jutuajamise ainsat tunnistajat samuti hävitada, nagu tal sinuga plaanis on teha.»

Sel ajal, kui Tomasini teeb vastavaid korraldusi, vestlevad mõlemad kaupmehed Gravellist. Esiplaanil pole tema kavalus ja löögivalmidus, vaid eesmärgid, mida ta silmas peab.

Tuppa tungib summutatud kabjaplagin. Giacomo inimesed kihutavad öö läbi, et ohustatud kaupmees Brändit Gravelli võimaliku kättemaksu eest kaitsta.

«Loodetavasti pole veel liiga hilja.» Nende sõnadega astub mägede isand jälle tuppa.

«Esialgu ei tohi te Genuasse tagasi pöörduda. Ja, Andrea, ma ei või lubada sul ka sinu maamõisa minna. Gravelli peab jääma uskuma, vähemalt järgmiste nädalate või ka kuude jooksul, et tema antud ülesanne on täidetud.»

«Mis saab aga minu ärist? Oma mõisast võiksin

74

ma igal ajal asjasse sekkuda, niimoodi ei näe ma aga selleks mingit võimalust.»

Tomasini sõrmed trummeldavad vastu lauaplaati. Ta kaalutleb. «Tohin ma sulle soovitada ühte suurepärast kaastöölist? Vahepeal ehk oled juba õppinud mitte enam imestama. Mul on sidemeid kõigi kutsealadega. Võta mees oma teenistusse. Sa võid teda jäägitult usaldada. Anna talle oma ärijuhi volitused. Üks teine minu meestest hakkab sinu ja tema vahel sidemeheks ja viib talle kätte sinu korraldused. Äri juhtimisse ta ei sekku juhul, kui sa seda ei soovi.»

Parvisi kaalutleb ja nõustub siis ettepanekuga.

«Mida te minu suhtes olete otsustanud, härra Tomasini?»

«Teil oli kindlasti kavatsus minu sõbrale Andreale neil rasketel päevadel mõistva ja kaasatundva inimesena toeks olla. Käskige! Pean ma teid homme sadamasse viia laskma? Ma teen seda, oleksin aga südamest rõõmus, kui ma tohiksin ka teid pikemat aega oma külalisena näha.»

Loodetavasti prantslane nõustub, mõtleb Tomasini sealjuures. Seda meest tunneb ta alles liiga vähe.

«Ma võiksin Andreale,» de Vermont vaatab Parvisi poole, kes rõõmuga märkab end esmakordselt eesnimepidi kutsutavat, «umbes neli nädalat seltsiks olla.»

«See on tore, suurepärane. Ma tulen teid vaatama nii tihti, kui saan!»

«Nii nagu ma sinu sõnadest aru saan, ei jää me siia,» tähendab geenualane.

«Ei. Kuigi me püüdsime ringisõitmistega meie peidupaiga avastamist vältida, asub see maja veel liiga ligidal peamaanteele. Selle omanik on üks meie talumehest poolehoidja, kelle abi me ainult äärmistel puhkudel kasutame. Läheme veelgi sügavamale mägedesse. Seal on parun Tomasinil väike jahiloss, kus ta meelsasti mõningaid armsaid külalisi võõrustab.»

«Kas parun Tomasini on mõni sinu sugulane?» küsib Parvisi.

«See härra on roomlane. Ta käib ainult vahetevahel jahti pidamas ja mõnikord ei tule tükil ajal. Rohkem ei tea ümbruskond sellest härrast midagi. Teenrid on truud ja vaikivad.»

75

«Sina oledki omanik, Giacomo?»

«Ära mõistatasid.» Tomasini naeratab. «Röövlipealik, karbonaar, Rooma kodanik, kaupmees, diplomaat —, kõik ühes isikus. Siinjuures pean märkima, et ma olen ainult ajutiselt mägede isand, see tähendab: tõeline. Enamasti peitub selle taga üks minu inimestest.»

Need seletused annab ta kähku ja möödaminnes. Ta ei armasta iseenesest rääkida.

«Pidage, mul on üks palve,» pöördub ta Parvisi poole. «Kas ma tohin täna öösel Gravelli käskjala sinu sõidukis teeristile viia? Ta on veinis leidunud unerohu tõttu teadvusetu. Meie peatuspaiga omaniku ohutuse huvides on vajalik, et mees teada ei saaks, kus ta viibis. Nii kaotab ta ka vähem aega. — Ah, sisse!»

Tuuakse voodi ja hõrgutav õhtusöök.

«Head isu, sõbrad, ja head ööd!» Giacomo astub Päfvisi juurde, embab ja suudleb teda. «Kallis Andrea.» Rohkem ta ei ütle midagi. Kerge, sõbralik noogutus de Vermont’ile ja mägede isand on kadunud.

V. INIMENE VEES

Xavier de Vermont on Marseille'sse tagasi jõudnud. Hoolimata pikemast eemalviibimisest pole tema äriasjades mingeid tõrkeid ega raskusi ette tulnud. Vaja on ainult mõnedele erakirjadele vastata, kõik need on ebaolulised asjad, mille korraldamiseks piisab viisakast vabandusest. Postikuhilas oli ainult üks tähtis asi: Pierre-Charles'i aruanne La Callest. Kiri oli jõudnud pärale päev pärast tema ärasõitu Genuasse. Vahepeal oli üksainus päev, üks sündmusrohke päev.

Prantslane on ärimees, samal ajal aga väga haritud, suure fantaasiaga inimene. Pierre-Charles kirjeldab selgesti ning asjalikult pisiasju, detaile, millest lõpuks kujuneb kirev-küütlev vaip. Isale on poja järelekaalutud sõnad elamuseks.

77

See oli juhtunud nii:

Prantsuse fxegati «Toulon» käilas seisavad kaks reisijat. Nad naudivad lainete mängu ja kajakate len-nukunsti.

«Tead, Pierre-Charles, ma ei oskagi sulle ütelda, kui väga ma rõõmustan La Calle üle,» lausub vaimustusetuhinas noorem mees, kes kindlasti pole veel kahe-kümnenegi.

«La Calle?» teine naerab. «Pikkamisi, mu kallis! Kas sa maakaarti veel pole uurinud? Kannatust veel La Callega. Peagi randume Ceutas, siis laseme Atlandi tuultel Tangeris oma nina ümber lehvida, enne kui sõit läheb piki berberite rannikut Bonasse ja La Cal-lesse. Niisiis kannatust, Roger!»

«Seda mul on! Ma usun, sinu kirjeldus jääb kaugele maha kogu selle ilu tõelisusest, mida seal võib imetleda. Elada Aafrika pinnal, see peab olema vaimustav! Ja kõige selle eest tuleb mul kord tänada sind ja sinu isa.»

Mida nooruki ülimale vaimustusele vastata? Ta viidi administratiivteenistusest Marseille's üle praktilisele tööle korallipüügi osas. Noh, isa tegi seda, kuna noore teenistuja kaugete randade igatsus laseb oodata mõningast kasu kogu ettevõttele ja kuna ta on de Vermont'ide sugulane, keda tahetakse edutada. Seda aga nii tähtsaks teha on ülearune. Tööta, noor nõbu, sellega tänad sa küllaldaselt. Ent nii ta siiski ei ütle.

Pierre-Charles de Vermont, see on vanema nooruki täielik nimi, tõstab pikksilma, laseb selle alla, tõstab uuesti. Roger de la Vigne, tema nõbu, vaatab nüüd samuti samasse suunda. Ta näeb ainult kergelt lainetavat, piiritut vetepinda. Ja ometi peab seal midagi olema. Liiga pingutatult ja üksisilmi vaatab Pierre-Charles laineid.

«Jookse ruttu kapteni juurde, Roger! Vrakiriismed meist vasakul.»

«Mis?» küsib de la Vigne rumalalt.

«Hakka juba minema! Saad küllalt \aia teada, mida see tähendab. Momendil ei tea mina ka rohkemat.»

Nõbu tormab minema.

«Vaatluspost, on märgatud vrakiriismeid vasakul!»

78

teatab laevajuht kohe pärast seda mehele mastikorvis. «Grootpuri rehvida! Poolkäik!» annab ta käskluse.

De la Vigne kibeleb erutusest, kui ta jälle Pierre-Charles'i kõrval seisab. «Kui põnev! Šeiklus merel.»

«Ah, mis. Säh, võta pikksilm. Seal on ainult paar planku, mitte midagi tähtsat. Võib-olla kusagil mõne laeva küljest tormiga lahti kistud, nüüd juba päevi vees

ligunenud. Kui igale niisugusele kohtumisele ülemäära tähtsust omistada, siis ei saakski põnevusest lahti.»

«Aga miks me seda siis teeme?»

«Sul on õigus, Roger. Mõnikord peitub sellise triiviva eseme taga ka rohkemat. Sellepärast tuleb seda uurida.»

Noor prantslane uudistab kaua oma nõo leidu.

«See on tõesti plank. Kahju, Võib-olla on neid veel?»

«Võimalik. Otsi edasi.»

Pilk irdub punktilt vees. Pikksilm pöördub kord vasakule, kord paremale. Otsija ei leia midagi.

De Vermont on jälle mugavalt reelingule toetunud. Aeg-ajalt loobib ta leivatükikesi õhku. Nagu nooled sööstavad kajakad neile järele ja haaravad lennult. Tähtsusetu vahejuhtum ei paku enam huvi. De la Vigne silmitseb ikka veel veelagendikku.

«Pierre-Charles, ruttu, vaata sinna! Ma usun, ma . . . Aga ma pole kindel.»

«Nonoh, sa ju lausa värised. Anna siia!»

«Seal, sinna!» Nõbu ei vaata veel täpselt õiges suunas. «Mitte seal, sinna, sinna! Nii on õige! Mida sa näed?»

«Ühte inimest!»

«Jah, jah!»

«Inimene vees!» möirgab de Vermont. Kapten Deslonge astub kiiresti mõlema nõo juurde. «Teie andsite häire, härra de Vermont?» «Vaadake ise!»

«Tänan. Nii see on. Kohe teen vastavad korraldused.»

Äkki algab jooks ja sagin. Kajavad käsklused. Need täidetakse. Laev muudab kurssi, peatatakse. Juba viira-takse alla paat.

«Kas tahate kaasa sõita?» küsib kapten Deslonge

79

noorelt kaasmaalaselt, kes koos nõoga on lahkunud oma kohalt käilas. «Palun lubage.»

«Ronige alla. Ka teie, härra de Ja Vigne, kui teil selleks lusti on.»

Ja kuidas veel noorel reisijal lusti on! Kui juba ülesõit Aafrikasse nii erutavaid tunde toob, milliseid üllatusi ja Šeiklusi võib siis veel võõras manner pakkuda? Vaimustav elu! Ta naudib seda täite sõõmudega, see leiab ta avatuna kõigele säravale, ilusale, suurele. Sügavatele varjudele, mis vältimatult ereda päikesega koos käivad, ta oma tuhinas ei mõtle.

Tugevaist aerutõmmetest aetuna teeb paat kiiret sõitu. Ikka lähemale jõutakse merehädalisele.

«Touloni» kolmas ohvitser, kes juhatab päästetöid, seisab paadininas. Tema kõrval on Pierre-Charles de Vermont.

Nüüd võib juba täpsemalt näha. Mees lamab uksel. Parem käsi on klammerdunud uksekäepideme külge. Ilmselt surnud. Surmakangestus on takistanud laipa plankudelt minema uhtumast.

«Vaene mees,» pomiseb ohvitser. «Valmistame talle vähemalt korraliku meremehehaua. Mehed, tõstke ta siia! Mõni kott meil fregatil ikka juhtub ülearu olema ja üheks palveks ka aega jätkub.»

Raske on krampunud sõrmi lahti kangutada. Päästetööd saavad teha ainult mõned sõudjad, teised peavad paati tasakaalus hoidma.

«Pole surnud. Mees on ainult meelemärkuseta,» teatab üks.

«Siis kiirustage! Me peame ta päästma,» käib juht peale.

Paati tõstmisel puudutab meelemärkusetu pea paadiserva. Kõlab kole karjatus. Ülemist kehapoolt hoidev kandja võpatab kühmu. Jälle lööb pea vastu äärt. Uus karje, lõikav, üdinitungiv, kohutav nagu esimenegi.

«Hoia kinni, mees!» käratab de Vermont madrusele. «Arvatavasti on õnnetul peas haav. Ruttu paati. Ma vaatan kohe järele.»

Pierre-Charles tõmbab kuue seljast, keerab padjaks, mille peale ta meelemärkusetu asetab. Noor ohvitser

80

on juba ägestumas. Härra de Vermont on reisija. Aga arvestades vaeva, mida härra mehega näeb, kusjuures ta ei pea paljuks isegi oma laitmatut tubakapruuni kuube jalamaid seljast kiskuda ja padjaks kokku käänata, tundub vaikimine talle paremana. Peaks aga de Vermonfi ülikond mustaks saama, sajaks rahet meeskonna kaela, kelle puhtus jätab soovida.

Üsna kergelt silitab käsi üle merehädalise pea. See võpatab. Sõrmed puudutasid suurt muhku mõne sentimeetri kaugusel kuklaluudest. Ime, et sel inimesel veel elu sees on.

«On juhtunud õnnetus, või mis veelgi tõenäolisem — on toime pandud kuritöö. Ma tunnen pisut selliseid asju,» seletab de Vermont ohvitserile.

«Siis las käia! Aerude juurde, et me haigele arstiabi saaksime anda!»

«Üks hetk. Mis saab uksest?»

«Jätame ujuma!»

«Mina võtaksin selle kaasa, härra leitnant.»

«Ülearune ballast. Mis sellega teha?» Ohvitser on pahane, et Pierre-Charles juhtima kipub.

«Nagu juba mainitud... ma arvan, et mees on langenud kallaletungi ohvriks. Et seda selgitada, juhul kui õnnetu mingit seletust anda jõudmata sureb, võib iga ese tema ümbrusest tähtsaks osutuda. Oleks see lihtsalt mingi plank, ei ütleks see küll midagi. Uksest saab aga võib-olla teha järeldusi laeva päritolu kohta, millel haavatu sõitis.»

Silmanähtavalt süngestub nüüd leitnandi näoilme. Aga ta teab, millist sügavat lugupidamist, peaaegu truualamhkkust ilmutab kapten Deslonge Xavier de Vermonfi poja suhtes, ja ta ei tahaks Pierre-Charles'i põhjenduste arvestamata jätmise pärast laitust saada.

«Üks sleppi!» käsib ta pahuralt. «Ja nüüd lõpuks minema. Üks, kaks, kolm — üks, kaks, kolm!» Käsklused sajavad nii kiiresti, et madrused ei jõua sellises tempos aere liigutada. Noor auahne ohvitser tahab näidata, et paadijuht ja vastutaja on tema ja mitte «Touloni» reisija.

Kõik laevaarsti jõupingutused meelemärkusetut ohtlikust seisundist äratada jäävad tagajärjetuks. Vaevalt suudetakse talle veidi toitu manustada.

81

Kes on võõras? Dokumente tal pole. Ühes püksitaskus leidub pliiats ja tükk joonistuspaberit lapsepea visandiga. Näib, nagu oleks mees tõusnud voodist, kui õnnetus teda tabas.

Laevapuusepp uurib ust. Itaalia töö, kinnitab asjatundja. Aga mis tähtsust sellel on? Itaalias ehitatud laev ei tarvitsenud kaugeltki Itaalia lipu all sõita.

De Vermont möönab seda. Tuleb oodata, kuni võõras ise rääkida suudab. Loodetavasti juhtub see varsti. Üldiselt valitseb «Toulonil» arvamine, et on tegemist ellujäänuga korsaaride poolt kaaperdatud laevalt.

Pärast õhtusööki, kui ohvitserid ja mõlemad reisijad on piibud ette pannud ning istuvad koos nagu ikka, oskavad mõlemad nõod arsti endi kõrvale meelitada. De la

Vigne'i silmad sädelevad vaimustusest, aga ta tajub, et olulisem on praegu vait olla ja pealt kuulata, kui talle täiesti tundmatuis asjades kaasa rääkida. Nagu hiireke jälgib ta iga sõna, talletab mälus selle, mis talle olulisena näib.

Haavatu «Touloni» pardale võtmise hetkest peale on nad peaaegu iga tunni aja tagant haigevoodi juures käinud. Ehkki mehe leidis de la Vigne, tunneb de Vermont end millegipärast merehädalise eest vastutavana. Ta ei tea isegi, mis teda võõra poole kisub. Kindlasti köidab teda salapära, ebatavalisus, Šeikluslikkus. Igatahes andis ta tõuke juba teiseks, põhjalikumaks arstlikuks läbivaatuseks. Tulemused pole veel teada, kuna arst tuleb sööma otse haigevoodi juurest. Nüüd saab leiu kohta selgust. See on vähejulgustav. Hoop, kui nõustuda de Vermonti arvamusega, et tegemist on kuriteoga, või lihtsalt õnnetusjuhtum on põhjustanud raskekujulise närvivapustuse. Pole välistatud oht, et mees on kaotanud mälu. Võib-olla jääb püsima ainult halvatus. Aga kindlasti kulub täieliku tervistu-miseni hulk aega.

«Mis temast edasi saab? Kuhu ta viia?» küsib de Vermont.

«Laatsaretti Ceutas. See on kõige parem.» Arst tahaks nii kiiresti kui võimalik sellest juhtumist vabaneda.

Kuna noor prantslane selle peale midagi ei ütle, vaatab arst üles. De Vermonfi laup on pilves.

82

«See ettepanek ei näi teile meeldivat, härra de Vermont?»

«Täiesti õige, doktor. Ma ei tea, kas laatsaret on sobiv koht nii ebatavalise haigusjuhu jaoks. Võib-olla vajab mees parima ravimina täielikku rahu. Ma ei tea.»

«Te tabasite märki. Rahu ja kannatlikkus on ainus, mis teda aidata saab. On tõenäoline, et kui löök pole esile kutsunud üldist halvatust, võib patsient juba varsti voodist tõusta. Ta hakkab ringi liikuma, ilma et ta oma tegevusest teadlik oleks. Ligemal ajal ei tohi ta päikese käes viibida ja tuleb hoiduda kaotatud mälu pealekäivate küsimustega taaselustamast. Ma kujutlen, et kunagi hakkab haige ise üllatunult ringi vaatama, kõike — puid, maju, eset, mis tal parasjagu käes juhtub olema, ja inimesi ära tundma, siis meenuvad talle ta enese nimi, omaste nimed, laeva nimi, lihtsalt kõik asjad, mis tal tema praeguses seisundis ununenud on.»

Umbes taoliselt kujutles seda ka de Vermont. Mitte raske, kuid ohtlik haigusjuhtum, niisiis mitte midagi laatsareti jaoks.

«Ma tunnen meie laatsaretti La Calles,» pajatab ta. «Ma nägin oma silmaga, kuidas mehed kõrvetava päikese käes hulluks läksid ja päevade kaupa märatsesid. Kui midagi taolist juhtuks, sel ajal kui võõras hospidalis lamab, oleks kogu siiani kulutatud vaev ilmaasjata. Epideemia aegu ei taha ma üldsegi meenutada. Siis lebas palatites nii palju haigeid, et põetajad oli võimatu iga üksikuga eraldi tegelda.»

Sellisesse ohtu ei tahaks de Vermont võõrast saata. Ta ei pea merehädalist meremeheks. Juba siis, kui vabastati sõrmi uksekäepideme küljest, torkas talle silma hapraliigeseline käsi. Niisugune käsi ei jaksa teha köite, purjede, aerude ja ballastiga seotud rasket tööd. Kõrgelaubaline kitsas nägu reedab, et selle inimese tööpõlluks on raamatud ja sulg. Leid taskust kinnitab oletust, piirab seda õnnekombel, kuna kanna-tadasaanus tuntakse ära kunstnik.

Aga see muidugi pole ainus asi, mis prantslases kaastunnet äratab. Määrava tähtsusega on asjaolu, et siin on toime pandud kuritegu.

83

«Doktor,» pöördub ta jälle arsti poole, «ja kui ma võtaksin mehe oma majja?»

«Mul pole midagi selle vastu, juhul kui seal on võimalik täita minu poolt seatud tingimusi.»

«Ärge sellepärast muretsege.» Prantslane võib selle kinnituse anda ilma pikemalt mõtlemata. Poolsaare kaldal, kus paikneb ka La Calle, on tal ilus maamaja suure aiaga, kus kasvavad vanad puud. Mäletamatuist aegadest peale kuulub see maatükk perekond de Vermont’ile, kes korallipüügiga on kokku kasvanud. Majas on üks prantslasest teener ja mitu neegrit, kes võõra mehe eest sama ennastohverdavalt hoolitsevad kui noorperemehe eest.

Ehkki Pierre-Charles de Vermont ikka veel koralli-püügikompanii teenistujate nimekirjas seisab, ei kuulu ta sinna siiski enam päriselt. Ettevõte, mis 1806. aastast peale on kõvasti kokku kuivanud, tänu dei määrusele, mille järgi peab laskma enesele meeldida Inglismaa konkurentsil, kasutab noormehe erilisi võimeid ainult aeg-ajalt raskemates äriasjades.

Pierre-Charles võib tänu isa varandusele täiesti pühenduda oma romantilistele lõbustustele ja harrastustele: reisimisele, jahipidamisele, ringiŠeiklemisele — lühidalt elada kohustustest vaba elu. Ta ei kannatanud kaua välja väikese La Calle prantsuse argipäeva. Ollakse ju Aafrikas. Aafrikas! Selles salapärases, mustas ja ometi nii valguseküllases maailmajaos, mida siiani alles nii vähe tuntakse, mis võib endas peita ennenägematul hulgal mõistatuslikke üllatusi, kujuteldamatuid Šeiklusi. Meelitav maa Telli Atlase mäeahelike taga, mis kunagi oli roomlaste Numiidia. Üliõpilasena oli selle kohta rooma ajalookirjutajate sulest palju loetud. Õitsvaid kolooniaid oli maailmariigi] Põhja-Aafrikas — see oli üks Rooma viljaaitadest. Aga sellest on üle sammunud kaks tuhat aastat maailmaajalugu, üle pühkinud vandaalide ja islami ratsanike võimsad rahvatormid, läbi mäelõhede Atlase ahelikes ja üle Alžeeria madalike ning jätnud maha kustutamatud jäljed. Õpetlane dr. Shaw rändas sellel maal mõned aastakümned tagasi ja kirjeldas seda sellisena, nagu tema seda kohtas. Kuidas oleks, kui ise sellele igavale korallipüügilinnakesele selja

pööraks ja ise asevalitseja valdustes veidi ringi vaataks?

Seikluslust ja teaduslik uudishimu viisid Pierre-Charles'i esialgu väikestele ringsõitudele ümber La Calle ja hiljem kaugeleulatuvaile, nädalatepikkustele ränna-kutele sellel vana kultuuri maal. Noore prantslase erakordne keelteanne ja nooruslik vaimustus kõige ebatavalise, Šeiklusliku suhtes tegid temast varsti maa ja rahva suurepärase tundja ning vaprus, mis sageli jõudis hulljulguseni, silmapaistva küti.

Esialgu on aga see seikleja ja teadlane tumm. Mitte miski ei sunni teda oma uurimistulemusi kohe kõlisevate müntide vastu vahetama. Ta uurib armastusest asja vastu, ilma käsuta, ajast sõltumatult. On täiesti ükskõik, millal ja kas ta üldse kord maha istub, et need tuhanded märkmed ja kohmakad visandid rooma ehituskunsti jäänustest läbi vaadata ja korrastatud tervikuks liita. Pealegi on kindlasti veel vaja mõndki loori kergitada, enne kui saadakse terviklik pilt sellest vanast kultuurmaast.

Just nüüd, pärast pooleaastast kodumaal viibimist, ähvardab jahikirg purustada köidikud, millesse see Prantsusmaal tuli panna. Aga varsti istutakse jälle pärismaalastega koos, elatakse samuti nagu üks nende seast. Pierre-Charles de Vermont on hea sõber kõigiga. Igas majas ja telgis pakutakse El-Fransile tervituseks peotäis datleid. Et teda meelsasti sallitakse kabiilide ja teiste berberite, araablaste, neegrite ja mauride juures, seda kinnitab juba nimi, mis talle on antud: El-Fransi, võõras, prantslane. Kui tihti on selle julge jahimehe kindel käsi kaitsnud pärismaalasi röövloomade eest. Sageli oli ta neile eeskujuks. Teda püüti matkida ja isegi astuda vastu pehmetel käppadel juurdehiilivale vaenlasele! Ta on jõudnud juba Sahaara ääremaadele, kaugemale kui mõnigi teine uurija, ainuüksi seetõttu, et teda uurijaks ei peeta. Ta ei kirjuta kunagi midagi üles, nii inimesed vähemalt usuvad, ei kiusa neid küsimustega maa mineviku, teede ja radade sihi, maapõuevarade, nende tavade ja

pruukide ega muu taolise kohta, millega reisijad tavaliselt umbusku, hirmu ja kättemaksu äratavad, üldiselt peetakse El-Fransit isegi sõnaahtraks. Ta laseb oma võõrustajad jutustada ja

85

saab niimoodi paljugi teada, mis kokku kogutuna ja korrastatuna annab tõelise pildi olustikust.

Mitte kunagi ei puuduta El-Fransi sõnagagi türklasi, võõraid isandaid, keda on arvult vähe, ainult napp, jõhker ülemkiht, kes valitsevad tohutu suurt maa-ala, mille piirid hajuvad kõrbe. Kabiilid ja teised berberid ei varja jahimehe ees oma viha türklaste vastu. Iialgi ei teeks El-Fransi midagi niisugust, mis neile, ikesta-tuile, võiks saada saatuslikuks. Tema juuresolekul võib vabalt ja avameelselt rääkida, üle tema huulte ei pääse kuuldust mitte midagi. Niimoodi mõtlevad pärismaalased Pierre-Charles'ist. Ta ei peta neid kunagi, aga ei suuda ka aidata. Mitmel korral tõsteti relvad võõraste vastu. Aga deide ja nende janitšaride võimu ei suudetud murda, sest Alžeeria elanikkond pole ühtne rahvas. Suguharud, rahvusgrupid ja rassid ei leia ühist keelt, nad on perekonnatülidest ja suguharude vahelistest võitlustest kurnatud —, trobikonna türklaste rõõmuks, keda polekski raske kõrvaldada, kui õnnestuks ühendada need vaprad ja sõjaga harjunud küla-konnad ning suguharud ja juhtida nad nende paari tuhande türklase vastu.

De Vermont teab, et Džurdžura mägede kabiilidel, Atlase berberitel ja tasandike ning kõrbe araablastel pole mingit tegemist mereröövliga. See on ainult türklaste üritus, kuhu pärismaalasi üksnes ahvatletakse või sunnitakse.

«Kui mu äriasjad peaksid mind sundima enne tema täielikku tervistumist ära reisima, siis hoolitseb haige eest minu nõbu, härra de la Vigne,» kinnitab de Vermont arstile.

«Siis olen ma nõus. Ma käin iga päev, nii kaua kui fregatt sadamas seisab, teie hoolealust vaatamas.»

«. . . ja praegu on ta minu juures,» lõpetab Pierre-Charles oma aruande. «Me ootasime enne kaks nädalat, kui ma kirja ära saatsin, lootuses, et võõra seisund paraneb. Väikest edu on märgata: mees tõusis juba haigevoodist, aga see on ka kõik. Mälu pole taastunud.»

Ka nüüd, kirja teistkordsel lugemisel, värisevad Xavier de Vermont'i käed. Merehädaline pole kindlasti keegi muu, kui tema sõbra Parvisi poeg. Kaupmees

86

arvestab: «Astra» väljumine Genuast, õnnetu laeva oodatav saabumisaeg Malagasse, siis «Touloni» väljasõit Marseillest —, ei jää teist järeldust, kui et vrakijäänused pidid kuuluma Genua kaubalaevale. Prantsuse fregatt jõudis ainult mõni tund hiljem õnnetuskohale. Ja nüüd see kõige tähtsam, jumalale tänu, et Pierre-Charles seda mainis, pliiats ja alustatud joonistus. Andrea on tihti rääkinud Luigi kunstikalduvu-sest, isegi lasknud linnast mõned joonised tuua, et koos sõbraga neid nautida.

«Tubli, tubli, Pierre-Charles!» Kaupmees väljendab oma kiitust ja rahulolu valju häälega, just nagu saaks poeg sadade miilide taga Aafrikas kuulda, et isa tema teguviisiga päri on.

Jalamaid Parvisile teatada! Talle teadustada võimalusest, jah, tõenäolisusest, et Luigi elab. Edasi: järgmise postiga teha Pierre-Charles'ile ülesandeks uurida, milline saatus tabas «Astrat» ja temaga koos vangilan-genuid. Sama palve ka Prantsuse konsulile Alžeerias. Kas Prantsuse konsulile? De Vermont kaalub asja, Pierre-Charles'i võib rohkem usaldada kui ametnikke. Kui konsul vastu ootusi väga innukalt asja kallale asub, võib see hea asemel hoopis halba teha. Dei on raskestikoheldav

mees. Tujukas, umbusklik, salakaval, metsik. Võib-olla muudab ta koos «Astraga» tema kätte langenud itaallaste saatuse veelgi karmimaks, kui ta märkab, et Prantsusmaa — olgugi ainult de Vermont'i nõudmisel — asjasse sekkub. Parem on mitte ametlikku teed minna. Kõigepealt peab Pierre-Charles leidma Raffaela Parvisi ja väikese Livio jäljed. Kui need on käes, annab kõik muu korraldada.

On möödunud nädalaid. Pierre-Charles on ammugi juba sisemaale reisinud. Meelsasti oleks ta tahtnud üle elada oma hoolealuse ärkamise, kuid haige jääb üks-kõikseks kõigi väliste muljete ja mõjutuste suhtes. Ta sööb ja joob mehaaniliselt, järgneb tõrkumata, kui tal käe alt kinni võetakse, teda aeda viiakse või tagasi tuuakse. Enamiku ajast veedab ta väljas. Ta pikutab tema jaoks patjadest ja tekkidest valmistatud asemel. Siis jälle jalutab ta tundide kaupa põetaja käevangus, pilk tardunult maha või kaugusesse suunatud.

87

De la Vigne veedab suure osa oma vabast ajast võõra juures. Mitte ainult sellepärast, et nõbu talt seda palus, vaid et omapärane haigusjuhtum teda tugevasti erutab. Kas siis mingi abi pole võimalik?

Üks väheseid sõpru, keda noor ametnik La Calles on leidnud, Gustave Marivaux, külastab teda ja kutsub paari päeva pärast toimuvale väikesele perekonna-peole. Seitsmes pulma-aastapäev, õnnelik arv, mis on pühitsemist väärt, sõber muidugi mõistab. Vallaline Roger de la Vigne teadagi ei mõista, aga teda rõõmustab, et üksluisusele, sinna hulka arvestab ta ka juhuslikud kolleegidega koosistumised sadama suitsustes kõrtsides, nii meeldival moel vaheldust tuleb. Gustave ei ole üksinda. Teda saadab ta poeg Claude, armas kuueaastane väikemees.

Istutakse aias, lobisetakse. Aeg-ajalt heidab de la Vigne pilgu kõrvale, põõsaste taga puhkavale haigele.

Lapsel hakkab meeste juttu pealt kuulates igav.

Üks lind nokitseb liivas. Tore. Laps tõuseb püsti, üsna tasakesi, läheb aeglaselt linnu poole. Ah, juba see lendab ära, kaob põõsaste taha. Võib-olla laskus ta seal uuesti maha? Tuleb järele vaadata.

Aga seal on ju keegi inimene. Claude põrnitseb võõrast eemalt. Mees lamab täiesti liikumatult. Kas ta magab? Oh ei, ta silmad on lahti, ainult ta ei vaata siia. Ettevaatlikult läheb Claude ligemale, kükitab maha. Ootab. Viipab käega. Ei midagi. Mehe pilk on tardunult suunatud otse ette. See on õudne. Poiss ehmub, siis jookseb ta tagasi.

«Jah, Claude, onu on haige. Juba palju, palju nädalaid,» seletab Roger. Ja oma sõbra poole pöördudes: «See on merehädaline, kellest ma sulle rääkisin.»

«Ikka veel ei mingit paranemist?»

«Kahjuks ei.»

Varsti pärast seda jätab külaline hüvasti.

Väikesest juubelist saab päris hubane pidu. Sellel ilusal õhtul räägitakse palju perekonnaõnnest. Poeg Claude on nende kahe inimese elus kõige väärtuslikum. Poisi heaks on nad valmis kõike ohvriks tooma. Ta elu peab olema raskusteta ja õnnelik.

Laps! Lapsepea joonis! De la Vigne, kes sügavale tugitooli nõjatudes oma sõbra naise lõbusat lobisemist

88

kuulas, ajab end äkki jäigalt sirgu, paneb klaasi, millest ta just juua tahtis, puutumatult lauale tagasi.

Imestunult vaatavad sõbrad talle otsa. Käeliigutusega, mis tähendab «pole midagi!» rahustab ta neid. Peas on ainult üks mõte. Ta püüab otsekohe jälle kergest ja

elavast vestlusest osa võtta. Meest suudab ta sellega petta, naine aga tunneb, et külaline end selleks sunnib.

Ja ikka tungivad jutu vahele sõnad: laps, laps! Võta end kokku, Roger! Sa ei tohi oma tormakate, üksteist tagakihutavate mõtetega seda ilusat õhtut rikkuda! Aga niikuinii ongi aeg pidu lõpetada.

De la Vigne tormab minema. Jooksusammul läheneb ta maamajale. Lõikav meretuul keerutab tolmupilvi üles. Varsti panevad Atlase ahelikud lumimütsid pähe. Sügis annab endast märku.

Kus on vanad püksid, mis haigel jalas olid, kui ta veest välja tõmmati? Seal, vanade riiete vahel nad ripuvadki. Joonis oli vasakus taskus. Tühi.

Kas Pierre-Charles pani paberilehe onule saadetud kirja sisse? De la Vigne mõtleb järele. Ei. Nõbu andis kirja talle lugeda, pitseeris selle tema silma all. Visandit juures ei olnud. Kui seda ei hävitatud, selle mõtte juures hakkab Roger kiiresti ja katkendlikult hingama, peab see olema nõo paberite hulgas. Noormees otsib palavikuliselt. Õnneks on tal Pierre-Charles'i kirjutus-laualaegaste võti. Lõpuks ometi. Ta hingab kergendatult. Joonisel on veel vaevalt midagi ära tuntav. Jooned on tuhmunud. Aga lapsepea on see ikkagi.

Kas selles peitub haige pääsemine? Kas võib sellest paberitükikesest saada köis, mida mööda õnnetu saab ennast öisest kottpimedusest valguse kätte tõmmata? Roger de la Vigne usub seda kindlalt. Kui ta järgmisel päeval mehele pliiatsi ja paberi sülle paneb, põnevil, palavikuliselt selle mõju ootab, peab ta pettunult tunnistama, et ei juhtu mitte midagi.

Mispärast mitte? Surnud asi peab imet tegema? Võimatu. Ja ometi peab lapse abil olema võimalik seisundit kõigutada.

Kui seda kord Claude'i kasutades proovida? Häiriv mõte.

Läbirääkimised poisi vanematega kestavad kaua.

Põhjalikult kaalutakse kõiki poolt- ja vastuargumente. Hästi, varsti tulevad nad siis külla.

Külaskäiguks ettenähtud päeval pöörab Roger de la Vigne vähe tähelepanu oma kutsetööle. Ikka ja jälle uitavad ta mõtted kirjade ja arvude juurest eemale maamajakesse.

Kas katse õnnestub? Ka nüüd, kui ta majja siseneb, piinab teda see küsimus. Sõbrad lasevad end veel pisut oodata. Kohutav ootamine. Piinavad küsimused kerkivad üksteise järel: Kas tohib üldse sellist katset teha? Mis toime sellel on?

Vastik kahtlemine! Kas siiski ei peaks otsustama arst? Loodus aitab ennast ise, kui üldse abi on võimalik, arvas ta kohe pärast seda, kui laevaarst haigepõe-tamise talle üle andis.

Noor prantslane kõigub lootuse ja kahtluse vahel siia-sinna nagu laev tormisel ookeanil. Lisaks kaasnevad rasked mõtted, et lapsele võib katse juures midagi halba juhtuda.

Aga tegutsema peab. Loodus ei astu vahele. Ta jätab olukorra otsustamata. Lõpuks saab ülekaalu kärsitu noorus. Ta katsetab, tulgu mis tuleb!

Claude'i asjasse ei pühendata. Istutakse koos nagu eelmiselgi korral. Ainult et seekord on ka proua Mari-vaux kaasa tulnud.

«Onu lamab jälle toolis põõsaste taga, Claude,» alustab de la Vigne veidi aja pärast lapsega vestlust.

«Ah see onu, kellest Claude mulle rääkis? Kas sa ei tahaks teda külastada?» pöördub ema poisi poole.

«Aga ta ei pane ju mind üldse tähelegi, emme!»

«Ta on väga haige. Ta ei tea üldse, mis tema ümber toimub. Ta ei märka ei linde ega inimesi, puid ega lilli, mitte midagi,» lausub Roger jutu sekka.

«Aga see on ju pahasti, eks ju?»

«Jah, Claude. Võib-olla saab ta terveks, kui teda paitada. Üsna tasa ja õrnalt. Näe, niimoodi.» Ema näitab, kuidas. Siis murrab ta lillepuhmast enese kõrval ühe õie: «Või kui talle lilleke pihku panna, nii ilus nagu see.»

Poiss silmitseb tumepunast, säravat õit, võtab selle ema käest, nuusutab, mängib sellega. «Aga kui mina läheksin tema juurde?» tuleb poisikesele mõte. «Teda

90

paitaksin? Võib-olla saab ta tõesti terveks!» Esialgsest kõhklusest on saanud ind. Vastust ootamata jookseb ta põõsaste poole. Seal jäävad sammud aeglasemaks. Vargsi heidab ta pilgu puhmaste taha.

Täiskasvanud on püsti tõusnud ja järgnevad. Proua Marivaux on abikaasal käe alt kinni võtnud, ta vajab tuge, toetust.

«Tere päevast, onu. Ma tõin sulle ühe lille, et sa ruttu jälle terveks saaksid. Võta.» Claude on juba unustanud, et võõras midagi tähele ei pane. «Ah, jah. sa ju ei tea midagi, onu! Oota, ma panen lille sulle kätte.»

Kaks sooja lapsekätt püüavad mehe sõrmi ümber lillevarre põimida. Pehmed, soojad lapsekäed. Siis silitavad pisikesed sõrmed jälle üle haige käte.

See võpatab. Silmad elustuvad. «Livio!» Päris tasakesi tuleb see sõna. Mees naeratab. «Livio!» Silmalaud sulguvad. Ta uinub.

Sõbrad märkavad muudatust kaugusest hoolimata.

«Emme, tal oli hea meel. Aga ta ei tunne mind ära. Ta ütles Livio,» lobiseb laps, kui ta tagasi tuleb. «Mis on Livio?»

«Ta isegi rääkis?» De la Vigne on erutatud. «Sa oled talle arvatavasti väga kallis, Claude, sest minuga pole ta veel kunagi ainsatki sõna rääkinud. Sellest pole midagi, et ta sind ei tunne, kindlasti saavad teist kord veel head sõbrad. Kas ta ütles Livio? See pole prantsuse keel. Ma ei tea, mida see tähendab. Aga ma arvan, see on nimi. Ja nimelt selle mehe ühe väikese sõbra nimi. Aga sellest jutustab meile haige ükskord ise. Ma igatahes tänan sind, et sa talle sellist rõõmu valmistasid, ja niipea kui mul aega on, tulen ma sinu poole mängima. Nõus?»

«Tore, onu Roger! Isa peab ka kaasa mängima.»

«Ja mina?» küsib ema kelmikalt.

«Sina mitte. Sina kardad merikarpe ja meduuse.»

Et nüüd ei tohi haiget silmist lasta, jätavad külalised kiiresti jumalaga.

«Võitnud!» juubeldas de la Vigne. Peaaegu õrna pilguga jälgib ta magavat meest.

Äkki ajab haige end istukile. Pärani, otsivad silmad. Käed on ette sirutatud.

91

«Livio, mu poeg! Livio! Kus?! Ah!» Ta langeb oiates tagasi.

De la Vigne'i ümbritseb öö. Kaotatud, mis näis olevat võit. Mööduvad sekundid, minutid, siis kargab noor prantslane püsti, kummardub õnnetu kohale.

Miks sa seda tegid, Roger? Miks, miks?

Etteheiteist saab väljakannatamatu piin. Neetud mõte, mis viis selle riskiga seotud mänguni ilma arstilt nõu küsimata, spetsialisti abita. Sellest meeltesegadusest pole enam ärkamist. Ainsat abivahendit kasutati valesti.

Ja selles kõiges oled süüdi sina, Roger de la Vigne, kelle hoolde haige usaldati! Millega sead sa end õigustada? Pole alust sinu kuriteo andestamiseks. Kergemeelsus, hooletus, nooruslik tuiskamine ja tormamine, ind teha midagi ebaharilikku, vastutustundetus. Nagu piitsahoobid sajavad etteheited õnnetule noormehele.

Ma tahtsin ju päästa, aidata, terveks teha!

Arglikud katsed süümet vaikima sundida.
Ikka veel on ta kummardunud haige kohale. Ikka veel vaatab ta mehele näkku. Ta ei suuda eristada näojooni, ta on sügavalt erutatud oma katse nurjumisest.
«Mis nüüd on, härra de la Vigne?» küsib teener, kes pärast külaliste aiast lahkumist ligi on astunud.
Küsimus hajutab rasked, süüdistavad mõtted, rebib puruks punaka uduloori. Mees on, Roger kummardub veelgi sügavamale, mees ei ole meelemärkuseta, ei lama oma vanas tardunud poosis. Ta magab!
«Issand, mu jumal, ta magab!» Piinast on saanud juubeldamine.
See nägu elab, ei ole enam kalk. surnud. Kivine mask on minema pühitud. Nüüd libiseb üle näo isegi mingi jõuetu, kerge naeratus. Põgusalt, siis sulguvad huuled kõvasti, nagu püüaks magaja valu maha suruda.
Terveks ööks jääb noor prantslane haigevoodi äärde istuma, laseb end järgmisel päeval büroost vabaks küsida. Haige pole ikka veel silmi avanud. Ta mõte töötab. Seda tõendavad muutused ilmes.
Paraneja pisimgi näoliigutus ei ole seni jäänud de la Vigne'il märkamata. Tõenäoliselt on mees päästetud. Niisiis ikkagi jagu saadud, võidetud.
Pinge lõdveneb. Magada, magada. Noormees nõjatub tagasi, sunnib end aga otsekohe jälle sirgu. Minutikski ei tohi lakata haiget jälgimast. Teener peab valve üle võtma.
«Ärata mind jalamaid, kui midagi muutub,» kinnitab de la Vigne vanale prantslasele. Mõne hetke pärast magab ta juba sügavasti.
Tunnid mööduvad. De la Vigne võtab uuesti valve üle. Haige magab sügavasti.
Veel üks öö. Kas peaks toitu suhu valama? Aga mees võib iga hetk üles ärgata, peab ärkama. Parem teda mitte häirida. Räägitakse, et paljud inimesed magavad end terveks. Kui nälg ja janu väga suureks lähevad, katkeb uni niikuinii.
Hommikupoole ööd, kui teener valvab, pomiseb haige itaalia keeles mõned sõnad.
«Härra de la Vigne, ta räägib,» Roger on silmapilkselt täiesti ärkvel.
Need on ebaselged, arusaamatud laused, pausid vahel. Siis ajab haige end asemel istukile.
«Kus ma olen? Mis minuga on?» Sõnadel on kõla ja värvi, kuid prantslased ei mõista neid.
«Parlez-vous irancais, monsieur? Je ne puis pas comprendre.»*
«Jah. — Kus ma olen? Mis minuga on?» kordab ta prantsuse keeles.
«Te olete sõprade juures! Ärge muretsege!» Välkkiirelt otsustab de la Vigne. Nüüd peale tungida, nüüd kate puruks rebida! Ta on teadlik ohust, mis peitub selles, et oma isiku meenutamine võib kogu nii õnnelikult laabunud töö tulemuse hävitada. Kuid ta esitab küsimuse:
«Meil ei ole kahjuks au teid tunda. Kuidas on teie nimi?»
«Luigi Parvisi.»
«Genuast?»
Noormees väriseb erutusest. Niisiis ta on mees, kellest onu Xavier kirjutas!
* Räägite te prantsuse keelt, härra? Ma ei saa teist aru (prants. k.).

«Jah muidugi Genuast. Aga kust teie seda teate?» «See pole momendil oluline. Mina igatahes rõõmustan, et võin teid nüüd nimepidi kutsuda. Lubage mul ennast esitleda: Roger de la Vigne Marseille'st, praegu teenistuja korallipüügikompaniis La Calles.»
«Väga rõõmustav. La Calle? Kuidas ma siia sattusin? Mis minuga on, härra de la Vigne?»

«Hiljem räägime. Te olite väga haige. Kindlasti on teil nälg ja janu. Mida ma teile pakkuda tohiksin?»

«Palun ärge endale tüli tehke. Ma ei taha olla teile koormaks.»

Teener ruttab minema. Ettenägelikult oli viimastel päevadel ikka midagi valmis hoitud.

Söömise ajal püüab Parvisi prantslasega vestlust alustada.

«Ärge nüüd rääkige,» tõrjub de la Vigne. «Te ei tohi end pingutada. Ma ütlesin juba, et te olite väga, väga haige.»

«Aga ma ei tunne end sugugi halvasti. Olen ainult väsinud.»

«Siis magage edasi. Mina jään teie juurde. Ärge mitte millelegi mõtelge. Te olete sõprade juures. Kui teie tervis lubab, ajame homme tunnikese juttu. Nüüd vajate aga eelkõige rahu, härra Parvisi.»

«Ühte ei saa te mulle ikka keelata: ma tänan teid.»

Luigi Parvisi on päästetud.

Ainult suurivaevu õnnestub de la Vigne'i, Marivaux' ja Claude'i ema ühiste manitsustega noormeest arutuist ettevõtmistest tagasi hoida. Ta tahab minema söösta ja Alžeeria võimumeestelt nõuda naise ja lapse väljaandmist.

Teiste asjalike ja rahustada püüdvate põhjenduste peale väidab ta sadu kordi neile vastu: «Ma pean teada saama, kuidas on lood Raffaela ja Livioga. Nad tuleb, kui saatus neile veidigi armuline oli ja nad ellu jäid, nende metslaste küüsist vabastada.»

Nad mõistavad kartust, mis vaest isa taga kihutab. Kuritegelik inimeste orjastamine, mida sajandite vältel on tehtud sadu, tuhandeid kordi, ei tohi jääda hüvastamata. Aga kuidas see peab toimuma? Kas Parvisi üksinda? Üksi küll väikesearvulise, kuid siiski

kindlalt sadulas püsiva võimu vastu? Võimatu. Võibolla teab Pierre-Charles nõu ja abi.

«Oota ära, Luigi,» paneb ette de la Vigne, «kuni minu nõbu, asehalduskonna olude suurepärane tundja, reisilt tagasi tuleb.»

Karm ja raske on nõue, mille sõbrad esitavad. See on täiesti õigustatud, aga käed rüpes oodata on kibe. Millal saabub härra de Vermont? Õlakehitus. Keegi ei tea.

Õnn, et väike uhke Claude uue onu sõpruse vastu võtab. Oh jaa, Claude on uhke. Tema on ju see, kes haigele pääsemise tõi. Kas te mäletate roosi, mille ta tookord talle pihku pistis? Niisugust head onu teist enam üldse ei olegi. Ta oskab kõike maalida, Claude mõtleb joonistada: hobust, kaamelit, hiiglalaevu ja väikseid kaluripaate, merd, kui see on sõbralik ja kui see on marus, issit ja emmet ja Claude'i. Claude'i täpselt niisugusena, nagu ta end ise peeglist näeb: naervana või nutvana, sagris juustega ja määrdunud näoga või siledaks kammitult ning puhtaks küüri-tuna. Lihtsalt kõike. Ja onu Luigi laseb Claude'il endalgi joonistada. Pildid saavad siis, kui mitte veelgi ilusamad, siis vähemalt niisama ilusad kui onu tehtud. «Vaadake ometi siia! Minu kaamelil on kohe näha, missugused tugevad, pikad jalad tal on ja kuidas ta otsekohe minema pühib.»

Selle lapsega koos veedetud tunnid on valu tuimen-dajad, samal ajal aga ka tunnid, kus temas armsate kaotuse õudne haav uuesti lahti käriseb.

Vahepeal on Luigi kodus toimunust teada saanud. Genuast pole küll veel vahetut teadet tulnud. Xavier de Vermont'i kirjad pojale ja õepojale andsid pildi segadusest, mille tekitas eksitav teade, ja Gravelli kuriteost.

Kindel on, et noor itaallane ei pöördu enne koju tagasi, kui ta pole täpselt teada saanud üksikasju omaste ja teiste «Astral» ellujäänute kohta.

Pierre-Charles de Vermont on jälle La Callesse tagasi jõudnud. Kaua, piinavalt kaua tuli teda seekord oodata. Ta oli läinud kuni kõrbeni, sõlminud uusi tutvusi, mis talle võimaldasid siiani veel läbireisimata alasid tundma õppida. Merehädaline oli Roger' hoole all. Lisaks

polnud kindel, kas üldse on päästmine võimalik. Vahepeal oli saabunud talv. Muidu täiesti kuivad vadid olid paisunud kiirevoolulisteks jõgedeks. Praegu oleks nende ületamine eluohtlik. Tohutud veemassid, mis talvekuudel alla voogasid, olid muutnud teed ja rajad läbipääsmatuiks. Atlase ahelike harjadel lamas lumi. Pierre-Charles pidi ootama.

Tagasitulnu siseneb majja hetkel, kui nõbu tuleb kontorist. Parvisit pole kodus. Kindlasti istub ta kusagil sadamas ja joonistab. Tema visandiplokk on väikese linna kirjeldus piltides. Luigi pliiats on juba mitmekordselt jäädvustanud iga tähtsama ehituse, kiriku, valitsusehoone, kaupluse ning iga kõrvalise nurgakese.

Lühidalt jutustab de la Vigne Parvisi tervenemisest ja tema muredest.

«Ja siin on ka post Marseille'st. Ma sain selle just praegu sadamas,» lõpetab ta.

«Vaatame kähku läbi, mis kodumail uudist on.» Tavaline: ärialased korraldused puudutavad Roger'd; perekonnaasjad on määratud mõlemale; väljavõtted vanadest ajalooraamatutest on mõeldud Pierre-Char-les'ile; poliitiline olukord Prantsusmaal, jälle mõlemale; Parvisi asi, selle üle peab itaallasega aru pidama. Siis veel üks pitseeritud kiri. Saaja: sinjoor Luigi Parvisi, de Vermonfi majas, La Calles.

«Pärast vaatame kõik põhjalikumalt järele ja kui võimalik, lahendame kohe,» teeb Pierre-Charles korralduse. «Esmalt pean ma aga need räbalad seljast võtma, end värskendama ja jälle eurooplaseks muutuma. Uks korralik vann, muud ma praegu ei ihkagi.»

Alles hilja õhtul tuleb Parvisi koju. Claude'i vanemad olid ta palunud õhtusöögile. Naljakas asi küll. See on tõesti sõprus, et ta kohe kaasa tõmmatakse kõigest osa saama, ja ometi, kui taskus pole ainsatki sou'd*, tunned end alati kerjusena, ilma et kerjaksid. Seda tundis ta viimasel ajal üsna tihti. Claude on tema alatine saatja. Poisi peab ta tagasiteel koduväravani saatma. Madame Marivaux istub enamasti raamatuga aias. Ta näeb mõlemat «maalijat» tulemas.

* Sou [su:] — (prants. k.) prantsuse viiesantiimine münt.

«Ei, ei, Luigi, nii see asi ei lähe, sedamoodi üle aia hüvasti jätta. Sa mängisid lapsehoidjat ja nüüd keeldud lonksust veinist. Nüüd aga sisse, mõlemad mehed!»

«Roger tuleb varsti koju, Helene, ma ei taha, et ta peaks mind ootama.»

«Tal pole vajagi, aga kindlasti on sul janu. Niisiis, palun.»

Nojah, ei saa kallile sõbrale ära ütelda. Ja milline juhus, õhtusöök ongi valmis. Claude'i isa tuleb ka kohe. Laud on juba kaetud. Parvisi tunneb naisi, ta teab, kuidas nad peenelt sepitsevad niisuguseid asju. Tema on kerjus. Kaua käis de la Vigne peale, kuni Luigi vähemalt väikese summa vastu võttis.

«Ma mõistan teid, härra Parvisi,» lõpetab Pierre-Charles pika kõneluse sellel hilisel õhtul. «Mis minu võimuses seisab, saab tehtud, et teie abikaasat ja poega üles leida ja dei vägivalla alt päästa. Ma ei varja aga tõsiasja, et selline ettevõtmine võib elu maksta.»

«Mitte teie, härra de Vermont, ei pea seda tegema Ma palun teilt nõu. Ja,» Parvisi hammustab huulde, vaatab maha, kui ta edasi räägib, «kas te võite mulle veidi raha laenata, et ma saaksin Alžiiri sõita?»

«Nii palju kui vajate, on otsekohe teie käsutuses. Aga sellest räägime homme üksikasjalisemalt.»

Mõlemaid nõbusid haaras Parvisi kirjeldus «Astra» võitlusest ning nad ei mõtelnud enam pitseeritud kirjale. Nüüd, kui nad hakkasid magama minema, meenus see Roger'le.

«Luigile tuli ometi kiri! Ma toon kohe.»

«Õigus, mu isa oli teie jaoks midagi meie postile lisanud.»

Värisevate kätega murrab itaallane pitseri. Esimene teade Euroopast vahetult temale. Mida see kiri küll sisaldada võib? Parvisi teeb kahekordselt kokkumurtud kirjapaberi ettevaatlikult lahti. Rahu, rahu! manitseb ta ennast.

Ta on pettunud. Äriasi. Firma de Vermont avab sinjoor Luigi Parvisile Genuast Jean Alphonse Meunier' nime all esimese krediidi kümne tuhande frangi suurusele summale.

«Mispärast Jean Alphonse Meunier?» küsib Luigi mõtlemata, et teised kumbki kirja sisu ei tea.

97

«Kas ma tohin? Ma ei tea, mida te mõtlete,» küsib de Vermont.

«Palun.» Parvisi ulatab talle ülekande.

«Hm. Mida see tähendab? Lõpus seisab märkus: see kiri otsekohe hävitada. Kompanii d'Afrique'i kassale on antud korraldus Jean Alphonse Meunier'le, kelle isikut tõendab kas Pierre-Charles de Vermont või Roger de la Vigne, raha nimetatud summa ulatuses välja maksta. Minu isa ei kirjuta midagi mõttetut. Luigi Parvisi — Jean Alphonse Meunier, üks itaalia, teine prantsuse nimi.»

Roger ja Luigi jälgivad äärimise põnevusega Pierre-Charles'i katkendlikku mõttelõnga.

«Ah, ma mõistan oma isa. Napoleon on kukutatud, viibib Elbal. Genua pole enam Prantsusmaa osa. Nii olete teie, sinjoor Parvisi, ka kodakondsuselt jälle itaallane, geenualane. Ma ei kahtle, et dei tekkinud olukorda kasutab ja Genua laevad oma korsaaride jaoks lindpriiks kuulutab. Minu kodumaa, juba aastasadu lepinguliselt Alžeeria türklastest valitsejatega seotud, peab loomulikult berberite suhtes teatud kohustusi täitma. Firma de Vermont ei tohi nende määruste vastu eksida ja hoopiski mitte sellises täbaras olukorras, milles meie kompanii d'Afrique on antud momendil. Inglismaa ootab ainult,' et meid meie vanadest eesõigustest täiesti ilma jätta. Sellest hoolimata võib ju meie firma ulatuslike sidemete seas mõni pisi-viga märkamata jääda. Oli tegemist eksitusega, kui kord peakski välja tulema, et Jean Alphonse Meunier on geenualane Luigi Parvisi. Ei minu sõber ega mina tundnud varem monsieur Meunier'd, teda soovitati meile soojalt ja meil polnud mingit kahtlust isiku suhtes. Niisugune eksimus on kahetsusväärne ja vabandatav. Kas te ei leia, härra Meunier?» Sõbrad hakkavad laginal naerma. «Suurepärane! Ma püüan igati olla ehtne Jean Meunier. Aidake mind mõlemad: sina, Roger, ja — kas ma tohin? — sina, Pierre-Charles.»

«Meeleldi, Luigi — tobedus! — Jean!» Eesnimedega kukerpallitamine päästab valla üldise lõbususe.

«Nüüd ei tarvitse ma enam kerjata. Mul langes kivi südamelt. Roger jutustas mulle, et su isa tegi

98

sulle juba tükk aega tagasi korralduse pealinna reisida ja seal järelepärimisi teostada. Võtad sa mind kaasa, Pierre-Charles?» «Ausalt öeldes: ei!»

Parvisi on jahmunud Ta peab de Vermonfi võimekaks, aga antud juhul suudaks tema ise, isa, rohkem saavutada. Prantslane on kindlasti armas, truu, kõigeks valmis sõber, aga olla jälgiajavaks koeraks, nagu ta arvab iseennast olevat, seda võõras ei suuda. Kas ma siis ei haistaks, ei tunneks, kui ma oma armsate ligidale satun? Kas

mind ei veaks nende poole nähtamatud, ent tugevad niidid? Raffaela ja Livio kuuluvad mulle, ainuüksi mulle. Ma leian nad.

«Ma pean saama Alžiiri, Pierre-Charles!» ägestub ta.

«Sina, geenualane?»

«Abikaasa ja isa!»

«Just sellepärast olekski hullumeelsus sind kaasa võtta. Oled sa kindel, et sa ei kaota pead, kui sa leiad jälgi, mis lasevad aimata kõige koledamat? Sa pole seda, Luigi. Sinu võpatamine juba ainult sellele vihjamisel tõendab, et sa ei saa neid aidata, sa tormaksid ise hukatusse.»

«Ma võtan ennast kokku. Lase mul kaasa tulla!»

De Vermonfil on sulaõigus, Parvisi teab seda. Aga igatsus olla vähemalt oma lähedaste ligiduses, kihutab teda palvet kordama.

«Tühjad sõnad. Kui keegi midagi teada saab, olen see mina. Mina tunnen alžeeria türklasi, maure, kabiile, neegreid ja juute, kuulun Prantsuse konsuli kaaskonda ja olen juba aastaid nende inimeste mõttemaailma ja tegutsemisega hästi tuttav. El-Fransi nahka nii kergesti üle kõrvade ei tõmba. Mõnikord võrdlen ma ennast Põhja-Ameerika metsameestega. Samuti kulgeb ka minu elu, kui ma luusin Atlase kuristikes: kogu aeg valvel, kogu aeg valmis ründama või ennast kaitsma, ükski inimene ei kahtle selles, et sa põled ihast vabastada omaksed ebainimlikust elust, mida pakub orjus. Aga sa ei tohi sealjuures rumalusi teha. Ei tohi rakendada abinõusid, mis on täiesti sobimatud.»

«Ja kui sa mingeid jälgi ei avasta?»

«Seda tuleb meil arvestada. Kuid usalda mind, Luigi.»

«Jälle oodata, tund tunni, päev päeva järel. Kohu-

99

tav. Laske mind midagi teha!» Parvisi mõtleb sellega kaasaaitamist.

Pierre-Charles kuuleb ainult sõna «teha». Väga hea. Luigile tuleb leida tegevust, et ta mõtted mujale juhtida.

«Miks mitte? Meelsasti, Luigi. Mul on kavatsus kunagi kirjutada teaduslik töö vanasti Alžeerias valitsenud Rooma ülemvõimu perioodi seni säilinud tunnismärkidest. Ma rändan maa risti ja põiki läbi, et seda selles mõttes tundma õppida. Sa oled andekas joonistaja, mina ainult soperdaja. Mida minu pliiats pole osanud või on ainult lapselikult paberile jäädvustanud, seda olen püüdnud üksikasjaliku kirjeldamisega korvata. Võta need joonistused, süvene neisse ja kui minu kirjeldused on küllalt selged, siis püüa nähtut pildil edasi anda.»

«Meelsasti, suurima heameelega, Pierre-Charles!»

Parvisi asub tulise innuga tööle.

VI. ALŽIIRIS

Ka seekord haarab Pierre-Charles de Vermonfi fantastiliselt kaunis vaatepilt, mida pakub röövlipesa Alžiir mere poolt.

Seal ta asub, silmipimestav oma valges värvuses, liibudes nagu tohutu kolmnurkne puri Boujareah' mäeseljakule, kirjeldamatult toretsev — see neetud linn. Silmad ei suuda nii palju sära ja hiilgust haara-tagi. Need tuleb sulgeda ja ometi tungib sädelevalt kolmnurgalt eredalt tagasipeegelduv valgus läbi silma-laugudegi. Alžiir on tuhande ja ühe öö muinasjutt. Tema müüride vahele peab olema kuhjatud mõõtmatuid varandusi. Mis oleks see muinasjutt ilma kulla ja helklevate väärisehete hiiglahunnikuteta?

Teie jalgade ees lamab nagu hinnaline vaip sügavsinine meri, mille laineharjade kohal õhk näib tantsisklevad laulvat, juubeldavat. Majademerest sirutuvad

101

esile mošeed[8], eesotsas Suure Mošeega sadamas ja saledad, teravad minaretid[9]. Siiski mitte taevani, sest mäeseljak surub maadligi kõik jumala ja allahi poole pürgijad. Nende vahel türgi sõdurite, janitšaride kasarmud ja valitsushooned, juudi soost rahvastiku sünagoogid. Kõige krooniks ja pärliks, hiiglasuure purje tipuks, palee — dei loss.

Selle valge lummuse ümber väändub roheline vanik. Mitte noore maikuu hõiskav, nooruslik roheline, vaid tume, küllastunud, alati elav küpresside, õli- ja viigipuude, palmide ja rododendronite rohelus.

Ka täna suudab prantslane suurivaevu end lahti rebida teda vallanud muljest, mida Alžiiri nägemine kõigile avaldab. Nähtamatuid köidikuid häirib ainult Parvisi lugu. Ei, ta ei lase end enam sellest ilusast pildist petta ning pimestada. Orjapidamine, dei ja tema inimeste inimlikkust mõnitav käitumine^ oli talle teada, nagu miljonitele teistelegi eurooplastele. Ainult teada. See ei puudutanud teda. Prantsusmaa oli sellest vaba. Ta maksis igal aastal oma kolmkümmend tuhat hispaania dollarit, mida Alžiiri isandad nõudsid korallipüügiõiguste ja kauplemissoodustuste eest. Vastu vaielda pole siin midagi, normaalne äri. Ja teised? Et Naapoli aastast aastasse toob kummar-duste saatel oma laevade kaitseks deile kakskümmend neli tuhat hispaania dollarit tribuuti, ilma et tunneks end sellest alandatuna, et Rootsi, Taani, Portugal nõustuvad samasuguse maksuga, on nende isiklik asi. Või siiski mitte? Kas ei kuhja need riigid kogu Euroopa ees süükoormat eneste selga? Midagi on neil siiski eneseõigustuseks öelda: muidu tungivad korsaarid nende laevadele kallale, röövivad kauba ja . . . inimesed.

«Prantsuse konsuli juurde. Kompanii dAfrique'i alus,» teatab ta sadamaülemale. Too ei tee takistusi. Ta tunneb väikseid purjekaid Prantsuse lipuga topis.

Muinasjutt haihtub, kui võõras linna siseneb. Kitsad, pimedad, järsud tänavad, enam küll trepid kui läbikäiguteed. Räpased ja hooletusse jäetud. Nad on

102

nii kitsad, et päikesekiir ulatub vaevu maapinnani, ent siiski küllalt laiad solgirentslite jaoks. Majad ainult paari trellitatud väikese aknaga. Piki müüri-ääri hiilivad kõikvõimalikes nahatoonides inimesed, kummarduvad kaevude kohale, mida selles kuumas linnas on rohkesti. Räbalais inimkujud kükitavad orvades, põgenevad, kui tuleb türgi sõdur, pöörduvad tagasi niipea, kui selle sandaalide klõbin on vaibunud, istuvad jälle endisele kohale ja ootavad... ei midagi. Häda õnnetule, kes oma tähelepanematuses janitšari riivas! Kõige vähem, mis temaga juhtuda võiks, on jalataldade piitsutamine, läbipeksmine, kõige halvem aastatepikkune sunnitöö mereväe relvatöökojas. Dei vajab alati töölisi, odavaid töökäsi. Kes on veel odavam kui kurjategija? Ja türklasele liiga lähedale tük-kimine on ju kuritegu. Vahejuhtumeid on kerge esile kutsuda, mõne minutiga kohtuotsus langetada. Valmis. Pikkadeks aastateks, kui mitte alatiseks; või siis juhul, kui kõikvõimas valitseja ise langeb ja ta vastased huk-kamõistetud vabastavad, et endale pooldajaid hankida. See võib juhtuda üleöö. Ära unusta iialgi hauda, dei, piiramatu vägivallavalitseja! Ühe päevaga jõudsid seitse troonile, vaevalt mõneks tunniks, ühe päevaga seitse hauda. Paljud on sõprade abiga endale kiskunud kolme hobusesabaga paša aunimetuse; siis pööras tuul, teine partei sai ülevõimu, pea veeres liiva. Ohtlik on olla dei — see sõna tähendab tõlkes onu —, kui janitšarid, kelle hulka sinagi kord kuulusid, äkki ümber mõtlevad.

8Mošee — (araabia k.) islami pühakoda.

9Minarett — (araabia k.) mošee torn, miil ;lt vaimulik hüüab muhameedlasi palvele.

Aga allah olgu tänatud! Oht ähvardab ainult oma inimeste poolt, keda võib töökohtade, ametite ja kingitustega rahustada. Palju võimsamad euroopa rahvad, kelle mere- ja maaväed on kaugelt ülekaalukamad Alžiiri omadest, need maksavad, paluvad oma konsulite kaudu dei soosingut. Nad neelavad alla oma esindajate häbistamise, mängivad nagu lapsed solvunut, aga lõpuks saadavad ikka jälle kingitusi.

Ja pärismaalased sellel tohutu] tagamaal, neile ollakse ju ka võõras? Need vahetevahel nurisevad. Kui mõni kabiilide hõim, küla või perekond, üritaks era-sõda, siis poleks see muud kui üksnes väike kokkupõrge. Muud midagi, tõepoolest mitte midagi. Taoiised

103

vahejuhtumid likvideeritakse silmapilkselt. Suur hulk eri rassidesse kuuluvaid suguharusid, kes ässitatakse vastastikku üles ja lastakse võidelda. Allahi poolt on määratud, nagu kõik maailmas, et käputäis türklasi peab valitsema. Kes tahaks allahi tahte vastu üles astuda! Niikaua kui rahvad ja suguharud pole koondunud ühe lipu alla, et järgneda ühele juhile, ühele Mahdile[10], ei ähvarda türklastest sissetungijaid seestpoolt mingi oht.

Linna tänavatel ja tänavakestel võib näha palju musta rõivastunuid. Need on juudid, keda sunnitakse kandma musulmanide[11] poolt vihatud värvi. Neid inimesi põlatakse, orjastatakse, neid ähvardab pidev kallaletungioht. Nii mõnigi dei on troonivallutamiskulud juutidelt sisse nõudnud. Kunagi pole nad kindlad, kas äkki janitšarid ei tungi nende majadesse ega tassi minema kõike, millel vähegi väärtust näib olevat. Kui juut söandaks kätt tõsta mauri lapse vastu, peaks ta oma süü lunastama poomis- või tulesurmaga. Ühelt poolt põlatud, orjastatud, ähvardatud, allutatud kõikvõimalikele kannatustele, teiselt poolt võimumeeste poolt otsitud ja ära kasutatud. Nende kätte jooksevad kõik asehalduskonna rahaasjad kokku. Nii talutakse neid ja nende äritsemisi nii sõprade kui vaenlastega, lõigatakse kasu nendele teadaolevaist asjust, mis muidu isandate kõrva ei puutu.

Tihti kohtab tänavail neegreid. Mõned lõunamaa pojad on koguni tähtsais riigiametites. Arusaadav. Türklased on maal võõrad, neegrid samuti. Nad ei vihka isandaid nii nagu maurid, berberid ja sõltumatud mägilased, uhked, pikakasvulised, tugevad, blondid kabiilid, keda harva võib näha pealinna rahvamurrus. Kui nemad lahkuvad Atlase kuristikest ja mäekurudest, siis sünnib see peaaegu alati vaenulike kavatsustega. Nad olevat vanade numiidide, võib-olla ka gootide ja vandaalide järeltulijad. Uks asjaolu eristab neid kõikidest teistest: nad on türklaste vaenlased. Igaüks üksikult.

104

De Vermont on jõudnud peatänavale, mis jookseb rannajoonega paralleelselt Bab-Azounist (Bab=värav) lõunas Bab-el-Quedini põhjas. Antud momendil ei pööra ta tähelepanu kirevale sagimisele kohvikutes ega müüritühemikesse üleslöödud kaubaputkadele, kaupmeestele ja pudupoodnikele, kulla-, relva- ja kingseppadele, rätsepatele, habemeajajatele, kirjutajatele, kes kõik siin oma õnne sepistada tahavad. Paksud, auväärselt ristisjalu istuvad pudukaupmehed, kel on kujuteldamatu visadus tingida, piipu popsutavad türklased, haiged ja kerjused täidavad tänavaid hiljemgi, kui ta on konsuliga juba rääkinud ja tal jääb võibolla aega üle selle kõige vaatlemiseks.

Piki tänavat, üht vähestest, mis tänava nimetust väärt, läheb prantslane kuni selle lõpuni. Siis pöördub ta läände. Prantsuse konsulaat asub väljaspool kolmnurka,

10Mahdi — (araabia k.) «õigesti juhitu», muhameedlaste poolt oodatav messias, kes pidavat Muhamedi töö lõpule viima; selle nime võtsid endale mõned rahvaslik-usulise ülestõusu juhid.
11Musulman — (araabia k.) islamiusuline, muhameedlane.

rohelises vööndis. Mööduda tuleb kristlaste surnuaiast paremat kätt ja edasi dei maamajast vasakul.

«Monsieur de Vermont! Mis toob teid minu juurde?» tervitab teda konsulaaresindaja.

«Kas teie ei peaks seda teadma, kõrgeausus?»

«Teie mõtlete lugu «Astraga»?»

«Minu isa palus teid kaubalaeval ellujäänute kohta teateid hankida?»

«Ma loomulikult tundsin huvi teie austatud härra isa soovi vastu. Kahjuks, kahetsen seda südamest, olen siiani saanud väga vähe ära teha. Minu seisund, nagu kõigil teistel Euroopa esindajatel, on antud hetkel väga . . . ütleme raskevõitu. Napoleoni sunnitud troonist loobumine, mõistate! Kõige parem on nii vähe kui võimalik dei silma alla sattuda.»

«Uus poliitiline olukord teeb teile muret?»

«Suudate te idamaalast kunagi läbi näha? Nende näost ei saa midagi lugeda, nagu seda saab meie kaasmaalaste ilmest. Uue dei, Omar-paša lilleline kõne sobib suurepäraselt väänlema nagu madu. Äkki usud midagi käega katsutavat, kindlat sellest välja lugeda võivat, aga juba libiseb see välkkiirete loogetena minema. Suhkurmagusale lobisemisele järgneb suhkurdatud hoop. Härra de Vermont on mulle visanud kivikõva koorega pähkli.»

105

«Mingisuguseid jälgi peab «Astrast» ometi olema võimalik leida,» heidab vahele Pierie-Charles.

«Laev on veel siin. Kas teie ei nämud seda sadamas?»

«Ma ei pannud tähele ja pealegi ei tunne ma seda üldse.»

«See on juba müüdud.» «Kelle oma ta on?»

«Livorno. Itaallased võivad temaga mõnda aega ohutult Vahemerd sõita. Ükski korsaar ei tülita neid «Astral».»

«Alguses röövitakse eurooplased paljaks ja siis müüakse neile kaaperdatud laev!»

«Meie oleme kaitstud.» Konsuli vihje on salvav. Mis lähevad Prantsusmaale korda Itaalia riikide asjad? Kuidas söandab härra de Vermont, isa, kogu nõutava lugupidamise juures, mida temale kui teenekale kaupmehele tuleb osutada, Prantsusmaa diplomaatilist esindajat selliste asjadega tülitada! Konsulil, olgu ta valit-sus kuitahes sõbralikus vahekorras deiga, on tujuka ning metsiku isandaga muret ja pahandust isegi ülearu. Seda koormat pole enam vaja suurendada.

«Ma mõistan. Loodetavasti pole teil sellega seoses olnud mingeid ebameeldivusi.» Tühipaljas kõnekäänd, muud midagi.

«Oh ei, härra de Vermont. Mul polnud veel võimalik vajaliku energiaga asjasse pühenduda. Loomulikult püüan seda teha esimesel sobival võimalusel, juba selleks, et teie härra isale vastu tulla.»

«Aitäh, ärge ennast sellega enam vaevake. Mina ei ärata sellist tähelepanu nagu teie, ma püüan ise järele kuulata. Pealegi on tegu ainult mu isa ühe tujuga. Sel pole erilist tähtsust.»

«Soovin edu.» Konsul tunneb ilmset kergendust, et külaline asja nii kergelt võtab. «Muide, ei, las olla pealegi,» katkestab ta kohe. Parem mitte küsida, millised niidid ühendavad de Vermonfi «Astraga». Mida konsul ei tea, selle eest ei tarvitse tal ka vastutada.

Pierre-Charles on niikuinii üllatunud, et isa, vastupidi esialgsele otsusele, siiski oli veel Prantsuse esindusele teinud ülesandeks otsinguid alustada.

Kui ta alla linna laskub, veerevad üle lahe

kahurilajatused. Äkki tekib tänavail tõuklemine, trügimine, tormamine. Käsitöölised kraamivad oma tööriistad kokku; karastusjookide müüjad võtavad oma voolikud ja anumakesed õlale. Mõte: alla sadamasse! on haaranud kõiki.

Ühelt müüririnnatiselt avaneb vaade kogu sadama-basseinile.

Sisse sõidab purjekas, slepis kohmakas kaubalaev. Korsaar saagiga.

Kai kihab inimestest. Sekund-sekundilt voolab maja-demerest uusi inimhulki kohale. Summ voogab ja kob-rutab nagu tormist piitsutatud meri.

Praegu ei saa midagi ette võtta. Kõik majad on suletud. Dei ülevalt paleest pakub inimhulgale vaatemängu, nii nagu Rooma keisrid seda massidele pakkusid, et neid riigile ohtlikest mõtetest eemale hoida.

Ma vaatan ka, otsustab de Vermont, ja jätkab teed.

Ja see on vaatemäng! Aeg ei mängi mingit rolli. Kestab veel hulk aega, enne kui piraatlaev purjed alla laseb, veel kauem, kuni kaaperdatud laev kai ääres seisab.

Siis aga läheb lahti!

Vangivõetud laevameeskond aetakse nagu loomakari laevapardalt.

«Ristikoerad! Allah, mõista nad hukka, kõige alumisesse põrgusse! Lööge nad surnuks! Pange nad ahelaisse!» Nii möirgab ja märatseb rahvahulk, kellel vangidega mingit pistmist pole, kes neid ei tunne, kellel pole neile midagi kätte maksta, kes on neile võhivõõrad.

«Karastusjooki, küpsiseid, puuvilja! Puuvilja, millest ilusamat, mahlasemat, magusamat kusagil mujal ei pakuta! Ostke, ostke!» karjuvad kaubitsejad vahele. Nende äri õitseb suurepäraselt.

«Mida sa kaasa tõid, Ali?» — «Kas te püüdsite need koerad käsitsi kinni?» — «Kas nad kaitsesid end?» kostab läbisegi.

«Eh, vana, mis sa selle sõrmuse eest annad? Ma kiskusin ta ühe kristlasnaise sõrmest.» Pilkav naer katkestab stseeni.

«Hüppa, poiss, hüppa! Kiiremini, kiiremini!» Piraat

107

tõukab rusikaga selga madrusele, kelle samm aeglustub märatseva inimhulga ees.

Riigiametnikud teevad rusikate abil teed läbi inimmüüri. Kaheksandik saagist kuulub riigile. Kõigepealt riik, tehke ruumi! Reis ja meeskond võivad pärast ülejäägi omavahel ära jaotada.

Mõnikord lähevad jõhkardid veel üksteisegi kallale. Võitlus käib rasvasemate suutäite pärast nagu loomade juures.

Ja ikka jälle: vangistatute appihüüded, pekstute ja põrmutallatute kisa, kaklevate korsaaride vandesõnad, juubeldused, kui üks teiselt on mõne pisiasja saanud käest rebida. Koerad hauguvad, naksavad inimeste sääri.

Alžiir on hullumaja.

Mustarõivastunud seisavad eemal. Nad ei tarvitse kätt sirutada, isegi saagi pärast kakelda. See tuuakse neile kätte.

Mõned õnnetuist eurooplastest on tundetud kõige suhtes, mis nendega ja nende ümber toimub. Orjus tähendab elu lõppu. Teised võitlevad veel vabaduse eest nagu lõvid, viskuvad maha, röögatavad kepi- ja jalahoopide all.

Äkki rebib keegi end valvuri käest lahti. Hüpe ettepoole. Võimas hüpe. Nagu sõnn tormab ta janitšari kallale. Prantsatus. Sõdur paiskub kummuli nagu kott.

Rahvahulk pistab ulguma. Paljud ümberseisjad viskuvad mehele kallale. Mõõgahoop. Surnul löödi pea maha. Vang oli tugeva kokkupõrke tagajärjel murdnud kaelaluu. Ta vabanes orjusest. Inimesed ei mõelnud sellele, et nad tahtsid vihatud türklasele appi rutata.

Silmapilguga on möödas vaatemäng, mille loendamatud, kohutavad üksikasjad vapustavad. Riigile kuuluv kaheksandik tuleb kõigepealt kindlasse kohta viia. Siis läheb lahti suur tingimine ja. kauplemine.

Prantslasele tõuseb iiveldus kurku. Ja seda laseb Euroopa sündida! Siia rahvad ja riigimehed, et nad seda ise näeksid! Mida nad sellest teavad? Tõele vastavaid teateid peetakse muigamisi õudusejuttudeks, loetakse need olevat «huvitavad lookesed, hästi

108

kirjutatud, kena meelelahutus». Selliseid lookesi vajatakse, et pakkuda närvikõdi Šeiklusvaesele elule kombekas Euroopas. Pealegi: see pole võimalik. Me elame 19. sajandil, mitte enam kristlaste tagakiusamise aegses Roomas. Vahepeal on inimsugu küpsemaks muutunud. Orjajaht Aafrikas? Päh, vaestele mustadele näidatakse kätte nende õnn, korrapärane, muretu elu jumalakartlike plantaatorite istandikes. See on kultuuritöö. Lugu Alžiiriga ei klapi, vähemalt mitte kõik.

«Ei, kõik, kõik. Sulatõsi on see, mida teie peate närvikõdiks. Tõde!» De Vermont tahaks seda valjusti kisendada. «Tõde, Euroopa. Sa pistad pea liiva nagu jaanalind ega taha näha, mis toimub. Muidu oleks su rahu kadunud, sinu rahvad võiksid ägestuda ja su isandate peenelt kootud võrgud teistes võimupiirkon-dades hävitada.»

Vihaselt pöördub prantslane minekule. Ta läheb üles linna. Tema ees sammub küürus juut, aeg-ajalt pead kergelt kord vasakule, kord paremale pöörates. De Vermont näeb meest profiilis.

«Simeon!» hüüab ta teda poolvaljusti.

Mustas kaftanis ja mütsikeses kõnetatu jääb seisma, vaatab tagasi, teeb austava kummarduse.

«Kas tegid sadamas head äri?» küsib Pierre-Charles.

«Ei teinud, härra.»

«Veel mitte.»

«Mina olen vaene mees, härra de Vermont. Minule jäävad ainult raasukesed rikkalikult kaetud laualt.»

«Siis ostsid sa viimane kord liiga palju veini, likööri, soolatud sealiha, soolakala ja muud, millega türklased midagi peale hakata ei oska, mille nautimist koraan keelab! Kas sa sellega ei teinud head äri? Ent mind see ei huvita. Ma tahtsin sinult krediiti paluda.»

«Mulle on alati suureks auks, kui härrad prantslased minu tagasihoidlikku maja selle vääriliseks peavad.»

«Saad sa mind aidata?»

«Raha on hinnas. Ma peaksin oma vendadelt laenama. Igaüks peab elama. Aga te teate, härra, et ma teen teie heaks kõik.»

«Ma tean seda. Ja minu sõnad olid ainult nali. Ma

109

tahtsin ainult näha, kas meie vahel vanad suhted veel püsivad.»

«See sõltub sellest, kas teie mulle edaspidigi oma usalduse kingite. Ma ei valmista teile pettumust. Millega saaksin ma teid aidata, härra?»

De Vermont silmitseb ümbrust. Simeon näeb seda.

«Tulge öösel minu poole. Ma olen teie käsutuses.» Ilma tervitamata, jättes mulje, nagu oleks ta ainult kogemata võõraga mõned sammud kõrvuti astunud, siseneb juut kohvikusse.

Pierre-Charles jätkab teed ja pöördub varsti oma purjekale tagasi. Ta peab meestele teatama, kuhu ta läheb, sest Alžiir oma urgaste ja kõrvaliste tänavatega on ohtlik. Siis pistab ta endale raha põue. Simeon on de Vermont’i firma agent Alžiiris, väga kasulik mees, truu, aus, vaikiv, osav, aga — mitte odav.

Pisut enneväravate sulgemist on de Vermont jälle linnas. Ta kannab laternat, nagu on üldiselt tavaks. Mõnikord kohtab ta rändureid, kes kannavad lahtist tuld. Need on juudid. Neile on ainsatena laterna kasutamine keelatud. Juba see määrus näitab, et neid inimesi peetakse teistest alamaks, ka öösel peavad nad olema juutidena äratuntavad.

Simeon ootab külalist. Koputuse kaja pole veel hajunud, kui juba uks avaneb.

«Astuge sisse, härra, ja tooge õnnistust minu majale,» tervitab ta prantslast.

«Rahu olgu sinu ja su kodustega!»

Simeon teeb peaga sügava kummarduse. Parema käe on ta asetanud südamele.

«Ma olen teie teener, härra! Palun võtke istet.»

Ruum on kasinalt sisustatud. Põrandal on mõned vaibad, ümber madala lauakese, millel lebab vana kaubitseja palveraamat, asetsevad padjad ja kaks madalat järi. Üksik küünal kastab kõik oma kuldsesse valgusesse.

«Mõni aeg tagasi toodi siia üks Genuast pärit priis,» alustab lõpuks Pierre-Charles. ««Astra»?»

«Jah, tema. Kas sa ostsid selle pealt midagi?» «Mida te otsite?» Kaupmees põikleb vastuküsimuse abil selgest ja ühetähenduslikust vastusest kõrvale.

Pierre-Charles taipab. «Astra» mainimine näib mehele olevat vastumeelt. Aga võib-olla ta eksib. «Ühte pilti.»

«Mulle pole teada, et laeva pardal olnuks maale.»

«Mitte kaubaartiklina. Mulle jutustati, et purjekal sõitis keegi noor kunstnik. Tahaksin temalt ühte joonistust oma kogusse. Ma olen kirglik kunstikoguja.»

Lollpea! Oh, kui rumalad teie, prantslased, küll olete! Minu juurde tuleb mees, tahab pilti osta ja tunnistab, et on kirglik kollektsionäär. Temalt võib nõuda kolme-kordse, kümnekordse hinna, ta maksab selle ringi vaatamata, et oma kirge rahuldada. Simeon ei saa end siiski selle rõõmustava tähelepaneku puhul täiesti vaos hoida. Ta silmad sädelevad, ta pikasõrmeline, tundlik käsi silitab rahulolevalt habet.

Kala on sööta naksanud. Täiesti meelega rääkis de Vermont oma kogujakirest, et Simeonis huvi äratada.

«Niisiis sa ei võtnud laevalt üle ainsatki pilti?»

«Ei. Mida see enesest kujutas?»

«Naist lapsega. Sa oled võib-olla mõne oma ärisõbra pool sellist näinud?»

«Ka mitte. Aga kui teie seda soovite, härra, võin ma meeleldi selle leidmiseks pisut ringi vaadata.»

«Seda ma tahaksingi sinult paluda, ainult... ära sellest laialt räägi. Ma ei saa ega maksa rohkem kui ainult kindla summa. Sellegipärast ei saa sina ega müüja kahju, kui mina pildi saan. Võta see.» Prantslane lükkab tema poole mõned rahad.

«Käsiraha?» küsib Simeon kavalalt.

«Sinu vaevatasu.»

«Tänan. Kui palju tohib pilt maksta?»

«Selles suhtes lepime kokku, ole mureta. Sellega oleks minu külaskäigu eesmärk saavutatud.» Ja nii nagu muuseas lisab de Vermont: «Pildi joonistaja on kindlasti surnud; sest «Astra» meeskonnaga toimetulek oli dei inimestele palju vaeva maksma läinud, nagu ma kuulnud olen.»

«Ainult mõned jäid ellu.» Kingitus on kaupmehe keelepaelad lahti päästnud.

«Itaallaste saatus ei huvita mind põrmugi. Sellegipärast, jutusta.»

«Ma ei tea, mis selle laevaga üldse lahti on. Iga-

tahes võeti vangid juba Sidi Feruchi juures pardalt maha.»

«Noo, mispärast siis?» heidab Pierre-Charles ruttu sekka.
«Nad olevat viidud Šeik Osmanile.»
«Šeik Osmanile? Niisiis Felizia mägedesse. Kas kõik?»
«Kapten ja üks naine olevat toimetatud Alžiiri, naine dei haaremisse, nagu räägitakse. Naine olevat surnud. Noor, ilus naine, kes kogu aeg oma last taga nuttis.»
Mu jumal, Luigi naine. Ta oli ainus naine «Astral»! De Vermonfilt nõuab suurt pingutust, et näida erapooletu. Õnnekombel läheb tal korda süütult edasi pärida:
«Ta muidugi lahutati lapsest?»
Juut tõstab käed. Ta ei tea midagi täpsemalt. De Vermonfi süda taob valjusti. Simeon peab seda kuulma. Rumal lugu, et mees enam edasi ei räägi. Kas küsida veel kord? Simeon on kaval.
Kahelda pole võimalik. Naine on surnud. See on seda kindlam, et andmed anti ilma mingi tagamõtteta. Aga poiss! Teda tuleb otsida. Ja siin, kohas, kus võibolla ilma vaevata kõike oleks võimalik teada saada, vaikitakse.
«Emal peab küll olema raske olla lapsest lahutatud, temast mitte midagi teada,» söandab de Vermont vahele ütelda, riskides avada oma kaardid.
«Ma kuulsin, et poiss olevat kingitud Titeri beile.»
Tüdinenud, tõrjuv käeliigutus prantslaselt. Sinu lobisemine tüütab mind, Simeon, peab liigutus väljendama. Valjusti aga ütleb ta: «Ma raiskan oma aega tühiasjadele. Vahepeal pannakse värav mu eest kinni. Mul oleks küllaltki ebameeldiv konsulit öömaja pärast tülitada. Niisiis ma arvestan sind, et sa mulle selle joonise hangid.»
«Kui ta pole hävitatud, saate te selle. Ma katsun välja uurida. Kust ma teid leida võiksin, härra de Vermont?»
«Küsi mind purjekalt, Simeon. Aga palun mõtle ikka sellele, et ma seda pilti meeleldi sooviksin, ent ometi ainult mõõduka hinna eest.»
112
Kaheksa päeva hiljem on Benellil lugu teada, ehkki Simeon midagi ei reetnud.
Kui kaupmees ettevaatlike järelepärimiste tulemusena lõpuks satub mehe peale, kellele muude asjade hulgas kogemata toodi ka pilt, kuuleb ta, et mõned tunnid tagasi olevat üks neeger selle ära ostnud. Must sorinud kaua kraami hulgas, tahtnud seda ja teist, siis aga leidnud midagi veel ahvatlevamat, tinginud kaua hinna juures, lõpuks üldse mitte ostnud, tuhlanud edasi. Äkki sattunud väärtusetu pildi peale. Oi, ilus naine, naine nagu prohvet neid taevaste rõõmude hulgas tõotab. Selle pildi ta võtab. Pildil on veel naeratav poiss pealekauba. Mis see maksab. Nüüd alles silmitsenud vanakraamikaupmees, kes ei teadnudki, et tal on niisugune joonistus, seda lähemalt. Pole halb. Must keerutanud ikka veel vaimustusest silmi, nii et ainult silmavalge näha olnud. Tal tuleb maksta selle lõbu eest, mis paberileht talle pakub. Kaks tsekiini*. Hee? Neeger teinud, nagu poleks ta õigesti kuulnud. Jah, kaks tsekiini. Hädaldamine, mitte pooltki nii tõsiselt mõeldud kui kõvasti kuuldavale toodud. Juba pidanud ta pildi poole hinnaga ära andma, kui neeger visanud mündid põrandale, kahmanud paberilehe ja teinud minekut.
Ilus äri. Rõõmu pärast hõõrub müüja käsi. Kaks tsekiini nagu kingitud. Loomulikult, kingitud, sest ta ise ei maksnud paberilehe eest midagi.
«Kes see neeger oli?» küsib Simeon, usuvenna kõnevoolu katkestades.
«Ma ei tunne teda, ei mäleta, et ma oleksin teda kunagi Alžiiri tänavatel kohanud. Inimene nagu sajad teised Alžiiris. Ei mingeid silmatorkavaid tunnuseid, ei näos, hoiakus ega käitumises, ainult lihtsalt lapselikult rõõmus ilusa pildi üle.»
Kaks tsekiini, kahju, see oleks sisse toonud kümme, kakskümmend, kui rumal neeger oma nina sinna nurgatagusesse poleks toppinud. Kaupmehe rõõm muutub nördimuseks.

Simeon ei pea vajalikuks talle midagi ligemalt seletada.

* Tsekiin — keskaegne Veneetsia kuldmünt.

113

inimestest, kes pärast võitlust kaubalaeval veel ellu üles oma maja poole. Käed on ta toppinud kaftani laiadesse varrukatesse. Mehaaniliselt võtavad jalad pikki samme üksteisest kaugel asetsevatel trepiastme-tel.

Kas on see juhus, et ta jõuab kohale liiga hilja? Simeon ei usu juhusesse. Olukord on liiga silmatorkav. Prantslane tahab pilti saada oma kogusse. Tema, juut Simeon, peab selle hankima, pärib ettevaatlikult kõikides majades järele. Asi võis, ehkki ta laskis seda paista nii süütuna ja tähtsusetuna, ometi siin või seal jutuks tulla. Teised haistavad selles head äri ja napsavad saagi viimasel minutil ära. Koraan on inimeste kujutamise vastu. Nagu kõik neegrid Alžiiris on ka ostja kindlasti musulman. Siis oli tema käitumine ostmise juures võlts. Härra de Vermont peab oma kogumiskire eest kallilt maksma. Simeon kihistab iseeneses naerda. Et prantslane ostab, isegi ükskõik millise hinna eest, on kindel. Simeon oletab, et joonistusel on küllaltki suur väärtus. Kahtlemata kerkib see mõne aja möödudes jälle kusagil esile, võib-olla Bacri, Alžiiri kõige rikkama juudi juures ja maksab siis juba terve varanduse.

Kaubitseja Simeoni arutlused on selged ja õiged. Ta taipab, et peale de Vermonfi leidub ka veel teisi inimesi, kes «Astralt» saadud saagi vastu huvi tunnevad. Kui keerukas aga kogu asi on, sellest tal igatahes ülevaadet pole. -

Tema arvamine, nagu oleks pildil suur rahaline väärtus, variseb kokku, kui ta Pierre-Charles'ile oma järelepärimiste tulemustest teatab.

«Las olla pealegi, sõber,» naerab prantslane, «mul ei tule mõttessegi välja anda suurt summat mulle veel tundmatu, võib-olla täiesti väärtusetu paberilehe eest. On küll teada, et kogujad mõnikord mõnda asja liiga kõrgelt hindavad, end sealjuures isegi laostavad, mina seda ei tee.»

Oleks Simeon pildi toonud, oleks vastuvaidlemata mõõdukas summa makstud, juba et Luigit pildiga rõõmustada. Selle järele pärimine ja ülesanne visandit otsida oli ju ainult ettekäändeks, et midagi teada saada inimestest, kes pärast võitlust kaubalaeval veel ellu

114

olid jäänud. See õnnestuski, niisiis polnud pilt enam vajalik.

Mitmel korral oli prantslane kohvikutes vestlust nii suunanud, et see «Astra» peale viis. Põhjapanevalt uut neist jutustustest järeldada ei saanud. Raffaela Parvisi on surnud, see on kõigi ühine arvamus. Olevat olnud mingi raskemeelsus- või hullumeelsushoog. Ta olevat palee aiast, dei naiste viibimiskohast, alla viskunud. Türklasel olevat selle läbi terve varandus kaotsi läinud. Mida see naine võinuks lunaraha näol sisse tuua!

«Astra» inimesed on saladustega ümbritsetud. Loodetavasti õnnestub kunagi kõik loorid kergitada. Juba vastuvõtmine Sidi Feruchis oli ebatavaline. Kes peitub selle taga?

Praegu peab piisama teadmisest, et väike Livio anti kingitusena Titeri beile. Sellest niidist tuleb kinni hoida.

Tagasi la Callesse!

Mehest nimega Benelli, keda pankur Gravelli nimetas renegaadiks, ei tea de Vermont midagi.

Itaallane Benelli oli ristiusust islami usku üle läinud. Mitte veendumusest, vaid et talle, seiklejale, rahutule, võimuahnele mehele valmistas saatanlikku rõõmu kõike laastates rahuarmastavate inimeste ja riikide ellu sekkuda. Nagu kõrvaldatud valitsejate, nii ka uue dei Omar-paša juures seisab ta eripärasel positsioonil. Ilma et ta

ametlikult oleks mingis riigiametis, käib paljugi tema kätest läbi. Ta liigub palees sisse ja välja nagu talle meeldib. Mõnigi kõrge ametnik väriseb nähes Mustafat, selle nime all tuntakse Benellit Alžiiris. Isegi konsulid ei näe seda meest läbi, nad ei tea kar kas ta on türklane, araablane või maur. Igal juhul on ta hädaohtlik, andekas mees, kes oskab igaühega vestelda tema emakeeles, kui ta tahab. Ta elab palee läheduses väikeses vanas majas, jnillesse siseneda on siiani õnnestunud vaid vähestel. Õpetlane Mustafa, nii nimetab teda rahvas, kuna nad midagi muud vaikivast mehest ei tea, kui et ta tavaliselt istub kummardunult vanade teoste kohale, siis reisib jälle nädalateks ja kuudeks minema. Ta lihtsalt elab täiesti oma uurimustele. Kus iganes leitakse või pakutakse müüa vanu

115

käsikirju või raamatuid, sinna ilmub varsti mõni õpetlase saadik, et leidu oma isandale kindlustada, ta maksab rohkem, kui kõik teised oleksid nõus andma. Kui juhtub, et õnnelik ostja pole nõus oma omandist lahkuma, on Mustafa kasutada kenakesed vahendid, mis ilmtingimata viivad eesmärgile. Kaubitsejad ei püüagi tema teele põiki ette sattuda, selle eest tuleks neil kallilt maksta.

Mustafa-Benelli teab Alžiiris kõike.

VII. ORI

Pierre-Charles de Vermont lõpetab parajasti oma aruannet järelepärimiste tulemustest pealinnas.

«Kogu «Astra»-loo ümber hõljub, nagu mulle näib, salapärane teadmatus. Et laev toodi Alžiiri ilma inimesteta, oli täiesti ebatavaline.»

«Aga kas olid tõesti kõik peale Raffaela ja Livio surnud?» küsib Parvisi uuesti, ehkki sõber on talle teatanud kõigist üksikasjadest, nii palju kui talle teada on.

«Ühed väidavad seda, teised jälle arvavad teadvat, et vangivõetud viidi Šeik Osmanile Felizia mägedesse. Meie agent ühineb teise arvamusega, ehkki tema ka midagi ligemat ei tea.»

117

«Felizia mäed? Kus need asuvad?»

«Mõne päeva teekonna kaugusel lõuna pool Alžiiri.»

«Sa tunned neid?»

«Jah.»

«Kas sealt on võimalik kedagi vabastada? Meie maja vana teener Benedetto Mezzo peaks olema selles laagris, kui sinu teated tõele vastavad.»

«Saja orja kohta tuleb peaaegu sama palju valvureid.» De Vermont on asjaga hästi kursis.

Tookord, hommikuhämaruses, asusid Sidi Feruchi lähistel kaks purjekat: korsaar ja kokkulapitud gee-nualane.

Korsaarikaptenile oli enne röövsõidule asumist kõrgemalt poolt korraldus antud öö ja päeva piiril saagiga selles piirkonnas olla. Kui ta ei peaks kindlaksmääratud tunnist suutma kinni pidada, ristelgu ta väljaspool ranniku nägemiskaugust järgmise hommikuni ja pöördugu siis tagasi.

Ta on täpselt kohal. Mis saab edasi?

Mustahabemeline on põnevil. Pikksilmaga otsib ta kalda läbi.

Just nüüdsama kerkib päikesekroon idas üle horisondi. Nagu oleks võlurikepp maad puudutanud ja selle moondanud. Kõikjal leegitseb ja helkleb. Värvid muudavad end igal hetkel. Nagu oleks ahelad katki rebitud, nii näib kõik paisuvat ning sirutuvat. Suurepärast avarat randa, mis sätendab ning terendab laitmatult valgena, uhtuvad lained paiskuvad üles, hüppavad üle takistuste. Mõned pihustuvad, teised vajuvad roiult kurisedes tagasi. Idas ulatub lahte sisse väike lubjakivist poolsaar. Sellel seisev kindlus neljakandilise torniga, Torretta Chicaga näib olevat leekides.

Piraatlaeval pole ühtegi inimest, kes võimsale vaatemängule ainsagi pilgu kingiks.

Rannal liigutakse. Ratsanikud on tuhatnelja kohale kihutanud. Üksikud heljutavad suuri valgeid lippe või palakaid. Üks mees kargab hobuselt, astub paati, mis tugevaist aerutõmbeist aetuna suundub korsaari poole.

«Kiidetud olgu allah!» tervitab tulnukas.

Mustahabemeline tänab ja vaatab külastajale küsivalt otsa.

118

Ilma ennast esitlemata täidab võõras oma ülesande:

«Saduk ben Abdullah, ma tulen, et kaasa viia «Astra» kapten ja Parvisid.»

«Kapten, naine ja laps on teie käsutuses. Mees on surnud,» vastab korsaaride reis. Võõras oli piisavalt tõendanud oma isikut, kasutanud sõnu, mida tarvitasid need, keda tuleb usaldada.

«Ülejäänud vangid,» jätkab võõras, ükskõikne mehe surma suhtes, kelle ta pidi vastu võtma, «anna üle minu meestele. Seal!» Ta teeb pealiigutuse kalda suunas.

Inimeste üleandmine läheb libedasti. Kapten Civone on küll haavatud, aga peamehe julma pilgu ees kaob nõrkus, mida ta tunneb kõigis ihuliikmetes. Kaaper-datud laeva kapten kuulub alati deile. Nüüd siis tullakse järele. Vastuhakkamine on mõttetu. Raffaela Parvisi järgib mehaaniliselt käske. Tema maailm on kokku varisenud. Elurõõmust pulbitseva, kelmika naise asemel on ainult kahvatu vari. Õnnetule on jäänud vaid üks, kelle ümber ringlevad kõik ta mõtted, kogu ta armastus, kõik, mida emasüdamel on anda: Livio. Ja kuna laps viibib tema kõrval, küll ära hirmutatud, segaduses, on ta ise rahulik.

Reis Saduk ben Abdullah tegi otsekohe pärast võitluse lõppemist range korralduse naist ja last mitte tülitada. See ei sündinud mitte isiklikust soovist ajendatuna, hoopiski mitte kaastundest, vaid sellepärast, et teda ähvardati surmaga, kui Parviside peas peaks kõrvetatama kas või ainustki juuksekarva. Ta on kaugel sellest, et niisuguse ähvarduse üle muiata, ta ei kõhkle hetkegi, et see viiakse täht-tähelt täide, kui ta pimesi ei kuuletu. Alžiiri isandatega ei maksa naljatada, tollega, ta ei söanda isegi mõttes ta nime nimetada, hoopiski mitte. Loodetavasti ei panda seda tema kui rööv-laeva kapteni süüks, et Parvisi võitluses tapeti.

Saduk ben Abdullah saadab rohketele lühipalvetele, mis ta viimastel tundidel allahile läkitanud, veel ühe järele. Vahva, kartmatu, halastamatu korsaar väriseb ja kardab oma elu pärast, mis on ühe mehe kätes Alžiiris. Kui see õudustäratav käsib, ei saa isegi dei surmaotsuse täideviimist takistada.

««Astra» ülejäänud vangidest ei hoolita üldse. Nad

surutakse paatidesse kokku, nii et nad peavad peaaegu üksteise otsas lamama. Mõned õnnetuist püsivad hiljem nõrkusest vaevu jalul, kui neid minema aetakse. Ratsanikke see ei liiguta. Ilmaaegne on kibuvitsa- ja ohakapuhmastikest ümber minna. Otse läbi! Riided rebenevad räbalaiks, nahatükid jäävad okaste külge. Teekond läheb mäkke, mäest alla. Peatust ei tehta. Ja päike lõõskab. Kollase liiva kohal voogab leitsak.

Benedetto Mezzo, kes pole haavatud, vaid sai ainult hoobi pähe, peab veel kõigist paremini vastu, ehkki läbipõetud haigus on ta jõudu tublisti nõrgestanud.

Õnnetu karja ees ilmub nähtavale jõgi. Vangid peatuvad järsku, kohkuvad tagasi, siis paiskuvad nagu hullunud lamedast kaldast alla. Vett, vett, korisevad kuivanud kurgud. Tekib segadus. Ratsanikud vibutavad piitsasid, hutjavad huupi ükskõik kuhu või keda. Nad kardavad, et meremehed hakkavad mässama. Kuid õnnetud mõtlevad ainult veele. Ei millelegi muule. Nad joovad täite sõõmudega. Joovad, kuni nad enam ei jaksa. Millist laastavat mõju nende ohjeldamatus võib kehadele avaldada, seda nad ei küsi. Nad on ainult orjad, elu on muutunud väärtusetuks.

Hulk päevi minnakse edasi. Metijiah tasandik jääb seljataha. Maha jääb kaks kaaslast. Ei mingit hauda, ei kivikaitset hingetuile kehadele. Kolonni kohal tiirlevad aeglaselt kotkad ja raisakullid. Nende teravate pilkude eest ei jää varjule ainuski liigutus maapinnal.

Juba pooleldi magades kugistavad õnnetud õhtuti alla kasina toiduse viimased palad. Nad tahavad magada, puhata. Uni on tähtsam kui söömine, sest homme algab piin jälle uuesti.

Telli Atlase mägede nägemine hävitab Benedetto viimase meelekindluseraasu. Mäed on samasugused nagu inimesedki: hirmuäratavad.

Ja ikka edasi. Edasi! Kogu päeva karjuvad valvurid, ähvardavad, karistavad. Kui üks õnnetuist jõuetuna maha variseb, enam ei jaksa, saavad teised karistada. Seepärast tiritakse kaaslane püsti, toetatakse teda, van-gutakse koos piki lõputut teed, üle kivide ja konarater edasi.

Laagri nägemine on vabanemiseks. Katus pea kohal,

vähemalt niigi palju. Vaevalt üks tuhande viiesaja orja seast pöörab pea uustulnukate poole. Inimesed on muutunud võimetuks teiste kannatustele kaasa tundma.

Tuuakse raudahelad. Orjad aheldatakse paarikaupa kokku. Kui «Astra» inimesed olid lootnud vähemalt õnnetuseski kokku jääda, siis nüüd nägid nad end petetuina. Enne kui nad jõudsid üksteisele hüvasti või mõne hea soovi hõigata, olid nad lahutatud. Kõik toimus välkkiirelt.

Benedetto ahelakaaslaseks on keegi hispaanlane. Isegi rääkida temaga ei saa. Too ei oska sõnagi itaalia keelt, on samuti alles mõned nädalad siin.

Meelega? Jah. Kunagi ei aheldata kokku kaht kaasmaalast. Seda saab Benedetto teada hiljem.

Parviside teener on surmani õnnetu. Pisarad veerevad ta kasimata habemesse. Ta nuuksub nagu laps. Ta oli laps, kui ta viimati nuttis. Tugev tõmme. Benedetto karjatab. Raudrõngas on teda luupekse kohalt vigastanud. Arusaamatu sisin ja turtsumine hispaanlaselt. Seisa rahul! tähendab see.

Nii kibedasti vajalik uni pärast äärmist kurnatust jätab itaallase sellel ööl maha.

Kui ta lõpuks on veidi rahunenud ja usub nüüd magada saavat, tuleb käsk üles tõusta. Äkki on kõikjal valvurid, kes pimesi hoope jagavad, kui ori jalamaid ei tõuse.

Hispaanlane rebib keti kallal, tirib Benedetto enesega kaasa. Toidujägamist ei tohi mööda lasta.

Kui kusagil lööks kell, tarvitseks sel lüüa ainult kaks lööki.

Nende paljude orjade jaoks on alanud tavaline päev. Kestab kaua, kuni Benedetto Mezzo jõuab nii kaugele, et kõiki päevi ühesugusteks pidada.

VIII. KÄSI TÕUSEB LÖÖGIKS

Pilkav joon vilksatab Graveiii suunurkades, ilmub kissis silmadesse, kui ta külastajaid silmitseb. Ta tunneb neid kõiki põhjalikult, võib olla paremini kui nad ise. Väikekaupmehed. Loomulikult, neile võinuks nõu anda, seda oleks isegi kerge teha, tuleks kasuks tema autoriteedile, aga seal on see pikk, sale noormees heledate, naervate silmadega. Selle mehe tõttu on vastutulek võimatu. Ja sealjuures on tema ainus, kellest peaaegu midagi pole teada. Kuid piisab sellest vähesestki teadaolevast, õigupoolest ainult ühest faktist, see kaalub enam kui tuhat üksikasja.

See mees on praegune Parvisi firma juhataja. Sellest ajast peale, kui šeff jäljetult kadus, juhib äri üks vana kaastööline, kes pikkade aastate vältel on tõusnud Parvisi paremaks käeks. Nende äriasjus ei saa veel täit selgust.

Mägede isand on lasknud oma kaks kukrut kulda ära

tuua, aga kaubamajas läheb kõik vana rada, nagu oleks ettevõtte peremees ainult ära sõitnud. Siiani on vana Parvisit hästi asendatud. Miks seda salata? Praegu pole firmas veel märgatagi, et pea puudub. On, nagu istuks Andrea iga päev oma kirjutuslaua taga, nagu hindaksid tema äraostmatud silmad kaupu, nagu sõlmiks tema ise lepinguid ja võtaks vastu ärisõpru oma lahkel ja vastutulelikul viisil, nii laabuvad seal äriasjad. Nüüd on ärijuht juba mõnda aega haige ja see noormees asendab teda. Ja tuleb otsekohe paludes Gra-velli juurde. Kui Andrea seda teaks. Parvisi palub Gravellit. Milline triumf! Teda, vaenlast, vajatakse. Vana firma mureneb ja praksub. Kui see alguses on ka ainult üks kivi, mis uhkest hoonest lahti murdub, tulevad teised järele ja tõmbavad lõpuks kõik rusudeks. Et lõdvalt istuv esimene täiesti lahti tuleks, sellele võib Agostino Gravelli oluliselt kaasa aidata.

«Teie poolt pakutud äri ei ahvatle mind põrmugi,» teatab ta külastajatele.

«Meie oleme kadunud, kui laevaga midagi juhtub,» haliseb üks meestest.

«Mitte iga purjekas ei jää merele.»

«Mitte iga, aga iga teine langeb korsaaride kätte.»

«Miks te ei oota soodsamat aastaaega? Kogemuste kohaselt piraadid talvel jahti ei pea.»

«Me oleme lepinguliselt seotud, peame kauba viivitamatult ära saatma.»

«Halvad kaupmehed!» Külastajad ei pööra tähelepanu Gravelli laitusele. Mida teab see suur väikeste hädadest, mida kibedast võitlusest, kus paarile ikka võimsamaks muutuvale tuleb vastu seista! Gravelli teab seda, aga ta ei tõmba tagasi kätt, mis silmust juhib. Vastu peab ainult see, kes mitte kellestki ei hooli. Võitlus käib raha pärast. Kui asi puutub rahasse, lõpeb igasugune kaalutlemine.

«Ma ei kindlusta!» lõpetab ta karmilt.

«Kas «Parma» on surmalaev, sinjoor Gravelli?» Seda küsib Parvisi noor asetäitja, kes siiani seisis vaikides. Naeratades, süütult.

«Mida te sellega ütelda tahate, härra?» Pankur ahmib õhku, saab teeseldud köhahoo, mis peab varjama ootamatut lööki.

«Ei midagi. Ma ainult ei pea teie äraütlemist lõplikuks.»

Kuus silmapaari puurivad Gravellit. Jälle on seal halastamatu käsi, mis teda nagu pihtide vahele pigistab. Nagu tookord sadamas. Sõna «surmalaev» on olukorra pööranud rahandusmehe kahjuks.

Niisiis salanõu. Hoolikalt ette valmistatud. Midagi tuleb teha. Kõigepealt võita aega.

«Ma kaalun teie palvet, mu härrad,» põikleb ta kõrvale. Neetud naeratus, mis selle Parvisi selli näol püsib. «Teie teate, et ma kunagi kindlustusi enese peale ei võta. Miks ei pöördu te mõne teise pankuri poole?»

«Teie olete kõige mõjukam. Teid tuntakse ja hinnatakse teie erilise ettenägelikkuse pärast äriasjus, mis teistel härradel puudub. Kui teie meid aitate, oleme kindlad, et me kaotusi ei kanna. Palume, tehke seda.» Teised toetavad peanoogutusega kõneleja väiteid.

Jälle silmitseb Gravelli mehi. Märkamatult, nagu ta ise usub. Parvisi asemik on end surunud pimedasse nurka, nii et pole näha, mida tema näoilme väljendab.

Ettetoodud põhjendused on rohkem kui läbinähtavad. Teater, ei muud kui teater. Et nad niimoodi tema juurde tulla söandavad! Tema võtku oht enda peale, kannatagu kahju. Nad teavad täitsa kindlalt, et laev on kadunud. Kõik on salaja omavahel kokkulepitud mäng ja sepitsetud selle kogemusteta kollanoka poolt seal nurgas.

Äkki haihtub Gravelli raev. Ilus, suurepärane. Tema trumpab üle, tõestab hoobilt, et oletus, nagu oleks suur Gravelli korsaaridega mestis, pole muud kui fantaasia vili, tohutu laim, Parvisi viha. Neid mehi tuleks emmata, igaühte üksikult, selle eest, et nad oma vastasele on trumbi pihku mänginud.

Ta pomiseb midagi arusaamatut enese ette. Meelega. Mittemidagitähendavaist «mh'idest» saavad mõisteta-varnad sõnad. Ja siis ta lausub: «Ma ei jäta kaasmaalasi hätta, isegi kui on olemas oht kaotada. Tooge oma paberid. Ainult palun juba ette mind edaspidi mitte enam selliste asjadega tülitada. Ma olen teiste tehingutega ülearu koormatud. Tänan teid usalduse eest. Nägemiseni, mu härrad!»

Kaupmehed lahkuvad valjude tänusõnade saatel.

124

Ainult Parvisi esindajal pole ainsatki pilku Gravelli jaoks. Ta naeratab, nagu ta seda alati teeb.

Näkku tuleks seda selli lüüa! Ta võitis lahingu. Ainult ta ei saa võitu ära kasutada. Homme, ei veel täna, saab terve Genua teada, et Gravelli firma kindlustab «Parma». Sellega on kõigil kuulujuttudel jalad alt löödud.

Teener Camillo ootab juba isandat. Pietrolt on kiri.

«Neetud!» Kiri lendab lauale. Mitte millekski ei saa seda poissi kasutada. Ei julgust, ei hinge, ei tuld soontes. Seal laseb ta hiiglaäri käest libiseda, surmkindla äri.

Gravelli heidab veel kord põgusa pilgu kirjale. Aina kaebed. Igal pool jäine äraütlemine, kirjutab Piet.ro. Mitte kusagil ei taheta suure itaalia pangaga koos töö-tada. Ka altkäemaksuks läinud tuhanded, mis isa nõuande peale küll läbimõeldult, kuid heldekäeliselt said antud, ei toonud edu. Suurim viltulaskmine Gravelli pangamaja ajaloos. See äritehing pidi sisse tooma hiiglakasumeid. Tekkinud on võlad, aina võlad. Ja seda just ajal, kus siin, Itaalias, tuleb katta suuri kohustusi. See siiani viltu läinud Viini äri sunnib haarama lisa reservide arvelt. Pietro, Pietro! Näha oma poja võimetust on kibe. Seal seisavad tohutud kaubakuhilad kasutamata, riknevad, õgivad iga päevaga terve varanduse. On see ainuüksi Pietro süü? Parvisit enam pole, firma küll veel elab, aga kui kaua. Tema äriasjadesse on sekkutud, et ka kaupadega, mitte nagu senini ainult rahaga spekuleerida. Kohe liiga suurelt. See maksab nüüd kätte.

Kas tuleks itaalia ärimeestelt paluda maksetähtajale pikendust? Kas või paari päevagi võrra? Mitte iialgi! Gravelli rusikas langeb raskelt lauaplaadile, nii et tint laiali pritsib. Mängus on ettevõtte hea nimi. Maavaldus kiiremas korras ära müüa. Pietro peab kõigi vahenditega ja täie hooga asjaga uuesti pihta hakkama. Viin peab ostma, peab ostma Gravellilt. Kui rünnak õnnestub, siis pole ta mitte ainult üks esimesi pankureid, vaid ka suurkaupmeeste esireas.

Sulg lendab üle paberi. Külmalt, iga sammu vaagides, raskusi juba ette aimates ja nende kõrvaldamist kavandades, visandab ta uue plaani, milles väljapressimised

125

pole just viimasel kohal. Siis peab küll kuri karjas olema, kui asi nüüd ei laabu. Ja edasi kohe börsihalli.

Gravelli räägib kaua Pietro äiaga. Miks sõber kõhkleb? Mispärast need takseerivad pilgud? Aga pole midagi. Maatükid vahetavad omanikku. Gravelli firmal läheb jälle ladusasti.

Sellega on tänaseks kõik tehtud. Sellest hoolimata jääb ta veel seisma oma alatisele kohale samba juurde, mille lähedusse ükski teine börsile ligipääsu omavaist kaupmeestest ei söanda astuda.

Väljas veereb ette tõld. Sõitja avaras, tumedas keebis, mille ta maaliliselt õlgadele on heitnud, ringutab ja sirutab ennast. Ta näib olevat tulnud kaugelt. Uljalt vasaku kõrva peale lükatud laia äärega kaabu annab mehele pisut ebatavalise välimuse.

«Kas Gravelli on sees?» küsib võõras ühelt ula seisvalt maaklerilt, kes siin börsi ees loodavad suurtesse äritehingutesse sekkuda.

«Jah, härra. Tõenäoliselt oma alatisel kohal samba juures.»

Ei mingit tänu teate eest.

«Kes see on?» sosistavad ootajad tundmatule järele. Keegi ei tunne teda.

Ainsa terava pilguga haarab mees terve börsisaali sisemuse. Seal seisabki Gravelli. Korraga on ennist nii kärsikul võõral aega. Ta otsib endale koha samba vastas. Pankur peab teda märkama, kui ta pilgu tõstab. Gravelli vaatabki siiapoole, võpatab. Niisiis märkas ja tundis ära. Üsna aeglaselt astub külastaja tema poole.

«Pankur Bernardi Roomast,» esitleb ta ennast. «Kas mul on au rääkida sinjoor Gravelliga?»

«Be ..., Be ...,» kogeleb geenualane.

«Muidugi, Bernardi, härra.» Ühest pilgust piisas, et pankuril sõna kurku kinni jäi. «Tehke sõbralik nägu, Gravelli!» sisistab ta ehmunule.

«Mis on? Mida te minust tahate? Rääkige, siin ei kuule meid keegi. Mind kardetakse, mulle ei tulda liiga ligidale.»

On see ähvardus? Benelli, see ta on, kes end Bernardi nime all tutvustas, jätab selle tähele panemata. «Meie oleme teiega rahul.»

126

«Kas te ainult selleks tulitegi, et mulle seda ütelda?»

«Jah.» Rohkemat polegi tarvis. Tema kohalolekust jätkub meenutamaks pankurile, et ta on nüüd nagu varemgi deil ja selle saadikutel pihus.

Gravelli mõte töötab pingsalt. Benelli tuleb nagu kutsutud.

«Kuulge, Bernardi, mul on üks palve.»

Teine vaikib. Nii peab Gravelli jätkama:

««Parma» väljub varsti Genuast. Sihtpunkt Maiaga. Mind sunniti laeva kindlustama. Jätke ta rahule.»

«Kas ma pean kordama, et teil on oma pangatehinguiks vabad käed. Need meid ei huvita.»

«Kas see tähendab seda, et te «Parmat» lepingust välja ei jäta?»

Vaikus. Mõlemad mehed vaatavad teineteisele otsa. Gravelli raevunult, Benelli osavõtmatult.

Miks ta alustas «Parmast»? See oli viga, tunnistab Gravelli iseenesele. Parem oleks olnud lolli mängida, laeva mitte nimetada. Kui hiljem oleks küsitud, miks see kahe silma vahele jäeti, oleks ikkagi veel jäänud aega enese väljarääkimiseks, kuna ometi polnud vastu võetud otsust, et ka need kaubalaevad, milles ta ise on osanik, kuuluvad ülesandmisele. Laev on kadunud. Tuleb kanda kaotuste kontosse. Ja just sellepärast, et see on temaga seotud. Selle eest on aga kasu usalduse võitmise osas äraarvamata suur. Asi on lõpetatud.

«Mida te arvate Viini kongressist, Gravelli?» küsib renegaat.

«Ainult räägivad. Tegudeni ei jõuta.»

«Loodetavasti.»

Kas Benelli arvab, et tõesti tõstetakse käsi korsaaride vastu? See oleks suurepärane, tähendaks vabadust.

Kunagi pole ükski sõna vastase suust pankurit nii rõõmustanud, kui praegu see kõhklev loodetavasti.

«Teil pole sellest suurt kasu! Teie teate ju neist mitmesugustest sajandite jooksul tehtud katsetest kukutada dei võim Alžiiris, mis kõik olid nagu löögid vette. Tulge kord sinna ja vaadake oma silmaga dei rannakindlustusi. Nende kallal murravad ka kõige tugevamad laevastikud oma hambad. Muide: otsitakse Parvisisid.»

«Kes?» Selle teate üle on Gravelli surmani kohkunud.

127

«Kui mina ei taha, et poiss leitakse, sest naist pole enam olemas, siis seda ei juhtu.»

Pankur kuuleb seda, mis tema jaoks on määratud. Mina! Kui mina ei taha! Benelli mängib oma käe peal. Kas see lõpeb väljapressimisega? See mees tuleb ära osta. Kes teab, mis Alžiiris tegelikult toimub!

«Teie näete suurt vaeva, et täita ühte vana soovi, mille ma seoses «Astraga» väljendasin. Teil on kulutusi, Bernardi. Laske mul need tasuda. Ma ootan teid enese poole.»

«Minugi pärast. Seniks siis nägemiseni, härra pankur. Mulle valmistas suurt rõõmu teid nii värskena, reipana ja teotahtelisena näha.»

Lahke naeratuse ja viisaka kummardusega jätab võõras jahmunud rahamehega hüvasti.

Hoop läks täkke. Kõik lootused, mida Gravelli võibolla pani kongressile, on luhta aetud. Dei võib edaspidigi arvestada geenualase reetlikkust.

Aeg-ajalt tõstab Andrea Parvisi paberite kohale kummardunud pea ja vaatab aknast välja aeda. Ta tunneb end Tomasini jahilossis hästi. Mitu korda nädalas tuuakse talle Genuast äri aruandeid. Kuidas paberite üleandmine toimub, seda on kaupmees mitmel korral küsinud, lõpuks aga sellest loobunud, kuna talle ikka anti kõrvalepõiklevaid vastuseid. Ratsanikult võib nõuda, mida iganes tahad, ikka leiab ta teid ja vahendeid, et soovi täita. Ainult kuidas ta seda teeb, sellest ta vaikib.

Üks asi on Parvisile kõigest hoolimata selge: sõbra röövliamet on vaid pete, osa põrandaalusest tööst. Tomasini ja ta sõbrad on end ise nimetanud kardetavateks röövliteks ja teeröövliteks ja ümbritsenud salapärasuse kattega. Giacomo kasutab enese kui mägede isanda kuulsust ähvarduseks ja hoiatuseks oma feo-daalisandaile ja võõraile rõhujaile.

Ühe «röövli» saatel võib Parvisi teha pikki väljasõite ümbrusesse. Teda saadetakse jahiretkel, temaga mängitakse kaarte ja täringuid pikkadel õhtutel, lühidalt:

Tomasini inimesed püüavad teha kõik, et muuta külalise elu üksildases maamõisas meeldivaks. Kui nad Andreaga mängivad, siis ausalt ja mitte kunagi raha

128

peale. Sageli lastakse teda ka üksinda ja valveta ringi hulkuda, siis on aga näha siin-seal mägedes vähemalt kaht või kolme karjust. Tema kaitseks, sest kui ta pärast kojujõudmist pikksilmaga läbikäidud ümbrust silmitseb, on nad kadunud. Nende pikkade nädalate jooksul polnud ta ühegi inimesega kokku saanud, kellest teenijate kaudu poleks ette teatatud. Kui soovite, on geenualane vang, ainult erilise kaitse all.

Side tema firmaga on, tõsi küll, tülikas, aga sellel on ka oma eelised. Tal on vaja otsustada vaid kõige tähtsam ja olulisem. Ebaolulised, igapäevased äriga seotud küsimused, mille lahendamiseks tal varem kulus oma paar tunnikest päevas, korraldatakse nüüd linnas. Sel moel saab tema tegelda põhimiste asjadega. Noorest kaastöölisest, sidemehest tema ärijuhiga, koorub ikka enam välja selge peaga mees. Alles hiljaaegu pressis ta mõningate firma Parvisi sõprade, väikekaupmeeste abiga Gravellilt välja laevakindlustusega nõustumise. Kui kahetsusväärne ongi maha jätta aastakümneid tallatud tee ja üle minna pettustele, see peab nii olema. Et lihtsalt pole käepärast vastuvaieldamatuid tõendeid, tuleb Gravellit lüüa tema oma relvadega.

Alles lühikest aega tegeleb Parvisi selliste mõtetega, mis pärinevad mägede isandalt ja tema inimestelt. Tänaseks oodatakse majaperemeest reisilt tagasi. Tomasini käis Viinis, et vaikse pealtvaatajana riigimeeste ja sõltumatute kõrgemate võimukandjate kongressist osa võtta.

Üle majaesise platsi tuleb musta riietunud keskealine naine. Süles kannab ta suurt kimpu õitsvaid oksi ja pikavarrelisi lilli. Iga päev rüüstab Emilia Parvisi parki, et kaunistada abikaasa töötuba ja teisi ruume väikeses lossis.

Otsekohe pärast seda, kui Andrea ja härra de Vermont maamõisas ulualust leidsid, laskis Tomasini sinna tuua sinjoora Parvisi, kes oli saatuslikul päeval Milaa-nos oma õde külastamas.

«Kas Giacomo rõõmustab?» küsib ta mehelt.

Parvisi astub Emiliale vastu ja suudleb teda laubale, viib ta siis akna juurde. Alles tüki aja pärast, mille jooksul nad kaunist mägimaastikku vaatlesid, ütleb

129

ta: «Aitäh sulle, Emilia, et sa mind aitad võlga maksta, mis mul on Giacomole tasuda.»

«Ära räägi sellest, mitte tänust, hoopiski mitte võlast. Inimest, nagu sinu sõber, sunnib tegudele tema veendumus. Kas sa posti oled saanud?»

«Ei, aga ma loodan, et varsti jälle tuleb mõni teade Xavier'lt.»

«Võib-olla...?»

«Ära ole kannatamatu! Kannatus on ometigi meile andnud kaks inimest, kes on tõelised sõbrad. Nad aitavad, kus võimalik.»

«Giacomo! Ma rõõmustan, et sa tagasi oled!» tervitab Parvisi õhtul sõpra.

«Kas midagi on juhtunud?» küsib Tomasini otsekohe.

«Ei, ei,» tõrjub Andrea uuriva pilgu tagasi. «Kartusteks pole põhjust. Mis uudist sa Viinist kaasa tood?»

«Palju, mu kallis. Head ja halba. Et kannatamatust, mis su silmis peegeldub, mitte asjatult piinapingile panna, siis ainult ühte: näib, nagu koonduks Euroopa ühiseks löögiks orjuse vastu. Pärastpoole pikemalt. Ma pean laskma teha kõik ettevalmistused uueks reisiks.»

«Sa ei jäägi siia, isegi mitte paariks päevaks?»

Tomasini kuuleb küll küsimust, jätab aga hetkel sellele vastamata.

See on teade, mis on kulda väärt. Raffaela ja Livio saavad vabaks! Proua Parvisi nutab vaikselt omaette, mees käib erutatult toas edasi-tagasi.

Kõik pöördub veel heaks. Mõlemad usuvad sellesse päris kindlalt.

«Nii, nüüd olen ma teie käsutuses.» Tomasini on tagasi tulnud. Koos temaga sisenes teener roogadega. Proua Parvisi võtab viimase käest vaagnad ja teenib majaperemeest isiklikult. Tal enesel ja ta abikaasal ei lähe praegu suutäitki alla.

Kuigi Tomasini on näljane, tõrjub ta toidu tagasi. Ka tema võib oodata, kuni on kõik lõpuni jutustanud. Paluv pilk naise silmist. Ta sööb. Veidi kiiremini kui tavaliselt. Naine tõstab talle aga järjest lisa.

«Ma sõidan homme Rooma,» vastab ta hiljem Andrea küsimusele. «Ma pean kontrollima oma äriasju ja kardinalriigisekretärile aru andma. Parun Tomasini

130

silmi ja kõrvu hinnatakse,» lisab ta pilkavalt juurde.

«Nüüd asja juurde.» Tomasini võtab nahkmapist patsaka pabereid, lükkab neist mõned lehed Parvisi ette. «Võta, loe. Briti admirali Sir Sidney Smithi läkitus kongressile vajadusest ning vahendeist berberite mereröövelluse tõkestamiseks. Loe kõvasti!»

Geenualane laseb põgusalt pilgu üle läkituse ärakirja libiseda.

«Loe ette, Andrea!» tuletab parun meelde.

«Otsekohe. Niisiis: Sellal, kui tegeldakse vahendite väljamõtlemisega, mille abil võiks seisma panna neeg-rikauplemise Aafrika läänerannikul, ja sel ajal, kui haritud Euroopa näeb vaeva, et soodustada nii heategevat kaubandust sinna sisseveo osas, kui ka isiku ja varanduse kindlustatust selle tohutu riigi sisemaal, kus võib leida ka tõesti heatahtlikke, töökaid, tõelise kommeteparandamise tulusa mõnu suhtes vastuvõtlikke inimesi, on väga kummaline ja imestamisväärt, et pole tähelepanu osutatud sellesama maa põhjarannikule, kus elavad üksnes türgi mereröövlid, kes oma pärismaalastest naabreid mitte ainult ei rõhu, vaid ka endaga kaasa viivad ja ostavad enestele orjadeks, et varustada oma röövlaevu meeskondadega, ja niiviisi omaenda maa tublidest põllumeestest ja Euroopa sealsed rannikud rahulikest elanikest lagedaks teevad.

See häbistav mereröövellus mitte ainult ei tekita inimkonnas meelepaha, vaid mõjutab ka kahjulikul moel kaubandust, sest tänapäeval ei saa ükski meresõitja kaubalaevaga purjetada ei Vahemerel ega Atlandi merel, ilma et ta peaks kartma korsaaride poolt kinnivõtmist ja Alžiiri orjusesse viimist.»[12]

«Admirai Smith teeb ettepaneku saata korsaaride vastu kogu Euroopa poolt värvatud ja ülalpeetavad merejõud,» täiendab Tomasini.

«Mida otsustati Viinis?»

«Esialgu mitte midagi. Aga ma usun, et — aga siin on ärakiri Tema Majesteedi, Sardiinia kuninga ministri krahv Vallaise'i kirjast Sir Sidney Smithile. Meie

121

isand on asjaga päri. See on suur samm edasi. Tahaksin uskuda, et sellega tehakse korsaaride käsitööle lõpp.»

«Annaks jumal!» hüüab vahele Emilie. «Siis saaksid lapsed vabaks! Mul tulevad külmajudinad peale, kui ma sellele mõtlen, mis nad kannatama peavad.»

Tomasini vahetab teemat. Ta jutustab, et Gravelli äriasjad Viinis on räbalad. Keegi ei tahtvat temaga tegemist teha. Samu kuuldusi, mis siin liikvel, sosistatavat ka Viinis.

12Lühendatud tõlge dokumendist: Mémoire sur la nécessité et les moyens de faire cesser les pirateries des états barbaresques, London, 31. August 1814.

«Kas selleks ei ole aidanud pisut kaasa mägede isand?» küsib Andrea heatujuliselt.

«Võib-olla. Aga siis toimus see nii, et allikat ei leita. Pietro on igatahes nõutu. Ta võetakse igal pool sõbralikult vastu ja lõpuks saadetakse kahetseva õlakehitusega minema. Viinlased, vähemalt mis puutub suurtesse firmadesse, kes ainsaina võiksid Gravelli ettevõtmistes kõne alla tulla, näivad olevat vandeseltslaslikult otsustanud Põhja-Itaalia kaupmeestelt mitte midagi osta.»

Nüüd pahvatab Parvisi naerma.

«Ootame ära, kuidas asjad edaspidi arenevad,» lõpetab viimaks Tomasini.

«Sa tahad lasta asjadel omateed minna?» Parvisi ei mõista sõpra.

«Nojah. Miine on pandud nii palju, et ise ei tohi enam hädaohuväljale ronida. Üks neist ikkagi lõhkeb.»

«Kui nii, siis ei tarvitse muidugi karta. Sinu sõber on Gravellile uuesti hirmu nahka ajanud.» Kiiresti jutustab Parvisi juhtumist «Parma» kindlustamisega.

«Tubli poiss.» Tomasini muheleb. «Temas peitub palju, õigemini kõik, et kord saada mägede isandaks.»

«Kas sa mõtled sellest. . . ametist loobuda, Giacomo?»

«Loomulikult mitte, aga minu elu sarnaneb püssirohutünnil ratsutamisega. Ma võin iga hetk sellega õhku lennata.»

Sellele pole Parvisi veel üldse mõelnud. Aga Gia-comol on loomulikult õigus. Tema elu on lakkamatu võitlus kehtivate olude vastu, ta on mägede isand, karbonaar, teise nime peal oleva suure kaubafirma

132

omanik Roomas ja see parun Tomasini Vatikanis, kes on vaenulik kõige uue suhtes. Kui keegi nende saladuste jälile saab, siis varitseb suur hädaoht. Kuigi Gravelli asi laias laastus ühtib sõbra võitlusega, siis toob see siiski kaasa lisatööd ja uusi ohte. Ka Tomasini jaoks oleks hea, kui Euroopa otsustaks deiga võitlust alustada. Sedamoodi näib asi kujunevat, ütleb Giacomo.

Niisiis on lootust Raffaela ja Livio orjusest vabastamiseks. Jah, lootust! «Geograafiline mõiste!» pomiseb Tomasini seosetult. «Mis on, Giacomo?»

«Kuidas, mis?» Sõbra mõtted on laokil. Parvisi kordab sõnu.

«Jah. Geograafiline mõiste! Rohkemat ei ole meie kodumaa vürst Metternichile. Ainult sellisena tunneb ta Itaaliat. Millest me rääkisime? «Parmast»?» Sügavad kurrud Tomasini laubal püsivad.

«Hästi mõeldud, Andrea. Esimesel hetkel näib hoop, mis te Gravelli pihta sihtisite, suurepärane. Laev on kadunud, selles olete te muidugi mõlemad ühel nõul, eks ole?»

«Gravelli reedab selle, kui meie oletused paika peavad.»

«Väikekaupmeeste kaubad on kadunud.»

«Ma ostsin kõik «Parmal» laevatatavad kaubad üles.»

«Sina võid niisugust kaotust kanda, olgugi, et see just väike pole. Aga inimesed, Andrea, inimesed! Kas sa ei mõtelnud, et need satuvad orjusse?»

«Kõigele on mõeldud, Giacomo.»

«Mõeldud, mõeldud! Aga kuidas siis?»

Tomasini on pahur. Kätte tahetakse saada kindlat süütõendit Gravelli vastu ja selle nimel ohverdatakse inimesi. Juba tahab ta rusikaga vastu lauda lüüa, kui Parvisi edasi kõneleb:

«Kui purjekas Genuast on välja sõitnud, antakse «Parma» kaptenile üle kiri, millest selgub, et laev ja laadung on müüdud firma de Vermont'ile Marseille's. Samast

minutist peale sõidab ta Prantsuse lipu all Korsikale. Xavier'1 on rannikul suuri maavaldusi,, mis «Parmale» peidupaika pakuvad.»

«Ja edasi?»

133

«Gravelli sõbrad on lihtsalt hiljaks jäänud. Me oletame, et ta töötab koos ainult Alžiiriga. Ta peab arvama, et Tuneesia või Tripolitaania piraadid olid kiiremad. Genuas laseme lahti jutu, et «Parma» on kaaperdatud.»

«Pagana sell! Tule, las ma kallistan sind. See on vemp, mille peale võib uhke olla.»

IX. EL-FRANSI

Niisugusena polnud Luigi Parvisi kujutlenud reisi Medeasse, Titeri bei asukohta, mitte nii. Kaua aega liigutakse ainult risti ja põiki La Calle ümbruses.

Juba nädalaid on nüüd Pierre-Charles de Vermont, Parvisi ja prantslase alatine saatja, neeger Selim teel. Sõbra ülestähenduste kaudu on noorel itaallasel olemas mingi mulje asehalduskonnast, maast ja rahvast. Mida aga silm vahepeal nägi, kinnitas, et kirjeldused on kahvatud ja kehvad: täpsed, külmad, hoota ja fantaasiata, lihtsalt õpetlase märkmed. Võib-olla pole sõnad üldse sobivad seda Aafrika palet haarama, igatahes need mitte, mida kasutab Pierre-Charles, kui ta sule pihku võtab.

Praegu reisivad need kolm Constantine'ist, samanimelise beikonna pealinnast lääne pool, siluunide ja tul-lahite aladel.

Juba päevi sajab kui oavarrest. Kuristike põhja mööda kulgevad teed on muutunud surmaradadeks.

135

Pierre-Charles ja Selim ei tee sellest väljagi.

Ikka raskem on tõusta järgmise asulani. Nagu pesa-kesed kleepuvad kabiilimajakesed pilvedesse ja uttu mattunud mäekumeruste külge. All kuristikus mühavad ja märatsevad veed.

Vaevu julgeb Luigi Parvisi heita pilgu alla või ka üles, eesmärgi poole. Ta järgneb või pigem küll laseb oma muulal järgneda ees ratsutavale de Vermonfile, heas lootuses, et ettevaatlik loom ise ta õnnelikult selle kaelamurdva tõusu ohtudest läbi viib.

Äsja just kadus sõber esileulatuva kaljurünka taha.

«Relvad laskevalmis!» kostab samal hetkel kalju-panga tagant nendeni tema kähisev käsklus.

«Võidelda? Praegu? Siin?» kogeleb Parvisi. Ta peatab looma ratsmetest, sunnib seda kogu kehaga kõrguvate kaljumassiivide ääres varju otsima.

Temale järgnev neeger seab rahulikult püssi laskevalmis. «Edasi, Luigi!» sunnib ta itaallast liikuma. Ja kui Parvisi alles kõhkleb: «Hakka kord juba minema! Ma ei pääse sinust mööda. Me peame Pierre-Charles'! aitama!»

Parvisil on oma hirmu pärast häbi. Sõbrad on valmis teda Livio otsimisel aitama, ja kui vaja, isegi elu kaalule panema, ja tema kõhkleb, kui on tarvis prantslast toetada. Ta pole argade killast, aga metsik ümbrus, harjumatu elu, mida ähvardavad tundmatud ohud, ta ise kõiges veel nii saamatu, teevad ta kõhklemise mõistetavaks. Ollakse ju Aafrikas, Alžeerias, ohtlikul maal, mille valitsejad valgeid orjusesse viivad.

Ettevaatlikult sörgib muul edasi. Läbi kuristiku lajatab lask. See tuleb de Vermont’i püssist.

Parvisi süda puperdab, kui loom vaevalt poole meetri laiusel rajal ümber kaljunuki pöörab. Paremat kätt haigutab sügavik. Mõne sammu kaugusel lebab prantslase muul. Aga kus on sõber?

«Sadulast maha, Luigi!» käsutab Selim, kes ka just raskest kohast õnnelikult läbi on jõudnud.

«Pierre-Charles?» küsib itaallane tasasel häälel.

Neeger naerab.

«Seal kivi taga ta kükitabki!»

136

Jah, tõsi. Oma hämmelduses Parvisi teda ei märganudki.

Kalju pakub küllaldaselt varju ka kolmele inimesele.. Selim ja Luigi ronivad tema juurde.

Umbes kahekümne meetri kaugusel tuleb vasakult alla koormarada, mis ühineb sellega, mida sõbrad äsja kasutasid.

Mõlema tee peal, veel küllaltki parajas kauguses, seisavad berberite rühmad. El-Fransit on märgatud, loomulikult ka tema tulistamist kuuldud, ja arvatavasti pole jõutud selgusele, mis saab edasi.

Vasakul tullahid, paremal siluunid. «Me oleme sattunud just kahe suguharu vahele,» seletab Pierre-Charles. «Tõenäoliselt võitlevad omavahel kaks küla või üksikud sofid.»

«Ja meie oleme parajasti kahe tule vahel. Räbal on sellisel maastikul sattuda vaenulike jõukude pihtide vahele. Miks sa vahele segasid?»

«Ei maksa karta, Luigi,» vastab de Vermont, berberitelt pilku pööramata. «Meelega juhtisin ma mõlema salga tähelepanu meie peale näitamaks, et me oleme võõrad ja meil pole nende omavaheliste asjadega mingit pistmist. Nad peavad meid enne ära kuulama, kui meid võitlusse kaasa kistakse, kuigi ma seda ei karda. Meie relvade laskeulatus on suurem kui neil. Siitmaalt hoian ma mõlemad jõugud vaos, aga neil on see eelis,, et nad asuvad kõrgemal kui meie. öö tulekuga oleksid nad olukorra ainsad peremehed. Aga nii kaugele ei tohi me lasta asjal minna. Järgnege mulle! Loomad jätame maha.»

Prantslane tõuseb varjekohast välja, vehkleb kätega ja läheb siis ilma berberite nõusolekumärki ootamata kartmatult edasi.

«Mis asi on soff, Selim?» küsib Parvisi kiiresti neegrilt.

«Kabiilide, nagu siinseid berbereid nimetatakse, vennaskond, mis oma poolehoidjaile suuremat kaitset kindlustab. Sofi huvid seisavad kõrgemal perekonna või küla omadest. Seda kabiili peetakse vääritudeks, kes sofi huvid hädas maha salgab.»

Mõlema salga eestvedajad ratsutavad aeglaselt teeristi poole, kuhu meie sõber on parasjagu jõudnud,

137

samal ajal, kui nende inimeste hargrivid äraootavalt seisatavad.

Võtab natuke aega, kuni nad püstloodis ja vihma tõttu libedaks muutunud rada pidi alla jõuavad. Nad heidavad vastastikku süngeid pilke.

De Vermont, püss seljas, tervitab hambuni relvastatud pärismaalasi: «Allah olgu teiega!»

«Allan õnnistagu sind, võõras!» vastavad kabiilid tema tervitusele nagu ühest suust.

«Mina olen El-Fransi ja tulen siluunide küla külastama.»

«El-Fransi? Anaia!» Paremalt tulnud siluunide juht surub oma ratsu selle rõõmsa, ent ometi ka ähvardava hüüde juures kaitsvalt de Vermonti ette. Ta püss kerkib laske valmilt.

«Anaia!» möirgab tullah ja ka tema tõstab relva.

Prantslane naeratab kabiilide erutuse peale. Seda sõbra naeratust mõistab Parvisi veel vähem kui seda, et niisuguses ahistavas olukorras Pierre-Charles ei haara laskerelva järele.

Kabiilid sarnanevad kahe hüppevalmis pantriga. Millal nad üles kargavad? Parvisi on äärmiselt pinevil. Temalt nõuab peaaegu meeletut enesevalitsemist püstolit mitte välja tõmmata, et vähemalt midagi käeski oleks, kui häda peaks valla puhkema. Meenutades Pierre-Charles'i lausutud sõnu reisi alguses, et ta ei teeks kunagi midagi muud kui seda, mida too ja Selim ees teevad, sunnib ta oma tõmblevat kätt ikka jälle vööst eemalduma.

«See mees,» de Vermont osutab Parvisile, «keda te ei tunne, on El-Fransi vend. Neegrit ei tarvitse ma teile tutvustada, see on loomulikult Selim, minu sõber. Kuidas teie suhtute El-Fransi vennasse?»

«Anaia!» kinnitab siluun.

«Anaia!» tõendab tagant tullah. Nende vaenulikus suhtumises teineteise vastu aga ei muutu seeläbi midagi.

«Tänan teid, sõbrad! Mis on teid sundinud sõjateele asuma?»

«Siluunid tapsid ühe meie mehe,» seletab tullah.

«Needku sind allah! Sa valetad!» möirgab süüdistatud suguharu esindaja. «Sina ise, külavanem, oled

138

oma küla ässitaja ja kahtled minu sõnades. Meie maksame kätte oma au haavamise eest!» Siluun vahutab vihast. Veel kõmiseb kõu ta hääles, kui ta El-Fransi poole pöördub: «Vend, tõmbu koos oma sõpradega tagasi, et teie, keda allah meile südamelähedasteks on teinud, ei saaks segatud sellesse võitlusse tullahitega. Kui plekid meie ault on tullahi verega maha pestud, saadame teid külasse ja ütleme teile tere tulemast sobilikul viisil.»

«Jah, El-Fransi, mine tagasi oma kohale. Sina oled ka meile anaia ja seisad meil ees teel, kus tahame neile valelikele siluunidele kätte maksta. Sinu ja su saatjate üle valvavad tullahi mehed.»

Kabiilide hoiakust järeldab Parvisi, et esialgselt kõrvaldatuna näiv hädaoht on jälle tagasi. Ta ei saanud aru ainsastki sõnast, kuna räägiti berberite tama-sirdi keeles, ta ei tea, millest üldse on jutt. Näiteks, mis oli sõnaga «anaia», mis paaril korral kostis ja alguses näis tõotavat pööret paremusele? Ta tahab just tasakesi Pierre-Charlesllt selle tähendust küsida, seal aga pöördub de Vermont jälle siluunide poole: «Millal vahejuhtum aset leidis?»

«Täna hommikuse äikese ajal. Üks meie küla mees nägi kaugelt, kuidas kiviveere rebis tullahi hobuse seljast ja paiskas kuristikku. Ma lasksin sellest külavanemale teatada, kes selle asemel, et mind uskuda, kuna juba pikemat aega valitseb meie külade vahel pinev vahekord, saatis mulle püssi, võitluse märgi, ja võttis õigusevastaselt kinni meie käskjala. Selle eest hoidsin mina kinni tema oma.»

«Kus on kannatadasaanu?»

«Alles all.»

«Surnud?»

«Kindlasti. Vaata alla, El-Fransi. Kes siit alla kukub, läheb järgmisel hetkel üle Es-Sirheti, surmasilla.»

«Võimalik, et sul on õigus. Aga sa ometi tead: allahi teed on sageli imepärased. Mina ei taha vaielda ei sinuga, siluun, ega ka sinuga, tullah. Sellest hoolimata laske El-Fransil ütelda, et te olete mõlemad unustanud kõige tähtsama, mehe eest hoolitsemise. Mina, mõlema suguharu sõber ja kaitsja, palun teid, matke vihavaen seniks, kuni õnnetu on ohutusse kohta

139

viidud. Kui teie tõotate rahu pidada, laskun ma ise alla ja püüan teda päästa.»

«Ei, El-Fran$i,» lükkab tullah pakkumise tagasi. «Siluunide juht teatas mulle sedasama, mida praegu siin räägiti. Kas ta õigust laskis öelda, selle kohta hoidun ma praegu midagi ütlemast. Võib-olla on võimalik midagi ligemat teada saada, kui mees on välja toodud. Ma olen valmis seni relvadel puhata laskma. Me toome ta välja. Olete te sellega nõus?» Küsimus on suunatud El-Fransile ja siluunide juhile.

«Mina olen,» kinnitab de Vermont tähtsalt, nii, nagu seisaks tema selja taga suur, kardetav võitlusjõud, mis tema sõnadele hädakorral võiks vajalikku kaalu lisada.

«Mina samuti. Me aitame teid.» See on ilus käitumine siluuni poolt, kes, juhul kui jutustus tõele vastab, on ju solvatu.

Mõlemad kabiilide juhid pöörduvad tagasi oma inimeste juurde, kellele nad pika läbirääkimise tulemused teatavaks teevad.

«Mis siis lahti oli, Pierre-Charles?» küsib Parvisi, kui kabiilid on kuuldekaugusest väljas. «Kas meid lastakse takistamatult edasi reiside?»

Napisõnaliselt selgitab prantslane olukorda. Luigit üllatab, milline positsioon on Pierre-Charles'il mägirahvaste seas.

«Kui ma õigesti aru sain, siis on anaia midagi kaitsekirja taolist, millest igal pool kinni peetakse. Sellepärast sind selliselt soositi, sinuga käituti peaaegu aupaklikult. See on suur asi.»

«Jah, anaia on võimsaim, mis neil inimestel on. See antakse suuliselt, mitte kirjalikult, õigupoolest on see aga kaitsekiri. Siluimid ei kõhkleks hetkegi oma elu kaalule panemast, kui nad sellega minu oma säästa suudaksid, olgugi et see külavanem ja tema sõbrad mind varem polnud näinudki. Ja sama teeksid tullahid. Berber on väga uhke, ta tunneb oma väärtust. Ta tahab, et tema poolt lausutud sõna austataks, nagu ta loomulikult ka ise teise sõna austab. Tuleb keegi võõras kaitset paludes kabiili kolde äärde, siis peab viimane enesele suurimaks auks tagaaetavale anaia, oma kaitse lasta osaks saada. Kabiil võitleb siis selle

140

mehe eest, kui ka tagantjärele peaks selguma, et ta kaitseb kurjategijat, võib-olla isegi mõrtsukat. Tema ise muutuks autuks ja tema edasine elu külas ja suguharus oleks võimatu, kui ta nüüd oma kaitsealusest ära pöörduks.»

De Vermont astub teeraja veerele ja vaatab otsides alla kuristikku.

«Tahad laskuda, Pierre-Charles? Niisuguse ilmaga!»

«Loomulikult, Luigi. Ma kardan ainult, et mind ei lubata. Tõsi küll, see ei ole päris ohutu, aga kui alla veerevad kivid ei taba ega surnuks ei löö, siis pole see midagi rohkemat kui lapsemäng. Piisab kahest tugevast mehest, et mind kindlalt köie otsas hoida.»

Tõepoolest tõrguvadki juhid lubamast El-Fransil alla laskuda. Nad kardavad tema elu pärast. Siis tegutseb prantslane omal käel. Oma seiklushimu püüab ta Selimi ja Parvisi ees õigustada märkusega, et tema kui kabiilide külalise kohus nõuab, et ta aitaks. Köisi ja rihmu on neil piisavalt käepärast, nii laseb ta sõpradel ennast köitpidi alla lasta, samal ajal kui siluunid ja tullahid ise oma ettevõtmist alustavad.

Selim lebab ees kuristiku serval, Parvisi seisab veidi tagapool, selg kaldu vastu kaljuseina. Nii ei tarvitse ta vaadata alla õudsesse sügavikku. Tema pole päris vaba peapööritusest.

Tõmme köiel annab järele. Pierre-Charles näib olevat jõudnud sihile. Itaallane hingab kergendatult. Hetk hiljem aga ähvardab kindluse mõttes kaks korda ümber käsivarre tõmmatud köis talle ihhu lõikuda.

«El-Fransi!» karjatab Parvisi. Oma ärevuses ei mõtlegi ta sellele, et kui oleks juhtunud õnnetus, pidanuks rihm tema käes lebama lõdvalt, aga mitte niimoodi katkemiseni pingul.

«Kinni hoida!» karjub Selim. Ettevaatlikult, aeglaselt, sentimeeter sentimeetrilt lükkab neeger oma pea üle kuristiku serva. Kaugel all, võib-olla ainult mõned meetrid kuristiku põhjast, täpsemalt ei suuda musta silmad seda kindlaks teha, tiirutab nagu vurrkann vabalt köie otsas rippudes   de Vermont.

«Järele anda, edasi nagu varem. Pole midagi!» õpetab neeger Luigit.

Nii õnnestub El-Fransil tullah päästa.

141

«Allahi teed on imepärased,» pomisevad hiljem kabiilid. Õnnetuse ohver oli küll raskesti vigastatud, aga tõsisemat eluõhtu ei olnud. Kui ta uuesti meelemärkusele tuli ja jälle rääkida jaksas, saadi teada, et see oli tõepoolest ainult õnnetusjuhtum, mitte roim.

El-Fransi nõuanne hoidis ära mõttetu verevalamise. Et austus küti vastu mägedepoegade hulgas veelgi tõusis, on päevselge.

Mitte vähem õudusttekitav pole Rhummeli kuristik, millest sõbrad nüüd läbi lähevad. Näib, nagu ähvardaksid võimsad püstloodis kaljuseinad kokku variseda. Vasakut kätt on inimesed kaljudele ehitanud linna: Constantine, mis kunagi oli roomlaste Cirta, tänapäeval aga on residentsiks provintsi türgi beile, kes oma palees on kättesaamatu.

Kuuekümne meetri kõrgusel kaardub vana roomlaste sild üle Rhummeli jõe, millesse astangud kohi-sedes paiskuvad veejoad. Prantslane näitab ühesse sillasambasse uuristatud elevandi kujutist. Niisiis leidus neid hiiglasi sajandite eest siingi.

«Edasi!» käib peale Pierre-Charles, kui Luigi on teinud viimase tõmbe selle ürgmetsamaastiku fantastilisel visandil.

Jah, ainult edasi, välja hiiglaslike kaljumassiivide vahelt, mis jõe ühes kohas nii kokku suruvad, et see peaaegu iseenesele otsa komistab.

Suundutakse lõunasse, kuigi Medea asub läänes. Üle tasandike, mis jälle on Aafrika, siis Sahaara Atlasesse.

Prahi- ja liivalademete keskel kõrgub kaks sammast. Ka need pärinevad roomlaste ajast. Ja siin-seal üle kogu maa-ala laiali pillatult on veelgi varemete jäänuseid. Siin pidi kunagi seisma vana maailmariigi üks suuri asundusi.

«Timgad,» vastab de Vermont Parvisi küsivale pilgule. «Keiser Trajanuse (53—117 a.) aegne vana kolo-niaallinn. Ma olen püüdnud mitmest kohast kaevata ja olen igal pool sattunud varemetele. Niisiis võimas varemeteväli.»

Paljudeks päevadeks jääb prantslane Timgadi, et Luigi saaks paberile visandada kunagise toreduse ja suuruse jäänused. Parvisi teeb seda meeleldi, võib-olla

142

annavad tema joonised kunagi hiljem sõbra tööle viimase veenmisjõu.

Kuhu iganes rändurid oma loomad juhivad, satuvad nad Rooma jälgedele: sillajäänused, veejuhtmed, teatrid, termid, asundused. Kunagi peeti Lõuna-Aafrikat üheks kõige õitsvamaks kolooniaks, Rooma viljaaidaks. Kolmsada aastat pärast Trajanust seisis Põhja-Aafrika jälle maailma keskpunktis. Siin tegutses Hippo, prae-guse Bona piiskopina suur ristiusu filosoof Augusti-nus. Islami ususõdijad noppisid ja hävitasid siis viimased kasinad, vandaalide rüüsteretkedest hoolimata veel Rooma ajast säilinud viljad, kuni türgi korsaarid vajutasid Alžeeriale oma verise käpa.

Mida tahab de Vermont saada nii kaugelt oma tegelikust reisisihist? Kas ta on ehk unustanud oma reisi eesmärgi? Kui ainult oskaks taibata, mida ta sellega saavutada

tahab! Et Pierre-Charles maad mööda rännates lapseotsimise ja oma teaduslike uuringute kõrval veel mingit eesmärki järgib, selles ei tarvitse peaaegu üldse kahelda. Ent missugust? Aga Parvisi ei söanda küsida ja peale käia. Kogenud mehel peavad selleks olema oma põhjused.

Igas külas, igas telgis, iga puhkeplatsi ja tule ääres öeldakse sõpradele rõõmsalt tere tulemast, niipea kui on kuuldud El-Fransi nime. Keegi ei tea midagi täpsemat küti rahvuse kohta, paljud kindlasti ei vaevagi sellega oma pead. El-Fransi, kuigi võõras, on ometi üks nende hulgast, muhameedlane, kes nendega koos palvetab ja paastub, nagu on ette kirjutatud, ning on lihtsalt sõber. De Vermont tunneb nii täpselt kabiilide, berberite, araablaste ja mauride kombeid, tavasid ja mõttelaadi, et ta kunagi nende vastu ei eksi, niisiis ei anna põhjust kahtlusteks ning küsimuste esitamiseks. Nagu öeldud, on ta kõigiga sõber, ei kõhkle hetkegi ühinemast jahikäiguga siinsete kariloomade hävitajate, lõvide või pantrite vastu, sageli on ta ainus, kes tõstab püssi röövlooma vastu samal ajal, kui pärismaalastest jahimehed nagu palavikus värisevad. Hirm teeb nii mõnigi kord tagaajajast tagaaetava. A.ga El-Fransi, see julge, vapper, truu, on siiani alati hädaohtu trotsinud. Kahju, et ainult üksikud ja harva saavad tunda temaga koos viibimise õnne. Liiga paljud

143

ootavad tema külaskäiku tohutusuures asehalduskonnas.

Sama sõbralikult nagu El-Fransit ennast võetakse vastu ka tema saatjat Selimit. Et neeger on loobunud oma vanast usust, ei tea keegi peale Pierre-Charles'i ja Luigi. Selim käitub, nagu oleks ta endiselt musulman. Mõlema mehe sõprus algas paar aastat tagasi. Toona leidis prantslane neegri püssikuulist tabatuna, sidus teda ja ravitses terveks. Sellest ajast peale, mis oli ühtlasi Selimi vabanemine orjaahelaist, ei lahku tänulik sudaanlane oma päästja kõrvalt. La Callesse ta küll kunagi kaasa ei tule, aga de Vermont on kindel, et mustad silmad valvavad tema üle ka sadamas.

Juba mõnda päeva on läbitud tavalisest märksa pikem vahemaa. Nüüd ei kasuta Parv isi enam pliiatsit. Edasi, edasi, sunnib Pierre-Charles. Õhtuti vajub Luigi surmani väsinuna maha. Siis sosistavad teised kaks omavahel, ei liiguta aga sõrmegi, et kurnatut aidata, lasevad teda, kes ennast tunneb nagu läbipekstu, hoolitseda looma eest, laagrit püstitada, ei vabasta teda valvekorrast.

Miks selline tormamine ja tagakihutamine? küsib eneselt Luigi. Kas pesitseb kuskil oht, mida tema kui uustulnuk ei näe?

Pierre-Charles lõikab pooleldilausutud küsimused lühidalt ära: «Nii peab olema!»

Miks, mispärast?

Ühel hommikul, pärast kahetunnilist ratsutamist kaledate mägede vahel laiub äkki nende ees kõrb. Veel pole see võimukas, luitest luiteni lõputuna laiuv Sahaara, rohkem küll kivine tasandik, aga ometi kõrb, selle äär, selle algus: datlimaa.

Antud silmapilgul läheb itaallasel samuti nagu omal ajal Roger de la Vigne'il Aafrikaga: ta põleb innust tungida sellesse kohutavasse, salapärasesse ln-vamerre.

Ja Livio ootab!

Ümber pöörata, ümber pöörata, päästa poiss! Miks pikendab sõber reisi siiani? Mida see kõik tähendab? Kas ta ei suuda siis, kui just mitte mõista, sus ometi vähemalt aimata isa tundeid, kartusi ja muresid?

De Vermont oli teistest tüki maad ette ratsutanud.

144

Kui nad talle järele jõuavad, on ta kummardunud mingite jälgede kohale.

«Jaanalind,» selgitab ta. See on määratud ainult Parvisile, sest neeger teab isegi. «Väsinud. Lindu on kindlasti juba päevi taga aetud, karjast eemale sunnitud.»

Pierre-Charles heidab kahetseva pilgu oma hobusele, Luigi ja Selimi loomadele. Hiljuti vahetati muulad välja. Nüüd Parvisi teab, miks. Kuna sõber tahab jahti pidada! Kas ta kogu aeg mõtles ainult sellele? Reetmine? See, et Livio on orjuses, hirmsate türklaste käes, kahvatab de Vermonti jahikire ees, kes ometi tõsiste sõnadega lubas kõik mängu panna, et last vabastada.

«Kahju,» nurab de Vermont. «Ma olen loomad üle pingutanud. Nende hädiste setukatega ei saa me ühtegi jaanalindu kätte. Ta jooksis meil käest minema. Ja sellest hoolimata: me hakkame talle jahti pidama!»

«Peame siis pealegi!» lausub saatusele alistunud Parvisi. Pole mingit mõtet prantslase kirele vastu rääkida, võib-olla sellega veel siiani nii headesse suhetesse talva taguda.

Selim naerab Luigi sõnade juures üle terve näo nii, et ta hammaste pärlirida särab. Pierre-Charles naeratab.

«Kuidas sa seda endale ette kujutad?» küsib prantslane kelmikalt.

«Nojah...» Parvisi on sõprade käitumise tõttu kõhklema löönud. Näib, nagu peaks jaanalinnujaht toimuma erinevalt tavalisest jahist. Nii ta pigem vaikib, et mitte midagi rumalat ütelda.

«Jaanalinnujaht on üks raskemaid ja pikalevenivamaid,» selgitab prantslane. «Lindu ei lasta maha, vaid tapetakse kepi- või püssipärahoobiga, et hinnalisi sulgi mitte verega määrida ja neid seeläbi väärtusetuks muuta.»

«Seda ma ei teadnud.»

«Usun seda meeleldi, mu armas. Arvatavasti aga tead sa, et jaanalind on suurepärane jooksja, võimeline tegema kuni kolme meetri pikkusi hüppeid. Hobune peab olema ebatavaliselt kiire ja vastupidav, kui ta ei taha, et jooksulind ta kaugele maha jätab. Selle-

145

pärast valmistavad beduiinid jaanalinnujahti hoolikalt ette.»

Parvisi saab lühidalt teada kõigest, mis jaanalinnu-jahi kohta öelda on, et püütakse tublisti vähendada ratsmete ja sadula kaalu, loobutakse üldse kõigest üleliigsest, et hobuste jõudu mitte enneaegselt ammendada. Sageli aga ei õnnestu saaki kiiresti püüda. Lindu aetakse taga, see piiratakse sisse. Äkki võtab hirmutatud ja juba väsima hakkav loom end viimaseks jõupingutuseks kokku. Nagu nool kihutab ta küttidest mööda kõrbe avarustesse. Mitte nii kaugele, et teda jälle üles ei leitaks, antud momendiks on ta aga väljaspool hädaohtu. Hästi, täna suutis ta minema lipsata, homme ta tabatakse. Mõni kord kestab see jõuduja närvesööv mäng terve nädala. Beduiinid arvestavad seda, neil on kaasas suur saatjaskond, kes varustab kütte vee ja toidumoonaga. Õnnelik on see, kellel õnnestub anda hoop väärtusliku saagi paljale peale, mis on looma kõige tundlikum osa. Tulemus on kindel.

Mõned lähevad ihatud linnule ka laskeriistaga kallale. Kui ei omata kõlblikke hobuseid! Loomulikult on niisugune jaht teiste silmis vääritu, aga jaanalinnust ei suudeta loobuda. Tema sulgede eest makstakse kallist hinda. Ajajad sunnivad siis looma peidetud laskuri laskeulatusse. Kui kütt siis vähegi kindlalt sihtida oskab, on loom käes, ta võib enese päästmiseks nii palju jõudu ja kavalust rakendada, kui ta iganes tahab, kuul tabab ta.

«Hobusekronud, kus vaja oleks puhastverd ratsusid!» toriseb de Vermont uuesti hobuste seisukorra üle. Jahikirg on teda vallanud.

«Livio!» karjatab Luigi. «Kas loom on tähtsam kui minu laps?» Ja tasem lisab ta juurde: «Oh, Pierre-Charles!»

Prantslane uurib parajasti uuesti jälgi. Nii ei või itaallane näha, et sõber naeratab. Ainult põgusalt, siis on ta jälle tõsine nagu alati.

«Jah, Luigi! Võitlus käib Livio pärast. Lind tuleb just parajal ajal, on osa päästetööst. Läheb lahti! Mitte tulistada! Löö teda püssipäraga pähe, kui sa juhtud tema lähedusse.»

De Vermont tuiskab minema nii kiiresti, kui väsinud

146

looma jalad võtavad. Minema kihutab ka neeger. Juba on mõlemad tunginud tüki maad kivide ja kaljuräbuga ülepuistatud kõrbe. Nad ei vaata tagasi, ei hooli sellest, kas Luigi neile järgneb.

Osa päästetööst, ütleb sõber. Parvisi ei mõista.

Järele! Luigi tahaks kisendada selle ratsutamise juures. Ta tunneb iga konti oma ihus. Päike kallab kuu-museleitsakuid üle kõrbe. Kiiremini, kiiremini! Ta kannustab oma hobust. Vahupritsmed kobrutavad hobuse suu ümber. Mõttetu on teda sundida, teda piinata.

Pierre-Charles ja Selim on linnu kohale toimetanud. Nad ajavad teda Luigi poole.

Nüüd võtab jahipalavik ka itaallases võimust. Ta peatab ratsmeist oma hobuse. Jaanalind on alles kaugel, olgugi et ta oma suurtel tugevatel jalgadel pühib nagu torm üle sädeleva liiva. Need paar silmapilku enne kaasalöömist ei taasta hobuse jõudu, aga neist peab jätkuma, et korraks sügavasti hinge tõmmata.

Parvisi ei tea, kas tal on õigus, aga ta arvab, et puhkav, liikumatu objekt ei sisenda linnule hirmu ega sunni teda ka suunda muutma. Tema ja ta ratsu on momendil kujud.

Nüüd! Itaallane virgutab hobust piitsaga. Komistades tormab see linnu poole. Jaanalind jahmub, teeb haagi ja tuiskab tagasi kõrbe, Pierre-Charles'i ja Selimi käte vahele.

Jälle pöördub jahiloom ära. Ta on märganud mõlemat ratsanikku. Seekord laseb Parvisi põgeneval linnul lähemale tulla. Kindlasti on jaanalind märganud hobust ja ratsanikku, kuid sellest noolimata ei põika ta kõrvale. Kas on veel mõni vaenlane, keda kõrbeelaniku valvas silm on tabanud? Kütil ei jää mahti seda järele uurida. Jaanalind tahab mööda minna, piiramisrõngast välja pääseda. Hobune pingutab, nagu tundes, et järgmistel minutitel on vaja kogu tema jõudu. Aga see jääb ainult tahtmiseks. Hüpped on jõuetud, ta rohkem komistab kui galopeerib.

Jaanalind ja hobune on kõrvuti. Ei, veel mitte. Ratsu on poole kehapikkuse võrra ees. Veel üks, kaks linnu hiigelhüpet ja ta on vabaduse kätte võitnud.

Luigi hoiab püssi rauast, vibutab seda pea kohal,

147

laseb alla vuhiseda. Vahemaa on liiga suur. Vasaku käega kinni hoida, kummarduda kaugele ette hinnalise saagi poole! Ta keerutab relva uuesti üles. Jälle ta lööb. Parvisi möiratab. Kas käsi on liikmest väljas?

See oli vägev kokkupõrge, mis tal püssi käest virutas. Püss lendas kauges kaares minema. Hobune? Saak? Kihutab edasi. Virvarr, sädemed lendavad, tähed tant-sisklevad. Mis on? Mis on?

Pierre-Charles on oma hobuse kinni pidanud, et kindlaks teha jaanalinnu põgenemise suunda, kui see juhtub vaenlast liialt vara märkama. Ta jälgib binoklist itaallast.

«Jumala pärast! Luigi, Luigi!» Prantslase hoiatust ei _kuule keegi.

Õnnetus ongi juba juhtunud. Sõber paiskub sadulast. Mõni samm edasi vajub ka lind maha. Meeletu kiirus kandis surmavalt haavatud lindu veel natuke maad edasi.

Selle asemel et appi rutata, viipab prantslane veidi kaugemal peatuva Selimi enda juurde. Mööduvad hinnalised minutid, kuni viimaks mõlemad mehed õnnetuskohale minema hakkavad.

Mida kannatadasaanu oma jahivaimustuses ei märganud, oma väheste kogemuste juures ka teada ei võinud, oli teistele ammugi selge. Juba jälgede uurimisel oli Pierre-Charles kindlaks teinud, et_ lind pole enam ergas, vaid teda on kaua taga aetud. Oiged kütid varitsevad kindlasti poolringis kõrbes. De Vermont arvestas, et paari järgmise tunni jooksul neid kohtab. Siis nad tõepoolest ilmusidki nähtavale. Kui jaanalind esimest korda Parvisi poole tuli, siis ei ajanud teda mitte El-Fransi ja Selim, vaid araablased, kes talle juba aovalgest peale järgnesid. Kogemusteta itaallane isegi ei näinud, et ratsanikud pole tema sõbrad. Teisel korral aga olid need nemad.

Mõned võõrad kütid on kogunenud mahapaiskunu ümber. Sõbrad või vaenlased? Nõutav on ettevaatus. Sellepärast viipaski de Vermont esiteks Selimi enda juurde.

Aeglaselt ratsutavad nad inimrühma poole.

«Allah olgu sinuga ja sinu vendadega, Hadži Mo-hammed Chebir!» tervitab Pierre-Charles, kui nad kohale jõuavad.

148

«Allah olgu sinuga, El-Fransi!» vastab tervitusega vana beduiin, jahiseltskonna pea.

_«Ma näen rikkalikku saaki teie veoloomadel. Sa tood rõõmu ben nouikide laagrisse, oo Šeik.» «Jaht oli hea.»

«Mis on selle mehega?» De Vermont osutab liivas lebavale sõbrale. «Miks ta on kinni seotud?»

«Röövel!»

«Mis ta teilt röövis?»

«Ta julges tappa jaanalinnu, viimase ja kõige ilusama, mis me karjast välja ajada suutsime.»

«Mis temaga nüüd juhtub?»

«Selle üle otsustab vanemate nõukogu.»

«Sina oled selle pea, šeik Hadži Mohammed.»

«Olen. Sa rääkisid tõtt, El-Fransi. Röövlil pole oodata mingit armuandmist.»

«Ma usun sind, sest sa oled tark ja õiglane mees. Kas jaanalinnukari oli teie omand? Te kasvatasite nad ise üles või ostsite mõnelt teiselt suguharult?»

«Mis sa õige mõtled, El-Fransi!» ben nouik suudab vaevu naeru maha suruda.

«Kas mitte? Siis on mulle arusaamatu, miks sa seda meest sõimad ja süüdistad.»

«Meie pidasime selle looma peale jahti. See kuulub meile.»

«Ja kui te poleks teda tabanud?»

«Me oleksime, mu sõber.»

«Ja kui mitte?» jääb Pierre-Charles oma oletuse juurde.

Šeik Mohammedile see kõnelus ei meeldi. Mida El-Fransi tahab? Ta lööb käega. Mõelgu teine sellest liigutusest, mis talle meeldib. Ta astub oma inimeste juurde ja tahab just anda korraldusi vangivõetu suhtes, kui El-Fransi uue küsimuse esitab:

«Siis oleks loom kõigi jaoks vaba, eks ole tõsi, Šeik Hadži Mohammed?»

«Jah,» möönab vanamees pahuralt.

«Ma seda ainult tahtsingi teada. See mees on minu sõber.»

«Kas sa tahad mulle habemesse puhuda? Kuidas võib röövel olla El-Fransi sõber?»

«Seda ta on. Pealegi: sa räägid iseenesele vastu,

149

Hadži Mohammed. Just äsja sa nõustusid, et sa pole jaanalinnu omanik, niisiis ei oma mingit erilist õigust linnu peale ja juba sa kordad, et sind ja su suguharu on röövitud. Võta temalt köidikud ära!»

Šeik, hämmeldunud El-Fransi järsust käsust, tahab juba kinniseotu kohale alla kummarduda, et nööre lahti siduda, seal karjuvad ta saatjad vahele:

«Võõras tappis linnu, kelle kannul me olime juba mitu päeva. Ta näppas meilt ära rikkaliku saagi.» — «Viska ta, oo šeik, karjaröövlile lõvile õgimiseks!» — «Mitte iialgi ei tohi röövel lahti saada!»

«Vait, mehed!» käsutab Mohammed. «Siin seisab El-Fransi. Ta on minu sõber ja samuti selle võõra oma. Tema sõber on ka minu ja sellega kogu suguharu sõber.»

Selle korralekutsumise järel saab Šeik takistamatult Luigi köidikuist vabastada.

«Anna andeks, meie ei võinud teada, et sa oled koos El-Fransi, suure kütiga,» isegi vabandab vanamees Parvisi ees.

«Ma tänan sind, Hadži Mohammed, et sa mu soovi täitsid.» Ja teistele ütleb Pierre-Charles: «Ma tunnustan, et teil on esmane õigus looma peale. Minu vend Jean võttis ta teil nina eest ära. Mitte saagiahnusest, vaid jahikirest. Ma hüvitan teid.»

Kõrbepoegade näoilmed mahenevad märgatavalt väljavaate juures saada hüvitust.

«El-Fransi aitab meid tappa lõvi, kes nii häbematult on meie karjade kallale tunginud. Tema ja ta saatjad on meie külalised ja tulevad koos meiega meie kodu-telkide juurde.»

Kavalpea, see šeik. Küllakutsega ühendab ta kohe ka üleskutse osa võtta jahiretkest karjaröövli vastu.

«Meeleldi, mu sõber! Meid rõõmustaks teile väikest teenet osutada,» soostub Pierre-Charles.

Sellega on El-Fransi võitnud ka talle seni veel tundmatute, selle suguharu meeste sõpruse. Nad tunnevad hulljulget kütti ainult oma šeigi juttude järgi ja teiste teadete kaudu. Kindlasti tapetakse nüüd lõvi, keda nad juba mitmel korral on tagajärjetult varitsenud. El-Fransi on tõepoolest seda, mida tema eel sammuv kuulsus väidab: truu, abivalmis sõber.

150

Hobuselt kukkumine pole Luigile tõsisemat häda teinud. Mõned muhud ja suured sinised laigud on kõik, mis pealt näha on. Kole on aga seevastu kogu kehas tunda andev valu.

«Võta end kokku, sa oled El-Fransi vend!» sosistab Pierre-Charles talle kõrva, kuna Luigi araabia keeles toimunud vestlusest aru ei saanud ja ei tea, millest oli juttu. Ta pingutab, et mitte lasta kuuldavale valu-karjatust, kui ta mõne aja pärast hobuse selga tõstetakse. Selim on vahepeal mõne beduiini abiga jaanalinnul naha maha võtnud.

Õnnekombel sõidetakse sammu. Jaht on lõppenud, inimesi ei kihuta enam miski tagant.

Mitmeid kordi vaatab Parvisi ringi, kas juba telgid ei paista. Ikka jälle ta pettub, kuni viimaks, mitme tunni pärast hakkavad kollasest liivast eralduma araablaste mustad eluasemed.

Laagris valitseb saagi üle suur rõõm. Sulgede eest makstakse hästi. Saadud raha eest saab palju vajalikku vahetada või osta.

De Vermont ostab mõned oinad ja palub kogu jahi-seltskonna söömingust osa võtma.

Jah, El-Fransi on tõesti sõber, seda nendivad mehed pidusöögi juures uuesti. Isegi naiste peale on ta mõelnud ja neilegi lasknud ühe looma tappa.

Pärast päikeseloojangut kutsub Pierre-Charles Parvisi telkide ette jalutama.

Tähtkujud põhjataevas vilguvad lummavas säras. Väljas kõrbes võitlevad hüäänid raipe kallal.

Luigi on rõõmus, et de Vermont varsti kivile kükitab ja sellega näitab, et ta ei tahtnud kaugele minna. Ainult telkidest ei tohi saada jutuajamist pealt kuulata.

«Ma olen sinuga rahul, Luigi,» alustabki ta. «Sina aga tõenäoliselt minuga mitte. — Jäta, ma tean. — Sõber kihutab sind ristipõiki läbi maa, ei mõtle üldse reisi eesmärgi peale. Sina oletasid, et me ratsutame otsejoones Medeasse Liviot ära tooma. See oli võimatu. Nüüd on asi teine. Et poissi otsekohe vabastada, pidanuksime Selim ja mina püüdma seda teha üksinda. Ent sina tahtsid kaasa lüüa. Selle juures poleks aga soov ise olnud otsustav, vaid midagi muud. Kindel on, sinu laps vabastatakse orjusest, kui selleks iganes võimalus

151

avaneb. Aga mitte mina, vaid sina ise, Luigi, pead seda tegema.» Pierre-Charles teeb pausi. Siis räägib ta edasi: «Sa olid uustulnuk sellel hädaohtlikul maal. Sa tundsid seda pisut minu ülestähenduste kaudu, aga ainult just nende kaudu, mis enamalt jaolt veel muistiseid puudutasid. Sellest polnud kaugeltki küllalt. Sa pidid maad ja rahvast nägema oma silmadega. Täiesti võimetu aga oli su keha ettevõtteks, mis sul ees seisab. Kõigepealt oli tarvis sind karastada. Ma valisin teed, mis kubisesid raskustest ja pingutustest. Täiesti teadlikult ja sinu poja päästmise eesmärki silmas pidades.»

Parvisi on ikka kasvava tähelepanuga jälginud de Vermonfi sõnu. Nüüd haarab ta tormiliselt sõbra käe ja surub seda tugevasti. Pierre-Charles on teinud õigesti.

«Ja nüüd?» uurib Luigi.

«Šeik Mohammedi kutse lõvijahist osa võtta peame me kui laagri külalised ilmtingimata vastu võtma. Ka sina ei tohi kõrvale jääda.»

«Mina tulen kaasa, Pierre-Charles!»

«Siis hakkame Liviot otsima. Selim ja mina leiame ta kindlasti. Sina pead varju hoiduma ja nii kiiresti kui saad lapsega põgenema. Ilma meieta. Meie katame sinu põgenemist. Üksikasju juba praegu tahta läbi arutada oleks mõttetu. Ainult ühte ei taha ma sinu eest varjata: see pole kerge, Luigi, kuid ma oletan, et sa vahepeal veel mõndagi juurde õpid.»

«Anna mulle ülesandeid, Pierre-Charles, nõua, mida vaja. Ma pigistan hambad kokku, kannustan ennast tagant. Livio peab vabaks saama!»

«Ta saabki!» kinnitab de Vermont.

Kui El-Fransi selles nii kindlasti on veendunud, siis on see juba sama hästi kui tõsiasi. Parvisi usaldab kaljukindlalt sõbra võimeid ning kogemusi. —

Prantslane kütib Harbene jõel. Sageli koos Selimiga, siis aga ka ilma truu saatjata, kes jääb Luigiga ja õpetab talle kohalikke keeli. Õhtuti istub El-Fransi päris-maalastega viigi- ja oliivipuude all, kuulab nende jahi-lugusid, aga ka kaebeid ja muresid, annab aeg-ajalt nõu, pakub enda abi ja küsib sealjuures inimestelt andmeid

152

Titeri bei kohta. Euroopast pärinevast lapsest ei saa ta midagi teada. Ta ei pärigi selle järele. Ükskord läheb jutt niikuinii iseenesest sellele, kui juhus ei too vahetut kohtumist Livioga.

Kui siis sõber Luigi juurde tagasi pöördub, püüab itaallane juba kaugelt tema näoilme järgi päeva tulemusi välja uurida. Jälle mitte midagi! Milline piin on see päevast päeva kestev teadmatus!

Hiljem peab de Vermont otstarbekaks ajutiselt vahetada jahimaid. Liiga kaua asuvad nad juba Medea vahetus ümbruses.

Parvisi on pettunud. Kõik otsingud ja Livio järele pärimine on siiani olnud tagajärjetu. Keegi pole teda sõnagagi maininud, sealjuures peaks see ju olema sen-satsioon, kui kristlase laps satub türklase kätte. Ja kui laps hoopis polegi Titeri bei juures? Mõtisklemise kohutav tulemus. Seda mõtet ei saa enam peast välja ajada, teda

kustutada. Ikka jälle hiilib ta kohale, puurib aina sügavamale ja sügavamale lootusekiirte vahele ning närib neid. Kui Alžiirist saadud teade osutus valeks! Aga mispärast on see kõik nii, mispärast? Kas on siis jumal olemas? Jumal, kes võib inimesele lasta sellist valu osaks saada? Või on süüdi inimesed, need, keda ennast sellised valud ja kartused ning piinad pole tabanud ja kes seetõttu ei sega end asjade käiku? Kas ei peaks kogu inimkond ühinema tormijooksus kuritegude vastu, mida Alžiiri dei nende kallal korda saadab! Inimkond peaks seda, peaks häält tõstma, peaks maa ja taeva liikvele ajama ja ennast orjapidamisest vabastama! Pole ju kellelgi õigust venda või õde orjaks muuta. Need on üksikud, kes on küllalt jultunud seda tegema, mitte rahvad, kes ise ikke all ägavad.

«Kannatust, Luigi!» manitseb prantslane nende pursete korral end mitte vaos hoida suutvat isa.

«Kannatust, ikka ainult kannatust, kui Liviot võibolla kusagil pekstakse, või lamab ta haigena ilma hoolitsuseta, kisendab tilga vee järele, palub seda põlvili maas!»

Aga miski ei aita. Last pole veel leitud. Parvisi mõtisklused näitasid teatavat võimalust poissi Medeast mitte leida. Bei võimupiirkond on suur, ulatub Sahaarasse

välja, hajub seal ilma kindla eraldusjooneta, võngub, on ebamäärane nagu rändluide.

Sõbrad liiguvad natuke maad lääne poole, jäädes ikka Telli Atlase püstloodis laskuvale küljele. De Vermont alustab jälle oma uurimistööd ja pühendab sellesse nüüd ka itaallase. Mõnikord saadab ta tolle koos Selimiga kõrvalorgudesse, ise samal ajal üksinda peasuuna pidi hulkudes. Parvisi on riietatud nagu pärismaalane. Mõlemad mehed väldivad inimestega jutu peale sattumast, kui iganes võimalik. Kuigi Luigi nüüd juba araabia keelest aru saab ja üsna paljugi taipab kohaliku rahvastiku poolt räägitavast keelest, oskab ta ise alles vähe rääkida. Nii on vestlejaks alati neeger. Isand, nii jutustab Selim, on palverännakul Kairuani, pühasse linna Tuneesias. Tema mõtted on kõik pööratud all ähile, ta ei tegele igapäevaste asjadega.

Palverändur, püha mees? Luigi burnuse[13] äärt suudeldakse tema lausutud õnnistusttoova «Allah olgu teiega!» eest ja temaga jagatakse jahu ning datleid.

Kolmekesi ratsutavad nad läbi sügava kuristiku. Pierre-Charles räägib peaaegu lakkamatult, selgitab pinnavorme, kivimeid, taimekasvu, osutab loomarada-dele, lühidalt, räägib kõigest, mis on oluline.

Läbilõikav heli vingub piki püstloodis moekülgi, põrkab kaljult kaljule, tekitades mitmekordse kaja. Püssilasu piitsutav lajatus. Ligemale veerevad teised hääled, tumedad, kõmavad. Kabjaplagin.

Mehed peatavad hobused, pöörduvad ümber, sest hääled tulevad selja tagant. Rändureile läheneb kolm galoppi kihutavat ratsanikku. Nende taga kerge tolmupilv. Ja üsna lõikeoru lõpus ilmuvad nähtavale teised, veel pisikestena näivad ratsanikud.

«Relvad laskevalmis!» käsutab de Vermont.

Käsk on ülearune. Selimil on püss juba käes. Ka Parvisil on relv käepärast. Ta on õppinud alati otsekohe tegutsema.

Prantslane ei mõtle põgenemisele. Ta on vahepeal pikksilma abil kindlaks teinud, et jälitajad on kuuekesi. Kuna kuristik ulatus veel kaugele ja kõrvalepõikamine on võimatu, oleks asjatu väsinud loomi

---

13Burnus — araablaste peakotiga mantel.

tagant kihutada. Põgenejail ja jälitajail paistavad olevat puhanud hobused ja nad jõuaksid sõpradele peagi järele.

Nüüd on esimesed ratsanikud ootajaid märganud. Nad rebivad loomad tagajalgadele püsti, haaravad relvad. Pilk tagasi. Oht ei ole veel suur. Kaks meestest hüppavad sadulast, varjuvad kaljupankade taha, tohutu pikkade püsside torud suunatud jälitajaile. Kolmas tuleb aeglaselt lähemale. See on maur.

«Kes te olete?» küsib ta käskivalt, ilma teretamata.

Pierre-Charles silmitseb teda kiiresti. Karmid näojooned, läbitungiv pilk. Head muljet ei jäta.

«Tule ligemale!» nõuab ta ja langetab relva.

Kõhklevalt ratsutab too ligi, tervitab lõpuks pahuralt. Samas esitab oma küsimuse uuesti.

«Sina tulid minu juurde. Kas sa pole õppinud viisakuse esimesi reegleid, mis käsivad võõrale oma nime ütelda?» kutsub de Vermont teda korrale.

«Minu nimi on Abbas ben Ibrahim. Ja sinu oma?»

«Ole tervitatud. Mind hüütakse El-Fransi.»

«Ei-Fransi? Allah olgu kiidetud ja tänatud. Me oleme päästetud. Sa aitad meid nende meeste vastu, kes meid jälitavad.»

Parvisi on üllatunud, et ka see võõras sõbra siinset nime kuuldes otsekohe nõudmisi esitab.

«Mis sa neile teinud oled, et nad sinu vastu vaenulikud on?» küsib Pierre-Charles, keda mees lõbustab.

«Ei midagi, El-Fransi, mitte midagi! Ma vannun seda prohveti habeme juures. Ma olen kaupmees, tahtsin Titeri bei jaoks hobuseid osta. Kaup oli peaaegu koos, berberi koerad tingisid kaua ja pinnisid lõpuks välja hinna, mida ma polnud nõus maksma, kui astusid juurde võõrad, selle küla külalised, ja ärgitasid müüjaid mitte mingeid loomi müüma, kuna bei kindlasti kavatsevat nende vastu sõjakäiku ette võtta. Need sellid olid targad, nad oskasid oma põhjendusi nii valjusti ja pealekäivalt esile tuua, et asi ähvardas juba tegudeni minna. Meil olid hobused kaasas, teistel mitte. Nii õnnestuski põgeneda. Kui sa tõesti oled El-Fransi, ja ma ei kahtle selles, sest keegi teine poleks nii julgelt oodanud, siis aita meid. Pane oma püss palgesse ja lase need koerad maha.»

155

«Sa oled bei teenistuses?»

«Jah, härra!»

Mauri viimaste sõnade ajal olid ta mõlemad saatjad nende juurde tulnud. Jälitajad olid silmanähtavalt lähemale jõudnud, nii et mõlemad hoolimata oma paremast positsioonist kivide taga siiski õigemaks pidasid toetuda peamisele löögijõule. Kui võõrad nende poolele asuksid, oleks kuus kuue vastu.

De Vermont ei hooli parteide tugevusest. Nad on rumalas olukorras. Kas mauri jutt on õige — tema mõõdutundetud kinnitused manitsevad ettevaatusele —, seda ei saa momendil kontrollida. Ta on palunud kaitset ja abi El-Fransilt. El-Fransi on alati valmis abi ja kaitset pakkudes vahele segama. Ja siin? Ta püüab asia sõbralikul teel lahendada. Jälitajaid nii lihtsalt hunnikusse tulistada, nagu seda nõudis kaupmees, oleks hullumeelsus. Teisest küljest oleks hea, kui mõni beile lähedal seisvatest inimestest oleks talle tänu võlgu.

«Hästi, ma aitan teid,» otsustab Pierre-Charles. «Jätke kogu vaenulik tegevus ratsanike vastu. Ma räägin nendega ja kõrvaldan nende kättemaksu sinu pea pealt. Selim!»

De Vermont sosistab neegrile midagi kõrva. Teised ei saa sellest aru. Neid ei hämmasta enam ka see, et must kogu aeg nende seljataha hoidub. Talle anti selline käsk, et ta saaks sellal, kui El-Fransi läbirääkimisi peab, takistada maure jälitajate vastu midagi mõtlematut ette võtmast. Kerge ja mugav oleks vaheltsobitamist pahaaimamatult jälgivaid võõraid sellest kaugusest kahjutuks teha. Prantslane arvab, et neist meestest võib seda oodata.

El-Fransi ratsutab tüki maad ette ja ootab siis ligi-kihutavaid ratsanikke. Üks eraldub jõugust, teised jäävad väljapoole laskeulatust.

Kas võõras ratsanik mõtleb sõbrale viimati otsa sõita? De Vermont ei liigu paigast, ei sunni oma hobust sõrmelaiuseltki kõrvale astuma. Püss lebab põiki tema ees. Temast ühe sammu kaugusel tõmbab berber hobuse tagajalgadele püsti. Suurepäraselt sooritatud, aga alatu loomapiinamine. Pärismaalased on uhked

156

oma ratsutamiskunsti üle ka siis, kui nad sealiuures hobuse hukutavad.

«Salem!» tervitab ta.

«Aleikum,» tänab Pierre-Charles.

«Mida sa tahad, härra? Minu nimi on Omar ben Ahmed. Mina olen selle küla vanem, kuhu sa jõuad, kui sa kuristikku pidi üles ratsutad.»

«Ma tänan sind, Omar. Mind kutsutakse El-Fransi. Ma tahaksin sinuga rääkida.»

«El-Fransi?» Külavanem vaatab de Vermonfile üllatunult otsa. «Sinust räägitakse palju. Kahjuks pole mulle seni veel osaks saanud sind palgest palgesse näha. Mida sa mulle räägid?»

«See maur ja tema saatjad,» Pierre-Charles osutab seljataha, berber ei pea vajalikuks grupile heita ainsatki pilku, «palusid El-Fransilt kaitset ja abi sinu ja su inimeste vastu. Põhjused, mida nad esitavad, võivad olla õiged või valed, ma ei saa selle üle otsustada. Nad on hädas. Kui sa minust kuulnud oled, siis sa tead, et ma niisugust palvet alati kuulda võtan. Ma aitan neid, aga ma ei tahaks ka teid mitte solvata. Palun jutusta mulle, mis juhtus.»

Kuna prantslane räägib päris rahulikult, relva isegi veel hooletumalt käes hoiab, viskab berber, kes on kartmatu mees, püssi õlale ja teeb negu palutud.

«Nad tulid meie juurde hobuseid ostma. Seal pole midagi imestada, sest meie oleme tuntud oma hobusekasvatuse poolest. Kui nad ka pole suursugused kõr-betraavlid, siis on meie hobustel teisi eeliseid, mis ilmnevad ennekõike mägedes. Me olime äriks valmis, kuna nad ütlesid end olevat Šeik Beni Halifa saadikud. Sõbrad, kes parajasti meil külas olid, tundsid neis aga ära Titeri bei inimesed, kellega me mingit tegemist teha ei taha, olgugi et meie tema võimupiirkon-nas elame. Nii keeldusime me lõpuks müügist. Nad salgasid, vandusid prohveti habeme juures, et meie külalised räägivad valet. Kuna nad sellega midagi ei suutnud saavutada, sõimasid nad meid, ja oma vihas paljastasid nad end ise kui reeturid: nad ähvardasid meid bei kättemaksuga. Võb-olla rääkisime me ka liiga teravalt, võimalik, et mõned meist ka relva järele haarasid, ma ei oska seda täpselt ütelda. Äkki oli kõik

157

üksainus suur segadus. Nad hüppasid oma sõiduvalmis hobustele ja panid põgenema. See on tõde, El-Fransi.»

Jutustus kõlab usutavana. Omar ben Ahmed ei kartnud tunnistada, et tema inimesed ka päris ilma süüta pole.

«Nüüd tahate te solvamise eest kätte maksta?» küsib ta berberilt.

«Kas sina seda ei teeks? Meie peame nad oma võimusesse saama, et beid sundida oma vägivallategusid meie ja teiste külade vastu lõpetama. Ma palun sind, El-Fransi, pese oma käed nendest inimestest puhtaks, nüüd, kus sa õiget olukorda tunned.»

«Ma ei saa seda, Omar.»

«Siis on kuuldused valed, mis sinu eel käivad, või sa ei ole El-Fransi. Meie peame sind oma vaenlaseks pidama!» Külavanem haarab püssi õlalt ja tahab Pierre-Charles'i peale sihtida.

«Jäta see, mees!» kärgatab prantslane. «Enne kui su sõrm püssikukke puudutab, puurib minu musta saatja kuul sinu kolpa. Tema relv on parem kui sinu oma. See ulatub siiani ja see laskur ei lase iialgi mööda!»

«Reetur! Allah needku sind!» Omar sunnib oma hobuse ümber pöörama ja surub sellele kannad kubemeisse. Aga sama kärmesti on de Vermont lasknud oma hobusel astuda sammu. Ta haarab teisel ratsmeist.

«Siia jääda! Meil on veel jutt pooleli.»

«Mina küll ei tea, millest. Kui sul julgust on, lase mind minu inimeste juurde tagasi pöörduda, siis võitleme ausalt üksteisega,» nõuab ta.

«Nõus, šeik Omar ben Ahmed. Ma ei karda. Sa võid vabana oma suguvendade juurde tagasi pöörduda. Kuid enne kaalu ettepanekut, mis mul on sulle teha, ja pärast seda otsusta. Ma võtan juba praegu kõik omaks, mida sina siis õigeks pead.»

«Noh? Aga tee lühidalt. Kui ma ei usuks, et sa oled El-Fransi, keelduksin ma hoopis laskmast oma kõrvu sinu sõnadest solvata^»

«Hoia end, Omar! Ma ei ole sind solvanud ega lase ka ennast kätte tasumata solvata. Praeguse jätan ma tähele panemata. Teie olete beiga vaenus. Miks, see

158

ei puutu minusse.» Pierre-Charles kummardub vanema poole. «Kas on kasulik, Omar ben Ahmed, teist kindlalt üle olevat türklast tema teenrite vangivõtmise või koguni mahanottimisega veelgi rohkem teie vastu üles ässitada?»

Berberi ilme on endiselt sünge, aga et ta äsjakuuldu peale midagi ei lausu, näitab, et de Vermonfi mõttekäigus ka selle mehe jaoks midagi omaksvõetavat peitub.

«Sa vaikid,» jätkab Pierre-Charles. «Ma tõlgitsen seda kui nõustumist. Mulle tundub, et on parem ja õigem solvangut mitte kuulnud olla, kui võib-olla langeda türklase kallaletungi ohvriks ja kaotada oma vara ning elu. Pöörduge ümber ja laske mauridel, kes on viletsad argpüksid, rahulikult minna.»

Ikka veel vaikib vanem. Ta pingul hoiak on lõtvunud.

«Sul on õigus, El-Fransi,» ütleb ta lõpuks. «Ma tänan sind. Mulle teeks rõõmu sind kunagi oma lõkke juures tervitada. Allah olgu sinuga!»

Ta tõstab käe rinnale ja ratsutab aeglaselt oma ootavate suguvendade juurde. De Vermont jääb kohale. Küllap Omar räägib kuuldust omadele.

Nii see ongi. See kestab tubli tükk aega. Kõnelus on äge, nagu on näha erutatud žestidest. Mitmel korral vibutatakse isegi relva teiste suunas. Siis pööravad berberid oma hobused ringi ja galopeerivad tuldud teed tagasi.

«Kuidas sa sellise edu saavutasid, El-Fransi?» selle küsimusega ründab Abbas prantslast, kui Pierre-Charles oma salga juurde jõuab.

«Ma ütlesin neile, et on parem üksteise kõrval elada kui üksteisega võidelda ja surra. Vaenutegevusest ei ole kellelgi kasu. Mõlemal poolel oleks surnuid ja haavatuid.»

«Meid oli arvult sama palju kui neid, oleksime neid võitnud. Sina üksinda oleksid nendest pooltega võinud hakkama saada. Mina pole sellise lahendusega nõus.»

«See pole minu asi. Ära loo endale pettekujutlusi: mina oleksin hoidunud võitlusest kõrvale. Mida on need inimesed mulle teinud? Mida oled sina minu

159

heaks teinud, et ma oma elu sinu eest kaalule peaksin panema? Mitte kui midagi. Selle asemel, et mind tänada, puistad sa mind üle etteheidetega!»

«Nii head juhust teinekord enam ei tule. Sina rikkusid selle ära,» poriseb Abbas ben Ibrahim edasi, nagu poleks de Vermont üldse midagi ütelnud.

Selle mehega ei saa ühtegi mõistlikku sõna rääkida.

«Tulge, meil pole siit enam midagi otsida!» käsutab Pierre-Charles oma saatjaid.

«Oodake, kuhu te lähete?» hüüab Abbas minema-ratsutajatele järele, kes ta hüüde tähele panemata jätavad.

Prantslane on pahane. Ta kihutab oma hobust tavalisest rohkem taga.

Väljaspool nägemisulatust järgnevad maurid.

Viimased päikesekiired lasevad veel kord mäetippudel helklema lüüa. Nende vastupeegeldus valgustab kuristikku just nii palju, et laialikülvatud kivipan-kadest saab kõrvale põigata. On ülim aeg otsida laag-riplatsi.

Seal ongi koht, mis näib selleks sobiv. Kaljulõhest vuliseb karastav, selge vesi ning veerkivide vahel kasvavad mõned sitked põõsatutid, millest peaks lõkke tegemiseks jätkuma, sest öö tuleb külm.

Pierre-Charles otsib ümbruse läbi. Nad asusid liiga hilja laagrisse, kõiki metsloomajälgi ei näegi enam. Sellele vaatamata ei katkesta ta oma ringkäiku.

Jalg lööb vastu kivi, või on see puutükk? Puutükk? Läheduses pole ühtegi puud. Kivi jaoks polnud see aga küllalt raske. Ta kummardub, hoiab käes mägikitse luud. Kas selle viskasid minema inimesed? Vaevalt usutav, et nad oleksid teelt lahkunud, et järelejäänut siia tuua. Niisiis kiskja. Võib-olla must panter, Alžeeria mägede kõige suurem ja ohtlikum kiskja.

Ta on mitu korda seda salakavalat looma küttinud ja ka tabanud, ta ei karda teda, kuid alahindab sama vähe. Meelsamini seisab ta vastamisi lõviga kui musta pantriga.

Öö jooksul tuleb valvsalt vahti pidada, ehkki pole teada, kas kaslane enam selles ümbruskonnas viibib. Kui asi siiski nii on, siis peaks hobuste lõhn ta kindlasti ligi meelitama.

160

Maurid on vahepeal kohale jõudnud ja oma laagri üles löönud. Abbas hüppab otsekohe püsti ja ruttab El-Fransile vastu.

«Ma olen rõõmus,» tervitab ta teda tormiliselt, «et ma sulle veel järele jõudsin. Meie jagame teiega oma laagrit ja oleme toeks iga hädaohu puhul. Ära muretse, mu sõber, sinu kõrval on kolm vaprat meest.»

See on hooplemise ja häbematuse tipp, millele kohe tuleb jahutaja peale panna.

«Väga tore, Abbas. Täna öösel võite tõestada, kui julged te olete. Uks must panter ajab siin läheduses oma pantriasju.»

Mauri mõlemad saatjad kuulsid Pierre-Charles'i viimaseid sõnu. Nad kargavad püsti. Hubiseva tule valgel näivad nende ülimalt kohkunud näod lõustadena.

«Must panter!» oigab Abbas. «Allah kaitse meid saatana eest! Kiirustagem, El-Fransi, et sellele hädaohtlikule paigale selg pöörata. Ruttu, enne kui ta meid haistab ja ründama asub. Miks sa viivitad? Iga silmapilk on kallis.» Sealjuures haarab ta juba oma teki, kraapab vöölt võetud padrunitasku ja muud pisiasjad kokku.

«Tahad sa talle sülle joosta? Peab ta sulle ülalt kaljult turja kargama? Ma ei takista sind, kui sa usud ööseks parema paiga leidma. Meie jääme.»

«Sa ei karda, El-Fransi?»

«Päh! Karta! Kui ma ohtu tunnen, on see juba poole oma koledusest minetanud,» vastab Pierre-Charles.

«Sa jääd tema külastust ootama? See on väär, täiesti väär.»

«Me seame valve üles ja nii me teame, kas ja millal me end tema vastu kaitsma peame.»

«Meil pole selle suure röövliga mingit pistmist. Meie magame.»

«Seda te ei tee, vähemalt mitte nii, nagu sina seda mõtled, Abbas. Teil tuleb ka valvata, nagu meie seda teeme!» käratab prantslane järsult maurile. Tal pole isu argpüksiga pikemalt vestelda.

Abbas ahmib õhku. Ta saatjad on ähmis. Üksinda öös ja võib-olla hiilib kaljude vahel panter ringi. Hirmus, kole! Kas ehk El-Fransi ei hinda ohtu üle?

Maur neelatab ja neelatab. Ta otsib sõnu, millega

161

võiks ohu olematuks rääkida. Suu peale kukkunud ta ju pole, tõeline kiidukukk. Nemad olevat ju ainult tähtsusetud, rumalad bei inimesed, hoopiski mitte võimelised ühe nii tugeva kiskja eluküünalt kustutama, püüab ta leida põhjendusi. Ainult üks suudaks seda: El-Fransi, suur, kuulus kütt. Ta ei taha ju ometi, et temalt võetakse võimalus röövlooma tapmisega oma kuulsusele veelgi suuremat sära ja hiilgust lisada. Selleks on muidugi nõutav, et ta valve enda peale võtab.

Pierre-Charles pahvatab heledasti naerma. Nüüd teevad talle teise käänlemised ja väänlemised isegi nalja.

«Ma ei taha arvata, et sa kardad, sõber Abbas. Sa ainult hoiad oma küünalt vaka all. Kui ma sellega nõustuksin, et sa annad võõrale eesõiguse kuulsuse saavutamiseks, tõmbaksin ma sellega endale sinu isanda viha, kes seda sulle ei saaks andestada, kuna ta ometi argpükse oma teenistuses ei või sallida,» läheb ta üle mauri kõnemaneerile. «Me ohverdame igaüks mõne tunni oma unest. Nii oleks kõigi poolte suhtes õiglaselt toimitud.»

«Mina ei hooli oma heast nimest tühjagi,» kinnitab maur. «Kas hiljem peaks hurtsikutes ja kaevu ääres räägitama, et El-Fransi kasutas bei mõningate tähtsusetute teenrite silmi, et suuta hädaohule vastu panna? Seda ei tahaks sa ju enesele lasta osaks saada!» On suurepärane, kuidas ta keerutab ja vaeva näeb, et öövalve jätta võõraste kaela.

Las tunneb pealegi veidi hirmu, võib-olla tunneb siis pisutki kaasa teistele inimestele, taipab, mida tähendab orjadele olla kogu elu pideva hirmu all.

«Ei midagi. Ise otsisite meie seltsi, sellega olete kohustatud kõigest osa võtma, mis siin aset leiab,» lõikab Pierre-Charles ta jutu katki.

Abbase silmis välgatab.

«Mina hakkan kohe valvega peale,» otsustab ta.

Niisugune vana rebane! Ta teab täpselt, et kulub veel mõnigi veerandtund, kuni kõik on puhkama heitnud ja nii vara ei lähe ka ükski röövloom jahile.

«Oo ei, veel mitte. Kannatust. Küll ma juba pakun sulle võimaluse pantriga silm silma vastu seista.»

«Kaitse mind, allah! Mida sa veel ei mõtle, El-Fransi!»

162

«Et sa kirglikult jahikuulsust ei ihalda, seda pean ma heaks naljaks ja samal ajal võltsiks tagasihoidlikkuseks. Sellepärast tuleb sul valvata oletatava kallaletungi tundidel.»

«Minul? Ei, ei, mitte iialgi!» Maur väriseb, nagu seisaks ta juba vastasega rinnutsi.

«Ega sa ometigi ei karda?»

Luigi ja Selim on suure mõnuga jutuajamist jälginud. Nad ei taipa, millist eesmärki Pierre-Charles sellise lobaga silmas peab.

«Hirmu? Häh, nagu oleksin ma seda üldse kunagi tundnud! Mina astun lõvile...»

«Siis on ju kõik korras,» katkestab de Vermont hoopleja sõnamulina. «Jääb siis nii, et sina võtad valvekorra öö kõige ohtlikumate tundide ajal.»

«Oh!» rohkem ei suuda Abbas üle huulte tuua. Kuidas ta nüüd anudes taeva poole vaatab. Allah on kindlasti määranud, et tema elu peab lõppema pantri hammustuse või

käpahoobi läbi. Faatum, ettemääratus, inimene ei saa selle juures midagi muuta. Võib-olla laseb see kõikvõimas, kõikteadja, ülitark end pehmeks rääkida? Maur libistab palvehelmeid läbi sõrmede. Tühi pobin on need palved, sest ta taipab otsemaid prantslase sõnu «.. . loomulikult mitte üksinda, vaid koos minuga». Paugupealt peatuvad sõrmed, huuled ei tuksata enam reetlikust hirmust.

«Meie koos? Suurepärane. Sa võid pugeda minu selja taha. Mina võtan selle eluka üksi käsile. Ära karda!»

Vastikustundega pöörab Pierre-Charles talle selja, jaotab valvekorrad ja heidab magama.

Luigi ja üks mauridest võtavad eneste peale esimese valvekorra. Nende järel tuleb Selim Abbase teise saatjaga ning neid vahetavad välja El-Fransi ja kel-kija.

Selimi aeg on läbi. Polnud vaja de Vermonfi äratada. Tema ärkab nagu alati ise üles.

Lõdiseval Abbasel kästakse laagrisse jääda, aga silmad lahti hoida ja otsekohe hüüda, kui ta peaks midagi kahtlast nägema.

Poolteist tundi möödub, ilma et kusagil midagi end liigutaks. Pierre-Charles jälgib hobuseid. Need annavad

varem ja paremini märku kui miski muu, kui röövloom peaks lähenema. Üks loomadest puristab, teised tõstavad pead. Veidi hiljem hüppavad nad üles, trügivad hunnikusse, nuusivad nil-iadega õhku selle kalju poolt, mille taga Pierre-Charles kükitab. Panter läheneb.

Oli see tema või vedasid meeled alt? Kas ei vilksatanud vasakul mõlema kalju vahelt mööda mingi vari?

Ta ei eksinud, sest nüüd piilub loom kalju tagant välja. On kerge tuulevinu, nii et loom ei saanud midagi haista. Aeglaselt, täpselt nagu kass, küürus ja hääletu, hiilib ohtlik vaenlane lähemale. Äkki tardub ta minutiteks paigale, on liibunud maadligi. Hobused rebivad nagu hullunud oma päitserihmu, millega nad on köide pandud. De Vermont tõstab püssi.

Raua kõlin vastu kivi. Kaitseks kaasavõetud Parvisi relv on riivanud kaljunurka. Prantslane pigistab hambad kokku. Pole kahtlust, kiskja kuulis heli.

Loom hüppabki. Üks võimas hüpe, teine. Vahemaa väheneb.

Oma öörahus häiritud raisakotkas tiibleb läbi kuristiku. Kütt vaatab üles, kiiresti, lühidalt, siis otsib ta jälle silmadega pantrit. Kus loom on? Kuigi prantslane pole argade killast ja on kogenud jahimees, lööb süda sel hetkel siiski tavalisest kiiremini. Paljud peavad musta pantrit kõige õelamaks kiskjaks.

Hirmujudinaid tekitav möire kõmiseb öhe. Loom laseb kuuldavale oma jahihüüu. Seda kurgupõhjast tungivat a-uuh-aa-uari kardab inimene ja loom.

Hobused löövad tagant üles, pilluvad kapjadega kive eneste taha.

Abbas ben Ibrahim vajub maha, rebib burnuse üle pea. Mitte midagi näha ega kuulda! «Allah, allah!» laliseb ta summutatud häälega.

De Vermont’ile nähtamatult on panter lähenenud kaljule, mille taga kütt lebab. Oma üdini läbilõikava möirge ajal ajas ta end püsti. Täies pikkuses seisab ta nüüd mõne sammu kaugusel Pierre-Charles'ist.

Prantslane on külmavereline ja rahulik. Välkkiirelt kerkib püss palgesse. Kaks puurivat silma vaatavad murdosa sekundist tema poole. Loom on märganud vaenlast.

Ja kohe järgneb hüpe. Silmade välgatus, ülesviskumine, lask. Lask silmade vahele, kas liiga vara või liiga hilja? Kõik on omavahel ühenduses, ajaliselt eristamatu.

Vali, terav kärgatus põrkab tagasi mägede püstloodis seintelt, satub takistusele, pöörab tagasi. Tekib põrgulike kajade rüma.

Tugev keha vuhiseb läbi õhu. Enne kui Pierre-Charles jõuab haarata teise relva, sähvatab tema selja taga lask. Abi hädas.

Kahe käelaiuse kaugusel de Vermonfist prantsatab loom maha.

Kütt hüppab kõrvale, viskab tühjakslastud laske-riista eemale, tulistab Luigi relvast. Siis ootab pinevil, püstol laskevalmilt käes.

Panter ei liiguta end.

«Surnud, isand!» hüüab Selim, sest tema oli teine laskur.

«Sina, Selim? Aitäh. Aga kuidas sina siia said?»

Neeger kummardub surnud vaenlase kohale. «Ma ei saanud magada. Kui kergesti võinuks sinuga õnnetus juhtuda, kuna sa ei teadnud, missugusest suunast looma oodata.»

Niisiis mure ajas truu sõbra siia.

«Asi nägi halb välja, sul on õigus. Hiljem teeme kindlaks, missugune lask oli surmav. Ma usun, et ma võlgnen sulle oma elu, Selim.»

Laagris valitseb ülim ärevus. See ei avaldu valjusti kõnelemises, pigem mõttetus tegutsemises. Luigi hoiab püstoleid käes. Maurid on oma tekkide alla pugenud ja pomisevad lakkamatult palveid ning hüüavad allahit hädas appi.

«Ei maksa hirmu tunda, sõbrad,» rahustab neid de Vermont. «Panter on surnud.»

Surnud? Tõepoolest päriselt surnud? Siis on nad ju päästetud! Abbas heidab teki hoogsa liigutusega eemale.

«Surnud, El-Fransi? Sa vannud, et see võigas elukas enam ei liiguta?»

«Jah.»

«Allah olgu kiidetud ja tänatud, et me sellelt kohutavalt röövlilt suutsime elu võtta. Üles, sõbrad, me

165

peame sellele pelgurile, kes meie tugevuse ees maha vajus, teotuse näkku paiskama!»

«Tehke seda, te julged kangelased. Veenduge selles, et panter ka tõesti enam ei hinga. Ma pole seda veel teinud. Ka raskesti haavatuna on ta salakaval ja võibolla sada korda ohtlikum vastane.»

«Kuidas sa julgesid, El-Fransi, looma maha jätta ilma kindlaks tegemata, et ta enam mingit kurja ei saa tekitada? Otsekohe teed, mis tegemata jäi, mina käsin seda. Oma andestamatu kergemeelsusega ohustad sa kuue inimese elu.»

«Ole rahulik!» Pierre-Charles käratab mehele nii peale, et see hirmust laskub oma võib-olla kõige targemale kehaosale. Ta suu jääb lahti. Selim võtab lõkkest põleva oksa. «Kas me ei läheks nüüd pantrit vaatama?» küsib ta Pierre-Charles'ilt.

«Hästi, tule. Ja sina ka, mu sõber!» See kutse on määratud Parvisile, kellega de Vermont ja neeger võõraste juuresolekul käituvad, nagu oleks ta juhuslikult nendega liitunud kütt. Luigi võtab samuti ühe tulelondi ja järgneb. «Suurepärane loom!» nendib prantslane. «Kindlasti üksinda elav, erak, kuristiku isand ja hirm. Küllap ei talunud ta ühtegi võistlejat enese kõrval.»

Üks kuul on läinud talle otse silma, see tõigi silmapilkse surma. Teine on tabanud kohe selle kõrvalt luud ja tagasi põrganud. Lask Luigi relvast on tabanud kuulmekäiku. Kuna mõlemal kütil olid ühesugused püssid, ei saagi kindlaks teha, kes tulistas surmava kuuli.

Maurid näevad sõpru rahulikult seismas mahalastud pantri juures, nii on põhjust arvata, et nad ei aseta end ohtu, kui nemadki ligi tulevad.

Sõimusõnade ja teotuste valing rabiseb surnud kuris-tikuvalitsejale. De Vermonfil ei jää muud üle, kui meestele kõvasti peale hüpata. Nad oleksid võimelised hinnalist nahka kivide loopimise ja noatorgetega vigastama.

Nüüd võiks magada, aga Šeiklus on kõigil alles liikmetes. Närvid on veel üles piitsutatud.

Abbas ben lbrahim haarab jutuotsa hoopis enda

166

kätte. Ta teab jutustada suurepäraseid jahilugusid, milles tema ise on sädelev kangelane. Need on ihukarvu püstiajavad asjad, mis maur läbi on teinud. De Vermont laseb mehel esialgu rääkida, siis õnnestub tal teise sõnamulinat tõkestada. Nüüd jutustab ta kohtumistest kiskjatega ja juhib siis ettevaatlikult ja märkamatult jutu sellele, mis teda erutab: elule orjuses.

Oh, selle koha pealt on Abbas ja tema kaaslased loomulikult kodus! Sel puhul peab El-Fransi vaikima. Oli kord üks ori, kes ... Ja siis teine juhus, sadadest võib põnevat pajatada. Kord toodi isegi üks laps. Mitte orjaks, mida ühelt lapselt nõuda saakski! El-Fransi mõistab ju, eks ole? Sellest pidi kasvatatama araablane.

Pierre-Charles heidab Luigile terava, hoiatava pilgu. Loodetavasti säilitab sõber nüüd rahu. Parvisi silmad olid äkki pärani avatud. Nüüd langetab ta laud, suleb hoopis silmad nii, nagu ei läheks meeste sõnad talle üldse korda. Käed on ta pistnud burnuse laiadesse varrukatesse, sõrmed klammerduvad ümber käsivarte. Päris kõvasti, kriginal surub ta hambad kokku, nii et tema anuv hüüd: jumal, mu jumal! ei saaks vormuda valjusti öeldud sõnadeks.

Lapsest pole midagi põnevat rääkida. Abbas mõtleb järele. Sellel tunnil vajatakse suuri seiklusi või ebatavalisi sündmusi.

Toodi. . . pidi. . . Miks rääkis maur minevikus? Alles nüüd torkab see de Vermonfile silma. Mida see tähendab?

Abbas on uue loo valmis mõelnud. Juba tahab ta avada suu, et alustada, kui El-Fransi tal alguse ära rikub.

«Aga see on ometi võimatu, mu sõber. Kristlase lapsest ei saa ju araablast teha?» Mitte uskudes, nii süüdistavalt mitte uskudes ütleb seda de Vermont, et maur, kui ta ei taha jääda valetajaks, peab asja juurde tagasi tulema.

«Miks mitte? Kaheksa-, üheksa-aastane laps,» Livio on nüüd üheksa aastane, mõtleb Luigi, «unustab kõik, mis ta varem on läbi elanud. Mõne aasta pärast mõtleb ja tegutseb ta samuti nagu ta mängukaaslased.

167

Kahjuks ei saanud ma seda juhtumit edasi jälgida, dei inimesed viisid lapse äkki ära.»

«Kuhu?» Suures mures vallandus Luigi Parvisilt küsimus.

«He, hei!» möirgab Selim vahele ja tormab minema.

Kõik hüppavad püsti, haaravad relvad. «Mis on juhtunud? Mis toimub?»

Üle Parvisi keha jooksevad kuumad ja siis jälle jääkülmad hood. Palavik? Kartus? See on teadmatus Livio saatuse suhtes. Ta ei kahtle selles, et Abbas rääkis loo tema pojast.

Seal tuleb Selim tagasi. «Ma arvasin, et keegi tahab meie surnud looma omastada,» selgitab ta hüüdu ja minematormamist. Isesugune pilk riivab de Vermonti. «Ma eksisin, härra,» lisab neeger.

Äkki mõistab Pierre-Charles. Selim oli istunud nii, et ta sai külje pealt Parvisit jälgida. Talle ei jäänud märkamatuks itaallase erutus ja ta nägi, et isa jõud on lõpukorral. Seda «kuhu?» ei saanud ta ära hoida, küll aga võib-olla segaduses tähendusetuks muuta.

Parvisi pühib higi otsaesiselt. Sel ajal kui vanad kohad jälle sisse võetakse, õnnestub Pierre-Charles'il talle sosistada: «Vaiki!»

Prantslane pragab natuke aega Selimiga tema totra käitumise pärast, millega ta laagri jälle ärevusse ajas. Süütundes tõmbab Selim pea õlgade vahele.

«Unustame selle. Abbas, palun, jutusta edasi, see juhib meie kõigi mõtted mujale. Kuhu sa jäid, kui meid segati? Ah soo, jah, lapse juurde. Kuhu sa ütlesid, et ta viidi?»

«Sa eksid, El-Fransi, selle kohta ma ei ütelnud midagi.»

«Mitte midagi?»

«Ei, sest et ma seda ei tea. On teadmata, kellele laps anti.» ...

«Millal see oli?» uurib El-Fransi edasi, teeseldes ükskõiksust. Abbas peab mõtlema, et kütt vestleb temaga ainult tema rõõmuks.

«Millal?» Mauri silmad säravad. Küsimus on taile meele järele, sest ta saab sellele päeva ja tunni täpsusega vastata. «Oh, ma mäletan seda. Ma ostsin samal päeval hobuse. Las ma mõtlen, seda on neliteist

168

nädalat, täpipealt neliteist nädalat, sest just täna neliteist nädalat tagasi pärast hommikupalvust lahkus laps majast, kuhu ta oli kasvatada antud.»

Pierre-Charles haigutab valjusti. «Ah, see kõik pole tähtis. Mis see laps meisse puutub! Ma usun, et peaksime pigem veel natukeseks nahka silmale laskma ja katsuma veidi magada. Selim jääb valvama, et tal oleks mahti oma rumalust unustada.»

«Jah, härra.» Neegri näos ei liigu ükski lihas. Ta tunneb sõpra liiga hästi mitte teadmaks, et prantslase ebasõbralikkus peab kaasa aitama selleks, et mauride järele valvata ja ühtaegu jätta neile arvamine, et tema vahelehüüul pole mingit seost Luigi küsimusega.

Parvisi viskleb unetult oma asemel. Mõtted piinavad teda. Laps oli niisiis viibinud Medeas, nagu Pierre-Charles Alžiiris teada sai. Jälg oli õige ja nüüd on see liiva jooksnud, ära pühitud.

Oigav isa heidab ühe tõukega teki pealt. Ta ei saa enam pikali jääda, vaikselt lamada, olla tegevuseta, igavesti oodata, tund tunni järel, see on kohutav, talumatu.

Selim on juba ammugi jälginud sõbra rahutust. Nüüd asub ta uuele ringkäigule ümber laagri, astub sealjuures Luigi juurde ja vihjab tummalt mauridele, kes raskesti magavad. Erutavad tunnid kuni pantri kahjutukstegemiseni kurnasid tublisti nende kangelaste jõudu, mida nüüd tuleb hästi pika ja sügava unega uuendada.

Järgmisel päeval katsub de Vermont Abbase juures veel kord õnne. Maur aga ei oska öelda, kuhu laps toimetati.

Teadmatus on jälle mähkinud Parvisi poja tumedasse loori.

Üürikeseks halvab see kibe teadmine sõprade tahtejõu. Ja siis veereb edasiste otsingute teele ette veelgi kaaluvam takistus: El-Fransi organism on täiesti kurnatud. Juba aastaid on prantslane iga ilmaga mööda maad ringi rännanud. Kunagi polnud märgata, et ka see terasene keha peab kord looduse ohtudele hakkama lõivu maksma. Lühikesed, liiga lühikesed peatused Marseille's ei suutnud tasalülitada seda, mis de Vermont'is juba idanes.

169

Tagasi La Callesse! Nii kiiresti kui jõuab!

Neliteist nädalat oli Abbas ben Ibrahim öelnud olevat möödas sellest ajast, kui laps teise kohta viidi. See ajamäär annab Parvisile eriti palju ainet mõtisklusteks. Aga mitte ainult talle, vaid ka prantslasele. Kuusteist nädalat tagasi oli ta Alžiiris ja hankis teateid. Natukene aega pärast seda toimus poisi elus muudatus. El-Fransile on selge, et üks tulenes teisest. Et mauride poolt mainitud lapse puhul on tegemist Livio

Parvisiga, selles sõbrad ei kahtle. Kaks ühetaolist juhtumit nii üllatavate kaasnähtustega? Kui ka juhusele omistada suuri lavastajavõimeid, siis siin on seda ikkagi liiga palju.

Midagi rahustavat võib praegusest ebaedust võibolla siiski välja lugeda: kui mauride jutt vastab tõele, ei varitse Liviot otsene surmaoht. Kristlasest tahetakse teha muhameedlast, sedavõrd ei kavatseta teda ilmselt ühel heal päeval orjaahelaisse panna. Ja veel teisegi oletuse teevad sõbrad: Livio saatust juhitakse ja suunatakse Alžiirist.

Kust nüüd selles hiiglaslikus asehalduskonnas uusi jälgi otsida? Ja kas siis jälle ei varitse oht, et nähtamatu käsi eemaldab viimasel minutil poja isa haardeulatusest?

X. OMAR

Kostab lastehäälte vadin ja pobin. Araabia kool vabas õhus. Kakskümmend erinevas vanuses last istub poolringis ümber õpetaja. Vana unine marabutt[14] lööb takti. Talle jätkub, kui poisid palveid, kõigi teadmiste aluskive, sõna-sõnalt maha leierdada oskavad.

Hästi, hästi. Asi klapib, kõik jõudsid üheaegselt lõpuni. Ainult ühte häält ei kuulnud õpetaja koorist, ühte, mis alati kõrva torkab, mida on võimatu mitte kuulda. Nüüd seda häält jälle polnud. Kas see...? Aga see on mõttetus, minevik.

171

«Omar, korda üksinda!» käsib ta äkki väikest arglikku poisikest esimese rea lõpus.

Hõigatu tõmbub võpatudes köötsu nagu piitsahoo-bist tabatu, ta tahaks maa alla vajuda. Kui ainult mara-buti muidu nii väsinud ja looritatud silmad ei vaataks nii karmilt ja läbitungivalt!!

Laps väriseb. Ta püüab käsku täita, aga mida rohkem ta pingutab, seda arglikumaks ta muutub. Ta suust tuleb ainult segane kokutamine, millest arusaadavama kostavad välja ainuüksi sõnad «Allah» ja «Mohammed». Kaasõpilased

---

14Marabutt — kindlustatud kloostris elavate islami munkade nimetus; praegu Loode-Aafrikas derviši (islami kerjusmunga) nimetus.

pahvatavad valjusti naerma, millest tõuseb rõõmukisa, kui õpetaja kepi võtab ja Omari kõrvale astub.

See on lõpp. Ainsatki sõna ei suuda väike enam kuuldavale tuua. Nagu jahimehe poolt haavatud loom vaatab ta üles, õpetajale otsa.

«Algusest peale, Omar!» Seal on jälle see vihatud hääl, hääl, mis laotab kartust ja hirmu. Põgenemine on võimatu, hädast väljapääsu võib tuua ainult teadmine ja oskus, mida väikesel ei ole.

Isegi mitte appikutse allahile ei õnnestu. Sellest saab ainult piiksuv, segane, haletsusväärne kogelemine.

Marabutt vahutab. «Sina julged allahit, olgu kiidetud tema nimi, sellise vingumisega teotada! Säh sulle, koer!» Kepp vuhiseb poisiklutt pihta, kes kätega püüab hoope tõrjuda. Midagi ei aita. Omar on vana fanaatiku ebainimlikkuse voli all.

Praeguseks peaks jätkuma. Kohutav mees riivab inimesehakatist pilkava naeratusega, siis läheb palmi vilusse oma kohale tagasi.

«Ma löön su veel surnuks, kui sa paremini õppima ei hakka!» ähvardab ta. «Nüüd korda, võta ennast kokku.»

Niisiis pole piin veel lõppenud.

Omaril veerevad ikka alles pisarad üle palge, ta peab neelatama ja on võimetu esile tooma ühtainsatki arusaadavat häälikut.

«Korda!» See kõlab kui kõuemürin. «Korda!» Nuud möirgab õpetaja sellises raevus, et ka väikese Omari kaasõpilased kartma löövad.

Õnnetu selja taga istuvad tema kaks sõpra, ainukesed

selle küla lastest. On need ülepea sõbrad? Omar pole kummagagi neist ühtki sõna rääkinud. Kuid nad ei narrita teda kogu aeg, nagu teised lapsed. Ta tahaks nendega nii meelsasti mängida või vähemalt nende läheduses olla, aga ta ei julge nende juurde astuda, kui nad koos seisavad. Nii istub ta enamasti vaikselt omaette mõnes varjatud nurgakeses ja haudub oma mõtteid. Ta ei julge ennast kusagil näidata, kui ta ei taha sattuda ohtu, et teda salaja kividega või mõne muu kättejuhtuva kõva asjaga loopima hakatakse. Ainult kooliteel ei tehta temast väljagi. Selle aja vältel teda ei tülitata.

Üks tema taga istu j aist on väike neeger nimega Ahmed, teise nimi on Ali ja ta on berber.

Must kaasõpilane nihutab ennast pisut kõrvale, nii et õpetaja teda Omari selja varjust näha ei või. Siis paneb ta käed toruna ümber suu. Suu ette jääb pihkudest moodustatud kõlaõõne avaus.

«Allah il Allah we Mohammed rassul Allah...» sosistab ta.

«Allah il Allah . . .»

See on Omari hääl. Eksimine pole võimalik. Nii võõrapäraselt, pehmelt nagu see poiss, ei räägi ükski teine sellel maal. Aga sellest pole midagi, peaasi, et palve öeldakse ilma vigadeta üles.

«Näed sa, läheb. Hoia, et sa tulevikus minu viha ei ärata. Sa peaksid seda kibedasti kahetsema! Ma ei kannata, et sa allahi solvad! — Tänaseks on läbi!»

Ka head õpilased hingavad kergendatult, et nad homseni vabad on, isegi ülehomseni, sest reedeti, see on muhameedlaste pühapäev, õppetööd pole. Tõsi küll, kõik nad ei pea nii kannatama nagu väike võõras, aga ka neil tuleb alati valvel olla. Õpetaja käitub nendega samuti oma heaksarvamise järgi. Temal on vaga ja õpetatud mehe kuulsus, kelle vastu isegi külavanem ei söanda häält tõsta.

Minema tormab õnnelik kari. Nende keskel Ahmed ja Ali. Omar hiilib, pea õlgade vahel, lõdvalt allarippuvate kätega tagant järele. Ülearune inimene.

Äkki jääb sagiv lasteparv seisma. Uks suurematest poistest seab end Ahmedi ette ja põrnitseb teda ülevalt alla.

173

«Miks sa ette ütlesid?»

«Ah, niisama,» kogeleb väike neeger. Tal on hirm tugeva, kiusamishimulise Mahmudi ees.

«Niisama? Hahahaa! Sa oled selle uskmatu sõber. Ära salga!»

«Minul pole Omariga mingit pistmist, päris tõega mitte. Aga kui ta palveid ei oska, lööb õpetaja teda ja mulle see ei meeldi.»

«See talle paha ei tee, sellele dei poisile! Veelgi rohkem, palju hoope peab ta saama!»

Mahmudis räägib berberi viha türklasest rõhuja vastu. Berberid ja kabiilid on türklaste vaenlased, kuigi mitte alati avalikult. Nad armastavad vabadust, armastavad olla sõltumatud ja haaravad seepärast sageli relvad.

Ühel päeval olid inimesed Alžiirist toonud poiss Omari ukseiride külasse Džebel Uannaseri ääres. Ta anti ühe vana neegrinaise hooldada, marabutile kasvatada. Vanale naisele on laps soovimatu koorem, kellest ta üldse ei hooli. Poiss võib tulla ja minna nagu talle meeldib, ta teab, kust ta söödavat peab otsima ja selle leiab. Niisama muretult nagu Omariga, ei toimi naine teise kahe majalisega, kes samal tunnil tema juures ulualust leidsid, need on kaks kitse, kõhnad, kondised loomaräbalad, kes aga on nii väärtuslikud, et nende heaks tehakse kõik, poisi heaks aga, keda selle rikkuse eest tuleks tänada, mitte midagi.

«Nii, nii, see sulle ei meeldi,» jätkab Mahmud ülekuulamist. «Aga meie,» ta heidab pilgu ringi, «meie ei salli, et Omar kaitse alla võetakse.» Ära hirmutatud, ruttavad mõned elavalt oma nõusolekut avaldama.

«Järgmine kord aitan teda mina!»

«Sina, Ali? Mis sul arus on?»

«Mis see sulle korda läheb, Mahmud? Või teile kõigile? Kas Omar on sulle või teile teistele iialgi midagi halba teinud? Te vaikite, ei oska vastata, sest see oleks vale. Mina jään oma otsuse juurde, kui tähtsaks sina ennast teedki, Ahmed ja mina ei luba, et marabutt teda ta mitteoskamise pärast lööb. Selleks on meil üks vahend: etteütlemine. Ja seda me kasutame, selles võid sina, võite te kõik kindlad olla»

«Julgege te ainult!»

174

«Me teeme seda.»

«Vaata minu lihaseid!» uhkustab Mahmud. Ta lükkab oma särgikäised tagasi ja sirutab nagu maadleja küünarliigesest kõverdatud käsi. Lapsed vaatavad kadedalt suure poisi juba kujunevaid lihaseid.

«Mind sa sellega ei hirmuta!» Seda ütleb Ali põlastavalt, halvakspanevalt, olles heitnud paljastele käsivartele ainult põgusa, vargse pilgu. Ja teiste poole pöördudes ta küsib: «Kes teist veel Omarit aitama hakkab?»

Kohmetu vaikimine. Mõned on äkki kaugemal midagi avastanud, mis tuleb võtta täpsema vaatluse alla. Ükski kaasõpilastest ei pea küsimust endale esitatuks. Kõik kardavad Mahmudi kui kõige tugevamat ja igal ajal kaklusteks valmis kaaslast.

«Memmepojad olete, lasete ennast sellel seal käsutada! Mina ei lase.»

«Siis ma näitan sulle kohe, et see olen tõesti mina, kes siin käsutab!» sisistab Mahmud. Ja juba trügib ta Alile peale, tõukab teda, väiksem tuigub. Kuigi juba see hoop näitas, et ründaja käsutada on suur jõud ja kõvad rusikad, sööstab Ali ettepoole. See on ebavõrdne võitlus. Kõik eelised on vastaspoolel.

Seal veerebki Ali liiva, ümberseisjad pistavad heledasti naerma. Kergemeelsus on Mahmudiga tüli norida. Siiski: «Mahmud!» Hoiatushüüd tuleb liiga hilja. Poiss nõksatab köötsu, paiskub pikalilöödud vastase kõrvale maha. Väike Ahmed, kes siiani kartlikult kõrvale oli hoidunud, on juurde hiilinud ja Mahmudile tugeva jalahoobi põlveõndlaisse virutanud.

Nagu tuul sööstab Ali püsti, kummardub üle ehmunud ja jahmunud vaenlase, jagab võmme ning hoope näkku ja üle kogu keha.

Nüüd on jõuk ärevil. Mõned tahavad oma kitsikusse jäänud peameest aidata. Need rebitakse tagasi. Pole midagi, Mahmud peab ise nende kahe väikesega toime tulema. Ei, jah, ei — ning ometi! Algab üldine kähmlus.

Neeger on haaranud vastase vasaku käsivarre, surub seda kogu oma keharaskusega vastu maad, istub sellele peale. See on hea trikk, Ali taipab seda otse-kohe. Kui tal õnnestuks ka parem käsi võitlusvõime-

175

tuks muuta, peaks suur end võidetuks tunnistama. See õnnestubki. «Appi!»

Pealtvaatajate rühm laguneb hüüde peale laiali. Mahmudi sõbrad näevad teda võidetuna. Peavad nad talle appi minema? Peavad nad ära ootama? Teised, keda ainult tema lihaste jõud oli sundinud kaasa minema, taipavad, et ka see tugev võib alla jääda, ja löövad temast lahku. Nad tahavad aga endale kindlustada seljatuge, millega nad end igal ajal võiksid Mahmudi ees õigustada.

«Laske tal joosta, ta on võidetud! Meie hakkame Omarit tulevikus. . .» Nad vaikivad segaduses. Peaaegu oleksid nad teatanud oma valmisolekust toetada väikest võõrast ja seda võiks Mahmud neile valusasti kätte tasuda.

«Aitama?» lõpetab Ali lause.

uMeil pole midagi selle vastu, kui teie ette ütlete.»

«Ilus. Seda pole just palju, mida te lubate, aga ikkagi parem, kui et te selle vastu oleksite. Sa kuulsid seda, Mahmud!»

Vastuse asemel kahekordistab ukseir oma pingutusi, et mõlemaid võitjaid enese küljest ära raputada.

«Laske mind lahti!» turtsub ta viimaks, kui ta märkab, et haare on liiga kindel.

«Kas sa tunnistad, et sa alla jäid?» Ali on järeleandmatu. Mahmud peab kõvasti ja selgesti tunnistama, et ta on võidetud.

Aga missugune poiss on selleks valmis? Mitte Mahmud. Ta tõmbab jalad enese ligi, tõukab jälle välja, keerutab tolmu üles, tahab hammustada.

«Sa ei saa lahti, sellest kõigest pole kasu.»

«Päh. Igavesti ei saa te mind ikka kinni hoida.»

«Ajapikku muutume me sinu jaoks liiga raskeks ja pressime su kuulsad lihased lapikuks,» arvab Ahmed.

Allahi nimel! Pressivad lihased lapikuks? Ainult mitte seda. Parem juba tunnistada end praegu võidetuks, ainult praegu. Tuleb paras juhus, saab seda viga jälle parandada. Ta tõrgub ja kugistab ja pomiseb midagi, mida hea tahtmise juures võib jaa-sõnaks pidada. Ali ei saanud aru, ei mõista midagi, kuni Mahmud viimases meeleheites kõigile kuuldava jah

176

välja purskab. Piiritu kättemaks võngub kaasa selles tillukeses sõnas.

Oodake ainult, küll ma teile kätte maksan, otsustab Mahmud.

Momendil seda kahjuks teha ei saa, ei tea, kuidas kaaslased sellesse suhtuvad.

Nii traavib ta ühe osaga oma sabarakkudest minema. Täna kaotas ta palju oma kuulsusest. Et oma üleolekut tagasi võita, tuleb jõhkralt rusikaid kasutada.

Mõningad poisid eralduvad karjast. Nad on Mah-mudist lahti ütelnud, ei taha aga tegemist teha ka Ahmedi ja Aliga, kelle seisund on alles täiesti kindlusetu.

Enne kui Mahmud küla esimese hüti taha kaob, jääb ta seisma ja ähvardab Alit ja Ahmedi rusikaga.

«Hoidke end, te reeturid!» vahutab ta pingutusest murduva häälega.

Nüüd alles tunneb Ali saadud lööke. Aga teadmine, et ta auga võitluses suurega vastu pidas, on palsamiks ta valule.

Tüliõun Omar, kes eemalt võitlust jälgis, hiilib ligemale. Ta seisab seal nagu vette kastetud puudel.

«Tule siia, Omar!» hüüab teda neeger.

Poiss ei liigu paigast.

«No tule siis, me ei tee sulle midagi. Ega sina sinna midagi parata saa!»

Aga ka see jääb tagajärjetuks.

Siis lähenevad mõlemad temale.

Omar lööb silmad maha. Putket teha? Ah, pole mõtet. Ta on nii väsinud, nii tujutu kõige suhtes, miski ei paku talle rõõmu. Tulgu mis tuleb, vastu ta sellele ei hakka.

Kui ainult teaks, mida need mõlemad tahavad?

«Omar.» See ei kõla sugugi vaenulikult, vaid nii nagu Ali seda ütleb, peaaegu sõbralikult.

«Teie olete head, läksite isegi minu pärast temaga kaklema.»

Mõlemad poisid pahvatavad naerma nagu käsu peale. Omar tõmbub kössi, nagu oleks teda peene vihiseva ratsapiitsaga löödud. Nüüd on kõik jälle läbi, purunenud, hajunud. Ta oli juba lootnud ja soovinud, et neist kahest talle sõbrad saaksid. Aga nemad naer-

177

sid ta välja nagu kõik teised. Igal pool pilgatakse teda. Täiskasvanud vaatavad kõõrdi, kui ta piki külatänavat hiilib. Kaasõpilased tunnevad lõbu sellest, et ta ei tea asju, mis neile on selged. Pole ainsatki inimest, kes teda armastaks.

Suured pisarad veerevad mööda ümarat lapsenägu. Tummalt pöörab ta ära ja tahab minema minna.

Sõbrad vaatavad talle järele. Ali noogutab. Ahmed noogutab.

Kahe pika sammuga on nad Omaril järel, üks paremal, teine vasakul.

Üks väike käsi poeb Omari paremasse, teine ta vasakusse.

«Miks sa siis nutad?» küsib väike neeger, kellel ka juba pisarad tulevad.

«Mina ... ma. Ah, teie naerate mind välja nagu kõik teised.» — «Tead, sa ütlesid seda nii naljakalt, et lihtsalt pidi naerma. Kuule! Mängi meiega, ole meie sõber. Siis õpid sa varsti kõik kergesti ja kiiresti selgeks.»

«Te olete nõus?» See on mitteuskuv, kuid lootusest ja rõõmust tiivustatud küsimus.

Poisid noogutavad kinnituseks.

Juba jälle tõusevad Omaril pisarad silma, aga seekord õnnest.

«Nüüd on ka minul sõbrad, tõelised sõbrad!» juubeldab väike. «Oh, ma tänan teid! Teie ei suuda üldse mõista, kui tore see on. Ma armastan teid alati, kogu oma elu läbi! Ali, Ahmed!»

Omari taltsutamatu rõõm nakatab ka uusi sõpru. Unustatud on Mahmudi ähvardus.

«Kas sa tuled kaasa lambaid karjatama?» küsib Ali.

«Muidugi, muidugi! Ja Ahmed?»

«Tema ka. Me oleme ju alati koos.»

Liigutava püsivusega kordavad uued sõbrad Oma-rile palveid, kuni ta neid oskab veatult üles ütelda. Tema suust tuleb kõik veel võõra kõlaga, aga on märgata, et ta neist aru saab.

Nii palju ja mänglevalt kergesti, kui sellel pärastlõunal, pole ta veel kunagi õppinud. See pole mingi õige õppetund, mis mõlemad talle annavad. Aga kui kogu aeg ei pea istuma nagu ussipesas ega tundma

enesel õpetaja unist või äkki mõõgana teravat pilku, valmistab õppimine lausa rõõmu.

Omar ei tea, et teda viib edasi vabanemine survest, mis kogu aeg lasus temal kui võõral, siia mittekuuluval.

Tema, kelle kodu ei ole Alžiir, on uue kodu leidmise teel. Inimesed, kes teda armastavad, olid ja on alati valmis seda sõprust rusikatega kaitsma, muudavad ta rõõmsameelseks.

Mahmudi ja tema poolehoidjate jaoks on Omar edaspidi ainult õhk. Temast vaadatakse üle. See paneb Ali ja Ahmedi imestama. Nad olid arvestanud, et ligemal ajal tuleb suur krahh, metsik lööming. Mitte midagi taolist.

Kui Ali kord kogu loo isale ära seletab ja Mahmudi ootamatut käitumist arutab, saab ta teada, et mõistatuse lahendust tuleb otsida vanemate juurest.

Omarist ja laste käitumisest tema suhtes oli saanud tähtis küsimus, mille üle tuleb ühiselt nõu pidada. Parem on vihatud ning kardetud deile praegu mitte viha väljavalamiseks põhjust anda. Nii kuidas sügavas südamepõhjas vihatakse valitsejat, nii ka tema kaitsealust Omarit. Esialgu aga jäädakse äraootavale seisukohale. Viimast muidugi Ali teada ei saa ega ka seda, et Ali isa on saanud vanemate nõukogult korralduse tugevdada oma poja ja väikese võõra vahelist sõprust. Kui äkki dei peaks Omari suhtes teateid nõutama, siis võib ikkagi sellele vihjata, et lapsed on temasse siiralt kiindunud ja et kogu küla tema poole hoiab. Ühel päeval õiendatakse arved mõlemaga, dei ja Omariga.

Senini pelglikust Omarist areneb ajajooksul tõeline väike võrukael, temast saab hoopis teine poiss — elav, ninakas, julge uljaspea, kes millegi ees hirmu ei tunne. Alguses teda vihati, siis taluti, nüüd võib aga peaaegu rääkida kõigi armastusest vaimuerksa poisi vastu. Alžiir ei hooli temast. See on hea, leiavad külaelanikud, hea neile ja hea Omarile. Ilmselt pole siin mingeid tihedaid sidemeid valitseja ja tema vahel.

Lahutamatud sõbrad Ali, Ahmed ja Omar on jahil. Eile oli väike neeger leidnud mägedes kassisuuruse tundmatu looma jäljed. Tundmatu loom? Selle me

peame kätte saama, otsustas Omar. Teised olid samal arvamisel. Igaks juhuks hakati ühiselt püünist valmistama. Kuna Omar sellest tööst osa võtta ei saa, sellepärast et ta ei oska, peab ta vähemalt aitama lõksu sisse kaevata ja maskeerida. Jäljed leidsid nad üles, arutasid kaua siia-sinna, otsisid isegi looma, aga ei näinud seda.

Ali, kes alati kibelema hakkab, kui näeb mäeseina, mida ta veel vallutanud pole, on rõõmus, et väikese püünise juures ei jätku tegevust kuuele käele, sest seda seina pidi pole ta paljudest katsetest hoolimata veel suutnud üles ronida. Võib-olla õnnestub see nüüd, kui teised on ametis. Ja juba ta hakkabki ronima.

Ikka kõrgemale ja kõrgemale. Varsti paistavad kaaslased osavale ukseirile tibatillukestena ta jalgade all. Kui naljakas. Nad näivad siit õhulisest paigast maadligi surutuna, ukerdavad teised ringi nagu sipelgad, kes tahavad maasse pugeda. Et nad ka üles ei vaata!

«Ahmed, Omar!»

Hüütavad, kes polnud märganud tema eemaldumist, tõstavad pead. Nüüd otsivad nad teda.

Püstloodis kaljusein on üle ujutatud päikesevalgusest. Raske on sellel kiiskaval kiltkivil inimest avastada.

Nad ei leia teda.

Veel üks hüüe, rõõmsalt ärev, sest Ali on oma saavutusele uhke. Õigupoolest läks kõik palju kergemini, kui ta arvas.

Ikka veel ei näe sõbrad teda.

Ma pean ennast liigutama, mõtleb Ali. Ja juba ta vehklebki kätega kitsal eendil.

«Seal üleval! Niisugune hull poiss!» Omar on ta avastanud ja näitab Ahmedile suuna kätte. Jah, aga —, kus ta siis on?

Appikarje, üdinitungiv, jube kajab seintelt vastu.

Ali on alla kukkunud.

Kivid veerevad kolinal sügavusse, üles keerleb tolmupilvi.

Omar surub rusikad silmade ette. Mitte näha seda kohutavat asja!

Nüüd... nüüd peab õnnetu sõbra keha seal, temast mõne meetri kaugusel, kaljuseina jalamile prantsatama.

180

Kuulmismeel on katkemiseni pingul. Millal lõpeb piin, see surmav ootamine?

Viimane prantsatus. Raske, tuhm. «Ali. . .?»

Siis vaikus. Surmavaikus.

Vaene Ali, armas, kallis sõber.

Rusikad avanevad. Läbi sõrmede vaatab Omar kartlikult püstloodis kõrguva kalju poole.

Tolm tõuseb õnnetut seina pidi üles, lendab ära. Nüüd on vaateväli jälle vaba. Nagu paari minuti eest, on kõik rahulik ning liikumatu. Ja ometi on surma käsi sealt üle pühkinud.

Mäeseina jalamil ei ole veerkivide kuhilate vahel mingit valget eset, mingit särki, mis peaks kuuluma Alile. Kus on sõber?

«Kus on Ali?» Omari hüüd rebib Ahmedi tema tardumusest.

«Ali, Ali!» Kaks hirmust piinatud poisihäält karjuvad nime kaljuseina poole.

«Ali — Ali. . . !» tuleb kaja mitmekordselt tagasi.

Ahmed sulgeb silmad. Ikka kostab veel: «Ali, Ali . . . !» Aga kas sellesse ei sekku midagi muud? Ta sunnib Omarit ülestõstetud nimetissõrmega vait olema ja kuulama.

Loomulikult, seal see on, vaevukuuldav: «Ahmed, Omar!» Sõber hüüab.

«Ta on elus, Ahmed! Ta elab! Aga kus ta on?» «Me peame otsima. Otsekohe!» «Ali, kus sa oled?» Omar ei saa vastust.

Otsima. Sellelt seinalt? Juba paljas mõte, et peab sinna üles minema, paneb Omari värisema. Ta on mõndagi Alilt õppinud. Õppinud küll, aga kas tema jõust jätkub?

Enne peab üks minema külla abi tooma.

Väike neeger on kohe selleks valmis. Ta teab, et sõber selle kuumuse käes kaua joosta ei jõua ja esimeste hüttideni on väga palju maad.

«Jah, Ahmed, jookse külasse, jookse nii ruttu kui jõuad ja too inimesed ning köied. Aga kähku, kähku. Mina katsun vahepeal Ali üles leida.»

«Kas sa tahad üles ronida?» üllatusest jahmunud Ahmed vaatab kaljuseina, siis Omarit.

181

Hirmu ajab nahka, kui ta nüüd järsakut niimoodi altr vasemalt ja paremalt täpsemalt silmitseb. Sinna üles ju saab, see on kindel, aga kas selline kunsttükk ka õpipoisil õnnestub? Kas ei lõpe see uue õnnetusega?

Sõber on ohus, vajab abi.
Nagu hiiglaslik kosk pahisevad need sõnad Omarile kaela. Sellel hetkel koosneb maailm ainuüksi sellest hüüdest.
Ja seal on sein. Püstloodis, hädaohtlik. Aga käed leiavad tuge, jalad äärekese, nuki, et paar silmapilku keha raskust kanda.
Sõber on ohus!
Edasi, edasi. Omar ei vaata tagasi. Ta ei tunne ega mõtle muud kui: sõber on ohus!
Üks kaljunina tõkestab tee. Ta ei pääse enam edasi. Ja sõber on ohus!
«Appi, Ahmed, Omar!» Hüüd, tuhm, piinatud hüüd tuleb* kokkupigistatud rinnast. Ta hüüab sõprade nimesid. Kas tal on veel ainult nemad meeles?
«Kus sa oled, Ali? Ma tulen!»
Ei mingit vastust. Või matab metsikult pekslev süda kõik sõnad? Siiski mitte, seal hubiseb jälle katkendlik hääl:
«Kal-ju-lõ-hes. Ja sina?» «Kaljunina all. Ma ei pääse edasi.» Ei mingit vastust.
«Ali, Ali! Miks sa vaikid? Oled sa vigastatud?»
Kohutav on see ootamine, kuni sõber jälle küllalt jõudu kogub, et rääkida. Seekord on see ainult üksainus sõna:
«Pitsunud.»
«Kuidas ma sinu juurde pääsen? Ma ei näe sind.» «Pare-male, tagasi, ettevaatust.»
Hoiatus on õigustatud, tee on äärmiselt hädaohtlik.
Iga samm nõuab täpset seina läbikompamist. Kas seisab jalg kindlalt, suudab käsi küllalt kõvasti külge klammerduda?
Poisi särk on väljaväänamiseni märg. Hirm ja ülemäärane pingutus panevad higi laubalt ojadena voolama. Aga Ali tuleb päästa. Ali, tema sõber.
Omar on jõudnud kohta, kust Ali hüüdis ja viipas..
182
Väike tükk eendist on lahti murdunud ja sõbra õnnetusse kiskunud.
Eendi all on kitsas lõhe, parajasti nii lai, et haarab Ali nagu pihtide vahele. Ta ei saa ennast liigutada, jalgu üles tõmmata, põlvede ja selja abil end üles vinnata. Kinni kiilutud. Ilma võõra abita ei saa õnnetu välja.
Aga abi on ju seal: Omar.
Kehalaiusele servale pikali heita, käsi välja sirutada, sõber üles tõmmata. See kõik on veel ainult tühiasi.
Kirjeldamatus hirmus plagisevad Omari hambad, kui ta pikali heidab, käsivartele toetub, jalad taha sirutab. Nüüd lamab ta kõhuli. Paremal pool kohutav kuristik.
Ta sirutab käe välja. Käsi väriseb nagu puuleheke luule käes.
Mõni sentimeeter jääb puudu, et Alini ulatuda. Ainult käelabalaiune riba!
Päästetud ja ometi vangis! Seda ei tohi olla! Kogu pingutus, kogu hirm, mis oli nii tohutu suur, kõik ilmaasjata.
«Ma ei ulata sinuni, Ali!»
Edu ja ebaõnnestumise vahel on lapsekäelaiune vahe.
Asjatu on hullumeelne ettevõte, asjatu on hirm, mis närvutas jõu.
Imestunult vaatab Ali üles. Midagi märga tilgub ta laubale. Pisarad. Omar nutab raevust ja pettumusest.
«Nööri peaks olema,» pomiseb Ali.
«Muidugi. Aga kes selle üles tooks? Ükski täiskasvanu ei saa seda seina mööda üles ronida. Meie oleme väikesed ja kerged, meie käed ja jalad leiavad tuge. Teist korda ma ülesronimisega enam toime ei tuleks. Ma ei saa alla ka, Ali. Kallis Ali!»
«Tõmba särk seljast. Viska alla. Ei, karista ta katki ja tee sellest nöör. Aga ruttu, ma ei jõua enam seista, mu jalad on kokku pressitud.»

Särk seljast ära võtta? «Püha jumalaema, aita!»
Need sõnad on võõras keeles. Alile arusaamatud, Omari poolt ebateadlikult lausutud. Emakeeles, jumala, mitte allahi, nime nimetades.
«Et ma ka ise selle peale ei mõtelnud!» Seda ütleb
183
ta jälle araabia keeles, keeles, mille kasutamine talle on juba harjumuseks muutunud.
«Säh, Ali!» Pude riie on katki rebitud, hädapäraselt köieks keeratud, mille Omar nüüd alla laseb. Loodetavasti kannatab see raskuse välja.
Ainus särk, mis Omaril on. Nüüd peab ta paljalt või mingitesse räbalatesse riietunult ringi jooksma. Kaltsakas, kerjus, jälle kõigi naerualune. Aga seda tegi ta ju Ali heaks, sõbra heaks.
«Saad sa . . . otsa . . . kuidagi... kinnitada?»
«Jah. Kindluse mõttes hoian ise ka kinni.»
«Võin . . . ma . . . ?»
«Tule!»
Rebenemise kärin. Omari silmad näivad koobastest välja tungivat, suu on hirmust pärani lahti. Riie annab järele! Ta tahab kisendada, sõpra hoiatada. Ei saa. Ainsatki heli ei tule üle huulte. Võimatu on pöörata pilku kohast, kus veel ainult paar peenikest niiti köit koos hoiavad.
Nüüd ...
Katki!
«Omar!»
Sõbra käed lebavad eendi äärel.
Omari ees on kuristik. Ta ei taipa, mis ta ümber sünnib. Jälle võõrad sõnad: «Jumal, jumal!» Siis hõlmab teda pime öö.
Mis juhtus? Mis on? Kus ta on?
Soe, elav keha surub end Omari vastu, võtab tal ümbert kinni. Sõber on päästetud, tema ise suurimas ohus õhuliselt istmelt alla paiskumas.
«Hoia mind kinni, Ali! Kõvasti. Ma ei näe enam midagi.»
«Ära karda, sulle ei saa midagi juhtuda. Kõigepealt puhkame välja!»
«Ali, Omar!»
See on Ahmedi hääl. Pingutusest kähe ja ometi rõõmust juubeldav.
Hobused on kohale kapanud. Väike neeger oli kogu tee külasse katnud joostes. Suutis veel parasjagu esimeste hurtsikuteni jõuda, kohutava teate õnnetusest välja hüüda ja vajus siis kurnatuna kokku.
Häire! Inimesed jooksid ringi, ajasid hobused kokku,
184
otsisid köied välja. Ali isa võttis Ahmedi enese ette sadulasse ja galopeeriti minema. Teised järgnesid.
«Jääge rahulikult istuma! Ärge liigutage! Meie tuleme teisest küljest!» hüüab Ali isa poistele. Äraaetud loomi kihutatakse veel kord tagant. Kuidas nende kapjade alt tolmu üles keerutab!
«Nad tulevad ülevalt!» hüüab Ali rõõmsalt. «Kas sul on parem?»
«Jah, Ali! Palju parem!» Omar ei taha sõpra hirmutada. Seejuures väriseb ta kogu kehast.
Ahmed pandi hobuse seljast maha. Ta ei pööra silmi sõpradelt, nagu suudaks ta sellega ehitada nende ümber müüri, mis teeb allakukkumise võimatuks. Teisigi küla-elanikke on vahepeal kohale jõudnud.

Tummalt jälgivad nad päästmise edasist käiku. Kui see on allahi tahtmine, vabastatakse lapsed hädaohtlikust olukorrast, kui see on allahi tahtmine, lähevad nad peagi taevaõndsusse.

Ali kõrv tabab hääli. See on isa.

«Pange tähele, köis!»

Köis, pääsemine. Päris tavaline palmikiududest punutud köis ja ometi hinnaline, väärt inimesi surmast päästma.

«Pidage!» hüüab poiss üles, kui köie ots nagu rõngasse tõmbunud madu kokku keerdub. «Ole päris vaikselt, Omar. Ma seon su kinni.»

«Ei, ei, Ali! Enne sina.»

«Ei mingit vasturääkimist. Nii. Nüüd pead aga ennast kinni hoidma. Seda on ainult jupike maad. Võta ennast kokku. Jalgadega suru end seinast eemale, et su paljas keha kriimustada ei saaks ja sa end ringi ei keerutaks.»

«Ja sina?»

«Mina tulen järele. Ära minu pärast muretse. Tõmmake! Aeglaselt!»

Omar kerkib õhku. Nüüd on pea juba kadunud, nüüd keha, paljad jalad.

Nii päästetakse mõlemad lapsed.

Nagu läbi loori näeb Omar, et teda hobuse selga tõstetakse, tunneb, et tugevad käed ta ümbert kinni võtavad. Suur must habe silitab tal mõnikord nägu. Niisugune habe, oh, see on tema vaenlase, Mahmudi isa!

185

Niimoodi lebada terve igavik, see oleks lõputu; õnn. Olla kaitstud isa tugevate käte vahel, midagi ilusamat ei saa maa peal ollagi.

Kulub päevi, enne kui Omar jälle jalule saab. Nende päevade jooksul on maailm muutunud, on omandanud: hoopis teise näo.

Kui ta pärast kokkuvarisemist, mis kõik varasemad mälestused kustutas, silmad lahti lõi, ei leidnud ta enam eest kasuema hurtsiku lagedaid seinu. Ega need näinud ka palju teistsugusemad välja kui vanas kodus ja ometi oli kõik uus, harjumatu. Tema aseme juures istus Ali. Sõbra murelik nägu selgines, kui ta märkas, et tema päästja ärkab.

Muulane Omar on leidnud uue kodu. Nüüd kuulub ta oma sõbra perekonda, pole enam väljatõugatu. Temast on saanud ukseiride külakogukonna täisväärtuslik liige.

Omar on kangelane. Olgugi et tema aitas päästmisele kaasa ainult ühes osas, igatahes kõige suuremas, on ta julgus ning oma elust mittehoolimine inimestele näidanud, et ta väärib nende austust ja armastust. Isegi vihatud õpetaja marabutt ei söanda poissi laita. Tal pole ka selleks põhjust. Omar õpib usinasti, on kuulekas, tähelepanelik, ka keel ei ole enam nii konarlik.

Muide: ei Ali ega Omar roni enam. Õnnelik õnnetus näitas neile, et see pole midagi laste jaoks.

Sageli võrdlevad külaelanikud teda, Omarit, El-Fran-siga. Kes ta küll võiks olla? Võõramaalane, nagu nimi ütleb. Muidugi, ka tema, Omar, on võõramaalane. Aga kes see El-Fransi niisugune on ja mispärast Omarit temaga võrreldakse.

«Ah, sa ei tea seda, Omar? Tule, ma räägin sulle sellest mehest.»

Mida Ali isa sellest kuulsast kütist pajatab, paelub poissi. Seda El-Fransit tuleb matkida! Teda tuntakse ja armastatakse kogu Alžeerias, teda austatakse igal pool, sest ta on alati valmis aitama.

«Kas ta juba siin külas ka käis?» Omar ei jõua küllalt palju teada saada.

«Jah.»

«Ja kas ta jälle tuleb?»

186

«Me loodame seda, sest meie ei unusta abi, mida ta meile andis.»
El-Fransi on Omarile eeskujuks. Tema eesmärgiks on saada samasuguseks julgeks ja abivalmiks. Võib-olla vajaks ta väikest abilist? Poissi, kes hobuse eest hoolitseks, lõkkepuid korjaks, laagri üles lööks, kes teeks paljusid pisitöid, mida iga päev hulgaliselt ette tuleb? Kui ometi El-Fransi tuleks!
Aga kuulus kütt ei tule. Võib-olla on see isegi hea. Vahepeal võib veel palju õppida, mida küttimisel tarvis läheb.
Igakord kui külasse Džebel Uannaseri ääres tuleb võõraid, lööb poisi süda valjemini. Võib-olla ongi see tema, suur austatu, meister! Ei, pole isegi vaja tulnuka nime järele pärida. Kui El-Fransi oleks nende hulgas, võetaks teda teisiti vastu. Need on kindlasti ainult tavalised kaupmehed, kes midagi osta või müüa tahavad, nagu muuseas Omari järele pärivad ja sellest siis Alžiiris aru annavad.

XI. KALLALETUNG ALŽIIRILE

Raske oli palavikus El-Fransit tagasi La Callesse toimetada.
Kui Pierre-Charles mitme nädala pärast võis koralli-püügilinna laatsaretist lahkuda, oli kindel, et ainult pikaajaline viibimine kodumaal saab laostunud tervise jälle taastada. Arst oli isegi vihjanud sellele, et tagasipöördumine Alžeeriasse ei tule üldse kõne allagi, kui ei taheta kõige halvemat.
Nii plaanitseb prantslane asumist kuhugi mõõdukamasse kliimasse Prantsusmaa põhjaosas, kus hakkab tegelema oma teadusliku tööga, millele Parvisi kunst on lisanud suurepärased joonised.
Ah, Parvisi, kelle poja kallal türklased kuritööd sooritavad! mõtleb de Vermont. Mis nüüd küll saab, kui kogenud kütt El-Fransi enam ei suuda aidata poissi leida ja vabastada?
188
El-Fransit ei oleks enam! Muidugi, veel kaua räägitaks onnides laagrilõkete ning kaevude ääres ja puhke-platsidel tema seiklustest, aga lihtsalt kui: «Oli kord...»
Kord elanud El-Fransist saab muinasjutukuju, saaga-kangelane.
Miks nii? Kas siis El-Fransi peab just olema Pierre-Charles de Vermont?
Prantslane haarab sule, viskab paar rida äraoleva Parvisi jaoks paberile. Siis ratsutab haige mees pikkamisi välja Selimi juurde.
Neeger jälgib pineva tähelepanuga sõbra sõnu. Vaikib,
«See on kõik, Selim. Mis sina sellest arvad?»
«Sa ei võtagi mind kaasa? Oled sa kunagi pidanud minu üle kaebama?»
«Kuidas sa võid nii küsida! Aga vaata, Marseille on suur linn, teistsugune kui Alžiir, kui Constantine, Bona või isegi meie tibatillukene La Calle. Sinul oleks seal raske elada. Arvatavasti ei jää ma Marseille'sse. Kuid see poleks mõõduandev, on midagi muud: ma ei saa sind kaasa võtta, kuna sind siin veel vaja läheb. Sa pead aitama Luigil last türklaste käest ära kiskuda. Ära ole kurb, Selim. Võib-olla tulen ma ka ühel heal päeval uuesti.»
«Võib-olla.» Neeger teeb käega tõrjuva liigutuse, ta ei usu seda. «Aga loomulikult, keegi peab Parvisit aitama. Mina teen seda.»
Seda tahtiski de Vermont kuulda. Loodetavasti on Parvisi niisama ruttu valmis tema plaane ja ettepanekuid omaks võtma.
Täpselt järelekaalutud sõnadega seletab ta siis itaallasele, et ta enam Livio vabastamisest osa võtta ei saa.

Parvisi aimas seda juba ammugi, nüüd aga, kus see on kindel teadmine, ta kahvatub. Ka tema, nagu ennist Selim, vaikib sõbra sõnade peale.

See vaikimine on prantslasele kibe. Ta tunneb ju Luigile kaasa, arvab teadvat midagi sellest, mis ahistab isa südant, kui poja abistamine ähvardab kaugesse tulevikku nihkuda.

Alles tüki aja pärast ütleb Parvisi: «Ma soovin sulle täielikku tervistumist, Pierre-Charles. Oma tänu, anna andeks, seda ei suuda ma sõnadega väljendada.»

189

Miks ta siis ei küsi, mis edasi saab? mõtleb Pierre-Charles. Asi puutub ju Liviosse. Kas sõber on kaotanud kogu teotahte? Kas ähvardab tagasilangemine mälukaotusse?

«Kuula, Luigi! Minu ärasõit ei muuda midagi ülesandes leida laps. Ma ei soovi mingit tänu, sest meie oleme sõbrad kogu eluks. Mis rõhub sind, ei jäta puudutamata ka mind. Mina poleks käed rüpes puhanud, oleksin elu mängu pannud, et teid, Liviot ja sind, aidata, ja teeksin seda veel tänagi, kui haigus mind selleks täiesti kõlbmatuks poleks muutnud. Nüüd oleksin ma ainult kiviks tee peal ees, takistuseks, hoolimata kogu mu heast tahtest. Mida ma veel teha saan, seda olen teinud. Ma käisin Selimi juures ja me pidasime nõu. See armas hing tahtis minuga koos Prantsusmaale tulla. Ma keeldusin sellest. Sa oled viimaste nädalatega õppinud, kuidas käituda mägedes, lagendikel ja kõrbes; sa tead, kuidas mina inimestega suhtlesin, ja nii ma usun, et sina võid tulevikus olla El-Fransi, võõras, pärismaalaste sõber.»

Hetkeks läigatavad Parvisi nii väsinuks muutunud silmad.

«Mina .. . El-Fransi? Sa pilkad. Hahahaa. Mina pean olema El-Fransi!»

«Ära naera, Luigi. Ma tean, mida ma räägin. See peab nii sündima. See on ainus võimalus su poega päästa. Selim abistab sind. Ta saadab sind kõikjal samasuguse armastuse ja truudusega nagu mind.»

«Loomulikult peab see sündima, Pierre-Charles. Mis saaks muidu Liviost, kui mina paneksin käed rüppe ja ootaksin, kuni ta mulle sülle jookseb? Aga sina ja mina, missugune vahe!»

«Ajapikku elad sisse.»

«Ajapikku! Seni kui mina tõesti nii kaugele jõuan, et olla täiesti sina, see tähendab El-Fransi, mis võib kõik vahepeal lapsega juhtuda! Iga päev juhtub maailmas nii palju kohutavat. Kas see ei taba minu poega, kes on korsaaride seas keset ohtu? Iga tund, iga minut kardan ma tema pärast. Oh, Pierre-Charles!»

Prantslane ei oska neile õnnetu isa piinlevaile sõnadele midagi trööstivat ega rahustavat vastata.

«Võib-olla just praegusel minutil läheneb Liviole

190

õnnetus... ja mina ei ole tema juures. Kuhu ma peaksin kiirustama, kust teda otsima?»

«Need on meeletud mõtted, Luigi. Jäta need! Sa ei tohi enam iial midagi taolist mõelda. See halvab mehisuse, kogu otsustavuse, ja, kui sa edasi niiviisi mõtleksid, lõpeks kõik ainult sellega, et sa tõepoolest liiga hilja jõuaksid. Aga maailmas on kõik hoopis teisiti. Tahe otsustab palju. Sina tahad Liviot vabastada. Kui usk juba suudab tõsta mägesid, mida võib siis veel ohjeldamatu tahe korda saata, El-Fransi?»

«Sul on õigus nagu alati. Ma loodan auga kanda nime El-Fransi, millele sa oled saavutanud nii suure kuulsuse.»

Uus El-Fransi kihutab koos oma varju Selimiga läbi asehalduskonna. Täna on ta siin, homme juba teises kohas. Ta on muutunud sõnaahtraks, varem oli ta palju jutukam, leiavad pärismaalased. Seda aga ei panda pahaks, sest kõigis muudes asjades on ta nagu mullu ja muistegi.

Sageli istub ta meestega tundide kaupa koos, sekkub harva vestlusse, samal ajal kui Selim jutustab palju, pärib külas valitsevate murede ja hädade järele. Mõnikord tõuseb El-Fransi keset jutuajamist püsti ja haarab relva... Kui kuul on lendu lastud, teavad inimesed, et neid on jälle kord aidatud.

Ühes asjas igatahes on külaline muutunud oma viimasest, aastate eest toimunud külaskäigust peale: ta võtab osa koolitundidest, mängib lastega, laseb neid väikestest jahiretkedest osa võtta; lühidalt: temast on saanud suur lastesõber. Pole mingi ime, kui noored kinnitavad, et terve Aafrika kõige julgem kütt El-Fransi on nende sõber.

Trügivate poiste ring on kogunenud Parvisi ümber. Teda mangutakse, et ta jahiseiklustest jutustaks. Naeratades täidab ta soovi, jutustab tõestisündinud ja väljamõeldud lugusid. Mida rohkem ta jutustab, seda järeleandmatult nõuab lastekobar lisa. Edasi, El-Fransi!

«See veel, aga siis on tänaseks lõpp. Selge?» küsib ta oma väikestelt sõpradelt.

«Jah.» Laste näod säravad. Enne see lubatud seiklus

191

ära kuulata, siis head meest uuesti rünnata ja küllap ta laseb end pehmeks rääkida ning jutustab veel ühe ja veel teisegi lisaks.

Ta tahab veel rääkida pantrijahist koos Pierre-Charles'i ja kolme mauriga.

Sealt aga tuleb Selim! Mis on juhtunud? Neeger ligineb rutates.

Kas . . . ? Aga Luigi ei söanda julget mõtet lõpuni mõtelda. Ta sunnib end oma poega mitte silmade ette manama. Ei, ei. Ei tohi hellitada lootust, et must sõber võiks tuua teateid Livio kohta.

«El-Fransi! Tule!» hüüab Selim jooksu pealt.

Peab olema juhtunud midagi päris tähtsat, ebaharilikku.

Livio! Nüüd ei suuda Parvisi end enam ohjeldada. See, mis Selimi sellisesse ärevusse on ajanud, võib seista ainult Livioga ühenduses.

Viimased pikad sammud, siis seisavad sõbrad vastamisi.

«Tule ruttu!» Rohkem neeger ei ütle. Pärani sui seisvatele lastele heidetud pilgust on näha, et see teade pole määratud neile.

«Mul pole teie jaoks nüüd enam aega. Minge koju,» pöördub Luigi oma noorte kuulajate poole.

«Aga ei, El-Fransi, just nüüd, kus nii põnevaks läks. Me ei lähe.» Kamp ei mõtlegi eemalduda.

Rääkida Selimiga prantsuse keelt? Parvisi heidab selle mõtte kohe kõrvale. Vanemad poisid võivad külas ära rääkida, et El-Fransi rääkis mingit neile arusaamatut keelt. Miks ta seda tegi? Ilma et nad seda möönaksid, on kahtlemine ja umbusaldus inimestes ka El-Fransi suhtes ärkvel. Nad võiksid sellest teha hukatuslikke järeldusi.

Mööduvad minutid. Hinnalised, kohutavad minutid. Kui ainult teaks, mida Selimil on teatada! Kuidas küll lapsed eemale saata? Palumise ja käskimisega ei saavuta midagi, seda Luigi taipab. Aga nad peavad ära minema, sest nad ei laseks tal Selimiga omaette rääkida. El-Fransi on meie sõber, ta peab kuuluma täiesti meile, kõik, mis temasse puutub, puudutab ühtlasi meid.

«Kuulake nüüd!» käsutab ta oma kiusajaid. «Mul

192

pole hetkel teie jaoks enam aega, aga ma tõotan teile, et jutustan külas teile loo lõpuni. Mida rutem me sinna jõuame, seda rutem saate loo kuulda. Mida te võidu-jooksust arvate?»

«Ah, sinul on ju palju pikemad jalad kui meil,» arutleb üks väike kuueaastane poiss.

«Seda me muidugi arvestame. Pange tähele: väiksemad siia, nii. Ei, sina mitte. Sina lähed sinna, suuremate hulka. Ja nüüd veel suured. Kõigepealt alustavad jooksu väikesed. Kui nemad on sinna, selle palmi juurde jõudnud, järgneb teine salk ja lõpuks kolmas. Meie mõlemad, Selim ja mina, tuleme viimastena. Aga te peate jooksma, iga rühma esimene saab auhinnaks kingituse.»

«Mis asja, El-Fransi? Ütle enne, mis see on?»

«See on saladus.»

«Oi!»

«Kas sellest ei aita, et El-Fransi midagi lubab?»

«Aitab küll. Muidugi.»

«Ma loen kolmeni, siis pistavad esimesed jooksu. Üks, kaks, kolm!»

Jalad sibavad. Igaüks tahab olla võitja ja saada endale küti saladuses hoitud auhinda.

«Nüüd teie!» Veidi suuremad on end juba joonele asetanud. Parvisi ütleb: «Läks!» ja ka nemad pühivad minema.

Ikka veel üks salk. Lapsed püüavad küll kõigest väest, ent ometi tahaks itaallane neile tiivad laenata, et ta lõpuks ometi saaks neegriga segamatult rääkida.

Ongi nii kaugel. Ootamine on lõppenud.

«Räägi, Selim.»

«Dei on kukutatud, türklaste võim kõrvaldatud. Orjad on vabaks lastud!»

«Selim, Selim! Kas see on tõsi? Mees, sõber, ära mängi minuga!» Ta on haaranud kaaslasel õlast. Ta sõrmed suruvad end raudklambritena Selimi ihusse.

«Just äsja tõid võõrad külasse teate. Mingi Euroopa laevastik on pommitanud Alžiiri. Linn on täiesti purustatud. Kunagi enam ei saa olema orjust, Luigi!»

«Ja orjad on vabad?»

«Jah.»

193

«Siis on ka Livio vaba. Püha neitsi! Ma tänan sind. Meie otsingutel on lõpp. Livio on vaba, minu Livio, mu poiss! Ja Benedetto, Civone, ja kes veel rünnaku üle elasid, on vabad: kõik, kõik! Oh, ma olen õnnelik, ütlemata õnnelik. Nüüd võin ma koju tagasi pöörduda, sellest põrgulikust maast eemale hoida, oma pojaga koos elada!»

«Jah. Sul pole siin enam midagi teha.»

Mis on Selimiga lahti? Miks ta ei rõõmusta, tema, kes ei kartnud ühtegi pingutust ega vaeva, et last leida? Nüüd on see ju leitud, võib-olia juba teel Genuasse. Kas ei sära isegi taevas rõõmu pärast, ei hõiska loodus ise selle võidu puhul, mis hävitas korsaarid, võttis inimestelt orjuse nuhtluse?

Parvisi näeb kõike säras ja hiilguses: taevast, mägesid, taimi, kollast liiva, mis pole põrmugi teistmoodi kui harilikult. Livio on vaba, see on maailma teistsuguseks muutnud, ainult Selimit mitte.

Mis temaga on? Ah . . . !

«Ja sina tuled minuga Itaaliasse, minu koju, kui minu sõber!»

«Kas El-Fransi valetab . . . ?»

Selimi lumivalged hambad säravad nagu pärlmutter, kui ta nüüd heledalt naerma rõkatab. «Ei, ei, El-Fransi ei räägi kunagi ebatõtt. Kas Itaalia on teistmoodi kui Alžeeria?»

«Minu kodulinn Genua sarnaneb nii mõneski suhtes Alžiiriga. Ta asub mere ääres, on samuti astanguliselt ehitatud nagu türklaste linn, mäed kõrguvad tagaplaanil, aga. . . seal sind inimesed ei vihka. Tule, Selim, tule kaasa!»

Laste võidujooks on unustatud. Sellest hoolimata sõbrad jooksevad. Parvisit sunnib tagant soov suure sündmuse kohta rohkem teada saada, kuna neeger oli

võõraste informatsioonist kuulnud ainult osa, millest talle aga jätkus ja mis sõbralegi esialgu on kõige tähtsam.

Väikesed jooksjad ootavad mõlemat meest küla sissekäigu juures.

«Mina olin esimene!» — «Mina ka.» — «Ja mina samuti!» Võitjad trügivad ette. «Mis sa meile annad, El-Fransi? Ütle ruttu!»

194

Parvisi pole veel selle peale mõtelnud. Aga nüüd

tuleb seda teha, muidu ei lase kiusajad teda oma ringist välja.

«Viis tsekiini igale. Siin nad on.»

Rõõmukisa. Sepitsetakse plaane, mida rahaga ette võtta. Kütt on korraga unustatud.

Küla meespere istub koos, nende keskel kaks võõrast. Need on rõõmusõnumitoojad.

«Istu meie juurde, sõber, ja kuula, mis on juhtunud,» kutsub külavanem Parvisit.

«Sõber? Sõbraks nimetad sa seda meest, oo šeik? See on üks neist, kes Alžiiri maatasa on teinud!»

Kõneleja hüppab püsti, tõmbab vinna ühe oma püstolitest. Kõlab lask.

Parvisi lamab maas.

«Mis sa tegid, sa õnnetu? Kas sa ei tea, kes see mees on?»

Kõik on püsti karanud. Selim tormab sõbra juurde.

«Neetud kristlane, kes muud?» Laskja seisab kartmatult keset metsikult kätega vehkivaid berbereid.

«Et sind allah ära neaks! Sa lasksid maha El-Fransi!»

«El-Fransi?» Mees on vapustatud. Kui ta ka kuulsat kütti näost näkku ei tunne, kuulnud on ta temast loomulikult.

Lask on tabanud itaallast vasakusse õlga. Selim on haavatul juba verise särgi seljast rebinud. Luigi on meelemärkuseta.

Neeger kaalutleb. Siis tõmbab ta välja noa ja lõikab külmavereliselt kuuli haavast välja. Parvisi möirgab valust ja kaotab uuesti meelemärkuse.

Kui Selim mitme tunni pärast sõbra haigevoodi juurest lahkub, et sündmustest Alžiiris täpsemat informatsiooni hankida, võib-olla osavate küsimuste abil veelgi enam üksikasju kuulda, saab ta teada, et mõlemad võõrad on juba läinud. Nad aeti minema.

Pärismaalased võtsid teate vastu segaste tunnetega. Nad soovivad deile ja selle käsilastele kaotust, neil ei ole kaastunnet kukutatu vastu. Teiselt poolt olid need uskmatud, kes õigeusulisi — türklased on ju muhameedlased — relvade abil maha surusid. Oodatakse ära, mis edasi juhtub. Kas võitjatest saavad maa isandad? Kaitsku allah selle eest! Nad oleksid hulle-

195

mad kui türklased. Ei. Allah ei lase seda juhtuda, et tema truud järgijad nende ees peaksid kummardama. Veel pole asi nii kaugel, kui aga, siis kutsub kõigevägevama saadik usklikud üles püha sõda pidama. Alžeeria on suur, tema taevasse pürgivad mäed pakuvad vabaduse eest võitlejatele lugematuid peiduur-kaid. Vabadus! Kui vaja, antakse selle eest elu, sest muidu ähvardaks seda oht uskmatute poolt.

Mehed on läinud. Selim ei saa rohkem teada, kui ta juba teab.

Ta ei saa midagi teada sellest, et ühel päeval otsustas Inglismaa pidada deiga läbirääkimisi Kreeka läänerannikul asuvate Joonia saarte Inglise valduseks tun-nustamise üle ja nõuda dei poolt Inglise konsulile tehtud ülekohtu hüvitamist. Ühendatud Kuningriik, tolle aja suurim merevõim, polnud siiani midagi ette võtnud korsaaride kuritegevuse vastu. Ja millekski? Tahtmatult oli ju Alžiiri valitseja merede

kuninga, Inglismaa käealune. Dei piraatlaevad nõrgestasid Vahemere-äärseid võime, Hispaaniat, Sardiiniat, Sitsii-liat ja mitmeid Itaalia riike, nii et Inglise valitsus ei tarvitsenud seda ise teha. Proovitud viisil lasti teistel kastanid tulest välja tuua.

Admiral lord Exmouth saadeti Vahemerele. Tema ülesannete hulka kuulusid ka läbirääkimised orjuse likvideerimise üle.

Omar-paša oli valmis tunnustama Joonia saari Inglismaa valduseks. Samuti oli ta nõus vabastama kõik sardiinlastest ja geenualastest vangid. Lepiti kokku: viissada piastrit pea kohta. Sama odavalt ei andnud ta neid vange, keda oli röövinud Naapoli laevadelt. Nende eest tuli maksta tuhat piastrit nina pealt.

Mille ta aga järsult tagasi lükkas, oli orjakaubanduse likvideerimine.

Lord Exmouth purjetas Tunisesse ja Tripolisse. Siin läks asi libedasti: pašad loobusid orjakauplemisest.

Rõõmsas tujus laskis tema lordlik kõrgus heisata purjed viiel liinilaeval, seitsmel fregatil, neljal trans-pordilaeval ja mõningatel suurtükiluupidel ja võtta kursi tagasi Alžiiri peale. Deil ei jää nüüd muud üle, kui samuti nõustuda tehtud ettepanekutega, nii arvestas admiral.

196

Aga see arvestus tehti ilma peremeheta. Omar-paša on põikpea, kartmatu, kaval, diplomaadiriukaid täis.

Kui meeleldi, austatud lord ja admiral, maailma kõige võimsama valitseja saadik, minu poolest, iseenesest mõista! — aga ma ei saa. Tõesti mitte. Vaata, mina olen ainult Konstantinoopolis asuva Kõrge Värava käsualune — ma ei tahaks teda näha ega kuulda! —, kes ilma tema loata midagi lubada ei tohi.

Ja nii edasi ja nii edasi. Orjuse kaotamisest ei tule midagi välja, taipab austatud lord dei põiklevast jutust.

Pakutakse inglise fregatti dei täievolilise esindaja Konstantinoopolisse toimetamiseks. Omar-paša lükkab pakkumise tänuga tagasi.

Hästi. Alžiiri valitseja saab kolm kuud aega, et asja klaarida.

Nii tähtis orjuse kaotamine Inglismaale ju ka ei ole. Lord Exmouthi laevastik kaob. Asi on lõpetatud, kalevi alla pandud.

Korsaarid röövivad edasi nagu ennegi.

20. mai 1816 on imetore päikeseline päev, mille eest maksab jumalat tänada.

Kakssada korallipüüdjat, prantslased, inglased ja hispaanlased, voolavad Bonas kirikusse. Nii nagu loodus päikeses kümmeldes loojat tänab, nii on ka inimeste südamed täis hõiskamist ja rõõmu. Kui ilus on ometi elu selles päikesekullas, millele meri ja taevas lisavad imelist, sügavat sina!

Mõned meestest viivitavad veel hardumuses mererannal, et vaadata lähemale rulluvaid laineid, mille harjad peavad küll olema hõbedast, nii sädelevad ja kiiskavad on nad. Mehed, kes on seotud merega, tunnevad seda joovastavais ja süngeis värvides, rahulikuna ja märatsevana, nemad ei suuda täna, 20. mail 1816, sellest ilust oma isu täis vaadata.

Midagi sellest võtavad nad enesega kaasa jumala-koja jahedusse, nii et nende häältes, mis kõikvõimsale loojale kiidulaulu laulavad, pole enam märkigi sellest kähedusest, mille nad soolasest mereveest on saanud. Harduses kuulavad nad jutlustaja sõnu, mõtlevad aiva, et elu on siiski ilusaim kingitus, mis neile on antud.

197

Nad on veel täiesti süvenenud palvesse ja ülevasse meeleollu ja märkavad alles siis, kui on juba liiga hilja, et korsaarid nende eluteele lõppu kuulutavad. Veri voolab Bona kiriku põrandal.

Kahtsada korallipüüdjat ei ole enam.

Alžiiri dei tunnustab Inglismaa ülemvõimu Joonia saartel. Kiiduväärt, ülimalt kiidu- ja tänuväärt. Need paar inimest, keda ta korsaarid Bonas maha tapsid, unustatakse seal kõrval.

Eksitus, Omar-paša!

Euroopa on ärganud. Mõõt on täis.

Saja kümne suurtükiga liinilaeval «Queen Charlotte», mille topis on admiralivimpel, purjetab lord Exmouth jälle Alžiiri. Ta ühines hollandi viitseadmirali van der Kappelleni laevastikuga. Kümme liinilaeva, mitu fregatti, korvetti, suurtükiluupi ja süüte-laeva on võtnud kursi mereröövlitepesa peale.

Kogu Alžiir on jalul, kui laevad lahte sisse purjetavad.

Selim saab neist üksikasjadest teada sündmuspaiga lähistel.

Seekord on lordi jutt teistsugune. Nüüd tuleb üks, kes käsib: kõik kristlastest orjad tuleb ilma lunarahata vabastada. Sardiinlaste ja naapollaste eest saadud lunaraha tagasi maksta. Tulevikus tuleb kõiki vange kohelda Euroopa rahvaste poolt pruugitavate tavade kohaselt. Hollandlastega kui sellest üritusest osavõtjatega tuleb sõlmida samasugune leping nagu Inglismaaga.

Omar-paša oli esimestest läbirääkimistest teinud oma järeldused. Inglismaa oli nõudnud orjuse kaotamist. Sellest keelduti, kolmekuuline tähtaeg polnud muud kui paljas sõnakõlks.

Nii võttis ta tarvitusele omad abinõud juhuks, kui Inglismaa vastu ootusi peaks siiski asja juurde tagasi tulema. Kolmkümmend tuhat araablast ja mauri toodi linnakindlustuste tugevdamiseks kohale.

Inglismaa tahab käskida? Päh! Tule, uhke merede valitseja, mina naeran sulle näkku. Türklaste ja türgi deide valitsemise sajanditel on kõik kallaletungid Alžiirile lõppenud eurooplaste lüüasaamisega. Meenutagem: Francesco de Vero kümme tuhat meest

198

aastal 1517, järgmised kümme tuhat meest markii Gomarezi juhtimisel veidi hiljem; prantsuse admirali Duquesne'i rünnak, kes küll 1682. ja 1683. aastal hävitas suured osad minu linnast Alžiirist, aga ei tema nagu teisedki suutnud türgi võimu likvideerida. Ka sina, lord Exmouth, püüad, aga püüad asjatult. Alžiir on võitmatu kindlus.

Kui türklane oma palees kõrgel ülal linna kohal alles admirali vahemehega läbirääkimisi peab, saab Inglise laevastiku juht hakkama julgustükiga. Ta laseb oma laevadel läheneda sadamapatareidele poole suurtüki-lasu ulatusse. Ta ei kahtle selles, et tema käske arvestatakse. Kas julgeb väike mereröövel visata vaenu-kinda võimsale Inglismaale? Mõeldamatu. Kui aga võimatu peaks tõelisuseks saama, on lord valmis võitluseks elu ja surma peale. Külmavereline mees on arvestanud kõiki võimalusi, ega karda alžiirlaste kahureid, millest osa tema manöövri tõttu on talle kahjutuks muutunud.

«Ei!»

Kui dei seda ka just nii lühidalt ja selgesti ei ütle, mõtleb ta ometi nii. Läbirääkimised on nurjunud.

Ühte ta siiski ei rüüta oriendi lillerikkasse keelde, — vastust lord Exmouthi ja Euroopa manitsustele: «Tuld kristlaslaevadele!»

Omar-paša ei karda Inglismaad!

Kahest tuhandest torust laevadel ja linnas lendavad kahekümne nelja, kolmekümne kuue, neljakümne kaheksa ja kuuekümne nelja naelased kuulid.

Muulil seisvad uudishimulikud vastasid admirali hoiatustele halvustava naeratusega. See kaob neil, kui surm peab jäledat lõikust.

Alžiiris on põrgu lahti. Majad, mošeed, sünagoogid, terved tänavate read vajuvad rusudeks. Alžiir põleb!

Selim saab sellest teada.

Suurtükimeeskonnad kasemattides ja patareides rebitakse inglise kuulide poolt tükkideks.

Inimesed? Omar-pašal neid jätkub. Teised platsi. Suurtükitorud hõõguvad. Edasi, edasi! Allah ei jäta meid maha. Jah, allah! Tema eest, uskmatute vastu.

Pealetung vältab tunde.

Inglise admiral arvestas õigesti. Ainult üks osa kind-

199

lustuspatareidest võib tema laevastikule ohtlikuks muutuda. See on tulnud nii ligidale, et asub väljaspool külgmiste patareide tule ulatust.

Omar-paša, kes kõige ägedamas kuulisajus kasemattidesse ilmub, oma mehi kiidab ja laidab, neile teenete eest tasu tõotab ja neid karistusega ähvardab, kui nende õhin peaks raugema, pöördub ühe oma saatja poole, selgitab sellele, et kindlusemüüris esineb kergesti läbimurtavaid kohti. Mustafa noogutab. Ka tema on nõrku koha märganud. Sellest pole midagi, sõber, me sulgeme need, kui inglased on jälle kadunud. Sellest hoolimata ei suuda nad meid võita.

Lord Exmouthi positsioon on äärmiselt soodne, Laevad tulistavad alumistest patareidest kuulidega, ülemistest kartetšidega, mis peavad türgi suurtüki-meeskondi rivist välja lööma.

Eurooplased kannavad raskeid kaotusi, kuid need pole vastase omadega võrreldavadki.

Lord ise juhib lahingut. Tema kõrval seisab «Queen Charlotte'i» kapten. Üks kuul rabab kapten Brisbane'i pikali. Admiral riivab vana võitluskaaslast ainult põgusa pilguga, siis kutsub ta enda juurde ühe noore ohvitseri.

«Leitnant, võtke komando üle! Vaene Brisbane!»

Kõrvuni punaseks tõmbunud ohvitser annab au, tahab eemalduda. Seal hüppab surnukspeetu üles. «Veel mitte, milord, veel mitte! Vana Brisbane'i ei tapa ükski korsaarikuul.»

Merekaru ei seisa pärast minestust küll veel päris kindlalt jalul, aga ta käsklused on nagu ikka: lühikesed, järsud, omal kohal.

Mõni silmapilk hiljem saab admiral kahekordselt haavata.

Hoolimata suurtest avaustest, mis ühinenud laevastiku kuulid on löönud Alžiiri kindlusemüüridesse, hoolimata määratuist kaotustest, mida linn selles kahe tuhande suurtüki hävitavas võitluses majade ja inimeste näol kannab, ei mõtlegi dei lausuda lepitavat sõna.

Isegi siis mitte, kui ta laevastik leekides hukkub.

Kaks briti ohvitseri olid palunud admiralilt luba kinnitada sadamasse sissesõitu sulgeva alžeeria fregati

200

külge väävlisse kastetud palakas. Võimalusi sellest hulljulgest ettevõttest eluga tagasi pöörduda oli üks üheksakümne üheksa vastu. Lord noogutas lubavalt.

Hiljem lõid leegikeeled fregatilt üles, purjed võtsid tuld, püssirohukamber lendas õhku. Põlev laev triivis teiste poole, haaras ka need leekidemöllu. Dei kaotas viis fregatti, neli korvetti ja kolmkümmend suur-tükiluupi, kõik, mis tema ujuvjõududest paiknes sadamas.

On saabunud öö. Üle Alžiiri looklevad tulemaod. Igal pool sähvib. Vee poolt, linnast vee poole. Ikka veel käib võitlus raugematu ägedusega.

Kell on pool üksteist öösel. «Queen Charlotte» on saanud raskeid tabamusi, on aga veel merekõlblik. Admiralilaeva tekk on surnutega üle külvatud. Tema poole triivib üks alžiirlaste põlev fregatt.

«Brisbane!»

Admirali hüüd on ülearune. Kapten on samuti taibanud hädaohtu, pole ainult julgenud anda korraldust taandumiseks.

«Milord?»

«Käsk ühinenud laevastikule: taganeda reidile!»

«Queen Charlotte'ilt» tõusevad valgussignaalid.

Maa poolt puhuv tuul on laevadele soodne. Kõik nad on raskesti vigastatud.

Linn näeb kohutav välja. Kõikjal hiiglasuured hõõguvad, suitsevad tühikud. Hävitatud on terved tänavad, laod, pooled kindlustustest. Enamik suurtükke on rivist välja langenud. Dei parimad sõdalased on allahi auks paradiisi rännanud. Linn põleb igast nurgast ja äärest.

Aga Omar-paša ja tema türklased ei palu vaherahu. Sel ööl parandatakse hädapäraselt lordi laevade vigastused.

Algab uus päev.

Dei juurde on kogunenud diivan.[15] Sõnagi ei räägita alistumisest, vaid ainult uuest võitlusest. Veel ei olda ei löödud, ei võidetud. Arvestades reserve, mis Alžiiril

on käsutada, oleks kuritegu end kristlaste katte anda.

«Inglaste käskjalg!» teatatakse deile.

Käeviibe Qmar-pašalt. Tulgu sisse.

Põlgusest ei võta suur isand admirali kirja enda kätte. Selle peab talle ette lugema.

Nagu ebajumalad istuvad ministrid: vaikiv sõjaminister agaa16 Bach; vaikiv merendusminister Vekil-Hardj, vaikiv ülemkohtunik ja justiitsminister Beit-el-mal, vaikiv salanõunik Khodgia, vaikiv õpetlane Mustata, kes on sulgenud silmad. Ta mõtleb pingsalt. Vaikivad ka kõik teised ringis. Lordi sõnum ei puuduta neid, vähemalt ei väljenda nende näoilmed midagi sellist, mis laseks oletada, et nad teda kardavad.

Kiri ei ole pikk, see-eest aga mõjuvalt selge:

«Tasuks teie julmuste eest kaitsetute kristlaste vastu Bonas ja Inglismaa poolt tehtud ettepanekutele pilkava põlguse avaldamise eest on minu laevastik teid mõjusalt karistanud.

Ma annan teile teada, et jätkan kahe tunni pärast tulistamist, kui te ei võta vastu tingimusi, mis te eile tagasi lükkasite.»

«Hästi.» Käskjalg võib lahkuda.

Mustafa magab ikka veel, nii vähemalt näib. Sel ajal, kui teised end tähtsaks tehes praalivad, läbirääkimistest midagi teada ei taha, on tema kõik mõeldavad võimalused läbi kaalunud. Inglaste tingimused on enam kui mõõdukad.

Omar-paša ei nõustu tegema mööndusi. Vahemere isand — ja kes teine olekski see isand, kui mitte Alžiiri dei — peaks kummarduma kristlaste ees? Mitte iialgi! Kõik võib otsast alata. Allah on meiega!

Ministrid toetavad selles valitsejat.

Mustata vaikib. Nüüd karjutaks tema paikapidavad põhjendused teiste sõjaõhina ees maha, aga tuleb veel tund, millal nad temalt nõu tulevad otsima.

Linnas on lord Exmouthi sõnumist teada saadud.

15Diivan — ministreist ja kõrgemaist võimukandjaist koosnenud nõukogu endisaegses sultani Türgis.

16Agaa — (türgi k.) väikemõisnike tiitel.

Dei tõrgub Inglismaa tingimustega nõustumast. Elanikud aga kardavad tulistamise jätkamist. Kümme tundi ümbritses neid põrgu, nad kaotasid majad, varandused,

202

perekonnaliikmed. Kui see nii jätkub, tuleb võib-olla jätta ka oma elu? Ei!

Rahvas sunnib deid kristlaste tingimused vastu võtma.

«Née ... !» Mustata surub alla vandesõna. «Rahvas on tugevam kui kõige tugevam troonivaldaja.»

Kakskümmend üks suurtükipauku veerevad üle Alžiiri. Röövlipesa ärahirmutatud elanikud teavad, et sõlmiti rahu.

Need olid lord Exmouthi tingimused, millega dei nõustus.

Punkt I. Kristlaste orjusse viimise lõpetamine alatiseks.

Punkt II. Kõigi orjade vabastamine, kes praegu dei võimuses viibivad, ükskõik, millisesse rahvusse nad kuuluvad, ja nimelt tuleb see punkt täita homme keskpäevaks minu lipu all.

Punkt III. Kõigi vangilangenute vabastamise eest makstud lunarahade, mis dei on saanud alates selle aasta algusest, tagasimaksmine ja nimelt homme keskpäevaks minu lipu all.

Punkt IV. Inglise konsulile peab kogu kahju, mille talle tekitas tema vahistamine, hüvitatama.

Punkt V. Deil tuleb oma ministrite ja ohvitseride juuresolekul vabandada konsuli ees, kasutades väljendusi, mida «Queen Charlotte!» kapten talle ette ütleb.

Selim neid punkte teada ei saa. Ta arvab, et türklaste ülemvalitsus on Alžiiris kukutatud. Sellega peab ka orjusele olema antud surmahoop.

«Kõik on hästi, kõik!» Kui palju kordi on ta seda juba kannatamatule sõbrale hüüdnud ja tolle leebe jõuga asemele tagasi surunud.

Ei saa ju nüüd veel rannikule minema hakata. Haav peab enne terveks saama, vähemalt nii palju paranema, et poleks enam mingit ohtu.

Neeger ei mõista, et Luigi kõige meelsamini kataks raske tee läbi mägede galoppi sõites. Kas siis sõber üldse sellele ei mõtle, et ta on haige, raske laskehaav õlas? Pole mingit tähtsust, kas nad jõuavad La Cü ii esse ühe, kaks või kolm päeva varem. Mis kasu

203

on kõigest ruttamisest, kui seejärel mööduvad nädalad, kuni mõni Euroopasse suunduv laev läheb merele?

Teel kogutakse informatsiooni võitluse käigu kohta. Tõsi küll, kõik orjad on vabaks lastud. Inglise admiral võttis nad endaga kaasa. Paljud, paljud. «Ka lapsed?» küsib Parvisi.

«Meie ei tea, kas Omar-paša käes leidus ka lapsi. Mis juhtus dei enesega? Mitte midagi.»

Mitte midagi? . . . Mitte midagi? Dei istub alles troonil? Siis . . . Kaduge, tuju rikkuvad mõtted!

Nagu palavikuvärinad ründavad nad Parvisit. Ta ei suuda end nende vastu kaitsta, ta on nende võimuses. Võib-olla on kõik ainult jutt, ainult pooleldi tõsi? Oh jumal, mõeldamatu on seesugune langemine kahtluste kuristikku pärast nii kõrgelennulist rõõmu, sellist õnnejoovastust!

Piits vihiseb vaese looma turjale. Hiiglahüpetega kihutab ta edasi, ehmunud ja hämmeldunud ratsutaja nii ebatavalisest käitumisest.

Jookse, jookse!

See on surmaga võidu kihutamine. Hirmu eest, mis on vallanud Luigi, ei suuda ta aga ka sellise surmasõiduga pageda. See piilub pilkavalt irvitades iga põõsa, iga kaljurünga tagant välja.

Kui dei pole kukutatud, kuidas on siis Livioga? Murdmata on türklasest valitseja, orjapidaja võim? Kes võib vanduda, et kõik orjad, kõik ilma erandita, on vabaks lastud?

Rohkemateks küsimusteks pole enam mahti. Mida teaksidki pärismaalased sündmustest Alžiiris! La Calles, Roger de la Vigne'i juures, kuuleb võib-olla midagi lõplikumat.

Sinnamaani kulub veel päevi.

Selimi rahustavad, manitsevad, paluvad sõnad puudutavad riivamisi sõbra kõrvu. Mitte rohkem. Ümbritsev maailm on mähkunud uduloori, millest ainult Livio nägu nagu sädelev päike esile kerkib, tagasi tõmbub, meelitab.

Unustatud on uuesti valutama hakanud haav.

Edasi! Ilma puhkuseta sadamasse.

Läbi lõhestike ja kuivanud vadide, läbi kobrutavatest,

204

käredavoolulistest jõgedest, piki väänlevaid mägi-radu, läbi kõrbealade.

Parvisi ratsutab kuutõbise kindlusega, nagu ta kunagi varem pole ratsutanud.

Selle mehega ei saa midagi juhtuda, mõtleb neeger.

Kivivaring on alla veerenud, tee on tõkestatud.

Ka kogu oma ratsutamisoskust mängu pannes ei suuda Selim kunagi Luigiga kõrvuti püsida. Ikka on nende vahet oma viiskümmend meetrit.

Tõkestus! Neeger on juba suurest kaugusest takistust märganud. Parvisi kihutab selle poole.

«El-Fransi!» kajab Selimi hääl läbi lõhestiku.

Õigel ajal. Ratsutaja tõuseb sadulas, kergendab kihutava looma koormat. Laksutus keelega, surve külgedele, hobune sööstab võimsa hüppega üle meetrikõrguste kivipankade.

«Allah olgu tänatud!» Sellel hirmu ja häda hetkel tänab neeger varem kummardatud jumalat.

El-Fransi ratsutab edasi. Takistus on õnnelikult ületatud.

«Allah!» veel kord karjatab must.

Mis on selle peaaegu mehekõrguse müüri taga, mis talle vastu näib tormavat?

Ta on kohale jõudnud. Ta aitab hobust. Üle! Umbes kolmekümne meetri kaugusel selle taga lamab sõber maas. Tema kõrval hobune.

Kukkunud. Loom koriseb. Ta ei suuda enam. Viimaste päevade pingutused olid liiga suured.

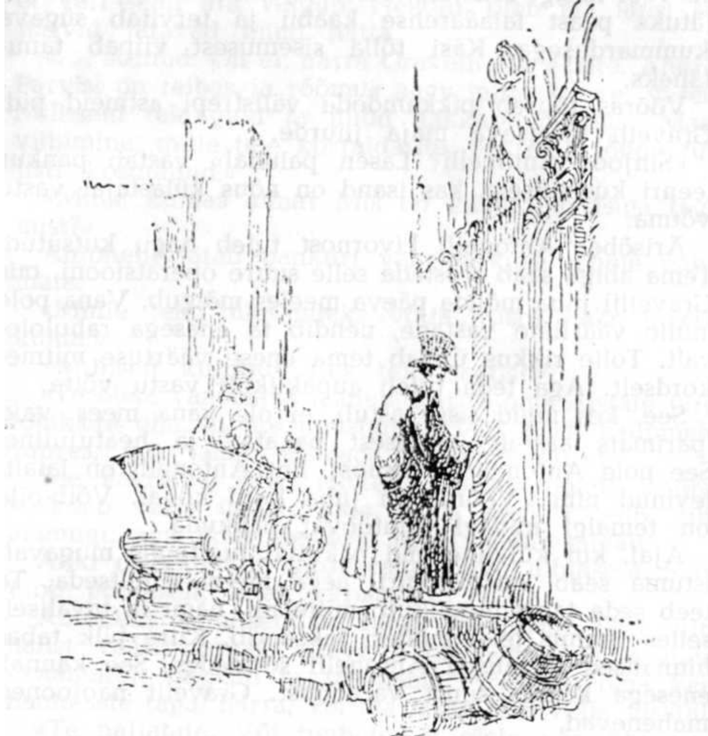
Neeger väriseb kogu kehast, vaarub, kui ta end maha libistab, peab hobuse valjastest kinni hoidma, et püsti püsida.

Kas kogu otsimine ja vaev on siin oma lõpu leidnud? Kas sõber on . .. surnud?

Möödub mõni hetk, kuni Selim on nõrkushoost jagu saanud. Siis astub ta, nagu kössi vajunud vana mees, keda hirm oma haardes hoiab, paar sammu mahapaiskunu poole.

El-Fransi elab veel! Otsmikul sügav irevil haav. See pole ohtlik. Õnnekombel on õnnetuseosaline kukkunud paremale küljele, nii et vigastatud vasak õlg ei saanud uuesti kannatada.

Tunnid võidetud, päevi kaotatud.

205

Loom, kes keset jooksu kokku varises, tuleb maha lasta.

Lõpuks saab edasi ratsutada, aga ainult aeglaselt, käies. Selim hoiab sõpra enese ees sadulas. Nagu ema oma last, surub ta kokkuvarisenut enese vastu.

Järgmises külas ostetud ratsu traavib tühjalt kõrval. Parvisi pole võimeline üksinda ratsutama.

Ja La Calle on alles kaugel!

XII. KODUMAAL

Pietro on lõpetanud esimese tähtsa äritehingu Viinis. See on hea, suurepärane. Jää on murtud. Nüüd hakkab minema ülesmäge. Ta kirjutab, et talle viimasel ajal palju avalamalt vastu tullakse. Oleks ju ka liiga imelik, kui suurfirma Gravelli tähele panemata jäetaks. Nüüd antakse hoop hoobi järel, et kaotusi suurte kasumite abil tasa teha.

Gravelli akende all munakivisillutisel koliseb nel-jahobusetõld. Peatub. Pankur kuuleb küll, aga ei tee sellest välja. Üks mees astub tõllast välja. Sõidukis

207

on veel teisigi reisijaid, sest väljunu haarab jumalagajätuks peast laiaäärelise kaabu ja tervitab sügava kummardusega. Käsi tõlla sisemusest viipab tänutäheks.

Võõras tõuseb pikkamööda välistrepi astmeid pidi Gravelli toretseva maja juurde.

«Sinjoor Antonelli? Lasen paluda!» vastab pankur teenri küsimusele, kas isand on nõus külastajat vastu võtma.

Ärisõber Antonelli Livornost tuleb nagu kutsutud. Tema abiga saab teostada selle suure operatsiooni, mis Gravelli 1 juba mõnda päeva meeles mõlgub. Vana pole mulle vääriline vastane, nendib ta enesega rahulolevalt. Tolle rikkus ületab tema enese väärtuse mitmekordselt. Aga teda tuleb aupaklikult vastu võtta.

See, kes nüüd sisse astub, ei ole vana mees, vaid parimais aastais, tervisest pakatav ja heatujuline. See pole Antonelli Livornost. Ent Antonelli on laialtlevinud nimi. Võõras on juba kord kohal. Võib-olla on temalgi midagi tulutoovat pakkuda.

Ajal, kui külaline end pakutud tugitoolis mugavalt istuma seab, on pankuril aega meest silmitseda. Ta teeb seda tagasihoidlikult, mitte nii, nagu ta tavaliselt selles ruumis teisi inimesi takseerib. Kiire pilk tabas hinnalised sõrmused Antonelli sõrmedes. See kannab enesega kaasas suurt varandust. Gravelli näojooned mahenevad.

Tolle võõraga peab teisiti käituma kui harilike äripartneritega. Hea, et ta teda pilkavalt ja pealetükkivalt ei silmitsenud. Kes teab, millised võimalused siin veel avanevad!

«Ma reisisin meeldivas seltskonnas, härra Gravelli.»

«Mul on teie pärast hea meel, mu härra!» Mida see peab tähendama? Siin ei istuta koos, et lobiseda tühja-tähja. Rahaga, äriga tuleb siin tegelda. Aga tõsiste kaupmeeste hulgas leidub ka isepäraseid veidrikke. Mõnikord ongi lõpuks need nõus suuri lepinguid sõlmima. Laseme siis mehel kõigepealt lobiseda.

«Väga kena teist, härra pankur. See oli teine suur Genua kaupmees, Andrea Parvisi abikaasaga, kellega ma. ..»

«Parvisi on ju... !» Gravelli hammustab huulde, nii

et veri sealt ära valgub. Neetud, olen ma laps! Mu närvid jätavad mind hätta.

«. .. surnud. Oh ei, härra Gravelli. Te eksite. Andrea Parvisi on reibas ja rõõmus nagu mitte kunagi varem. Milliseid tehinguid ta nüüd hakkab sõlmima! Maal-viibimine, mille teie korraldasite, on tema jõudu tublisti kosutanud.»

«Mina, kuidas mina? Mis on minul Parvisiga tegemist?»

Antonelli jätab pankuri vahemärkuse tähele panemata.

«Mulle tehti ülesandeks võtta vastu kaks kukrut kulda.»

«Millised kukrud? Kes teid saatis?»

«Te olete vanemaks jäänud, kui te oma aastate järgi tohiksite olla, kipute unustama. Halb märk kaupmehe juures, kes tahab allutada Euroopa turud.»

See naeratus, need lahked, tapvad sõnad! Võõras söandab välja ütelda seda, mida pankur teab juba ammugi, aga ikka iseenese eeski maha salgab.

Äkki on Gravelli näost valge nagu lubjasein. Süda taob pööraselt, käed värisevad.

Antonelli silmitseb parajasti igavlevalt ühte hinnalist vaasi nurgas. Gravellil on aega end koguda. Ootamatult hakkab ta räuskama: «Hoidke oma keel hammaste taga, härra, või ma lasen teid välja visata!»

«Te naljatate. Või tunnete, et olete vääriline vastane mägede isandale?»

«Teie olete . . . ?»

«Mina mitte, sinjoor Gravelli. Mägede isandal pole aega teie juurde tulla. Olen tema käskjalg. Gravelli-Parvisi asi pole nii suure tähtsusega, et sellele tuleks osutada erilist tähelepanu.»

Parvisi, see kõigi poolt surnuks peetu, elab. Mägede isand nõuab veel kaht kukrut kulda. Mitte millegi eest, reetmise eest, mille ta Gravelli suhtes toime pani.

Nii palju otsustusvõimet on rahandusmehel selgi hetkel, et taibata, ta on jälle kord mängu kaotanud.

Sõnatult võtab ta oma tohutu suure kirjutuslaua sala-laekast kaks kukrut ja lükkab need vastumeelselt võõra poole. Sobivam oleks selle salapärase tundmatuga, kes ennast nii suurejooneliselt mägede isandaks

nimetab, mitte võitlusse astuda. Tema abijõud on ebatavalised, seda nendib Gravelli hambaid kiristades, kui ta oma külastajale pilgu heidab. Loodetavasti sul-gevad nüüd need kaks kukrut kulda bandiidi suu.

«Tänan.» Ja naeratades lisab sinjoor Antonelli: «Ma pean veel teise ülesande täitma. Teile antakse teada, et Andrea Parvisi seisab erilise kaitse all. Kui temaga peaks juhtuma mingi äpardus või õnnetus, hakatakse teie majast otsima tegijat või sepitsejat ja ... ta ka leitakse. — Mul on au, härra pankur!»

Gravelli nuriseb oma saatuse üle. Süüdistab jumalat ja maailma sellepärast, et juba mõnda aega kõik ta tehingud ja ärilised ettevõtmised luhtuvad. Et ta selles kõiges ise võiks süüdi olla, ei tule temale, rikkale mehele, pähegi. Tema jaoks on raha, varandus elus kõige tähtsam, nii tähtis, et see peab suutma kõik viltulaskmised nii likvideerida, nagu poleks neid olnudki. Ta on ajanud inimesi orjusesse, et jõuda rikkuse ja koos sellega ka võimu juurde. Ta pole kõhelnud teisi kaupmehi laostamast, et oma varandusi suurendada. Ta oli karm ja halastamatu, valmis õhutama mõrva, et teda ta edasises tegevuses ei takistataks. Nüüd on ta raevunud, et asjade kulg liigub rada mööda, mis talle on ebameeldiv, et saatus tema vastu pöördub.

Tema salajane päevaraamat lebab lahtiselt ta ees. Tuleb teha uus sissekanne: veel kaks kukrut kulda tuleb kanda kahjude lahtrisse.

Ikka ainult kahjud, millega võrreldes kasud pole muud kui pisikasumikesed. Vihaselt libiseb nimetis-sõrm sissekandelt sissekandele. Asi algas maksmisega, ei, kingitusega Benellile. Ta oli rumal, äraütlemata rumal, et ta sellele lurjusele veel raha, pealegi sellise summa järele viskas. Pikkadest miinustulpadest seoses äriga Viinis läheb ta kiiresti üle. Siin pole lõpparve veel tehtud. Otsustades Pietro enesekindla kirja järgi, saavad need tasa tehtud. Järgneb maatükkide äraandmine. Seda viga annab võib-olla veel parandada. See on kurjast, näitab, et võrdeliselt plaanide kasvamisega kasvab ka oht. Kaupmees peab alati arvestama, et ta võib täna peal ja homme all olla, ilma et tohiks närve ja julgust kaotada. On tal veel üldse närve? Gravelli põikab kõrvale, jõllitab järgmist tulpa. Viha kasvab.

210

«Parma» on käristanud tohutu augu. Selle kannataks veel välja, kui selle taga ei peituks muudki: mõned Genua kaupmehed teavad, et suurkaupmees Agostino Gravelli on korsaaridega mestis. Kahelda on võimatu. «Parmale» lastiti mitteminevat kaupa, mis oli ladudesse seisma jäänud, arvatavasti seisis see juba raamatutes kahjumina kirjas. Temast sai kavala plaani ohver.

«Mina ostsin nad ära, mina, mina!» Äkki on ta nägu vähkpunane. Mees, kes nii mõnegi laostumise põhjustanud, on saatusliku sideme tõttu deiga oma konkurendid rikkaks ja priskeks teinud.

Veel, veel, veel, lehekülg lehekülje järel ei näita pearaamat muud kui ainult nurjaminekuid. Genuasse jäänud osa tema kunagisest hiiglavarandusest on väikese jäägini ära kulutatud. Ja täna lisaks see kuld!

Vähemalt ühe kasumi saab kirja panna Pietro edu Viinis.

Jah, Viin. Päästmine tuleb sealt. Genua on vaenulikult meelestatud. Õigupoolest peaks siit ära kolima, ainult väikese filiaali siia jätma. Tõkkeks on Benelli hoiatus, ähvardus. Kuid kunagi tõmmatakse selle vastase tegutsemisele, nagu ta õela isanda omalegi, kriips peale. Dei piraaditsemised võeti Viini Kongressil kõne alla. Nüüd lõpuks peab Euroopa türannile vastuastu-mise otsustama. Temaga koos langeb siis ka reetja. Alžiiriga pole enam midagi teenida, üksnes kõik kaotada. Seda aga Gravelli ei taha.

Viini pagemisega oleks ta ühtlasi sellel teisel, sel mägede isandal, käest lipsanud. Ta on võimukas, see võsarüütel, teeröövel, aga tema võim ei ulatu üle linnast põhja pool asuvate mägede. Jätame Parvisi tulevikus rahule, siis pole salapärasel põhjust minuga tüli norida.

Jääb siis nii, et ta asub ümber Viini. Võib-olla juba varsti. Pietro rõõmustab. Ja siis peab keisrilinn kuulama jääma, peab Genua suurpankuri ees relvad maha panema.

Ta toob lagedale poja kirja ja mahakandelehed, mida veel pole kontrollitud.

Meie rahaline jõud pole veel otsas. Nüüd tulevad pearaamatusse kasulikud arvutulbad.

«Kuradile!» kiristab ta. «Kas ma ei oska enam arvutada?

211

Ta liidab uuesti. Benelli, mägede isand, Benelli, maskeeritu, Benelli, — kas need kaks on muutunud arvudeks? Ei, arvud ja numbrid seisavad sirges reas, on ilusasti puhtalt paberile kirjutatud. Aga lõppkokkuvõttes ei tee nad niisugust summat kokku, mis olema peaks, et esimesi suuri Viinis sõlmitud tehinguid mitte lasta kahjumiks muutuda.

Vastased narritavad, irvitavad, ähvardavad.

Arvutaja laubal seisavad higipärlid. Ta paneb pea käsivarrele, sulgeb silmad. Benelli, mägede isand.

«Appi, appi!»

Hüüe toob leevendust. Valutava peaga hakkab ta uuesti otsast peale. Ikka sama: arvatavast kasumist on saanud kahjum. Kus on viga? See ei saa olla muud kui vale kokkuvõte, mitte iialgi tõeline miinus. Kas peitub asi Pietros või siin Genuas, et selline viga on juhtunud? Ainult siin, see ei saa, ei tohi teisiti olla.

Hinnad, mis Viinis saadi, ei küüni isegi sisseostu-hindadeni, nad ei kata kulusid, jätavad arvestamata tohutud altkäemaksud, mis sai antud, et turgu paindlikumaks muuta, hoopiski rääkimata intressikahjudest. Juba palju kuid on suured summad kaupadesse mahutatud, nendega ei töötata, see tähendab, nendega ei saa kasumit luua.

Gravelli murrab sule katki, viskab mõlemad tükid põrandale. Ta ei söanda kujutletud kasumit sisse kanda oma pearaamatu viimasel ajal nii sageli kasutatud kahjumite poolele. Ta lööb kohkuma tõe ees, mis talle igalt realt vastu paiskub: et ta peab maksma kogu kurja eest, mida tema ahnitsemishimuline hing teistele inimestele on teinud. Börs avatakse mõne minuti pärast. Ilma temata.

See on hirmu ja kartuse ülestunnistus. Agostino Gra-vellil, börsivalitsejal, pole jõudu teiste Genua kaupmeeste silma alla astuda. Täna mitte, homme! vabandab ta oma argust. Jah, homme. Homme kindlasti, sest Gravelli firmalt pole kõigest hoolimata veel võim ära võetud.

Ta teeb oma sekretärile korralduse osa võtta börsi-istungist. «Minu peremees ei saa tulla, suur äritehing, teate, mu härrad, selline, nagu Genua börs pakkuda ei

212

suuda.» Seda peab asemik vaikimispitseri all ühele väikekaupmehele mõista andma, need teised ongi seal kõik ainult väikekaupmehed, pooleldi näljarotid. Siis teavad saladusest juba enne börsi sulgemist kõik ja nõustuvad Gravelliga äritehinguisse astuma. Mõnikord toovad sellised vigurid palju sisse. Miks ei peaks see ka täna nii olema? Kord peal, kord all. Praegu oli ta all, järelikult jääb järgmiseks üle üksnes peal. Teisiti see ei saagi olla.

Veidi rahunenult läheb Gravelli oma eratubadesse väikeses majas, sellest hoolimata jääb ta tuju ütlemata halvaks. Varsti on see Camillole selge, sest ta ei oska peremehe meelest ühtegi asja õigesti teha, ehkki ta teeb samuti nagu iga päev. Isegi kärbes seinal häirib.

Õnneks pole teenrit kauaks vaja. Ta võib eemalduda.

Esikus kuuleb ta samme. Keegi tuleb. Otsekohe on vana nagu ümber muudetud. Gravelli norimised olid ka tema vihaseks teinud, vihaseks peremehe peale. Nüüd on ta aga ustav teener, valvur, pankuri kaitsja. Kes söandab siiani sisse tungida ja lisaks

isegi ilma tema, Camillo saateta? Kas mitte. ..? Vana tunneb külmavärinaid. Kui see võigas külaline, see Ben...! Jumala pärast, seda nime ei tohi mõeldagi, saati veel välja öelda! Camillo hirm renegaadi ees on suurem kui oma peremehe ja isanda ees.

See on ainult sekretär. Too just veel puudus. Ikka kõik halb korraga.

«Mees, hoidke eemale!» püüab ta börsilt tagasitul-nut pankuri privaatruumist eemale tõrjuda.

«Kas sinjoor Gravelli on seal?» küsib erutatu.

«Jah, aga te ei tohi teda ühelgi juhul segada. See võiks teile koha maksta,» hoiatab teener energiliselt.

«Ah mis, ärge olge nii rumal, vana!» Ja juba püüab noormees ukse juurde jõuda.

Käbedamini, kui seda tema aastates võinuks oodata, on Camillo ukse ette lipsanud. Nüüd seisab ta kui valvur seal, käed laiali sirutatud.

«Ma pean tema juurde saama!» See on lausutud kindlalt ja teravalt.

Algab vali, äge sõnavahetus. Juba asub sekretär jõuga teed rajama, kui uks avaneb.

Ukselävel seisab Gravelli. Pankuri silmist õhkub

213

raevu, viha ja trotsi. Camillo tõmbub kössi, teeb end väikeseks, et oodatavat rajuilma enesest üle lasta vuhi seda.

«Mis lahti on?» Majaisanda hääl ennustab plahvatust, mis halastamatult hävitab nagu vulkaanipurse.

Noormehe lööb see keeletuks. Ta tunneb Gravellit alles lühikest aega, teab aga, kui ohtlik on temaga tülli minna. Ta on seni sel puhul olnud alati väga tasane, nagu röövloom sametkäppadel. Nüüd ta kärgatab. Kui ma ometi oleksin talitanud Camillo hoiatuse kohaselt, mõtleb noormees.

«Rääkige!» Nagu pistodatorge tabab käsk sekretäri. «Rääkige!» Veelkordne käsk. Kas tõstis Gravelli seejuures isegi käe löögiks? Hiljem teenistuja seda enam ei tea ega tahagi teada.

«Suur uudis, härra. Kogu börs on pea peale pööratud!» saab ta lõpuks öeldud. Ta tahtis sõnumit hoopis teistmoodi kuulutada: säravana, õnnest naeratades, et tema oli seda teada saanud ja jalamaid teate oma šefile toonud.

«Noh?» Peal — all, all — peal. Mis sealt nüüd tuleb?

«Alžiir on langenud!» Kui napilt see kõlab, aga teisiti ei saa, peab leidma lühima vormi, et saaks nii kiiresti kui võimalik ohupiirkonnast kaduda.

«Tulge aga sisse! Ruttu, ruttu! Veini, Camillo, aga tee kähku! Võtkem istet! Võtku teid kurat, noormees, kui te küllalt oma kõrvu ei kikitanud ja valeteateid toote!»

Hoolimata sellest Gravelli vähemeelitavast sisse-kutsumisest saab jutuajamisest vaesele sekretärile suisa rõõm. Ei järgne korralekutsumist, kui ta pikalt-laialt seletab ja mahlakates toonides paljast tõsiasja «Alžiir on langenud» ehib. Vahepeal isegi ei piisa ka sellest veel rahandusmehele. Siis tuleb korrata, nõutavad on teised kõnekäänud, paremad laused.

Šeff tõstab isegi klaasi ja lööb ametnikuga kokku, kallab talle ise. See on teine Gravelli, mees, nagu ta teda veel pole tundnud.

Kas tema, sekretär, ei tahaks õhtul siin paar tundi töötada, küsitakse.

Loomulikult, iseenesest mõista! Tema jaoks on lõbu ja au tohtida koos härraga selles taos nii usalduslikult

214

tööd teha. Kogu tema jõud kuulub Gravelli firmale. Ta naine ja sõbrad, kellega ta kord ka tahtis koos välja minna, saavad selle kutse tähtsusest aru ja vabandavad teda.

«Veel üks klaasikene, mu armas?» küsib pankur ja valab juba sisse. «Mõnus tilgake, voolab soontes nagu tuli. Ta kannustab, tiivustab mõtteid, sünnitab ...» Aga siis ta vaikib.

Ta tühjendab klaasi ühe sõõmuga ja tõuseb.

Jutuajamine on lõppenud. Õhtul seda jätkatakse ja kindlasti toob see mõndagi üllatavat. Äkki ollakse firma šefile, rangele isandale, väga lähedale jõudnud.

Hea sõnumi toojale ulatatakse mõned kuldmündid. See on esmakordne, et Gravelli rõõmust ühele oma alluvale kingituse teeb.

Peal — all, all — peal. Tulevik tohib koosneda nüüd veel üksnes pealolemisest. Dei ja tema kurat Benelli on likvideeritud. Sellega on saatuslik leping kehtetuks muutunud. Viimaste kuude pimeduse järel särab nüüd päike pimestavas, ebamaises hiilguses. . . nagu kuld. Gravelli naeratab. Kuld. Seda hakatakse lõikama türklaste ülemvõimu allakäigust Põhja-Aafrikas. Kaotused on juba nüüd sama hästi kui tasa tehtud.

Ja rikkus kustutab kõik olnu.

Pankur ei tarvitse oma salajaselt pearaamatult nõu küsida. Enam mitte. Kaupmehe aju töötab jälle laitmatult.

Kipute unustama, ütles mägede isanda saadik, seda söandas too talle hiljaaegu näkku paisata. Nimetas teda vanaks. Kui midagi ei unustata, siis neid solvamisi, kui peaks kuluma ka aastaid, kuni nooruk ja tema reeturlik pealik kinni suudetakse võtta. Kõigepealt tuleb mõnel neist tuulepäistest koertest, kes temalt «Parma» kindlustamise välja pressisid, kõri kinni nöörida. Nende teadmine või aimus asjast, mille teadmine või aimus ühelegi väikesele mehele kohane pole, läheb neile palju maksma. Kuidas alustada? Kuld avab kõik kongiuksed, kuld võib need ka igaveseks vangide taga sulgeda. Pikad kõrvad, omapead mõtlemine, on juba mõnelegi kurja teinud. Niisiis.

Vahendajate kaudu pakutakse meile tehinguid, päris ausaid, valskuseta äriasju, mida nad kindlasti tagasi

215

ei lükka. On väljavaateid suurtele kasumitele. Saab siis mõni kaupmees sel puhul ei ütelda? Et tehingud neid lõpuks seadustega konflikti viivad, ei oska mehed arvatagi.

Pankur Gravelli Genuast kasutab juhust sadamalinna uuele valitsejale, tema majesteet Sardiinia kuningale, kelle krooni alla kuulub prantslaste taandumisest peale vana vabariik, oma truualamlikkusest teatada, et kurjategijad saaksid teenitud karistuse. See peaks kõik kuulujutud vaigistama. Niimoodi kuningriigi heaolu pärast muretsevat Genua kodanikku, kui see on veel koguni Agostino Gravelli oma suure finantsvõimuga, ei saa teisiti tänada kui õuepankuriks nimetamisega.

Külm arvestaja hoiab hinge kinni. Avanevad tulevikuväljavaated, mis tõotavad kasumeid, kasumeid, nii et sellest võiks saada peapöörituse, kui ei oldaks Gravelli.

Selliselt positsioonilt oleks siis kerge selle lurjuse tegevusele mägedes kriips peale tõmmata. Üks vihje majesteedile, hädakorral mõni kukrutäis kulda kuninga tähtsamatele nõuandjatele, ja kõik on kombes. Teine vastane hävitatud.

Jääb Parvisi. Hm. Selle üle tuleb tõsiselt järele mõtelda. Seda meest räpasesse äritehingusse kaasa ei tõmba. Ega tal pika äraoleku ajal teisiti läinud kui Gravelli firmal: küllap kuhjusid kahjud, kuna pea puudus. Kummaline, et vahepeal ei õnnestunud sinna nuhki sokutada. Parvisi tehingud on kõigile teada, loomulikult ka temale, Gravellile, aga kuidas näeb tema pearaamat välja? Millised rahalised ressursid on tema käsutada? Kõik tema rahalised operatsioonid käivad pankade kaudu, mis pole Gravelliga seotud ega temast sõltuvad. Tubli mees   see Andrea.

Andrea . . . Miks ma teda äkki eesnime pidi nimetan, nagu siis, kui me veel kohtumise üle südamest rõõmustasime? mõtiskleb pankur.

Gravelli silmis välgatab.

Saatuse näpunäide! Selle saatuse, mis on talle täna nii armuline.

Suurepärane, Agostino, õnnitlen sind selle mõtte puhul! õnnitleb ta iseennast. Sina, vana rebane, sina!

216

Luigi on surnud, nii on see üldiselt teada. Tema poeg Livio aga elab, muidu oleks Benelli ähvardus mõttetu. Või oli see tühijutt? Seegi on võimalik, kuid ebatõenäoline. Gravelli usub, et asi on talle selge. Dei võim on otsas. Sellega on ka sulane Benelli, kes algusest peale näis lapse suhtes silmas pidavat mingit erilist eesmärki, omadega läbi. Kui ühel päeval lastaks Liviol jälle esile kerkida, asjaolud avalikuks tehtaks, oleks Gravellil lõpp. Umbes taoliselt võis Benelli arvestada.

Aga Alžiir on langenud. Määratu pöörde kõrval, mis on toimunud Põhja-Aafrikas, ei mõtle keegi enam Luigi Parvisi pojale.

Kui ka kõik unustavad, «unustama kippuv» Agostino Gravelli ei unusta! Ihukaitse parimad verekoerad välja. Tooge laps! See tuuaksegi ja firma Parvisi pärija antakse vanaisale üle. Vana sõber Agostino on Livio leidnud, mees, keda kahtlustega nii rängalt solvati. Sulle tehti ülekohut, kallis, kallis sõber. Tule mu rinnale, ära kanna enam viha! Nii see sünnib. Kui kuningas parajasti oma õuepankuri teeneid ei vaja, jalutavad nad, Andrea ja Agostino, käsikäes börsile. Kergitatakse kübaraid, kummardatakse sügavalt mõlema suure ees, püütakse raasukesi, mis nende äritehinguist väikestele pudenevad. Suurepärane!

Suured summad, mida otsimine kahtlemata neelab, kannavad siis sajakordset vilja. Kasutu on väljavaateid, mis avanevad pärast leppimist Andrea Parvisiga, praegu ligemalt arutada.

«Veini!» käsutab ta helistamise peale kohalerutanud Camillot.

Nagu ämblik on Gravelli firma pununud meelitavaid äritehinguid. Pahaaimamatult kõnnivad mitmed eelnevalt märgile võetud vastased osavasti seatud püünistesse.

Samba ääres seisev vana märkab rahuldustundega, kuidas see või teine lööb agendiga käed ja langeb lõksu.

Viimastel päevadel on börs üldse rõõmsalt ja usalduslikult häälestatud. Korsaarid on hävitatud. Vahemeri, Itaalia meri, on vaba. Igaüks, kes kuidagi saab,

217

võtab nüüd krediiti, et rajada kaubandussuhteid meretaguste firmadega.

Vaikiv mees samba juures jälgib kõõrdi, et tagasipöördunud Andrea Parvisi ümber on koondunud tihe ring inimesi. Noh, see on ju arusaadav. Igaüks tahab teada, mida Parvisi arvab uuest olukorrast, võib-olla saab tema sõnadest teha järeldusi suure mehe tulevaste ettevõtmiste kohta, et ise midagi samasugust üritada. Et teda ka praegu saadab noormees, kes viimastel kuudel äriasju juhtis, on õigupoolest arusaamatu. Andrea Parvisi ei vaja ometi varju. Noh, esialgu võib ju nii minna, hiljem surutakse häbematu noormees seina äärde, kui kord mõlemad vanad sõbrad on jälle ühinenud.

Täna õhtul reisivad kolm truud ihukaitsjat Alžiiri. Nad on hästi varustatud, nende käsutuses on suured summad ja ennekõike tubli annus hoolimatust, nad ei karda surma ega kuradit. Nende ülesanne pole raske, kuna Benelli ja dei ei ole enam tee peal ees. Hea nina, ei mingit kartlikkust inimeste kohtlemisel, küll õnnestub.

Milliseid tehinguid Andrea praegu teostab, ei saa momendil teada. Nuhid teatavad sellest hiljem.

Nüüd Andrea lahkub. Ei ainsatki pilku samba suunas. Ta hoiab pead veidi viltu, on ilmselt süvenenud oma ärijuhi jutusse. Ükski kohalviibija, kes juhtub vaatama otse samba suunas, ei saa tulla mõttele, et Gravelli mittemärkamine võiks olla vaenuavaldus.

Jälle mööduvad päevad pingsas töös. Sekretär tunneb end olevat seitsmendas taevas, võib-olla saab tema kunagi samasuguse täisvolituse, nagu on ta kolleegil Parvisi juures. Too suurkaupmees teatas börsil, et tema noor kaastöötaja omab nagu varemgi täisvolitusi.

Gravelli on muutunud hoopis teistsuguseks. Alati, kui ta töötab koos sekretäriga, laseb ta tuua veini ja suupäraseid maiustusi. Juba mitmel korral on ta tunnustavalt maininud noormehe liikuvat mõistust, teda kiitnud. Ka börsil eraldub ta teistest vähem, lubab väiksematel kaupmeestel läheneda, jagab neile nõuandeid, väljendab oma rõõmu selle üle, et mered on nüüd neetud korsaaridest vabad, et Euroopa on häbistavale orjusele lõpu teinud.

218

Just nüüd astub Parvisi börsihalli. Tema kõrval, nagu ikka, ta parem käsi. Härrad tervitavad samba poole. Hetkeks on Gravelli jahmunud. Kas tervitus oli määratud talle või nendele, kes temaga koos viibisid? Võimalus ära kasutada! Viisakalt naeratades tervitab ta vastu. Seda märgatakse. Pagana päralt! Uus üllatav olukord.. Ja lisaks ahvatlev. Kes astus esimese sammu? Parvisi või Gravelli? Kumbki võib seda omapoolseks pidada, kumbki võib selle maha salata.

Oletused vilksatavad läbi kaupmeeste peade. Oli see ainult hästikasvatatud inimeste tavaline käitumine või midagi rohkemat? Igaks juhuks hakatakse mõlemaid tulevikus teraselt silmas pidama.

Äkki seisab uksel keegi võõras, alles väga noor mees, üleni kaetud kollase tolmuga, nägu korpas higist ja tolmust, jalas kannustega saapad.

«Monsieur Parvisi?» kostab tema hääl üle kaupmeeste sumina ja sosistamise ja tasase jutukõmina.

Pead pöörduvad. Jutt vaikib. Kõik suunavad pilgud sissekäigu poole.

Võõras siin? Miks ei takistanud uksehoidjad teda sisenemast sellesse raha võimupiirkonda? Ta otsib Andrea Parvisit.

Hüütu eraldub oma ärisõprade ringist ja läheb võõra juurde.

«Teie otsite mind, härra? Mina olen Andrea Parvisi.»

«Roger de la Vigne. Ma tulen La Callest. Kus ma saaksin teiega segamatult rääkida?»

Kui sõbralikult kaupmees võõral kätt surub. Nüüd embab teda koguni.

«Roger!»

Nooruki nägu särab rõõmust. Tema sõbra Luigi isa nimetas teda eesnime pidi, peab teda oma sõpruse vääriliseks.

«Saatke mind, Roger. Me räägime minu pool kodus.»

Mida oli mõlemal uksel seisval mehel teineteisele ütelda, ei tea kohalolijaist keegi. Kaupmehi on haaranud rahutus ja ebakindlus. Peab olema juhtunud midagi ebatavalist, et Parvisi niimoodi sõnalausumata, vabandamata, börsilt lahkub. Kui mõelda, kuidas võõras välja nägi. See oli prantslane. Kas polnud juba kord prantslaste kaudu jõudnud Genuasse tähtis teade,

219

mis hiljem osutus valeks? Ettevaatust, ettevaatust, esialgu mitte mingeid edasisi tehinguid teostada.

Rõõmutu börs. Seistakse rühmiti, arutatakse palju ja mitte midagi, hoidutakse otsustamisest, Võib-olla homme, kui saadakse teada, mis toimub Parvisi firmas, tullakse selle juurde tagasi, nõustutakse või siis keeldutakse.

Siin ja seal mainitakse äkki õnnetuselaeva «Parmat». Varsti ulatub see vihatud nimi ka Gravellini. Mis sellega on?

Siit killuke, sealt teine. «Parma» on ainsaks kõneaineks börsil.

Rõõmustav teade sinjoor Gravellile: «Parma» ei ole kaaperdatud!

Pilk, mille rahandusmees sõnumitoojale heidab, jaatab edasised selgitussõnad tolle kurgus.

Kui see teade on õige, tähendab see, et Gravelli on reetur, kelleks teda alati on peetud. Ainult juhul, kui «Parma» on kaaperdatud, on käes ümberlükkamatu tõend, et ta ei tööta koos korsaaridega, kelle saagiks ei heideta ometi isiklikke laevu, sest kindlustuse enese peale võtmisega sai purjekast praktiliselt Gravelli omand.

Otsekohe vastu rääkida, kuulujutult teravus võtta. Gravelli agendid poevad rühmade ja salgakeste sekka, kerkivad esile kord siin, kord seal. Võitlevad asjalikult, väljendavad oma rõõmu selle üle, et Gravelli saab tagasi tohutud summad, mis ta kahju kannatanud kaubasaatjaile välja pidi maksma. Pankurit rõõmustab, et ta need summad sisse saab kasseerida.

Kindlasti, kui saab tõendada, et «Parma» pole kaotsi läinud, tuleb raha tagasi maksta. Gravelli peaks püüdma asjasse selgust tuua.

Lisandub üha uusi üksikasju. Kust need tulevad? Kes neid lendu laseb? Kas on see kõik seoses võõraga? Keegi ei tea, kes teateid levitab,, nad on lihtsalt seal.

«Ilmselt on kindel, härra pankur, et «Parma» on tervelt kuhugi sadamasse jõudnud,» teatab üks agent. «Neil päevil on meeskonnaliikmete omastele kirjalikult teatatud, et poja, isa või venna elu pärast pole vaja karta. Igale kirjale oli lisatud ilus summa raha.»

«Vähe usutav. Katsu veel midagi teada saada.»

220

Gravelli hingab kergendatult, kui ta agarast mehest on vabanenud.

Kogu selle asja võis ainult Parvisi või tema ärijuht välja nuputada. «Parmat» ei tohi lasta kaaperdada, muidu saaks Gravelli süüst puhtaks. Andrea on liiga kaval, et mitte proovida mind sellest süütusetõendist ilma jätta, kaalutleb rahandusmees.

Mis teha? Otsekohe tagasi nõuda väljamakstud kahjutasud. See sulgeb inimeste suud. Mitmed lähevad selle juures pankrotti. Sellest pole midagi. Seda kiiremini vaibuvad kuulujutud.

Kõiges peab pankur aga tundma — ja Agostino Gravelli tunneb seda päris selgesti —, et teda taga aetakse. Kes ajab, pole veel teada. Võib-olla paljastab nähtamatu vastane end kord, siis võideldakse tema vastu halastamatult.

«Jah, orjad on vabaks lastud,» teatab Roger de la Vigne. «Paljud neist võttis lord Exmouth oma laevadel kaasa. Kuhu ta nad viis, ma ei tea.»

«Aga kus on mu poeg, kus mu pojapoeg Livio?» küsib Andrea Parvisi.

«Luigi oli rünnaku päeval kaugel sisemaal. Ta ei olnud veel tagasi, kui mina ära reisisin. Mulle oli kõige olulisem kohapeal veenduda, kas laps on juba pärale jõudnud ja teile, härra Parvisi, kõigest kord isiklikult jutustada. Võib-olla pole Luigil veel praeguseni aimu pealinnas toimunust, võib-olla on ta seekord leidnud lapse jäljed, mida ta nüüd juba asjata ajab, sest peagi toimetab lord Exmouth teile teie lapselapse kätte.»

«Ma loodan seda. Lubage mind teid veel kord kogu südamest tänada, Roger, kõige eest, mis te minu poja heaks tegite. Teie oma julgusega kinkisite vanale mehele uut elurõõmu. Ma jään igavesti teie võlglaseks.»

«Ärme, palun, sellest räägime,» lükkab de la Vigne teise tänu tagasi.

«Niisiis, Omar-paša ei ole kõrvaldatud. See on kohutav teade, mis tähendab seda, et korsaarid edaspidigi muudavad mere ebakindlaks.»

«Lord Exmouth tegi ainult pooliku töö.»

221

«Võib-olla tal polnud teistsugust käsku.»

«Teie arvate, härra Parvisi.. . ?»

«Andestage, keegi härra soovib teiega kokku saada,» katkestab teener jutuajamise.

Talle ulatatud nimekaardile pilku heitmata keeldub Parvisi külalist vastu võtmast.

«Ma juba ütlesin härrale, et te ei soovi, et teid praegu segataks, aga ta surus mulle naeratades oma nimekaardi pihku ja ütles, et teda ühelgi juhul tagasi ei lükata,» teatab teener.

«Ah nii?» Parvisi viskab pilgu kaardikesele. «Siis on teine lugu. Palun, juhata härra parun kohe siia.»

Giacomo Tomasinit tutvustatakse uusimate sündmustega. Ta on õigupoolest tulnud ainult sõprusvisiiti tegema. Muu kõrval tahaks ta loomulikult midagi kuulda ka tema poolt soovitatud kaastöötaja ja üldse kogu Gravelli asja kohta. Aga, nagu öeldud, tuleb ta seekord esmajoones nagu sõber.

De la Vigne juhib vestluse tagasi Parvisi märkuse juurde, et lord ei saanud teistsugust käsku.

«Mida te sellega mõtlete?» küsib ta majaperemehelt veel kord.

«Ei midagi, Roger. Ma hoidun etteheiteist mistahes Euroopa riigile omakasupüüdlikel motiividel poolikute vahendite rakendamise eest.»

Noore prantslase huulilt lipsab vile. Tasa ja lühidalt. Kohmetunult köhatab ta oma hääle puhtaks, et meeste tähelepanu eemale juhtida. Et see tal ei õnnestunud, võib otsekohe märgata kaupmehe ja paruni ilmest.

Kõik mõistavad ütlematagi.

«Teie ja kõik Genua elanikud imestate, et rõõmusõnum Alžiiri langemisest on ainult osaliselt õige,» jätkab ta. «Mina saan asjast nii aru. Dei olukord oli nii ohtlikuks muutunud, et ühinenud laevastiku täielikus võidus polnud kahtlust. Keegi oli selle sensatsioonilise teate juba enne sõjategevuse lõpetamist Euroopasse toonud. See võis tulesignaalide kaudu maalt maale rutata, ma ju ei tea. Keegi ei mõtelnud sellele, et ka edaspidi tuleb taluda türklaste ülemvalitsust. Ka meie La Calles olime kindlalt veendunud, et toimuvad põhjapanevad muudatused. See oli eksitus.

222

Omar-paša on Alžeeria valitseja nagu ennegi. Hakatakse kindlustus! parandama, linna üles ehitama, samuti edasi kauplema nagu minevikuski. Mind ei üllataks, kui Vahemeri ligemas tulevikus muutuks sama ebakindlaks nagu varemalt.» «Ja orjus?»

«Nii mõndagi lepingut pole dei pidanud. Siin on ärakiri tingimustest, mida türklased tunnustasid.»

Parvisi uurib seda põhjalikult. Punkt I keelab orjapidamise jäädavalt. See on hea. See ja mõni muugi asi. Aga briti admiral pole teinud midagi merevaba-duse heaks. Piraatlus ei ole keelatud. Lepingus ei seisa sellest sõnagi.

Parvisi annab kirjatüki Tomasinile. See loeb. Alustab veel kord, veel kolmas kordki. Äkki ta peatub. Hakkab uuesti algusest peale. Andrea ja Roger ootavad põnevusega. Mis sunnib parunit niimoodi paberit põrnitsema.

Üks sõna on mägede isandale silma torganud, millest ta pilk esimestel kordadel üle libises. Punkt II ütleb: Kõigi orjade vabastamine, kes praegu dei võimuses viibivad . . . Praegu. Sellel sõnal on tähendus ja mõte, kui türklane peab kinni I punktist.

«Kuulake, härra de la Vigne, kuula Andrea!» sunnib ta mõlemaid erilisele tähelepanule.

Ei prantslane ega geenualane leia midagi esimesest ja teisest punktist.

«Ma ei mõista, kuhu te sihite, härra parun. Andke mõni näpunäide,» palub de la Vigne.

Nüüd rõhutatakse eriti sõna «praegu».

«Kas arvestatakse siis seda, et dei kokkulepetest kinni ei pea, kas taheti talle isegi mõista anda, et ta tulevikus võib reipalt ja rõõmuga edasi röövida?» Roger ei julge neid kaalutlusi teisiti kui ainult tasakesi kuuldavale tuua. Need näivad tema jaoks olevat liiga pöörased.

«Täpselt seda ma mõtlen. Mulle paistab, et olnuks parem sõna «praegu» ära jätta. See kitsendab ja jätab teiselt poolt vabad käed. Kõige olulisem näib inglise admiralile olevat olnud saavutada hüvitus briti konsulile tehtud ülekohtu eest. Et sealjuures saavutati pisiasi inimkonna heaks, on tore ja kiiduväärt ning

223

sellega tehakse Euroopa Inglismaa tänuvõlglaseks. Ma ootan põnevusega, kas tulevik kinnitab seda oletust.»

«Mu härrad! Palun paar minutit tähelepanu teate ärakuulamiseks, mille ma äsja sain koos sinjoor Par-visi kindla käsuga sellest teile viivitamatult teatada.»

«Rahu!» — «Olge ometi vait!» — «Parvisi ärijuht tahab midagi teatada. Rahu!» — «Vaikust!» sumiseb rühmast rühma. «Ta alustab!»

«Sinjoor Parvisi laseb teile ütelda, et dei valitsus pole kukutatud.»

«Kuulake, kuulake!» — «Vait!» — «Suu kinni!» — «Neetud!» — «Jumala pärast!» — Kõikjalt tõusevad lendu pettumust väljendavad sõnad, vandesõnad.

«Alžiir sai rängalt pommitada, suur osa tema kindlustustest on purustatud, aga Omar-pašat ei kukutatud. Sadamas seisnud piraatlaevad põlesid ära, minu isand pole aga selles sugugi kindel, et meie laevad tulevikus takistamatult saavad Vahemerd sõita.»

Mõned minutid valitseb surmavaikus. Igaüks on ametis iseenese ja oma ettevõtetega. Mõned, kellel rahaline seljatugi puudub, on muutunud kriitvalgeks. Alles oli nende ees avatud rikkuse ja võimu värav. Hetkel, kui nad sellest läbi sammuda tahtsid, lõi see kinni. Nad jäävad väikesteks. Mis nad nüüd enam Gravelli krediidiga peale hakkaksid?

Siis algab Parvisi ärijuhi ümber pärimine ja tunglemine. Asja kohta tahetakse rohkem teada saada. Üks karjub teisest üle, nii et ühestki midagi aru ei saa. Seda pole tarviski. Kahetsev õlakehitus näitab, et rohkem teateid ei suudeta anda.

Gravelli nõjatub samba vastu. Ta väriseb. All! Tal on tunne, nagu oleks maa avanenud ja ainult ootab, et ta paiskuks tohutusse sügavikku. Suure pettuse hulljulge hoone on kokku varisenud. Aga mitte üksnes seda. Südikus, usk oma plaanide õnnes-tumisse on kadunud, minema pühitud. Läbi. Vana, kõlbmatu, roidunud.

Lohisevate sammudega läheb ta minema.

«Suurepärane inimene, see meie Andrea Parvisi.» — «Mõistlik, äärmiselt mõistlik Andreast, et ta meile

224

otsekohe teatab.» — «Parvisile tuleb ütelda tuhat tänu!» — «Mida Parvisi kõik võitnud oleks, kui ta paar päeva oleks vaikinud!» Igaüks neist väljendustest, mida Gravelli tabab väljumisel, lõikab südamesse.

All, all! vasardavad mõtted. Kõikjal kostab pilkav kaja, iga samm tänavasillutisel hüüab talle seda vastu. Hulluks võib minna.

Tee pole pikk, kuid näib igavikuna. Aga ei tohi seisma jääda, mõne majaseina vastu toetada ja oodata, kuni hoog on möödas. Tema taga tuleb veel terve hulk kaupmehi.

Ta surub huuled, hambad kokku. Milleks see kõik? Ta hiilib küsimusest kõrvale. Tuleb korraks lõdvestuda, maale sõita, kõik äriga seoses olevad mõtted maha suruda. Parvisi pakatab jõust ja tervisest. Tema ju aitas teise nii kaugele ja ise on omadega läbi.

All! Neetud sõna. Aga seda ei saa põlu alla panna, see toimib halastamatult nagu ei midagi muud maailmas. Närtsitab, hävitab.

Sadamas, «Osteria del mare's» istuvad nad koos: kalurid, sadama- ja transporditöölised, päevatöölised, kaubitsejad, eri rahvustest ja erineva nahavärviga inimesed. Keegi vana naine poeb kerjates ühest lauast teiseni. Harva libiseb mõni väike münt ta närtsinud, värisevasse kätte. Pigem pakutakse naisele lonks veini või tükike leiba. Tänutäheks palub ta jumala ja püha neitsi õnnistust andjaile, kes ka ise jõukate kilda ei kuulu. Kummatigi nad annavad, lootes, et siis neid endid vanaduses samasugune kibe saatus ei taba.

Joogikohas sumisevad läbisegi mitmed keeled ja murded.

«Mis on? Kas ma kuulen õigesti, vaderike? Ka Luigi Parvisi on tagasi?» pöördub lauanaabri poole vana kalur, kes alles äsja oma pargasega püügilt sadamasse on jõudnud.

«Jah, tõsi küll, ta on jälle siin. Oli kaua berberite hulgas.»

«Kas orjana? Jutusta, seda pean ma täpselt teada saama. Mõelda vaid, Genua ühe rikkaima mehe poeg orjuses, on alles lugu.»

225

«Noh, palju ma ei tea,» tõrjub teine. «Linnas liigub igasuguseid jutte. Kas nad õiged on, selle eest ma ei saa vastutada.»

«Räägi juba!» sunnib kalur.

«Ori ta ei olnud.»

«Kahju! Mis sa nägu krimpsutad, vana, see polnud kurjasti mõeldud. Ma ei soovi kellelegi sellist elu. See oli pettumus, et jäin põnevast loost ilma. Jah, aga miks oli ta siis nii palju aastaid kodust eemal?»

«Ta otsis oma poega, kelle korsaarid minema viisid,» jutustab kalakaupmees.

«Ja nüüd leidis ta üles?»

Kalakaupmees vangutab pead. Sellest küsimusest selgub, et ta pole päris täpselt informeeritud. «Vist ei, muidu oleks mu sõber sellest rääkinud.»

«Ei saa aru. Mina ei oleks ilma lapseta koju tulnud!»

«Mina ka mitte, kui ma ka kõigil türklastel pidanuksin pead maha raiuma!» Selle vahemärkuse tegi keegi teine.

Kalur muheleb selle verise kinnituse juures. See ja kõigi türklaste päid raiuma! Selline väike, kõhn mehenäss on rõõmus, kui ta metsikutele korsaaridele märkamata jääb.

«Räägitakse,» teab kalakaupmees lisada, «et üks inglise admiral lord Ex . . . Ex .. . noh, mul on ta nimi meelest läinud.»

«Exmouth!» sekkub naaberlauast meremees, kes jutustaja kokutamise peale tähelepanelikuks on muutunud.

«Õigus, sõber. Exmouth, sellega võib lausa keele ära väänata. Niisiis, see lord Ex . .. hm . .. mouth olevat orjad vabastanud. Parvisi muidugi arvas, et ka tema poeg on juba siia toodud.»

«Aga polegi?» Teadmatus piinab kalurit. Võib-olla muutub asi siiski veel põnevaks.

«Ära aja nii arutut juttu,» kutsub naaber teda korrale. «Ma juba ütlesin, et vaevalt see asi nii on. Või ei öelnud ma? Noh, ükspuha.»

«Niisugune nurjatus!»

«Jah, seda küll! Kui mina oleksin kõikvõimas lord Ex... Exmouth, oleksin sellele kummitusele igaveseks lõpu peale teinud.»

226

«Jäta see inglaste jutt. Nemad mõtlevad ainult endale, hoolitsevad ainult enda eest. Deile ja tema käsilastele oleks pidanud niimoodi näitama, et nad oleksid jalad kaenlasse võtnud ja otsemaid Konstantinoopolisse lidunud!»

«Täitsa õige!» nõustuvad teised lauasistujad, kes siiani vaikisid. «Lihtsalt sigadus! Korsaarid suruti põlvili ja lasti siis jälle püsti tõusta, et nad saaksid oma häbiväärset tööd kaotuste tasategemiseks võib-olla veelgi suuremas ulatuses jätkata.»

«Ühel heal päeval jookseme ka veel meie jalaraudades ringi, ikka paarikaupa kokku aheldatud,» sekkub jutusse jälle meremees kõrvallauast. «Inglasel oli juba võti käes, torkas lukuauku ega keeranud ometi lahti. Jälle ainult poolik asi. Kui ma poleks meremees ega peaks meresõidust elama, tuleksin veel täna laevalt ära.»

«Hm.» Rohkem ei oska naabrid selle peale kosta.

Aga see ärritab meremeest. Need kõik siin ei teagi, millist hirmu see tunneb, kes igal reisil orjusetonti enese ees näeb. Kui kukutatud Prantsusmaa kuningas oli alles suur ja võimas, läks asi veel kuidagimoodi. Selle ees oli türklastel ilmselt pöörane aukartus. Nüüd on nad aga jälle jultunumad kui kunagi. Ehmatusest, mille lord neile valmistas, saavad nad kiiresti üle ja muudavad mered jälle ebakindlaks. Need mehed seda nii ei märka. Nemad istuvad siin kuival maal, kindlas sadamas, sõidavad kõige rohkem paari miili kaugusele kalapüügile ja pöörduvad õhtul või öösel tagasi. Nad ei tunne merest rohkem, kui neile muulilt kätte paistab. Meremeeste ohtudest ja kartustest pole neil aimugi.

«Peaks ...» See on vihaga lausutud. Aga ta ei ütle mõtet lõpuni välja.

«Mida siis, sõber?» küsivad teised nagu käsu peale.

«Ah, ei ole mõtet sellest rääkida!» põikleb meremees.

«Kuidas nii ei ole, miks mitte?»

«Tuleks sundida kuningat otsekohe järgmist lööki andma. Praegu on türklased Alžiiris veel nõrgestatud. Mina oleksin kohe mestis!»

«Päh, kuningas!» Ehmunult katab kalur suu kinni, tõmbab pea õlgade vahele. Ta vilkad silmad vahivad

227

teisi «Osteria del mare» külastajaid ümberringi. Naaberlaudadest ei leia ta ühtegi tundmatut, ligiduses on ainult sõbrad ja seltsimehed. Niisiis võib ta ohutult edasi rääkida. «Temal on nüüd küll lusti ja aega selle jaoks. Ta on rõõmus, et meie vana vabariik on liidetud tema kuningriigiga. Mida tähendab Alžiir Genua kõrval? Aafrika rannikule on pikk tee, meid võib ta otsemaid oma külaskäiguga õnnestada, kui ta kassad peaksid tühjaks saama. Varblane peos on talle rohkem meeltmööda, kui rasvane tuvi katusel.»

«Ma ei vaidle vastu, sõber,» vastab meremees, kes on oma järil ümber pöördunud, et paremini vestlust jälgida. «Aga peaks ...»

Ta ei saa edasi rääkida. Kalakaupmees pahvatab vahele, ise juukseid kitkudes: «Hoia oma rumal «peaks» enesele! Kui mina tahaksin üles lugeda, mis kõik peaks olema, teisiti peaks olema, tõuseksid sul juuksed püsti. Peaks tehtama lõpp, täielik lõpp piraatlusele, orjusele, dei valitsusele, kes muud ei taha, kui inimesi orjastada, kui nimetada ainult paari «peaks'it», mis puudutavad eriti meid.»

«Seda tahtsin minagi ütelda. Meie peame oma pea turule tooma, kaupmehed oma vara mängu panema ja need, kelle käes on võim, ei liiguta lillegi.»

See on märgusõnaks kalurile. «Seejuures ei saa nemad sugugi vähem kahju kui meie kõik. Ega nende käsi halvasti käiks, kui meie laevad tülitamata merd saaksid sõita.»

«Seepärast tuleks see neile selgeks teha, neile näkku ütelda,» eietab meremees edasi oma mõtteid.

«Saaksid alles nende käest nina pihta, kui sa nõudmisi esitaksid!» Keegi seni vestlusest mitte osavõtnu teeb selle märkuse, millega teised peanoogutusega nõustuvad.

Meremees on ärritatud. Ta rusikas raksatab vastu lauda, nii et vein peekritest läigatab.

«Kas see poleks siis õiglane nõudmine: merevabadus, elu ja vara kindlustatus, ebainimliku orjuse kaotamine?» ägestub ta.

Korraga vaatavad kõik selle laua poole.

«Püha viha peaks inimesi haarama. Meie oleme itaallased, geenualased, mitte alžeerlased. Deile ei lähe

228

see küünevõrdki korda, mis meie teeme või ette võtame, kuidas me elulalpidamist teenime, kellega ja missuguste maadega meie kaupleme. Ärgu ta segagu end meie asjadesse. Ei tema ega ka keegi teine, sest kellelgi pole selleks õigust.»

«Just, just!» toetavad mõned raevunu sõnu. Teised hiilivad vaikselt kõrtsist välja. Need on neetult ässitavad kõned, mida see mees seal peab. On parem neid mitte kuulnud olla, kui peaks tulema mõni piinlik vahejuhtum. Politseiagendid on karbonaaridel ja teistel vandeseltslastel hoolega kannul.

Meremeest peetakse mõneks neist, kuigi ta seda tegelikult üldse pole. Ta räägib üksnes nagu inimene, ilma mingisse poliitilisse ühingusse kuulumata.

«Sul on kahtlemata õigus,» kinnitab kalurist seltsimees.

«Aga mis saab edasi?» küsib kalakaupmees.

Meremehel on tunne, nagu pöördutaks tema poole, olgugi et küsimus on suunatud kõigile.

«Kust mina tean? Kui keegi tuleks ja ütleks mulle: «Hei, vennas, mis oleks, kui meie koos, ilma kuninga ja sõjaväeta, oma käe peal korsaaridele vatti annaksime?» läheksin ma otsemaid kaasa.»

On ilmne, et ta sõnu huupi ei pilla. Ta mõtleb seda tõsiselt. Liiga palju kordi on ta hirmuvärinal merd sõitnud. Seepärast on ta nüüd valmis selle loomuvastase olukorra lõpetamiseks kõik ühele kaardile panema.

«Tore on, kallis sõber! Ainult et valmisolekuks see kõik jääbki,» nendib kalur õlgu kehitades. «Võib-olla, aga kes teab...»

Juba mõnda päeva ei anna Gravelli ennast näole. Kas ta on ära sõitnud? küsivad enestelt kaupmehed. Keegi ei suuda neile selle peale vastata. Sekretär vaikib. Tõenäoliselt tegeleb pankur kusagil mingi suure tehinguga, mis nõuab tema kohalolekut. Olgu kuidas on. Temalt on saadud laenuks raha, mis võib tuua märkimisväärseid kasumeid. Laenu hoitakse enda käes ainult nii kaua, kui hädasti vaja, sest kasuahne Gravelli nõuab tohutuid protsente, eriti kõrgeid nendelt, väikestelt inimestelt, kuna ta neid ei usalda. Muidugi

229

ei kahtle ta nende aususes, küll aga nende kaupmehe-osavuses.

Suur rahandustegelane on haige, raskesti haige. När-vipalavik. See «all», millest ta hing ei suutnud end vabastada, on mõjunud laastavalt. See jälitab teda isegi unes. öösiti ehmub ta hirmuhigisena üles. Kõik ravivahendid jäid tagajärjetuks, ühel päeval ta enam ei suutnud.

Nüüd juhib äri sekretär. Mõnikord, kui too mõtleb, missugune vastutus tema õlgadel lasub, eelistaks ta meelsamini olla tuhat miili Genuast eemal. Ta on aus, sirgjooneline inimene, püüdlik, tubli, alati valmis isiklikke soove tagaplaanile jätma, kui on vaja firma kasuks tegutseda. Ta ei tea, millised põhjused ajendasid peremeest

andma tema käsutusse nii märkimisväärseid summasid, arvab, et kõik on korras. Et see nii jääkski, selle üle valvab ta püsivalt.

Kahjusid ei teki.

Kui pankur tõuseb haigevoodist, on vanast Gravellist järel ainult vari. Väsinud, tahtejõuetu. Ta ei suuda enam meenutada, mida ta kõik tahtis teha suureks mäkketõusuks. Sellel polegi mõtet, viimase aja suured kaotused näitavad selgesti ja arusaadavalt, et tal enam midagi ei õnnestu. Saatus on tema vastu. Ja selle pöördumatu võimu vastu ei suuda ükski inimene tormi joosta, ka Agostino Gravelli mitte. Alanud oli see — ikka uuesti viirastub ta silmade ees öine külastus — Benelli pilkava ähvardusega. Talle ei tule pähegi, et võiks olla mingi seos Benelli ja tema pidurdamatu allakäigu vahel, et selleks seoseks on kaaslinlaste reetmine tema poolt. Ta ei näe, et see on tema enese tegevus, mis teda põrmu surub.

On hästi, et linnas tema haiguse ajal kõik libedalt laabus. Sekretäri töö on kiiduväärne. Gravellit haaras suur hirm, kui noormees palus luba talle äritehinguist aru anda. «Loomulikult, jah, väga hea meelega! Aga homme, mitte täna. Ma ei tunne jmnast veel küllalt tugevana,» vastas ta keelduvalt. Õnnekombel oli asi teisiti, kui hirm talle seda siiani ette oli maalinud. Lõpuks üks lootusekiir! Aga mis hädised kasumid need olid? Naeruväärt, et tema peab tegelema niisuguste pisiasjadega ja selle eest veel tänu võlgu olema.

230

Nagu tont õgib Viin kõik need väikesed kasumid ja kugistab lisaks alla veel määratuid summasid varandusest.

Kui ainult teaks, millest see on tingitud? Aga ta on väsinud ja liiga arg, et tõsiselt selle põhjusi uurida.

Luigi Parvisi ei ole enam Genuas. Räägitakse, et on reisil. Kuhu? Andrea ei vasta sellele küsimusele. Tehakse oletusi. Nii selged ja läbipaistvad, kui on tarkadele ärimeestele Parvisi äritehingud, nii läbipaistmatu loori taha peidetuks jäävad ta isiklikud suhted. Kaua aega oli perekonnapea jäljetult kadunud, siis kerkis surnukspeetu äkki täiesti ootamatult tervena ja reipana uuesti esile. Vana ausa firma Par-visiga on seotud mingid saladused. Meelsasti tahetakse neisse pilku heita, kuid see ei õnnestu kellelgi. Andrea eraelu on maailma eest varjatud nagu ületamatu müüriga. Ja sealjuures käib ta koos abikaasaga seltskondlikult läbi teiste perekondadega, võtab oma majas külalisi vastu. Omapärane. Õlgu kehitades loobuvad kaupmehed edaspidi varjatu üle pead murdmast. Seda enam aga koonduvad nad suurkaupmees Parvisi ümber. Äriasjades ei teki temaga koos iial mingeid raskusi ega ebameeldivaid üllatusi.

Sadamakõrtsides, eelkõige «Osteria del mare» lihtinimeste seas teatakse samuti, et noor Parvisi on kodulinnast jälle lahkunud. Kalurid, transpordi- ja sadamatöölised, kaubitsejad ja meremehed ei tarvitse mõistatada Luigi arvatavat reisisihti. Nemad teavad kindlalt: Alžiir. Teisiti see ei saakski olla. Laps ei olnud vabastatud orjade hulgas, niisiis peab isa edasi otsima, see on tema püha kohus. Teda saadavad seejuures nende lihtsate, sirgjooneliste inimeste head soovid.

Muuseas, mitte ükski «Astra» inimene pole Genuasse tagasi pöördunud. Vangilangenud teistelt laevadelt andis lord üle. Nad kõik teavad rääkida jubedaid lugusid. Kahju, et Parvisi nii vähe rääkis. Ka neegrilt, kes itaalia keelt oskas, ei saanud midagi teada. Kindlasti otsib Luigi ka veel vana teenrit Benedettot, kes teda ja ta perekonda teel Malagasse saatis. Kas ta sai võitluses surma? Temast polnud juttu.

231

Millest sadamas räägitakse, leiab lõpuks tee ka Gravelli juurde. Sellest kõneleb Camillo. Pankur kuulab kõike rahulikult ja osavõtmatult. Hiljem mõtleb ta selle üle järele ja ta silmis lööb loitma tuluke.

«Arvatavasti, ei, kindlasti, kui järele mõelda. Inimesed arvavad õigesti,» pomiseb ta omaette.

Täiesti automaatselt haarab Gravelli sule, kastab tindi sisse, nõjatub toolil tagasi. Enne täpselt järele mõtelda! Ta ei kirjuta ju ükskõik kellele, vaid Benellile. Iga sõna peab olema kaalutud ja kas arusaadavalt ühetähenduslik või paindlik, mis jätab lahti palju taga-uksi ja läbilipsamismulke. Vastavalt vajadusele.

Momendil ei saa korsaare teenida. Pole mingit mõtet laevu reeta, sest piraatlaevastik ei ole veel löögivalmis. Aga Luigi Parvisi on teel Alžiiri. Ta tahab Livio dei käest ära rebida. Seda peab Benellile teatama.

«Näib otstarbekas,» kirjutab ta Benellile, «olla valvas. See Luigi Parvisi, kes kord juba teie korsaaride haardest välja libises, on inimene, kellest võib kõike uskuda, isegi ülestõusu sepitsemist türklaste vastu.» Ja pärast üksikasjalikku Luigi isiku kirjeldust: «Ma pean seda oma kohuseks, kõrgesti austatu,» ta ei kasuta ka praegu renegaadi õiget nime, «teid hoiatada. Minu ustavus dei ja teie suhtes on teile teada, te teate, kuidas seda hinnata.»

See pole halb, õigupoolest vägagi hea, leiab ta neid ridu uuesti lugedes. Ennekõike see «teie» korsaaride ees. Ta tahtis ometi ainult «korsaaride» kirjutada. Aga võib ka rahulikult nii jääda. See näitab Benellile, et tema omavoliline mäng Parvisidega on läbi nähtud.

Loodetavasti mõistab mees sõna «hinnata» soovitavat tähendust, Luigi Parvisi kõrvaldamist, välja lugeda. Aga ka teine raud on tules, mis sellest peale, kui dei valitsemise edasikestmine on kaheldamatu tõsiasi, enam oma esialgset eesmärki teenida ei saa. Kutsume inimesed, kes pidid Liviot otsima, tagasi.

«Peaks Luigi Parvisi teile teel ette sattuma, ta on vaenlane!»

Ta lisas selle lause järelmärkusena oma inimestele saadetavale kirjale. Nii nagu muuseas, ilma seda tähtsaks tegemata. Tähtis seisab tavaliselt alguses, või esitatakse silmatorkavalt, seletatakse, kriipsutatakse

232

alla, vihjatakse sellele mitu korda, nii et see kellelgi kahe silma vahele ei saa jääda. Inimene nagu Agos-tmo Gravelli kritseldab selle äärele, lisab selle veel muuseas allapoole tervitusi ja allkirja. See on ju nii ebaoluline. Tema palgasulased aga, mitte teistsugused kui ta ise, mõistavad. Nendele mõjub see nagu müristamine, välk, trompetihüüd. Käsk, mis jätab kõik muu tagaplaanile.

Tõuge uuele teole. Hoovad on tööle asunud. Las käia.

Mingit tahtmist, mingit jõudu pole enam järele jäänud. Õletuli on ära põlenud.

XIII. KORSAARIDE JUNGA

El-Fransi-Parvisi rändab jälle läbi Alžeeria asehalduskonna. Selim tunneb ennast õnnelikuna sõbra kõrval, kellest kunagise õpilase asemel on ammu saanud meister.

Ikka otsivad mõlemad last, kes nüüd peaaegu polegi enam laps.

Kuskil ei leidu jälgegi.

«Võib-olla on ta... surnud, mu Livio?» Sellele, nüüd juba sadu kordi esitatud küsimusele ei oska neeger praegugi vastata. Luigi ei ootagi oma truult saatjalt kuulda ei «ei» ega «jah». Küsimuse esitab ta iseenesele. Kas nii ei saa teada, mis on ja mis ei ole? Ta ei taju eitust. Ta tunneb, et ta poeg elab. Ta elab kusagil siin sellel suurel

maal. Nad otsivad nii kaua, kuni teadmatuse loor Livio ümber rebeneb, kuni nad ta leiavad.

Nädalate ja kuude kaupa on mõlemad kütid ja uurijad rännakul, pöörduvad siis lühikeseks ajaks La Callesse tagasi.

234

Roger de la Vigne tuleb sõbrale avakäsi vastu, tervitab iga kord nagu uuestileitut, kuna Luigi pöördub ohtudest tervelt tagasi koju. Kui meelsasti tahaks temagi kord rändama minna, läbi elada seiklusi, mida unistas Aafrikast leida. Aga tema kutsetöö seob teda Companie d'Afrique'iga. Ja ta oleks sõbrale ainult kammitsaks, võib-olla teeks talle isegi kahju.

Mõnigi vana tuttav Parvisi esimesest La Calles viibimise ajast ei ela enam. Meri on oma märjad käed välja sirutanud, rusikasse surunud ja pargase purustanud, inimesed sügavikku kiskunud, teised hukkusid Bona kiriku veresaunas.

Üks on Roger' kõrval alles: Claude. Temast on saanud tugev poiss. Niisugune peaks nüüd ka Livio olema. Kunagisest isalikust sõprusest on arenenud tõeline meeste sõprus, sügav ja lähedane. Claude'iga saab tema noorusest hoolimata, rääkida tõsistest asjadest.

Luigi ei peatu korallipüüdjate linnas kaua. Süüdi selles on — Claude. Luigi armastab teda, nagu ta teab ka poissi end armastavat ja austavat, ja näeb temas Liviot. Seda on liiga palju rõhutud mehe jaoks.

Edasi, edasi!

Alles päevi hiljem, pärast tormakaid ratsaretki, lööb ahastav süda jälle korrapäraselt, El-Fransi on rahulik, külmavereline kütt, kes täidab ühte ülesannet: otsib poega.

Kõrbepiiril lendab mõlemale mehele 1817. aastal vastu teade, mis neid kuulatama sunnib.

Omar-paša on kõrvaldatud. Ta enda kaaskondlased on kukutanud selle oma võimus nii kindla ja veendunud dei, keda isegi inglased võita ei suutnud. Janit-šarid, türgi oma sõdurid, olid paleesse tunginud ja sundinud suure ning võimsa isanda alistuma. Ahelais, piitsahoopidega taga kiirustades tiriti ta tema linna Alžiiri turuplatsile ja kägistati surnuks. Vähesed tema eelkäijaist Alžiiri troonil lõpetasid teisiti.

Dei on surnud! Elagu dei! Elagu paša Ali-Kodža, uus dei!

Uus mees. Kas ta läheb sama teed, mida Omar-paša? Kas ta on surnust parem või halvem?

Paša Ali-Kodža on Luigi Parvisi ja Selimi jaoks alles puhas, täiskirjutamata leht. Esialgu seisab Alžiiri deide,

235

orjapidajate, mereröövlite, türannide, reeturite, ainuvalitsejate ajaloo uue peatüki peal ainult nimi. Aeg kirjutab selle mehe teod kuldsete või veriste tähtedega ajalooraamatusse.

«El-Fransi? Sina oled El-Fransi! Kas sa tuled kaasa meie külla?» Poisi nägu särab, kui ta võõra nime kuuleb. See ongi siis see kuulus kütt. Ta hääles väreleb hirm, hirm, et El-Fransi võiks tema külast mööda minna.

«Kas sa juhatad mind?» küsib Parvisi naeratades. «Hea meelega. Tule!»

«Kuidas su nimi on, mu sõber?» Südi, sihvakas poiss meeldib Luigile.

«Ali.»

«Lähme siis, juhata meid, Ali!»

Erutus külas. «El-Fransi tuli!» Nii ruttab rõõmustav uudis hurtsikust hurtsikusse. Mees, kes on kõigi berberite ja araablaste sõber ja avitaja, väikese Omari eeskuju, on jälle kord leidnud tee Džebel Uannaseri juurde.

Noorus nõuab külalist enesele. Ta ümber käib pärimine ja palumine. Luigit rõõmustab poiste vaimustus.

Naeratades jälgivad segimist vanad, kes juba aastate eest külalist näost näkku nägid. Hm, ka El-Fransist pole aeg märkamatult üle läinud. Ei ole ime. Pidev võitlus ohtlike röövloomadega, kestev pingulolek oodates, millal panter, lõvi hüppeks valmistub... surm alati silme ees, teadmine, et pisimgi kõhklus võib tähendada lõppu, ringirändamine igasuguse ilmaga, see kõik muudab inimese nägu. El-Fransi juures on see eriti hästi märgatav, ta on muutunud.

Ja veel midagi paistab inimestele silma: El-Fransi pärib nüüd nagu varemgi pärismaalaste igapäevaste murede järele, kuid sellele lisaks räägib ta nende vahe-korrast türklastega. Ta teeb seda ometi nii ettevaatlikult, ei näita end võõraste vaenlasena. Tema, kes pole ei araablane, berber ega neeger, on ju ise ka võõras.

Ta ei ütle kunagi: «Haarake relvad, vabastage end survest, mis teil lasub.» Ei, ta ei ütle seda, suunab ainult oma sõprade ja imetlejate mõtted sellele. Otsuse peavad nad ise langetama.

236

Ali on enesele kätte võidelnud koha kütist paremal. Kes tõi El-Fransi külla? Tema. Niisiis kuulub temale aukoht. Seda taipavad lõpuks teisedki, kuigi nad pole vabad kadedusest. Temast vasakul istub Selim. Külaelanikud ei ole nõus, et suure küti mitte vähem tuntud ja armastatud saatja oleks nende juures isanda teenrina. Neegril pole tarvis millegi pärast muretseda. Nemad hoolitsevad loomade eest, üks hütt seisab külaliste jaoks valmis, söögi ja joogi eest kantakse hoolt.

Luigi ja Selimi vahele jääb väike vahe. Nii kitsas, kui see vaheruum ongi, pole ta siiski küllalt kitsas, et sinna veel üks vahele ei mahuks: Ahmed. Naeratades nihutab suur neeger ennast veidi kõrvale, kui ta näeb oma väikese suguvenna paluvaid silmi. Ta paneb käe ümber poisi, kes nagu praegu kõik, on hiirvagusi, sest El-Fransi jutustab.

Luigi ei tohi järele jätta. Täna on pidupäev, suursündmus noortele. Seda tuleb nautida viimse tilgani, nii mõtlevad kõik.

«Minu sõber Omar tahtis ka saada niisuguseks kuulsaks kütiks nagu sina,» ütleb Ali vahele. Ta kummardub pisut ettepoole. «Eks ole tõsi, Ahmed?»

«Jah, seda ta tahtis,» kinnitab sõber.

«Ja miks ta seda enam ei taha?» Las ka lapsed jutustavad kord midagi. Vahepeal saab uusi jahilugusid meenutada, sest Luigi teab, et nii ruttu ta ringist välja ei pääse. Nii on see igal pool. Tema parimad sõbrad on poisid.

«Nad vedasid ta minema!» See kõlab kibedalt, süüdistavalt. «Omar oli meie parim sõber. Ta päästis mind kord suurest ohust, nii nagu seda ka sina teeksid.»

Vedasid minema. Luigi kuulis ainult neid sõnu. Ta mõte töötab pingeliselt. «Vedasid minema? — Kes?»

«Dei inimesed, kes ta tõidki.»

Pilvitu puhas taevas, mis võlvub küla kohal, näib Parvisile äkki muutununa. Sellel kihutavad rasked, mustad, ähvardavad pilveräbalad, pimestavad särava päikese. Sekundi vältel. Siis välgahtab ta jälle ereda, torkava hiilgusega. Päike — öö, päike — öö.

Mis on El-Fransiga? Ta ei ole enam see sõbralik,

237

lobisev sõber, ta on karm kütt, kes luurates on avastanud metslooma.

«Kes oli Omar?» Lühike, terav küsimus. Lapsed ei märka, millist jõudu on tarvis, et veidigi rahulikuks jääda. Selim teab seda. Tema närveldab samuti nagu sõber.

Vastus, mille poiss annab, võib olla lõpp või uus algus. Külalise silmad imevad end Ali huulte külge. See on araks löönud. Lõpuks ta ütleb: «Võõras laps, kes isegi araabia keelt ei osanud rääkida.»

«Kui vana?»

«Niisama vana kui mina ja Ahmed.»

«Livio!» See sõna on üheaegselt karjatus, rõõm, tänu ja pettumus. Laps on leitud, Livio leitud, aga teda ei saa oma käte vahele haarata, suudelda, paitada, hellitada. Kohutav olukord.

«Livio? Jah, El-Fransi, mõnikord, kui Omar alles meie juurde tuli, ütles ta nii. Hiljem mitte kunagi enam.» See meenub Ahmedile.

Ja Luigi Parvisile meenub, et maur Abbas den Ibra-him oli tundnud huvi, kas läheb korda kristlaslast araablaseks ümber kasvatada. Tema poeg Livio !ei olnud enam Livio, kõik kustutatud, iga mõte vanemaist, kodust, sellest, et ta ei kuulu nende inimeste hulka. Temast on saanud Omar, üks nagu kõik tema ümber, muhameedlane, inimene, kelle mõtted erinevad kristlase omadest.

Higi pärlendab Luigi laubal. Ta matab näo kätesse. Kui külmad need on, jääkülmad vastu hõõguvaid palgeid. Üks tee jõudis lõpule, teine viib välja lõputusse kaugusse. Seda pidi tuleb minna, sest kusagil teepervel istub poeg, ei oota isa ja tahaks ometi kord nimetada kallist isa nime. Kui pikk on tee? See on teadmata. Aga seda tuleb minna, samm-sammult, nii nagu tema, kütt El-Fransi on harjunud. Et mõtted teda sel hetkel ei nimeta Luigi Parvisiks, on pääsmine. Ta polegi ju keegi muu kui El-Fransi. Ja see mees ei anna kergesti järele. Ta võitleb.

Nõrkushoog on möödas. Jälle suudab Luigi' selgesti mõtelda — olla El-Fransi. See ta on.

«Ja teie, Ali ja Ahmed, olite tema parimad sõbrad?»

Mõlemad poisid kinnitavad seda säravate nägudega.

238

«Ma tänan teid. Mitte ainult sõnadega. Millega, sellest me veel räägime. Te tegite õigesti, et avasite südamed väikesele Omarile, kes oli nii vapper poiss. Kus on külavanem? Viige mind tema juurde, ruttu!»

«Ei saa. Ta pole külas.»

«Siis sinu isa juurde, Ali. Tule!» Silmapilgutus Seli-mile. Jää siia, hoia lapsed minust eemale, tähendab see. Neeger taipab ja hakkab otsekohe põnevat seiklust jutustama.

Ali juhatab El-Fransi oma isa juurde, kes on oma hüti juurde tagasi pöördunud ja istub nüüd selle ees.

«Kas sina, selle tubli poisi isa, saad mulle jutustada võõrast lapsest, Omarist?» küsib Parvisi mehelt.

«Ma saaksin, El-Fransi.»

«Saaksid? Mis sind siis takistab seda tegemast? Mina, El-Fransi, palun seda.» Berber vaikib.

«Nõua, mida sa iganes tahad. Võta minu relvad. Vaata, see suurepärane püss on sinu. Võta minu hobune, kõik, mis sa tahad, võib kuuluda sulle ja ma annan sulle rohkemgi, ainult räägi!»

«Sa solvad mind, El-Fransi. Kui ma räägin, siis vabatahtlikult, sündimata, altkäemaksuta.»

Itaallane on jahmunud. Siin istub tema kellegi vastas, kes lihtsalt ei taha. Lausa üllatus sellel maal, kus tavaliselt igaüks on selle peal väljas, et kingitusi suisa nuruda

ja silmagi pilgutamata vastu võtta, kas õigustatult või õigustamata. Miks mees vaikib? Mis on sulgenud ta suu?

«Sa tead minu nime, sõber, aga kindlasti rohkem ei midagi. Tea: El-Fransi pole iialgi kõrvu sulgenud, kui sinu vennad vajasid nõu või abi. Ma pole kunagi nõudnud tänu, vaid olen oma hobuse saduldanud ja minema ratsutanud, kui mulle mõne teo eest taheti pidusööki korraldada. Mida ma tegin, tegin ma armastusest.»

«Ma tean seda. Kõike, või vähemalt palju, ja ma tunnen sind juba sinu esimesest külaskäigust aastate eest.»

«Ja sellest hoolimata sa keeldud?» Ali isa pilk on sünge. Parvisi ootab põnevil. Mees mõtleb: külainimestel kästi vaikida. Kui nad seda ei tee, matab neid surma suur vaikus. Dei nuhid

239

on kõikjal, lisati juurde. Ühelegi küsimusele, mis puudutab Omarit, ei tohi vastata.

Omar-pašat ei ole enam. Alžiiri troonil istub uus dei. Ka tema on vabadustarmastavate berberite ja kabiilide vaenlane, võõra rahva liige, kes otsustab päriselanike arengu ja hukkumise üle. Pole teada, kas ta on noore Omari asjaga kursis. Tavaliselt põlgavad uued deid ära kõik, mis on seoses nende eelkäijatega, ajavad minema vana sõbrad, panevad kõrgetele kohtadele ja ametitesse omad mehed. Keerukas juhtum, kuidas siin õigesti talitada? Poleks vaja pead vaevata, kui poisi järele küsiks keegi teine, tundmatu inimene. Vastuseks oleks õlakehitus. See oleks kõik. Aga seal istub El-Fransi, sõber ja mõttekaaslane, sest see võõras ei ole türgimeelne. Küllap tal on põhjusi lapse vastu erilist huvi tunda, tahab ka siin, nagu nii paljudel teistelgi juhtudel, olla ainult aitaja, võib-olla isegi ulatab käe, kui peaks kunagi saabuma päev, millal rahvas üles tõuseb, et end rõhujatest vabastada.

«Tule! Minu maja on ka sinu oma. Sa oled minu külaline,» kutsub ta viimaks kütti enesega kaasa. Küllakutse lubab loota head.

«Küsi,» pöördub siis Ali isa Luigi poole, kui mattidel on istet võetud.

«Mul pole mingeid erilisi küsimusi, palun sind mulle jutustada kõigest, sellest päevast peale, kui Omar saabus, kuni tema äraviimiseni.»

Räägitakse palju, mitte midagi aga poisi varasemast eluteest. Kes ta on? Tundmatu. Et teda, dei kaitsealust, alguses vihkas kogu küla, on arusaadav, et teda pärast siiralt armastama hakati, paneb Luigi südame kiiremini tuksuma. Tema poeg, sest nüüd on juba igasugune kahtlus välistatud, võitis selle armastuse ja austuse kätte oma tegudega.

«Rohkem ma ei tea,» lõpetab jutustaja. «Kuhu Omar viiakse, seda ei öeldud. Meie ei tahtnud lasta teda ära viia, aga mida me saime teha?»

«Ma tänan sind ja kõiki sinu vendi. Teie olete kustutanud ühe plekkidest Alžiiri nimel.»

Pärismaalane ei mõista, mida El-Fransi sellega ütelda tahab. Parvisi jätab seletamata.

240

«Lapse isa tasub teile rikkalikult,» jätkab ta. «Kannatage natuke aega ja uskuge El-Fransit.»

«Meie hoidsime pärast Omarit nagu oma lapsi ilma tasu ja tänu küsimata. Ta oli üks meist. Kui sa poisi tema vanematele tagasi saad viia, rõõmustame me selle üle.»

Luigi Parvisi lamab La Calle rannal. Kaua on ta selle üle pead murdnud, miks küll Livio berberikülast ära viidi. Ta ei leia selle jaoks ühtegi arusaadavat põhjendust. Ainult üks näib olevat kindel: ta poja elu ei ähvarda oht. Tõenäoliselt lepivad türklased sellega, et teevad temast oma tööriista, kasvatavad eurooplasest berberi või kellegi teise.

Juba jälle on lõpetatud üks lehekülg Alžiiri deide ajalooraamatus. Lühikese valitsemisaja järel langes paša Ali-Kodža, see julm, verejanuline, himur valitseja katku ohvriks. Tema järglaseks on Hussein-paša. Surivoodil andis Ali-Kodža võimu üle Husseinile. Ainukordne, et vana dei määrab uue, ja ainulaadne, et diivan, riiginõukogu, otsuse kinnitab.

Kaugel-kaugel eemal, vaevalt nähtavana, sõidab mööda üks purjekas. Kas see on Euroopa laev või korsaar? Luigi ei saa seda kindlaks teha.

Selimit ei ole seal. Ta täidab ülesannet, mille andis Parvisi, kes ise praegu pole millekski võimeline, tahab ainult puhata. Neeger peab ostma karja lambaid, sinna juurde mõned hobused ja need viima Ali isale ja teistele külaelanikele. Ali ja Ahmedi, Livio truude ja julgete sõprade jaoks on lisaks kaks esmaklassilist püssi ja muid hinnalisi kingitusi. Jean Meunier — Parvisi nime teavad La Calles ainult Roger ja Marivaux'd —, käsutuses on suured summad. Teda peetakse linnakeses üheks kõige rikkamaks meheks. Muuseas on ta iselaadi inimene, seltsimatu, üksiklane, samuti kirglik jahimees, nagu oli seda Pierre-Charles de Vermont. Temast ei tehta enam välja.

Kui truu neeger tagasi jõuab, läheb jälle uuesti Livio otsimiseks lahti.

Laev, millele geenualane nii vähe tähelepanu kingib, kuulub kurikuulsasse alžeeria piraatlaevastikku.

Nüüd juba surnud Omar-paša oli lasknud laeva

varustada kaaperdamissõitudeks vajalikuga, eeskujulikult relvastada ja mehitada hulljulge ning julma meeskonnaga. Erikorraldusega anti lisaks nooruk Omar.

Seda piraatlaeva kardetakse tervel Vahemerel, tema lugu pole just päris igapäevane.

Tihedate sagriskulmude, musta harjashabeme ja torkivate silmadega sünge kapten, kelle kitsaid huuli ümbritsevad teravad kurrud, oli juba esimesest silmapilgust peale poisi vaenlane. Mitte midagi ei oska Omar karmi mehe meeltmööda teha. Ei aita ka tema eest kõrvalehoidumine, kaptenil on igal hetkel jälle mõni uus soov. Ruttu! Kunagi ei lähe kõik küllalt kiiresti, kuidas ka väike junga iganes püüaks. Ei anta ainsatki käsku, ilma et samaaegselt Omarile piitsa ei näidataks.

On antud erikorraldus: kõige karmim kool, aga parim väljaõpe. Karmilt, rohkem kui karmilt, julmalt käitub reis poisiga. Väljaõppe osas ei liiguta ta sõrmegi. Omarist oodatakse, et temast saab kord hea korsaar. Küllap selline, kes mind peab välja vahetama, oletab laevajuht. Selle soosingu juures, mis Omarile osaks langeb, on poisi edutamine enam kui kindel. Ei tule midagi välja, vähemalt minu poolt mitte, ja korsaar ei liiguta sõrmegi, et Omarit meremeheks välja õpetada.

Dei oli jätnud sõnaselge käsu Prantsuse lippu arvestada. Ikka veel hoolimata Bona veresaunast, valitseb Alžiiri ja Prantsusmaa vahel enam-vähem hea läbisaamine, mida Omar-paša ei tahaks näha rikutuna.

«Allahi needus tabagu ristikoeri! On nad liiga arad, et lasta oma laevadel merd sõita?» nuriseb kapten pärast pikka, tulutut kaapersõitu. Piiritu veeväli, ei ainsatki purje nähtaval.

«Pikksilm!» käsutab ta.

Omar, kellest on tehtud laevajuhi isiklik teener, ulatab selle. Selle asemel, et riist talle pihku pandaks, peab isand käe pisut välja sirutama. See on liig viha jaoks, mis juba päevi otsib väljapääsu.

«Piitsa selle koera jalataldadele! Ajage temast laiskus välja!» möirgab ta.

Kaks hiiglaslikku mauri viskuvad poisile ja tirivad ta minema. Meeste jõu vastu on Omar jõuetu. Ta püüab ennast lahti rebida, on valmis hüppama üle parda, et sellele viletsusele lõppu teha.

Veidi hiljem tungivad karistatava valukarjed kapteni kõrvu. Ta viha haihtub. Vähemalt väike vaheldus selles igavas ilma saagita elus. Teda ei häiri, et selle nimel ühte last ebainimlikult nuheldakse.

Laevakaptenit ei ole tekil. Ohvitserid on rõõmsad, nüüd pole neil vaja lasta vana halval tujul enesest üle käia. Nüüd on neil vabad käed, sest ka neid kohtleb reis hoolimatult, täiesti oma tahtmist mööda.

«Üles mastikorvi, Omar!» käsutab esimene ohvitser.

Mehed tunnevad rõõmu, kui poiss igal nöörredeli pulgal oigab. Seda nad just tahavadki. Nad teavad hästi, et piitsanuhtluse haavad pole veel paranenud.

Kurnatuna variseb Omar üleval kokku. Ta ei mõtle sellele, et ta on nüüd üks laeva tähtsamaid isikuid, et tema võib enne teisi märgata vaenlast või tulevast saaki. Ta tahab rahu saada.

«Omar! Ma kihutan sulle kuuli kõhtu, kui sa magad!» kostab kimedalt üles. Ohvitser hoiab laskevalmis püstolit käes.

Tundide kaupa seisab poiss valudes püsti. Heidab ta pilgu alla, siis näeb ta, et piinaja teda ikka veel jälgib.

Pääsu pole. Ta peab hambad kokku suruma, vastu pidama, kuni ta välja vahetatakse.

Silmi põletab nagu tuli, päike torgib. On tunne, nagu oleks ta piinapingil.

Äkki midagi võõrast, häirivat, hõbedaselt sädeleval veelagendikul. Omar sulgeb laud. Kuidas põletab silmi, tähed tantsivad, punaste ja mustade niitide virvarr keerutab segiläbi! Viimaks näeb ta jälle selgesti. Ilmutis on ikka veel seal, nüüd juba pisut suuremaks muutunud. Laev! Kõik muu on unustatud. Laev. See vabastab ta.

«Laev pakpoordis!» — Ei vabasta korsaaridest, küll aga järgnevateks tundideks vähemalt piinajatest, kellel nüüd käed tööd-tegemist täis, lõpetab ta oma mõtte.

243

Võõras laev ligineb aeglaselt. Topis on tal Prantsuse lipp.

Ka kaubalaeval on kahtlemata korsaar ära tuntud. Niisiis ohtu pole. Alžeerlased on sõbrad.

Võitluse elab Omar üle mastikorvis.

See läheb ruttu, peaaegu ilma vastupanuta. Kapten ei hoolinud lipust, prantslasest tehakse röövsaak.

Rikas saak: siidikangad Levantist. Dei saab olema rahul, reis on seda juba praegu. Ka röövist osavõtnud meeskond muheleb.

Kurss Alžiiri! Kiiluvees järgneb prantslane, türklas-test meeskond pardal.

Allah! Dei on keelanud prantsuse laevu tülitada, rääkimata kaaperdamisest. Kas tuleb rikas saak, nädalate-pikkuse asjatu ristlemise tulemus, merre visata?

Veel ainult veidi maad kodusadamani.

Korsaarikapten kutsub ohvitserid kokku, teatab neile valitseja käsust, mida need selletagi täpselt tunnevad.

«Mida teha?» küsib ta.

Kiiresti jõutakse kokkuleppele. Kõik saagiks saadud väärtuslikud kaubad üle tuua piraatlaevale. Vangidel pead maha raiuda, laev uputada. Meeskonda kohustatakse surma ähvardusel vaikima.

Kaubalaev uputatakse. Surnud meremehed leiavad oma haua lainetes.

Meri vaikib.

Üks unustab hiljem vande, lobiseb kohutavast kuriteost.

Dei märatseb. Märatseb nii, et ta nõuandjad lahkuvad põgenedes saalist. Uks jääb rahulikuks, vaatab liikumatult aknast välja, nagu poleks ta midagi kuulnud või nagu ei läheks see asi talle korda: see on renegaat Mustafa. Märatsegu ja karjugu dei nii palju kui tahab, tema ei karda teda.

«Raadele puua need sellid!» Seal pole kedagi, kes käsu saaks edasi toimetada, ei mereminister Vekil-Hardj'i, ei ülemtimukat Tšaouch-Bašit.

Üldse mitte kedagi enam trooni ümber, teeb dei pahaselt, kuid samaaegselt rahulolevalt kindlaks. Niisiis teda kardetakse.

Mustafa astub orvast esile. «Mina lasen käsu täide viia, isand!»

244

«Hästi. Aga ruttu!»

«Peagi on see sündinud!» kinnitab renegaat.

Mustafa, keda Gravelli Benellina kardab, viipab hooletult ühe troonilähedastest suurustest enese juurde. Mees kuuletub rutates. Benelli naeratab. Võib-olla värisetakse palees rohkem tema kui valitseja ees.

Ta sosistab kõrgele ametnikule midagi kõrva. Ta tõstab tervituseks käe laubale ja kiirustab minema.

Ja Benelli naeratab.

«Tule siia, sõber!» Mustafa viivitas, kuni ta teise enese juurde kutsus. Seekord on see kõrgem janitšaride ohvitser. Ka tema järgneb viipele jalamaid.

«Dei käsk: meeskond koos röövlaeva kõigi ohvitseride ja kapteniga, maurid, araablased, neegrid ja türklased,» ta teatab laeva täpse asukoha sadamas, «tuleb otsemaid raadele puua. Ilma erandita! kuuled sa. Sina vastutad oma peaga, et otsus täidetaks viivitamatult.»

«Aga,» püüab türklane vahele ütelda, kuid ta piirdub ainult selle ühe sõnaga. Alamal ei ole sünnis teisiti mõtelda kui isandal. Kõige parem on üldse mitte midagi tahta, mitte mõtelda, kui Mustafa silmad on sinule suunatud.

Sõnatult pöördub ohvitser minekule.

Ja Benelli naeratab. Ta laseb endale tuua piibu tubakaga, teeb olemise mugavaks ja ootab, süvenenud koraani, oma käskjalgadelt teateid.

Hiljem teatab ta deile kohtuotsuse täideviimisest. Vahepeal oli Omar-paša nõu pidanud salanõunik Khodgia ja ülemkohtunik Beit-el-maliga ja tagantjärele saavutanud nende nõusoleku oma karmile otsusele.

«See on hea. Minu poliitika Prantsusmaa suhtes pole ohustatud. Nad peavad seal mõistma, et mina olen nende parim sõber, kes oma inimesi ei kaitse, kui nad Prantsuse lipu vastu on patustanud.»

«Küllap osatakse hinnata sinu õiglust, oo dei!» kinnitab Benelli. See on meelitaja kõne, mehe jutt, kellel pole oma mõtteid, või kes neid vähemalt välja ei ütle. Milleks ka? Omar-paša, tujukas, mitte midagi arvestav valitseja, saaks raevuhoo, kui talle ütelda, et ta on laps, käpard. Ta ei usuks seda, sest tal pole selleks mingit avalikku põhjust. Euroopa rahvad lasevad

245

endale kõike meeldida ja on valmis tülitamise eest tasuma kingitustega. Benelli on liiga selge peaga, et mitte tunda Omar-paša ja Euroopa valitsejate nõrkusi.

«Ma loodan seda! Aga ma kuulsin, et minu käsku ei täidetud. Mis sul selle peale on ütelda?» küsib dei salakavalalt.

«See on täide viidud.»

Türklane mängib oma handšari, pistoda kuldse, kalliskividega kaunistatud käepidemega. Ta sõrmedel helklevad hinnalised sõrmused. «Kõigi osas?»

«Jah.»

«Sa valetad, Mustafa! Kuidas on laevapoisiga? Kes tema vabastas?»

«Mina!» Sõna nagu mõõgatera välgatus. Benelli ei tunne hirmu. Omar-paša on tagasi põrganud. See, kes selle sõna lausus, on, kui talle selleks voli anda, tagasi-kohkumatu, kindlasti kõige hädaohtlikum vaenlane.

«Sina julged minu, tahte vastu tegutseda!» läheb valitseja vihast keema.

«Poiss kuulub mulle. Omal ajal sa kinnitasid, et kõik «Astral» ellujäänud kuuluvad mulle. Selle eest sulle täna veel kord südamlik tänu, oo dei.»

Türklane tahab tuua vastuväiteid, ütelda, et see oli siis ja on tänaseks kehtivuse kaotanud, eelkõige siisr kui mõni tegutseb vastupidiselt antud käskudele, aga seal seisab Mustafa, mees, kelle võimed ja mõistus on olulised. Nii toob ta kuuldavale jõuetu: «Ma tean.»

Renegaat astub sammu lähemale, kummardub. Omar-paša silmad on kindlalt suunatud nõuandjale. Ta teab täpselt, kui hädaohtlik on see mees. Ka deina peab olema tema suhtes valvel.

«Ma loodan, et sellest poisist saab kord sinu laevastiku üks paremaid kapteneid,» sosistab talle Mustafa.

Türklane taipab otsekohe selle mõtte jäledust. Siis hakkab eurooplane mängima samasugust rolli nagu omal ajal Horuk Barbarossa, vabariigi rajaja, peab võitlema oma inimeste vastu. See on suurepärane, see on eht mustafalik. Mitte alžeerlane, vaid eurooplane võitleb Euroopa riikide vastu, veab oma rassivendi orjusesse. See plaan on hindamatu.

«Sul on vabad käed,» kinnitab dei. «Sa ei tõotanud ülearust. Ma olen sinuga rahul, mu sõber!»

246

Röövlaev mehitati uuesti. Meeskonna hulgas ei olnud enam türklasi. Omar on jälle platsis. Ka uus reis, tema üksi on türklane, saab korralduse poisi pühendamiseks kõigisse laevajühtimise saladustesse. Dei ja Mustafa nõuavad selle kohta aruandmist.

Eelkäija hukati käsust mittekinnipidamise pärast. Sellisesse ohtu ei saa end saata, niisiis on parem jätta prantsuse kaubalaevad puutumata ja Omarile õpetada, mida kästakse. Et see ei toimu ilma karmuseta, ei tee kindlasti kellelegi kahju.

Jälle aetakse Omari kaela kõik tööd, mida teised ainult virila näoga teeksid. Poiss on sõnakuulelik ja mitte rumal. Ta õpib meelsasti, kui temaga koos kum-mardutakse kaardi kohale, talle tuuli ja nendest tulenevaid purjeasendeid tutvustatakse, relvade käsitsemist selgitatakse ja teda aeg-ajalt tüüri hoida lastakse.

Julgust poisil jätkub. Ta ei karda. Alles äsja, viimase kallaletungi ajal hispaanlastele, tõestas ta seda uuesti. Purjekas kaitses ennast. Kuulid lendasid risti-rästi, varisesid pealisehitused, mastid, kõikjal põlesid purje-räbalad. Poiss ei hoolinud sellest, hulljulge hüppega oli ta üks esimesi vaenuliku purjeka tekil. Nagu vana, kogenud korsaar vibutas ta jatagani, hammaste vahel hoidis ühte kahest teravaks ihutud pistodadest ja viskus meeleheitlikult võitleva hispaania meeskonna kallale.

«Tubli, Omar! Sinust saab tõeline korsaar,» oli kapten teda kiitnud.

Poisi naer oli märgiks, et ta kuulub täiesti nende inimeste hulka, tahab täiesti nende hulka kuuluda. Livio Parvisist on saanud korsaar. Sama julm, sama toores ja hoolimatu nagu ta ümbrus.

Paari miili pikkune vahemaa lahutab Luigit La Calle rannal ja aastaid taga otsitud poega ning ometi asub terve maailm nende vahel. Üle selle lühikese kauguse ei vii ühtki silda isa juurest pojani. Kõik sidemed on purustatud.

Isa? Omar tunneb küll sõna «isa» türgi, araabia ja berberi keeles, aga sellel pole tema jaoks tähendust, sest tal pole isa. Isad on piraatlaeva pardal kõik, kui

247

isa on karmus, rangus, karistus, mida tema, junga ja korsaar Omar päevast päeva tunda saab.

Lühike peatus Alžiiris, siis läheb jälle lahti uueks kaapersõiduks. Kord läände läbi Gibraltari merekitsuse kuni Portugali rannikuni, siis Egiptuse rannani, hiljem põhja Sardiinia kuninga valitsemispiirkonda, peaaegu kuni Genua nägemiskaugusse ja alla Naapolisse.

Dei Omar-paša on kukutatud, tema järeltulija Ali-Kodža katku surnud, Hussein-paša, kes tuli võimule 1. märtsil 1818, osutub prantsusevaenulikuks, ei anna mingeid käske Prantsuse lipu austamiseks.

Ilus on elu suuremaks ja tugevamaks sirgunud Omari jaoks röövlaeva pardal. Temas miilab metsik, ohjeldamatu jõud, mis ainult võitluses suudab end välja märatseda. Ta väriseb erutusest, kui mastikorvist teatatakse, et laev on nähtaval, on õnnetu, kui ei lubata käsikähmlusest osa võtta, kui reis annab talle tüüri üle sellal, kui teised saagi kallale tormavad.

Kord kisub seikluslust ta kaasa. Ta lahkub oma postilt. Äkki keset kõige metsikumat taplust ilmub laevapoiss, jagab hoope, nii et eurooplastest madrused, kes kahte korsaari hullusti ahistasid, üsna kiiresti oma paremuse minetavad ja õnnetusest enam ei pääse. Omari kiledad, õhutavad hüüded kaikuvad üle teki, sunnivad teisi veel julmemalt pihta andma. Suur võit!

Õnnest särades seisab poiss siis kapteni ees, tahab oma tegudest teatada, oodates kiitust, naeratust.

«Pooge see sõnakuulmatu koer üles!» möirgab laevakapten, nähes verega määritud Omarit, kelle riietus koosneb veel üksnes räbalaist.

Juba haaravad raudtugevad käed ehmunud laevapoisi, et julma käsku täide viia, kui kapten mõtleb sellele, et Omar seisab võimsa kaitse all.

«Ei, mitte otsekohe! Pange ta ahelaisse. Pärast otsustan lõplikult.»

Ilma karistamata ei joosta antud töö juurest minema, et lõbule anduda! Seda taipab õnnetu poiss, kui tal ühte laeva alumisesse ruumi aheldatuna on aega oma olukorra üle järele mõtelda. Siin on ainult öö. Üksnes siis, kui talle tükk leiba ja kruus vett tuuakse, valgustab mõne hetke jooksul valguskiir läppunud vangikongi. Mees, kes vangile reeglipäratult nappi toidust
248
toob, ei lausu sõnagi. Omar püüab vestlust alustada, et teada saaaa, mis temast edasi saab. Tema küsimused kõlavad kurtidele kõrvadele.

Kui kauaks veel niisugune teadmatus? Kas tahetakse tal lasta siin hukkuda? Kas pole siis ühtegi inimest, kes tema peale halastaks? Veel kord näha päikest, veel kord kopsud värsket õhku täis tõmmata, kui see sünniks ka ainult tema surmahetkel! Rohkem ei soovi ta midagi.

Mitte midagi ei juhtu.

Kapten on pardal ainus, kes Omarit lähemalt tunneb. Ta oli tookord tavalise janitšarina selle juures, kui naine, laps ja geenualasest laevakapten Sidi Feruchist ära toodi. Mustafa oli selle järel kõik mehe palved teda edutada naerdes tagasi lükanud. Võitluses Inglise-Hollandi ühendatud laevastiku vastu oli ta välja paistnud ja lõpuks ilma õpetlase kaasabita kapteniks nimetatud. Õnn, et poiss niimoodi tema juurde saadeti, et ta kardetuga kokku ei puutunud. Sellest peale, kui ta soovid täitmata jäid, kuulub kapten Mustafa kõige kindlamate vastaste hulka. Veel pole neil õnnestunud seda meest hävitada. Võib-olla saab talle vangistatu läbi kahju teha. Kuidas, selle suhtes pole reis veel selgusele jõudnud.

Torm? Fregatt lengerdab metsikult. Omar paisatakse külili. .. Ketid pidurdavad kukkumise. Raudrõngad käte ja jalgade ümber lõikuvad lihasse. Siis paugud. Niisiis võitlus. Ja tema kinni selles vangikongis.

«Laske mind välja! Ma tahan võidelda! Hei, sõbrad, võtke mult ahelad! Välja, välja!» möirgab Omar.

Kui kaua ja kui sageli ta karjus, ta ei tea. Keegi ei tule tema eest hoolitsema. Teda ei vajata. Ja ahelad on tugevad. Nende haardest ei saa põgeneda ka siis, kui lihaseid rebenemiseni pingutada.

Kurnatuna vajub ta tagasi. Kõik on asjatu. Jääb ainult oigamine ja öö.

Võib-olla korsaarid võidetakse ja tema vabastatakse. See on üks mõte, mis aga pole kaugeltki lootus. Mis hakkab tema peale kristlaste juures, tema, korsaar ja muhameedlane? Tema kuulub siia, võitlusse, millest tal ei lubata osa võtta.

Kurk kuivab karjumisest, õhk on läppunud ja läm-

249

matav. Ebateadlikult haarab ta kruusi järele. Kus see on? Ümber läinud, vesi välja jooksnud. Mitte tilkagi enam järel.

Vang on unustatud, neil tundidel on ta tähtsusetu sõpradele, kes sõprust peavad ainult nii kaua, kui see kaptenile meeldib.

Kui kaua on ta juba selles ruumis? Kolm päeva? Nädal? Või kauem? Mida temaga kavatsetakse teha? Millal ta jälle vabaks lastakse, päris vabaks, või tullakse järele, et talle köis kaela panna? Kõik on ükskõik. Kui ainult tuleks lõpp ebakindlale, tapvale ootamisele.

Uks kägiseb hingedel, valguskiir vupsab üle haiseva, reostatud vangikongi, üle hooletusse jäetud, juhmilt põrnitseva inimese.

Siis langeb valgus silma. Need muutuvad suureks. Äkki on arusaam ja mõistus jälle tagasi.

Talle tullakse järele! Lõpuks! Allah olgu tänatud!

Jumalik on raua kõlin vastu rauda, mida võti esile manab. Kui hoopis teisiti kõlab see nüüd, kui lugematutel teistel kordadel, kus vang ahelaid purustada proovis.

Jalad on vabad. Neid saab liigutada. Nüüd ka käed. Omar tahab püsti hüpata, koperdab vastu laevaseina, kukub ühe mehe jalgade ette.

«Tule!» käsk on mõttetu, sest poiss ei suuda seista, ta liikmed on kanged, halvatud pikaajalisest ühes asendis olekust.

Nad võtavad tal kaenla alt kinni. Ebakindlalt asetab ta jala jala ette. Treppidest üles tuleb teda kanda.

On päev. Seniidis seisev päike viskab kuldkimbu fregatile. Kuld, nii kiiskav, nii suurel hulgal, et Omar tunneb valgust enesel nagu piitsahoopi.

Mõned korsaarid seisavad ümberringi, nõjatuvad trossihunnikutele, silmitsevad poissi kõõrdpilguga. Kaptenit pole näha, Alam-re/s juhib laeva.

Mis toimub? Pardal on kõik rahulik. Mitte midagi ei vihja sellele, et teda hakataks hukkama.

Omar hingab sügavasti, ahmib värsket õhku nagu lõõtsutav koer.

Viiratakse alla paat, millesse Omar peab sisse ronima. Nüüd alles märkab poiss, et nad asuvad maa

250

ligidal. Aerutajad on turris, ikka jälle peab saatev ohvitser neid tagant kihutama.

Omar lamab paadi põhjas. Ta on liiga nõrk, et istuda.

Üks sõudjaist oli temasse alati sõbralikult suhtunud.

«Mis minust saab?» söandab poiss küsida.

Mees teeb nagu ei kuulekski. Veel kord küsimus. Üsna tasa.

Teine vaatab ringi. Ohvitser seisab paadininas, vaatleb randa ja mere voogamist.

«Sind viiakse seik Osmani juurde Felizia mägedesse,» pomiseb sõudja ja haarab aerud kõvemini pihku.

Seik Osman, Felizia mäed? On need nimed, loomulikult nimed, aga kas peale selle ka mõisted? Omar ei tea.

Omar, eurooplane, kellest sai ehtne korsaar, on määratud orjaks. Ja El-Fransi otsib edasi poega, otsib Liviot.

XIV. MUSTAFA

Benelli maja oli Euroopa laevastiku pommitamise ajal jäänud purustamata.

Renegaat oli kiristanud hambaid, kui kuulid linna põlema süütasid, oli oma vara pärast hirmu tundnud ja dei võimu pärast värisenud. Selle lõppemisega oleks ka tema võim murtud. Tulistamise ajal viibis ta Omar-paša juures, kelle seljatagust ta kaitses ja keda ta ikka jälle vastupidamisele kannustas. Juba varsti oli talle selge, et lord Exmouth ei vii asja äärmuseni. Ta ettenägelik pilk ei petnud.

Käpard! Selle otsusega inglise admirali kohta oli asi tema jaoks lõpetatud, leping tema silmis ainult naeruväärsus, rahustav pill kahjukannatanud Euroopa riikidele.

Et praegune dei, Hussein-paša, ei pea lugu vanadest

252

sõbralikest suhetest Prantsusmaaga, annab elule uut veetlust. «Grande nation'i»[17] vastu! Tema, Benelli, käsi on jälle mängus.

Gravelli kirjutas, et tõenäoliselt asub Luigi Parvisi jälle Alžeerias. Vihjet arvestati, aga tema inimesed ei leidnud itaallasest jälgegi. Aeg-ajalt sattusid nad ainult El-Fransile, kes olevat keegi prantslane La Callest. Siiani pole sellele kirglikule jahimehele takistusi tehtud, kuna Omar-paša ettevaatlikult püüdis mitte rikkuda oma sidemeid Prantsusmaaga,

Nüüd on see põhjus ära langenud. Tühiasi oli uue dei umbusaldust suunata El-Fransile ja saada luba seda meest jälgida ja kui vaja, kõrvaldada.

17Grande nation — (prants. k.) Prantsusmaa.

Benelli hakkab just välja otsima El-Fransi kohta saadud informatsiooni, mille ta on kokku seadnud oma nuhkide teadete põhjal, kui üle linna veerevad suurtükipaugud.

Pikksilm kaenlas, tormab ta maja katusele.

«Ah, laev Omariga! Kohe räägin kapteniga,» pomiseb ta omaette.

Ehk küll kulub tükike aega, enne kuni korsaar otsad kinnitab, pole Ben ellil momendil viitsimist El-Fransi asjaga edasi tegelda.

Ühena esimestest astub ta röövlaeva tekile. Reis ootab teda süngel ilmel.

Seda meest ma ometi tean, kuigi tal toona oli teine nimi ja ta oli noorem, käib Benellil peast läbi. Mitte midagi lasta välja paista. Ta küsib päris asjalikult:

«Kas laevapoiss Omar, kelle väljaõpetamise lasin sulle südamele panna, on teinud häid edusamme?»

«Ta oli väga õpihimuline ja julge poiss, Mustafa.»

«Mis see tähendab? Oli?» Benelli silmad puurivad türklast.

«Ta on surnud.»

«Sa valetad, reis!» Renegaat oli märganud, et kapten pööras pilgu ära, kui ta vastas.

«Ma ei julgeks nii suurele ja võimsale mehele valeteateid anda. Mis ma sellest saaksin?»

«Jutusta.»

«Sai võitluses surma. Ta oli üks minu julgemaid

253

mehi. Tegutsemishimuline, mõtlematu, sõnakuulmatult jooksis ta postilt minema, kuhu ma ta asetasin,» lõpetab laevakapten aruande.

Benelli pöördub kõrvale. Ükski muskel ta näos ei liigu. Tardunult vaatab ta üle sadamabasseini.

«Sõnakuulmatu?» Välkkiirelt pöördub ta ümber, paiskab sõna suust.

«Jah.» Kapten vajub kössi, kui ta seda on kinnitanud. Liiga hilja märkab ta, et on sattunud lõksu, mis tema kohal kinni klõpsatab. Liiga hilja taipab ta, et ta seisab ometi Alžeeria kõige hädaohtlikuma mehe vastas.

«Sina tapsid ta!» ründab Benelli uuesti.

«Prohveti habeme juures: ei!»

«Kui sa valet vandusid, reis, ei kaitse sind miski siin maailmas minu kättemaksu eest!»

«Miks sa mind solvad, Mustafa? Küsi igaühelt meeskonnas. Sulle kinnitatakse, et ma räägin õigust.»

«Päh. Ära tule mind õpetama. Ma tean täpselt, kuidas sundida inimesi seda ütlema, mida nad peavad. Ole solvunud või mitte, mis see mulle korda läheb! Ma kordan: sa valetad!»

Ta valetab. Omar ei ole surnud. Benelli on täiesti veendunud, et tema oletus on õige. See ei tohi olla teisiti, sest Omar on tema mängus ebatavaliselt tähtis vigur, mida pisike kapten ei tohi malelaualt minema lüüa.

Itaallane vaatab uutele suhetele Prantsusmaaga teistmoodi kui dei. Eurooplase silmadega. Pikka aega ei lase see suurvõim end nii kohelda nagu teised Euroopa riigid. Inglismaa on näidanud, et ta võib küll käe tõsta, kuid ei taha lõplikult purustada. Prantsusmaaga võib asi olla teisiti. Kui see juhtub, siis ripub Alžeeria asehalduskonna olemasolu siidniidi küljes. Nälga ei sureks, kui türklased hävitataks, aga rahulik ja mugav elu tähendaks Benelli taolisele mehele nälgimist. Parem on selliseks ebasoovitavaks juhuks trumpi peos hoida. Trump on Omar. Tema abil võib Gravelli verest tühjaks imeda, vana Parvisit ja ka selle poega koorida nii palju kui

süda lustib. Ka surnud Omar on kulda väärt, elav on aga võrratult väärtuslikum: tunnistaja!

Tundide kaupa istub renegaat mõtetesse süvenenult. Loomulikult reis valetab. Veel kord taastab Benelli

254

mõtteis jutuajamise sõna-sõnalt. Ta ei eksi, meenutab iga üksikasja, iga häälevarjundit.

Ta ei saa lahti sõnast «sõnakuulmatu». Kui korsaari-laeva meeskonnaliige on sõnakuulmatu, siis õiendab kapten sellega lühidalt arved. Kui seekord reis oma õigust kasutas, on Omar surnud. Aga siis on ka kogu jutustus mõttetu. Mitte keegi, ja Mustafa ei arvagi, et tema suhtes võiks kehtida mingi erand, ei saaks tõsta selle vastu süüdistust, sest see tähendaks kartusele ja hirmule ja pimesi kuuletumisele rajatud korsaarivõimu alussammaste maharebimist.

Prohveti habeme juures vannuti, et Omarit ei tapnud reis, ega tehtud seda ka tema käsu peale, mis teeb sama välja.

«Või on ta poisi kõrvaldanud!» Benelli hüppab üles. «Omar elab! Ta on kusagile peidetud. Oota sa, suli! Mulle jääd sa alla. Ma leian ta ja siis õiendame arved.» Itaallase hüüdest kõlab kahjurõõm. Temataoline seikleja vajab erilisi ajendeid, et kogu ta teravmeelsust ja kavalust kobrutama panna.

Teener kuhjatakse üle käskude ja korraldustega. Renegaadi mõistus töötab nagu imemasin.

Varsti pärast seda kihutavad tema nuhid läbi asehalduskonna. «Tooge siia Omar, laevapoiss! Kähku!» on kõigile antud käsk.

Kaks otsivad poissi: isa ja renegaat Benelli. Viimane on kindel, et tema nuhkidel on edu, esimesel pole muud kui üksnes lootus, et ta ühel päeval uuesti leiab kadunud jäljed.

Šeik Osmani orjalaager Felizia mägedes on tühi, kui jätta tähele panemata üks eurooplane, kellele seal veel peavarju antakse. Ja temast vaadatakse lihtsalt üle, sest varematel aegadel oli neid alati oma tuhat viissada inimest, kes siin hirmus ja viletsuses pidid elama.

Kuuekümneaastane šeik silmitseb põlastavalt talle üle antud poissi. Mis ta temaga, muhameedlasega, peale hakkab? Mis küll sõbrale pähe tuli, kui ta poisi siia saatis? See on häbematus, neid mõlemaid, nii teda, šeiki, kui reisi, võib selle eest tabada Allahi viha. Ja seejuures isegi ei nimetatud saatmise põhjust.

Elu on muutunud läägeks ja üksluiseks sellest ajast

255

peale, kui orjadele tuli vabadus tagasi anda. Heameelega seda neile muidugi ei antud. Osman sõimas, arvutas, millist kahju tal tuli kanda. Aga dei oli käskinud, alla kirjutanud, et kõik orjad tuleb vabaks anda ja dei on veel võimsam isand kui suur ja kardetud seik.

Kui eurooplased minema läksid, ei näidanud Osman end mitu päeva. Mis aitas teda veel see üksainus, kes ei allunud valitseja võimule? Temale ei tarvitsenud luba anda koju tagasipöördumiseks, üksainus laagris, kus kord tuhat viissada peaaegu üksteise otsas lamasid. See kah minema, see kunagise suuruse ja rõõmu vilets jäänus! Minema, et veel tema pärast raskusi ei tuleks.

Temalt elu võtta? Šeigil oli see mõttes mõlkunud, ta oleks selle teostanudki, kui omanikuks poleks olnud Mustafa. Selle mehega ei söanda Osman tüli otsida, ehkki ta võib end nimetada tema heaks, parimaks sõbraks.

Mustafa polnud küll omal ajal võõrast isiklikult toonud, oli aga varsti pärast seda tulnud laagrisse ja temale ning teistele sellelt, ta nimetas ühe laeva nime, eriliselt

vihjanud. Jah, mees ei olnud üksi, aga teised olid vahepeal orjaelu pingutuste all nõrkenud. «Nad kuuluvad mulle, mitte keegi, ka dei mitte, ei saa nende saatust määrata,» oli Mustafa ütelnud. Ja šeigile piisas sellest, et võõraid silmas pidada. Et nad surid, kas saab seik Osmani selle eest vastutusele võtta? Polnud mingit korraldust neid inimesi eriliselt kohelda, mitte eriti hästi, aga ka mitte eriti halvasti, vaid täpselt samuti, nagu koheldi kõiki teisigi. See üks jäi järele.

«Hästi, viige Omar selle teise juurde!» käskis seik.

Benedetto Mezzo, vang, sest see nimetus on juba mõnda aega õigem kui ori, silmitseb poissi kaua. Ta on end veidi kõrvale nihutanud, et ka uus mahuks tema juurde õlgedest asemele heitma.

Et talle äkki jälle kaaskannataja antakse, üllatab teda. Mitmes see on? Ei, mitte arvutada, mitte tagasi mõelda neile õnnetutele, kes temaga kokku olid aheldatud ja nüüd on tummad, mitte enam elavate kirjas.

Ta vaatleb, vaikib, ootab. Tasakaal, mille ta üksildastel

256

öödel oli tagasi saanud, on häiritud. Jälle haarab kohutav küsimus ta oma võimusesse: miks mind koos teistega vabaks ei lastud, olen ju minagi eurooplane? Tal oli õnnestunud sundida seda küsimust vaikima. Nüüd kerkib see jälle kogu oma raskuses esile.

Süüdi selles on poiss. Kunagises orjas tärkab viha. Mitte iialgi ei taha ta noore poisiga sõbraks saada.

Nende süngete mõtete sekka langevad Omari ohked. Uus nutab.

Juba tõstab Benedetto käe, et õnnetut trööstida, siis tõmbab selle järsult tagasi. Mis puutub temasse see pärismaalane, see noor inimeste seast, kellel iialgi pole jätkunud kaastunnet orjade vastu. Kannatagu ise seda, mida naerdes tehti loendamatuile eurooplastele.

Ja ometi, nii karmiks ja tundetuks kui ta ka selles põrgus on muutunud, alateadvuses tunneb ta Omarile kaasa. Noore inimese nutt lõikab talle südamesse.

Aga võõras on araablane. Kui ta toodi, rääkis ta meestega soravalt araabia keelt.

Viimane nuukse, viimane ohe. Poiss pühib pisarad kõhnadelt põskedelt. Benedetto jälgib seda vargsi, nii palju kui kasin valgus väikesest müüripraost seda võimaldab.

«Kuidas su nimi on?» küsib Omar araabia keeles. Ta peab küsimust paar korda kordama. Itaallane sai sellest juba esimesel korral aru, aga ta ei taha Oma-riga mingit tegemist teha.

Poiss nihutab enese äkki aseme servale, peidab pea käte vahele ja hakkab uuesti nutma.

Kas tabas Benedettot hoop näkku? Tal on vähemalt niisugune tunne. Veri tungib talle pähe. Hingamine muutub katkendlikuks. Mõtted piinavad teda halastamatult. Kas õnnetus on araablasele vähem raske kui eurooplase jaoks? Kas on vahe õnnetu muhameedlase ja õnnetu kristlase vahel? Kas ei peaks kahetsema kõiki inimesi, kellelt on omakasupüüdlikel motiividel röövitud vabadus? Kas pole iga inimene ennekõike inimene, siis alles eurooplane, araablane, maur, neeger?

Ja tema, kes on viletsusekarika tühjendanud peaaegu põhjani, kelle süda on kerjanud, halisedes mangunud kaasatundva hinge järele, on kalk, külm, tundetu selle peaaegu lapse vastu.

257

Benedetto viskub teisele küljele, tõmbab Omari enda vastu ja karjub talle näkku: «Minu nimi? Mul ei ole enam nime, ma olen vang nagu sinagi, eikeegi, kelle elu peab kulgema teiste käsu järgi.» Neis sõnades on pettumus, viha, süüdistus, mille ägeduse all poiss kössi tõmbub. Kui vanamehe ärritus on leevendunud, jätkab ta rahulikumalt,

peaaegu tasa: «Mul on loomulikult nimi, aga niisugune, mis sinule on arusaamatu. Kutsu mind ... Ah, ma ei tea, kuidas.»

«Orjadel ei ole nimesid? Siis ei ole minu nimi ka enam Omar?»

«Minu jaoks oled sa alati Omar!»

«Ja mina hakkan sind... isaks kutsuma.»

«Isa?» Itaallasel on tunne, nagu puuriks keegi tulise rauaga tema südant. Inimene, kellele ta mõni silmapilk tagasi alles vaenu tahtis kuulutada, nimetab teda sõnaga, mis on ema järel kõige kallim maa peal.

«Miks isa?» küsib ta hämmeldunult.

«Sellepärast, et ma iialgi kedagi isaks pole tohtinud hüüda.»

Tummalt tõuseb Benedetto, lükkab õled kokku, lükkab need Omarile alla, et poisil oleks pehmem lamada. «Mida sa teed?»

«Sulle enam-vähem talutavat aset, Omar.»

«Ja sina?»

Naeratus libiseb üle kunagise orja kortsulise näo, mis sellel hetkel on ilus. Veel kord on elul mõte ja eesmärk, ta ei uskunud, et see veel kunagi nii võiks olla. Nüüd ta näeb, tunneb iga oma keharakuga, et õnnetu on rikas, kui ta saab olla inimene.

«Ära minu pärast muretse. Mina magan palja maa peal. Ei mingit vasturääkimist! Mina olen sellega harjunud, mul pole sellest midagi.»

«Sa oled hea, isa!» Millise õrnusega ütleb Omar «isa», nii, nagu tunneks ta iga häälikut eraldi.

Benedetto kükitab lebaja kõrvale.

«Jutusta mulle, miks sind siia toodi,» palub ta kaaslast.

Hästi töötanud, nendib Benelli sellel ajal, kui araablane aru annab. Tasus ära selle El-Fransi jälgi ajada. Täna on üsna palju valgust saadud sellesse seni nii ähmasesse pilti.

258

Mees võib minna.

Kõik uued sündmused, mis ta äsja teada sai, paneb renegaat kirja. Siis toob ta lagedale seni olemasolevad aruanded. Kuigi tal pole diivanis ametlikku kohta, teavad kõik, et ta on midagi salajase politseiministri taolist. Tema valvab kõige toimuva üle asehalduskon-nas. See on põhjus, miks igaüks püüab temaga hästi läbi saada. Selles liinis on ta endale juba jooksvalt lasknud El-Fransi reisidest ette kanda ja on teinud ülestähendusi ilma neile suuremat väärtust omistamata.

Väljaspool seisja ei oskaks nende ülestähendustega midagi peale hakata. Benelli jaoks räägib aga ka vähene sisukat keelt, kui ta midagi haistab. Siin üks vihje, seal ka midagi taolist, kolmandas aruandes veel kord sama. Sellest jätkub, et neid omavahel seostada, kuna nüüd pealegi on asutud õigetele jälgedele.

Ta otsib kahjulikku El-Fransi kohta, tahab, peab halba leidma. Juba ammugi oli see võõras tal pinnuks silmas, mida aga välja tõmmata ei saanud, kuna dei seda ei tahtnud. See aeg on möödas. Tal on vabad käed. Nii on tema haistmismeel ainult teravnenud ja ta leiabki üllatuse, mis tal hetkeks hinge kinni lööb: tegemist pole mitte ühe, vaid kahe El-Fransiga!

Üks ei hooli lastest, teine seda rohkem. Üks on ainult kütt — või rohkem? —, teine on lastesõber ja kütt.

Luigi Parvisi!

Benelli hüppab püsti. Mees, kelle rahu nii kergesti ei kõiguta, kes iga olukorda külmalt kaalutleb ja otsekohe vastavad abinõud tarvitusele võtab, on keeletu. Suurte sammudega mõõdab ta tuba, siis viskub jälle tugitooli. Siin, oma töötoas, kuhu peale teenri pole astunud ühegi inimese jalg, on Mustafa eurooplane. Siin ei kükita ta

põrandal, siin ei seisa tal põlvekõrgune laud, vaid tõeline kirjutuslaud. Ta tuhlab paberites, mis katavad terve laua. Ühest pilgust igale sissekandele piisab. Ühed siia, teised teise hunnikusse. Oluline — ebaoluline. Oluline paremale, ebaoluline vasakule. Nii, ja nüüd veel kord algusest peale.

Inimesed on tõesti suurepäraselt töötanud, nendib ta veel kord. See polnud raske. El-Fransi tegevus on nii sageli külades ja laagripaikades jututeemaks, et ei

259

tarvitse üldse küsidagi, kui midagi teada tahad. Kõrvad tuleb lahti hoida ja juba tead küllalt, et ümmargust pilti, saada.

Teine El-Fransi kerkib esile alles mitu kuud pärast «Astra» kaaperdamist. Ta võiks niisiis olla Luigi ParvisL Aga . . .

Huuled on äkki kõvasti kokku surutud, silmad pooleldi kinni, sügavad kurrud suunurkades. Ta mõtleb pingeliselt. Pilkugi ei pööra ta enda ees lebavalt paberilehelt, aga ta ei loe, ta otsekui läbistab aega ja ruumi.

Alati on see neeger Selim kaasas. Ühega, teisega. Niisiis on ikkagi ainult üks El-Fransi?

Benelli puistab paberid segamini, kägrutab nad kokku. Ta tunneb, et ähvardab sattuda ummikusse.

Teener on hääletult sisse astunud. Üksnes tuuletõmbusest saab aru, et uks avati. Talle vastu heidetud pilk ütleb rohkem kui sõnad: mitte segada!

Selim on koos kütiga ja ka koos lastesõbraga. Kas on olemas ka kaks samanimelist, ühesugust neegrit? Kaks samasugust? Juhuse jaoks liiga palju.

Ei, Selim on kõikjal sama, El-Fransi aga.. . kaks isikut. Kui üks teise välja vahetas?

Ammu enne «Astra» hävitamist oli El-Fransi pärismaalaste juures tuntud, armastatud ja austatud ja on seda praegugi.

Niimoodi edasi ei saa. Tuleb püüda mõistatust teisel teel lahendada.

Kütt El-Fransi tuleb La Callest, on prantslane. See on fakt. Kõik jäljed viivad sellesse vanasse prantsuse asulasse. Ka lastesõber El-Fransi on seotud selle sadamaga.

Või veelgi enam? Alateadvusest kerkib äkki esile mõte, mis juba kord varemgi kajama jäi.

Või veelgi enam? Mida see tähendab? Kas peitub midagi El-Fransi jahikire taga? Kas pole jaht ainult suitsukatteks millelegi keelatule? Prantslane rändab aastast aastasse mööda asehalduskonda ringi. Rahva liige, kes keiser Napoleoni all püüdles maailmavalitsemise' poole. Tema, Mustafa-Benelli, on alati kartnud, et Prantsusmaa ühel päeval oma käe Põhja-Aafrika järele välja sirutab. Miks seda pole juhtunud, ta ei tea. Uks on aga kindel, et see oleks ainuke riik, kes dei võimule

260

tõsiselt ohtlikuks võiks saada. Kas on ehk sellel jahi-armastajal Alžeerias täita eriülesanne? On see juba täidetud ja nüüd pole enam vaja mägedes ja kõrbes ringi nuuskida?

Kui oletus on õige, siis on olemas teine El-Fransi. Kuidas mõlemad mehed kokku said, see võib lahtiseks jääda. Tuleb võtta kui tõsiasja, et nad on omavahel tuttavad, tõenäoliselt sõbrad.

Ja see teine El-Fransi on Luigi Parvisi, Livio isa, korsaar Omari isa!

Benelli on kindlasti veendunud, et see järeldus peab ilmtingimata olema õige. Ometi läks kõik liiga ruttu.

«Vaatame. Mis räägib selle poolt, mis vastu?» pomiseb ta omaette. El-Fransi, see tähendab tõeline, algupärane, on prantslane, Parvisi geenualane, itaallane. Mis on neil kahel inimesel teineteisega tegemist? Mis neid kokku viis? Mis ennekõike seob neid

kahte nii tugevasti, et üks teisele oma kuulsa nime edasi annab? Kõik surnud visati tookord «Astralt» merre. Luigi Parvisi polnud enam korsaari pardal, kui talle järele tuldi. Selle põhjal ei olnud ta, kui äsja tehtud kaalutlustes ei peitu valejäreldust, surnud, peeti aga selleks või viskus ise merre. Oletame, et mõni prantsuse laev õngitses ta välja ja pani ta La Calles maale. Seal võis ta El-Fransiga tuttavaks saada. Prantslane kasutas talle tänu võlgu oleva geenualase oma huvides ära, lastes teda hiljem üksinda töötada, kuna Parvisi huvid tema omadega ühtivad. Kui see osutub õigeks, siis häda Parvisile!

Kõik on nii lihtne: prantslane El-Fransi on prantsuse spioon Alžeerias, geenualane El-Fransi jätkab teise tööd.

Ent kuidas seda tõestada? jätkab ta oma kaalutlusi. Selimilt välja uurida? Asjatu vaev. Kõige selle põhjal, mida on neegri kohta teada, vaikib see nagu haud. Tema käest ei saa midagi välja pressida, mis tema isandale kahjulikuks võiks osutuda. Must on kaval, näeb võib-olla otsekohe kõik läbi. Isegi kui ta ise seda katsuks teha?

Loomulikult tulebki ise tegelda asjaga, mis äkki näib olevat nii kaugeleulatuva tähtsusega. Stopp, mitte liigselt kiirustada. Enne panna La Callesse nuhid.

261

Kuradi päralt, et seda juba varem pole tehtud! Peab olema võimalik kindlaks teha, kes on need mõlemad El-Fransid. Üks kõigi tõenäosuste järgi Luigi Parvisi, ja teine...? Ja veel edasi: Gravellilt küsida, kui kaua oli Parvisi Genuas. Siis võib kindlaks teha, kas itaallase äraoleku ajal El-Fransit asehalduskonnas nähti.

Igal juhul tuleb kõrvaldada see salapärane El-Fransi, kellel pärismaalaste hulgas on nii palju sõpru, olgu ta siis geenualane või prantslane.

Omari avameelne ülestunnistus oma rumalusest võidab poisile Benedetto poolehoiu. Kapteni kohta ei lausu poiss ühtegi karmi, kurja sõna, kuna ta mõistab, et röövlaeval võib ainult kõige karmim meeskonna kohtlemine, vankumatu kuulekuse nõudmine viia selleni, et säilitatakse ülekaal kaubalaevade suhtes, kes end sageli südilt kaitsevad.

Omari varasema saatuse kohta ei küsi itaallane sellel õhtul enam midagi. Kunagi hiljem vangutab ta iseenese üle imestunult pead.

Uue kaaskannataja palve nüüd ka iseenesest jutustada, lubab ta täita järgmistel päevadel.

Vang on harjutanud enese palju magama. Tööle teda enam ei viida. Kuna tema kongis puudub igasugune võimalus mingiks tegevuseks, jääb üle vaid mõtlemine ja juurdlemine. Mõlemat kardab ta rohkem kui surma ja püüab magamisega neid vältida.

Omar on juba ammu ärkvel. Ta viskleb asemel siia ja sinna. Ta esimene pilk algava päeva hahetavas valguses on suunatud kõvakstambitud maapinnal lamavale kamraadile. Ta ei julge sügavasti magajat äratada.

Riiv lükatakse tagasi. Jalamaid on Benedetto täiesti ärkvel. Seevastu Omari liigutused, õlgede sahin teda ei häirinud.

Üks palee valvemeeskonnast käsib itaallasel enesele järgneda. Väga kiiresti paitab Benedetto poisi pead, surub ta kätt. On teadmata, kas nad teineteist enam näevad.

«Isa!» Aga uks on juba sulgunud.

Õnnetu Omar. Vaevalt on kaks inimest saanud teineteisele lausuda paar sõna, kui nad juba lahku kistakse. Ta oli ärkveloleku tundidel juba olukorraga leppinud

262

ja õnnetuses ka hea külje leidnud, mis seisnes selles, et ta vähemalt ei pidanud üksi olema. Kahekesi on rasket saatust kergem kanda. Nüüd on see valguskiir kustunud. Mida rasket ja kibedat mul veel ees seisab, mõtleb ta.

Kas tullakse ka temale järele? Üsna tasa kostab ruumi sammude tümpsumine. Hetk vaikust. Jälle krigiseb riiv. Niisiis on tema kord.

Omar hoiab silmad kõvasti kinni. Ta ei taha näha, ei taha teada, kes avab ukse.

Aga teda ei kästagi välja tulla. Kõik jääb vaikseks. Kuulda on üksnes nagu õlgede puudutuse sahinat vastu müüri. Järele vaadata, mis see on.

«Isa, isa!» Omar hüppab püsti, ruttab itaallasele vastu, kes suurt õlesülemit uksest sisse surub. Nüüd on ta sees. Järelevaataja ei kiirusta ust sulgema, jääb välja seisma.

Vangi määrdunud särgi käised on üles nihkunud. Omar näeb seda juhtumisi ega saa oma pilku enam lahti. Käerandmetest ülespoole on mehe käsivarred korbatanud. Mitte värskelt veriseks kistud, vaid armis-tunud, laigulised.

Samal momendil tunneb Omar kihelust ja valu oma kätes, mille naha all on veel kerged verevalumid. Kas ka talle jätavad raudketid, millega ta oli aheldatud, alatiseks märgid? Kiiresti laseb ta pilgu langeda vanamehe pahkluudele. Sama pilt. Hävimatud, mitte-kaotatavad orjuse tunnusmärgid.

Õled on määratud Omarile. Benedetto on nii palju kokku kahminud kui ta vähegi jaksas ära tassida.

Meid jäetakse niisiis kokku!

Itaallane märkab rõõmsat särahtust poisi silmis. Omar rõõmustab, et ta ei pea jääma üksinda. Kui ruttu jääb inimene rahule, kui vähesega on õnnetu õnnelik.

«Te võite aeda jalutama minna, tulge!» käsib vaht vange, kui itaallane õled on laiali laotanud. «Sina, vana, vastutad oma peaga, kui Omar katsetab põgeneda. Juba ainuüksi katse, sest õnnestumine on võimatu, maksab sulle elu.»

«Sa kuulsid, mu poiss.»

«Ole mureta. Ma ei lahku sinu kõrvalt.»

263

Täna pöörab endine ori loodusele selle kirevas, juubeldavas ilus vähe tähelepanu. Temast vasakul käib noormees, kellelt on röövitud vabadus. Omar on peaaegu alles laps. Ta on turbani sügavale pähe surunud, nii et kogu nägu polegi nähtav.

Kaks korda kõnnivad nad ilma peatumata läbi vangidele lubatud rajad. Nad ei räägi. Kogu aeg silmitseb itaallane oma jalutuskaaslast kõrvalt.

Omar on ilus. Tugevasti päevitunud nägu, mille jooned on alles mahedad. Rohkem ei saa esialgu kindlaks teha.

Õigupoolest peaks tema kui araablane olema pruunini, ehtsamat pruuni tooni. Kas ta on segavereline?

«Keera end ümber, vaata mulle otsa, mu poiss,» palub Benedetto hiljem, kui ta arvab, et kindlasti kusagil kükitava ja selle esimese ühise jalutuskäigu iga sammu ja iga käeliigutust jälgiva järelevaataja umbusaldus on veidi soikunud.

Nad seisavad vastamisi. Itaallane silmitseb poissi.

Mis minus on? Olen ma džinn, vaim, tont? Miks vahib ta mind nii kummaliselt? Omaril on hirm. See seal, keda ta isaks nimetab, on eurooplane. Kas tal on kuri pilk, kas ta tahab talle, õigeusulisele, sellega halba teha?

Omar? Benedetto silmade ees valgub kuju laiali. 'Võõramaiine riietus vahetub noore inimese seljas. Nägu jääb aga üldjoontes muutumata. Need on samad säravad silmad, sama nina, peaaegu samasugune suu nagu oli. . . Luigi Parvisil. See, kes ta ees seisab, sarnaneb mitmeski omaaegsele noorele isandale.

Benedetto surub rusikad silmadele, nii kõvasti, et kõhnad sõrmed näivad puurivat läbi laugude. Pilt jääb, muutub vastupidi veelgi teravamaks.

«Jookse tasakesi maja poole, ikka minu ees, Omar,» kahiseb ta.

Poisile tundub vana käitumine natuke õudne, aga ta täidab soovi.

Teine unustab järgneda. Täpselt niimoodi õõtsutas Luigi Parvisi oma puusasid, kui ta oli nii vana nagu see Omar.

Saatuse julm vingerpuss, saata tema teele inimene, kes ta sisemuse nii pahupidi pöörab. Riietuselt araablane,

264

kujult, väljanägemiselt, liigutustelt aga nagu tema surnud isand. Kui see noor poiss oleks itaallane, võiks ta olla Luigi poeg. Ta võiks, peaks olema Livio.

«Li.. .!» Livio nime alguse hüüab ta poisile järele, lõpu neelab alla. Tal käis peast läbi mõte, mida esialgu tuleb veel hoolega vaagida, enne kui mõtlematult «Livio» välja ütelda.

Omar sai aru, et Benedetto talle midagi järele hüüdis, aga mis see oli, seda mitte. Sellel hunnitul, päi-kesekü Ilasel päeval siristavad terved linnuparved oma kiidulaule lõpmatusse taevasinasse. Nende teravad trillerid summutasid, imesid endasse selle «Li. ..».

«Mis on?» küsib ta vastu.

«Ei midagi, mu poeg, ei midagi. Ma tunnen rõõmu suurepärasest päevast. Kes küll saaks nii lustakalt ja muretult laulda ja juubeldada kui need väikesed sulis laulikud! Ma proovisin seda praegu. Mul õnnestus, pigem küll ebaõnnestus, ainult kraaksatus, rumal «li». Tule, istume siia maha.» Sealjuures valib ta enesele istekoha nii, et päike talle seljataha jääb. Omarile langeb valgus otse peale.

«Sa tahtsid mulle täna enesest jutustada,» tuletatakse talle meelde.

«Ma tean. Jäta mulle pisut aega, et oma mälu värskendada.»

Ettekääne. Benedetto tahab aega võita, poissi veel jälgida ja mõtet eietada, mis tal tärkas.

Kui Omar on Luigi poeg, siis on kuratliku plaani järgi eurooplasest saanud araablane. Et see on täielikult õnnestunud, seda tõestas eilne jutuajamine. Omar ei väljendanud mingit kaastunnet eurooplaste vastu, tal ei olnud ainsatki vabandavat sõna oma võit-lusinnu kohta. Ta on korsaar nagu iga teinegi. Kustunud on kogu euroopalik mõtlemine, seda oli ju siis ka alles napilt, kui väike Livio uutesse tingimustesse suruti. Aga Livio lahutati teistest ju koos emaga. Kust teati Alžiiris, kes asuvad «Astra» pardal? Seda ei saa nüüd kindlaks teha, aga see oli teada. Tegutseti järe-lekaalutult, võib-olla oli juba ette valmis mõeldud, mis lapsest peab saama. Eeldades, et need arutlused on õiged, kuidas reageeriks Omar, kui talle avaldada, et ta polegi pärismaalane, vaid võõras, itaallane?

265

Ma pean teda pikkamööda ette valmistama, teda ümber kasvatama, otsustab itaallane. Ka araablase mõttemaailma piirides peab ometi olema võimalik inimesest midagi väärtuslikku teha, nii et ta ühel päeval taipab, kui kahjulik ja taunitav on korsaaride tegevus. Benedetto ei varja enese eest, et see ei ole kerge ülesanne. Aga meil on ju aega, palju, palju aega.

«Mind kaaperdati,» alustab ta nüüd oma jutustust, «ühes itaalia laevaga. Sa tead ise, oled koguni selle juures kaasa löönud, kuidas õnnetute vangilangenud meremeeste ja reisijatega ümber käiakse. Meie polnud muud kui kaup ja tihti valvurite julma naudingu märklaud. Meid peksti, meid alandati, meid koheldi halvemini kui loomi.

Kui meid Sidi Feruchis laevalt maha võeti, ma usun, et see on ainulaadne Alžeeria ajaloos, et meid kuni linnani ei veetud, olid paljud meist raskesti haavatud. Mina ise olin haigusest nõrgestatud. Nii nagu mulle teised õnnetud «Astralt» rääkisid, oli minu peremees võitluses langenud ja ta laip visati üle parda. Noor perenaine, kelle mõistus oli segi läinud, ja seitsmeaastane poisike,» Benedetto silmitseb teravalt Omarit, aga mitte midagi teise käitumises ei vihja sellele, et naise ja lapse nimetamine teda

kuidagi puudutaks, «eraldati meist juba enne laevalt mahalaadimist. Mis nendest sai, selle kohta pole ma midagi teada saanud. Loodetavasti sai inglise admiral nad vabastada. Päevade kaupa pidime meie, kes me vaevu jalul suutsime püsida, peaaegu ilma peatuseta marssima. Mäest üles, mäest alla, läbi kõrbetaolise maa .. .»

«Metijiah tasandiku!» heidab Omar vahele.

«Jah. Ületasime jõgesid, igast küljest piiratuna meid tagantkihutavaist araablastest. Kaks minu seltsimeest jäid surnuna maha. Keegi ei hoolinud neist enam, ainult viimased riidehilbud kisti neil veel seljast. Hingetud kehad langesid toiduks raisakullidele ja kotkastele, või ükspuha missugusele linnule või loomale, kes iganes oma noka või hambad neisse lüüa tahtis. Nii oli meie ennegi väikesearvuline rühm veelgi kokku sulanud. Ülejäänute selgadel ühinesid .piitsahoobid, mida jagasid ratsanikud, kes meiega küllalt kiiresti ei suutnud seik Osmani juurde jõuda.

266

Laagris aheldati meid kahekaupa kokku. Kaks tundi pärast keskööd pidime me üles tõusma. Kes selle aja maha magas, seltsimeeste raputustest ei virgunud, sai laagri ülevaatajate hoopide osaliseks. Nagu kärbsed surid inimesed, kes veest ja vähesest jahukördist toitudes pidid elama ja töötama.

Esimesena minu külge aheldatud kaaskannataja oli hispaanlane. Välditi hoolega kaht kaasmaalast kokku aheldamast, olgugi et polnud mingit väljavaadet põge-nemiseks. Sa tunned oma kodumaad, tead ise, et võimatu on üksinda sellel maal reisida. See kubiseb kiskjatest. Kõikjal varitsevad ohud, millest kahel relvitul orjal, kelle liikumist pealegi takistavad rasked ketid ja raudvihid, on lootusetu pääseda.»

«Ja ometi on olemas kaks inimest, kes neile raskustele vapralt silma vaatavad ja duaarist* duaari, asulast asulasse rändavad, ilma et neile midagi juhtuks!»

«Noo? Siis on need tõepoolest julged ja targad inimesed.»

«Kas sa pole kunagi midagi kuulnud El-Fransist ja tema teenrist Selimist?»

«El-Fransi? Loomulikult. Ta olevat tihti olnud siin läheduses, siis ilmus ikka meie juurde ülemjärelevaa-taja ja meid valvati tavalisest rängemini. Kõik kartsid El-Fransit. Miks, seda ma ei tea.»

Benedetto ei räägi õigust. Vabastamislootus laskis orjadel oletada, et kuulus kütt tahab üht või teist nendest Osmani võimu alt välja rebida. Keda? Keegi ei teadnud seda, igaüks lootis olla see õnnelik. Et vana itaallane ei maini seda ka nüüd, kus laager on likvideeritud, sünnib orja puhtast ettevaatlikkusest, kuna ta ikka veel tunneb end hädaohtudest ümbritsetuna. Sellest rääkimisest poleks mingit ohtu talle endale, küll aga El-Fransile, kes on eurooplane.

Valvurite hulgas oli nii mõnigi, keda sellesse ametisse oli sunnitud ja kes, kui iganes võimalik, vahetevahel jutustasid ka üht-teist tegemistest ja sündmustest väljaspool laagri kitsast ringi.

Omari saatus on teadmata. Juba tänagi võidakse poisile jälle järele tulla, sellele kõigele võib vaadata

* Duaar — araabia nomaadide telkküla Põhja-Aafrikas.

267

nagu ühele hirmutamisvahendile. Siis ei oleks tark talle liiga palju avaldada El-Fransi ja tema võimalike eesmärkide kohta,

«Niisiis hispaanlane,» jätkab jutustaja ilma kütil pikemalt peatumata, «leidis ühel päeval kondi. Elule vingerpussi mängida tahtva inimese teravnenud meelte abil õnnestus tal, ilma et mina seda märkasin, pista kont müüriprakku ja end öösel selle külge üles puua. Kui mina ärkasin, oli mees juba külm ja kange. Tema oli orjusest lahti. Sellega pidi aga üldise tava kohaselt ka minu elule kriips peale tõmmatama. Sellel hetkel olin ma juba kõigega lõpuarve teinud. Mida muud võis mulle tulevik

tuua kui hirmu ja kartust ja lõpmatuid vaevu ning piinu. Omakseid mul kodumaal pole. Ma rippusin ainult oma õnnetu noore isanda, tema lahke, armsa abikaasa ja ennekõike lapse küljes. Ainus tee, mis mind päästa võis, näis mulle mittekäidav. Ma ei olnud valmis oma usku vahetama, ka tookord mitte, kui ma selle eest enesele elu oleksin saanud osta. Olgugi et ma ajapikku olen usalduse sellesse kaotanud, kuna Euroopa kristlus mitte midagi ette ei võtnud, et oma käsutuses olevate jõudude abiga usukaaslasi kaitsta ja vabastada, ripun ma siiski ta küljes.»

Endise orja nägu on süngestunud. Parem käsi püüab siluda sügavaid laubakurde.

«Kas sa ei taha edasi jutustada, isa?»

«Tahan küll, Omar, sa pead kuulma kõik. Kas taheti mulle elu jätta? Kas mind ei võeta vastutusele minu ahelakaaslase surma pärast? Näis nii. Mina sain käsu laip üles tõsta ja kaasa tulla. Kohutav teekond, õlal surnu, kes oli ikka veel ahela ja raudvihi abil minuga seotud. Mind haaras kirjeldamatu hirm. Rumal, kes ma uskusin end olevat teinud eluga lõpuarved, surma mitte kartvat. Iga sahin mu seljataga pani mind kössi-tama. Kas lastakse selja tagant maha, nii küsisin eneselt igal sammul. Ma ootasin ja ootasin, talusin kohutavaid piinu.

Midagi ei juhtunud. Teisel pool, mööda teist teed läksid orjad tööle. Minule ja mu haletsusväärsele koormale ei heitnud nad pilkugi. Minu saatus oli neile ükskõik. Mõned neist vaestest olid juba aastakümneid orjuses ja olid minetanud igasuguse kaastunde.

268

Lühidalt: ma pidin, pärast seda kui ahel lahti tehti, kaaslase kuristikku heitma. Siis läks teekond laagrisse tagasi. Mulle kingiti see üks päev tööd. Kui ometi seda poleks tehtud! Mis mind siin ootas, seda ma kõigis üksikasjades kirjeldama ei hakka, olgugi et sul oleks võib-olla päris hea kõike teada. Igatahes peksti mind peaaegu surnuks. Nädalaid lebasin ma murtult, haavades ja haigena, esimestel päevadel võimetu end liigutama. Siis aheldati mind kokku uue kaaskannatajaga, seekord portugallasega. Surm rebis ka tema minu kõrvalt. Me töötasime sajakesi põllul, kaitses ja valvas meid umbes kaks korda nii palju järelevaatajaid. Äkki kargas põõsast välja lõvi, viskus portugallasele ja tahtis ta minema lohistada. Mees oli otsekohe surnud, ja mina temaga lahutamatult seotud! Igast küljest tormasid juurde valvurid ja tulistasid oma veeuputuse-eelsetest püssidest röövlooma pihta. Otsa see lõvi sellest ei saanud, aga arakstehtuna tegi ta vehkat. Jälle kolgiti halastamatult mind, kes ma ka selle kaaslase surmas süütu olin.»

«Nii polnud õige!» lausub Omar vahele.

«Nagu nii paljugi, mida sinu vennad teevad, õige pole, mu poiss! Kõige halvem asi juhtus minuga siis, kui orjad vabaks lasti. Üks tuhande viiesaja hulgast pidi maha jääma. Üks... mina! Mis mind tookord hullumeelsusest päästis, ma ei tea. Minu olukord on sellest peale küll pisut paranenud. Orjus on asendunud vangistusega, aga ma pole vaba! Ikka ja jälle vaevab ja piinab mind küsimus: miks just mina?»

Benedetto vaikib. Ta on surunud rusika vastu laupa, sulgenud silmad. Ta hingab katkendlikult. Tasa, väga tasa, vaevukuuldavalt jutustab ta edasi:

«Kas ma eales saan sellele küsimusele vastuse? Kõik «Astralt» olid tookord juba surnud. Keegi ei saanud kodumaal jutustada, et üht õnnetuselaevalt ellujäänut veel vangis hoitakse. Mind peetakse kindlasti surnuks, nagu kõiki teisigi, kes nii ennastsalgavalt korsaaride vastu võitlesid.»

«Mina olen ka võidelnud ja mõndagi võitnud!» ajab Omar rinna ette.

«Miks, mu sõber?»

«Miks? Kuidas miks? Ma ei mõista sind.»

«Kas sa pidid mingi kuriteo pärast eurooplastele kätte maksma?»

«Ei. Aga nad on rikkad. Laevade trümmides asuvad suured varandused.»

«Särava kulla eest oled sa andnud oma käe, et inimesi mõrvata või õnnetuks teha.»

Omar vaatab vanale üllatunult otsa. Ta ei oska sellele vastata, mitte midagi kosta.

«Siis oled sa kindlasti rikas, mu poeg,» räägib Benedetto edasi.

«Mina pole saagist kunagi midagi saanud. Mina olin ju ainult laevapoiss.» Talle meenuvad äkki mara-buti ja paljude inimeste õpetused, mis kujutavad võitlust teisitiuskujate vastu all ähile meelepärasena. Aga kas vana ori mõistab seda? Võib-olla aga seda: «Võitlus on nooruki ja mehe peamine ülesanne.»

«Kas ka süütute vastu? Kas meie, eurooplased, oleme röövlid, mõrtsukad, piraadid, korsaarid? Kas meie ründame teie laevu? Kas meie viime sinu vendi orju-sesse?»

«Seda ma ei tea. Aga te tegite Alžiiri maatasa. Meil on õigus selle kuritöö eest kätte maksta!»

«Kas sa võid mulle ütelda, mis oli teie linna purustamise põhjus?»

«Taheti kukutada dei.»

«Ja kas see sündis?»

«Ei. Lõpuks nad ei julgenud seda teha.»

«Päh! Kui oleks tahetud! Aga sinu vastus on vale. Et teie minu vendi, kes teile, kordan seda ikka uuesti, midagi halba pole teinud, ebainimlikult kohtlesite, sellepärast peab Alžiir kannatama.»

«Meie oleme valmis andma vastulööki!»

«Niipea see teil ei õnnestu. Eurooplased on, kui nad ainult tahavad, teist sadu kordi üle.»

«Kuidas sa seda öelda võid?» vihastub Omar. «Ükski laev ei pääse meie käest.»

«Elame, näeme. Aga jätame selle. Sa ei taipa veel, et inimrööv on midagi üsna häbiväärset, isegi nüüdr kus ka sul enesel, kes sa oled muhameedlane, on vabadus ära võetud. On see õigus?»

«Ma olin sõnakuulmatu.»

«Selle eest peab sind karistatama, sellega olen ma

71

päri. Aga mitte nii, et sind, õigeusklikku, koheldakse nagu ristikoera, nagu teie end väljendate.»

Poiss ajab silmad pärani. Et teda kristlastega ühele pulgale seatakse, vapustab teda sisimalt. See kunagine ori on olukorda õigesti hinnanud. Tema oma sõbrad ja võitluskaaslased käisid temaga ümber nagu kärnase koeraga. Kui nad oleksid ta tapnud, poleks asi olnud nii hull kui praegu.

Laevapoiss Omar, kurikuulsa orjapidaja Osmani vang, on sügavalt õnnetu. Need, keda ta alles hiljaaegu armastas, kuigi ta nii sageli nende karmuse all kannatas, seltsimehed piraatlaevalt, reetsid ta häbistavalt. Kui temaga nii toimitakse, siis võib nii mõnigi asi paika pidada, mida ta äsja vanalt kuulis.

Aga mees on eurooplane. Ta näeb ilmtingimata kõike valesti. Kindlasti! Või ehk siiski mitte?

Omar on sattunud keerdkäiku, millest ta ei oska leida väljapääsu. Kahtlemine ja kohe selle järel kindel teadmine pöörlevad läbisegi.

«Allah, allah! Ma tänan sind, sina suur, helde, kõiki-armastav, kõigevägevam!» Jälle, nagu tihti viimastel päevadel, lõpetab Omar oma palve nende suurte sõnadega.

Kõigeväeline tunneb, kuidas minu hing hõiskab ja on täidetud tänuga nii tugevasti, et ma seda ei oska sõnadesse seada. Inimene saab ainult kogeldes, segaselt, ebaselgelt väljendada seda, mis teda kõigevägevama juures liigutab. Tema aga, allah, oskab seda kõike vääriliselt hinnata.

Mis muu kui tema heldus tõi vabastuse? Mis muu. kui tema võim avas vanglavärava ja kinkis uuesti elu?

«Allah, allah! Kui ilus, lõpmatult ilus on elu!»

Omar on sattunud vagasse joovastusse. Talle on osaks saanud kujuteldamatu õnn, mille eest ta on tänu võlgu.

Ta vaatab enese ümber, näeb nägusid, mis on muutunud ja ometi samad, mis omal ajal pilkava naeru saatel, osavõtmatuina kibeda saatuse suhtes, mis talle osaks pidi langema, lasksid tal orjusesse minna. Kõik on alles laevas, välja arvatud üks: reis.

271

Nüüd on kunagine junga ohvitser, noorim ohvitser alžeeria laevastikus. Nüüd ei tohi teda enam piinata, lüüa, temal jalgadega trampida. Kõik püüavad nüüd kõigest väest temaga sõbraks saada. Loodetavasti ei pea ta meeles seda, mis oli. See oleks halb, sest tal on võimu, et kätte maksta.

Ühel päeval tulid saadikud Alžiirist Osmani juurde, uhked, käsutajad mehed, kes šeiki ei kartnud. Nad isegi ei küsinud, kas laevapoiss Omar on siin, nad nõudsid lihtsalt ning selgelt vabakslaskmist.

«Hobune talle!» käsutasid nad. See polnud kõige halvem loom, mille nad karjast välja otsisid. Tõupuhas araablane, tuline, kiire. Šeik oli, Omar seisis sealsamas ja nägi ise, maruvihane, et valiti just see loom, ei julgenud aga vastu vaielda.

Nüüd viis tee Alžiiri. Teda koheldi tähelepanelikult, vastutulelikult, arvestati tema nõrgestatud keha.

«Kuhu te mu viite?» küsib Omar.

«Mustafa juurde.»

Suures inimrohkes linnas võib olla tuhandeid Mus-tafa-nimelisi, see on täiesti tavaline nimi. Kahjuks ei saanud selle Mustafa kohta saatjatelt midagi teada. Nad vaikisid visalt. Üks naeratas põlastavalt Omari küsimuste peale.

Kui ta siis selle salapärase mehe vastas seisis, mõistis ta, et on julgustükk temast rääkida.

«Omar, sa oled surma ära teeninud.»

Ta tundis maad oma jalge all kõikuvat. Kas ta ainult sellepärast vangist vabastati, et ohver timukale üle anda? Sõnagi ei tulnud tal suust. Seista võitluses surmaga silm silma vastu pole midagi, võrreldes tundega, mis teda haaras nagu küünistega, kui ta Mustafale otsa vaatas.

Kõlatu häälega, mis näis tulevat nagu haua põhjast, ja endise karmusega rääkis kohutav mees edasi: «Sõnakuulmatus on kõige raskem kuritegu, mida korsaar võib korda saata.»

Ma tean seda, isand, tahtis ta ütelda, aga tal oli tunne, et timuka köis nöörib juba ta kõri. Avatud suust ei tulnud ühtegi häälitsust.

Äkki kostis teine hääl, pehme, usaldustäratav, lahke:

«Ma olen selle unustanud, mu poeg. Sina aga

272

ära unusta, tulevikus toimi teisiti. Sa lähed laevale tagasi.»

«Kapten?» söandas ta vahele ütelda.

«On teine.»

«Kus vana on?»

Mustafa tegi ainult väikese käeliigutuse. Kas ta sealjuures lausus saatusliku sõna «sõnakuulmatu», Omar enam ei tea. Kindlasti, ilmtingimata, kui ta seda ka kõrvaga ei kuulnud, silmad lugesid seda huulilt.

Käeliigutus oli selge ja ühetähenduslik. Kapten on surnud.

«Ma andsin sulle vabaduse tagasi, mu poeg. Näita oma tänulikkust. Kui mulle meeldib, saab sinust ühel päeval laevaréis.»

Kui mulle meeldib! See hakkab talle meeldima! Nüüd, kus ta enam ei pea olema alatine patuoinas, kus ta ise käsutab, pole julgusele ja jõule seatud enam mingeid piire.

Missugune mees, see kardetud Mustafa! Aga ta on sõber.

Ma ei valmista talle pettumust! Jälle otsustab Omar nii. Vana kaasvang ja selle kõned on unustatud. Kõik on vale, mis too ütles. Vanamees oma lapsiku lobaga. Mitte enam sellele mõtelda.

Aga kui need mõtted on kord kohal, tungivad tema sõnad peale. Neid ei saa maha raputada, nad ei lase end surnuks vaikida. Nad sarnanevad aeglaselt mõjuva mürgiga, kahvatuvad, kerkivad uuesti esile, isegi unenägudes viirastuvad nad käegakatsutavate kujudena nagu tõsiasjad, sunnivad enestega tegelema. Neid saab aga väärata. Elu ise on seda sulaselgelt näidanud. Ta on vaba. Ja ometi nad ei page, need eurooplase mõtted, mis tingimata on valed. Kõik on vale, mida nad ütlevad ja õpetavad, peab olema vale, sest ainult allah, keda nad ei tunnista, on õige ja tõeline.

Sa petad end ise, Omar! Hääl, mis kõlab tema sisemusest, võib-olla räägib see õigust? Ei, ei, see ei saa,, ei tohi nii olla.

Võitlus, võitlus! Ainult võitluses võib leida pääsu sellise juurdlemise eest.

273

Omar, kes on eurooplane, igatseb kuritöö järele, et pääseda puurivaist mõtetest, mis Benedetto Mezzo temasse istutas.

Sel ajal, kui noort ohvitseri piitsutavad siia-sinna kõhklused ja löögid, mis ei rebesta nahka, kuid on veelgi julmemad, rändab Benelli läbi asehalduskonna. Ta on asunud El-Fransit jälitama.

El-Fransi on prantslane, nimega Jean Meunier La Callest. Varakas mees, kes võib endale lubada nii kallist kirge, nagu seda on küttimine. Mingist Luigi Parvisist ei suutnud nuhid linnakeses midagi teada saada.

Nimed on nagu kõla ja suits, nad hajuvad. Need võib kõrvale heita nagu määrdunud särgi, vajaduse korral vahetada.

Noh, hästi, otsustab Benelli, ta vaatab korraks otsa sellele Jean Meunier'le — El-Fransile, siis selgub, kas siiski pole tegemist Luigi Parvisiga. Üllatus see poleks, sest sisetunne seob ikka jälle niite Meunier' ja Parvisi vahele, tekitab mõtetes segadust, seab Par-visi sinna, kus tahtsid ütelda Meunier, ja Meunier, kus mõtlesid hoopis Parvisi peale.

Ta on andnud käsu El-Fransi kinni võtta ja Alžiiri tuua. Tema kaasabilised on pöördunud tagasi tühjade kätega. Ikka ja jälle lipsas jahiloom neil käest. Täielik lugupidamine mehele, kes võib-olla on isegi kaasmaalane. Benelli on peaaegu et uhke tema peale, seda küll, ainult silmapilguks, ta ei kannata enese kõrval kedagi, kes ilmutab teravmeelsust ja vaimukust, kes on samuti seikleja nagu ta isegi. Veel pole Parvisi — aga kes siis ütleb, et see El-Fransi on geenualane, tõrjub ta kiiresti mõtte tagasi, sest sisetunne muutub ikka kindlamaks teadmiseks — suurde keerukasse polii-tikamängu sekkunud. Veel mitte. Aga kas ei või see juhtuda juba homme või juba käesoleval tunnil?

Võib-olla on kõik siiski täiesti süütu. Ta otsib oma poega. Selles poleks asehalduskonnale midagi halba. Jälle peab renegaat ennast noomima ja korrale kut-

suma. Miks peaks seda meest säästetama, sest sinna viib ju see süütuks tembeldamine välja? Sellepärast, et ta on geenualane? Ei mingit tundepuhangut. Kodupaigast

274

Genuast on ammu üle saadud. See pole enam muud kui punkt maakaardil. Jah, asi poleks nii halb, kui see puudutaks ainult lapse ülesleidmist. Aga El-Fransi on prantslasest El-Fransi järglane! Isegi neeger Selim, teise vana saatja, on tema kõrval. Kas talle jäeti see austatud ja armastatud nimi El-Fransi ainuüksi selleks, et saaks poissi otsida? Mõeldamatu. Parvisi töötab Prantsusmaa heaks. Kui see on nii, siis ähvardab oht, mida saab kõrvaldada ainult üks: tema ise, Benelli!

Ja El-Fransi ilmsüütus on ainult mask. Mida sündinud nuhkki ei suuda kuuldust välja lugeda, seda märkab Mustafa. Maal räägitakse palju El-Fransist. Et ta on truu sõber, abimees, nõuandja, aga ka seda, et ta türklaste vastu üles ei ässita, jätab kõik nende eneste hooleks.

Sellise tegevuse põhjal ei saa El-Fransit hukka mõista. Ta pole midagi türklaste vastu sepitsenud, aga ta on pannud inimesed järele mõtlema ja see on palju olulisem. Järsku lõkkele plahvatavat tuleleeki saab kiiresti kustutada, pealispinna all miilavast, palkide ja müüridega kaetud tulest võib saada leekide meri, mille vastu võitlemiseks on vaja võimsaid vahendeid. Kui inimesed ühte asja kaua kaaluvad, kõik poolt- ja vastuväited, edu ja ebaedu arvesse võtavad, endale aega jätavad vilja küpsemiseks, ähvardab ülim hädaoht.

«Mina olen Mustafa, dei nõuandja,» nii tutvustab Benelli end külavanemale.

«Tere tulemast, isand. Sinu külaskäiguga langeb meie külale osaks suur au. Mis toob sind meie juurde?»

«Ma olen jahiretkel, mu sõber. Kas ma saan teid kuidagi aidata? Kas metsloomad ei külasta teie karju? Ma löön nad maha.»

«Sa oled lahke, isand.» Kabiil kummardub uuesti.

Kinnine sell, nendib Benelli. Kas oli vale end dei nõuandjana tunda anda?

«Ma kordan: ma aitan teid meeleldi.»

«Tänan, isand, aga sa tuled liiga hilja.»

«Liiga hilja? Ma ei mõista sind.»

«El-Fransi aitas meid, härra!»

Benelli naeratab rahulolevalt, kabiil märkab seda.

275

Ta on küti lähedal. «Mind rõõmustab seda kuulda. Julge mees, see El-Fransi!» «Meie sõber, härra.»

«Te võite tema peale uhked olla. Mis mina temast kuulsin, on nii erutav, et ma tahaksin kord temaga koos jahile minna. Ütle mulle: kus ma võiksin teda kohata? Küllap sa oled minust kuulnud, et ma...»

«Jah, härra.»

«Mida siis, mees?»

«Et sa suur härra oled.»

Benelli naerab. See külavanem on juhmakas, narr, napakas. «Ma ei tahtnud seda ütelda, mu sõber. Vaid et ma end kütina El-Fransiga võrrelda võin. Ma tahaksin kord temaga koos jahti pidada. Kus ta on?»

«Ma ei tea, härra.»

«Mulle öeldi, et teda alles eile siinkandis nähti.»

«Kas eile, härra?»

«Imelik, et sina sellest midagi ei näi teadvat.»

Kabiil jätab märkuse tähele panemata.

«Kahju. Sa valetad, vana!» Üsna kergelt, mängeldes heidab Mustafa kabiilile solvangu.

«Mina ei julge sinule, suurele, võimsale isandale vastu rääkida ka siis, kui sa mõtled valesti.»

«Maledetto![18] Neetud!» Sellest sellist küll targaks ei saa. Ta teeb hästi, kui ta asjast sõbralike sõnadega mööda läheb.

«Andesta, ma ei tahtnud sind solvata. Ilmselt anti mulle valeteateid. Me jääme selleks ööks teie juurde. Mina ise võtan vastu küllakutse sinu majja. Minu saatjaskonnale otsi vastav ulualune.»

Et kabiil teda ise külla ei kutsunud, see Mustafat ei sega. Tema on isand, teised peavad enesele lugema suureks auks, kui nad tohivad talle enda juures ulualust pakkuda.

Keset ööd lahkub üks mees külast. Tasaste sammudega hiilib ta minema, alles hiljem hüppab hobuse selga. ..

Benelli eksis. Külavanema üha aupaklik «jah, härra» ja kogu aeg lisatud sõna «isand» ei märgitse juhmakat ega narri, vaid tarka ja ohtlikku pead.

276

«Vaata, Selim!» Luigi ulatab pikksilma, näitab kätte suuna, milles sõber peab vaatama. «Alžiirlased. Põgeneme!»

«Jah, need nad on. Hea, et meid hoiatati,» Parvisi silmitseb ümbrust. Nende ees on tükike tasast maad, mis tagapool muutub künklikuks. Peaaegu saaks käest ära lipsata. Ühest kiirsõidust piisaks. Kord juba mägedes, ei leiaks neid ükski inimene. Aga loomad pole enam värsked. «Me ei põgene, Selim. Seda dei nõuandjat tahaksin ma ligemalt vaadata.»

«Miks viimasel ajal meie vastu nii palju huvi tuntakse?» küsib neeger mõne viivu pärast.

«Näib, et meid umbusaldatakse. Need seal Alžiiris, sest pärismaalased on truud. Nad teatavad meile kõigest, mis sünnib, kui on ainult kahtluse varigi, et see .meid võiks puudutada.»

Mõlemad mehed kontrollivad edasi ratsutades oma relvi. Kõik on korras, püstolid ja püssid on laskevalmis, kõverad mõõgad kergesti tupest tõmmatavad.

«Mulle poleks sugugi meeldinud põgeneda. Nende nelja mehega saame me kergesti hakkama, kui neil peaks olema kurje kavatsusi.» Selimi marmorvalged liambad säravad nagu ta silmadki, kui ta naeratades tunnistab, et ta on, kui vaja, võitluseks valmis.

Sõbrad ei vaata tagasi. Alles hiljem, kui kabjaplaginat selja taga ei saa enam tähele panemata jätta, peatavad nad hobused ning ootavad saabujaid.

Need on üks vanem mees ja kolm noorukit.

«Salem!» tervitab vana, kes näib olevat nende juht, ja lisab El-Fransi vastutervitust «aleikum» kuulamata juurde: «Ma rõõmustan, et kohtun ometi kord sinuga, El-Fransi.»

Parvisi teeb, nagu üllatuks ta: «Sa tunned mind?» «Mulle on nii palju sinust ja su sõbrast jutustatud, et ei ole raske sind ära tunda.»

«Noo?»

«Kas sa lubad, et me sinu seltskonda jääme?»

«Ma ei tunne sind ega sinu saatjaid. Maa on suur, siin on küllaldaselt ruumi, et mitte teisele jalgu jääda ja pole põhjust solvuda, kui igaüks ka oma teed otsiks,» lükkab Parvisi vana tagasi.

18Maledetto! — (it. k.) neetud!

277
«Sa oled ebasõbralik, El-Fransi. Mina olen seik Jussuf Biskrast.»
«Mõtle minust mida tahad, Jussuf. Aga minugi pärast, jääge meiega nii kaua, kui meil on ühine reisisiht.»
«Kuhu su tee viib?»
«See selgub. Igatahes tahan ma küttida.»
«Oh! Kas ma tohin korra ka sinuga koos kiskjat varitseda?»
«Kui sul selleks julgust jätkub! Lähme, Selim, edasi!»
Benelli hoidub eesratsutava Parvisi kõrvale. Ikka ja jälle püüab ta jutujärjele saada, aga kütt vastab ainult ühesilbiliselt ja tõrksalt.
Mida see mees tahab, keda sõbralik kabiil teatas olevat Mustafa, dei nõuandja?
Jälle kulgeb tee mägede vahel. Parvisi pöörab maastikule erilist tähelepanu. Äkki ta peatub.
«Mina olen kohal. Siia, Selim. Edasiseks head teed, Jussuf!» Seda öelnud, ratsutab Luigi ka juba ühe koha-poole, mis talle näib puhkamiseks sobiv olevat. Kui seik vihjet ei taibanud või ei tahtnud sellest aru saada, et siin lähevad nende teed lahku, siis peab ta leppima ebasoodsa laagripaigaga.
«Sa ei taha minu soovi täita, El-Fransi?» küsib Mustafa jahmunult.
«Tõenäoliselt ei luba sinu tegemised sul juba nüüd laagrisse jääda ja niimoodi pool päeva lasta raisku minna. Mind ei sunni tagant ega tõmba midagi, mina jään siia,» vastab El-Fransi naeratades.
«Siis jään mina ka. Lööge laager üles, mehed!»
Sellel ajal, kui Selim ja Benelli kolm saatjat laagri-töid teevad, seisab Parvisi, käed vaheliti, selg toetatud vastu kaljupanka, mille ta seljakaitseks on valinud. Alžiirlane teeskleb, nagu oleks tema samuti tegevuses. Ta haarab kätte kord ühe, kord teise eseme, astub ühe, siis teise juurde, lõpuks kolmanda juurde ja sosistab sellega midagi. Tööd ta ei tee.
Alles siis, kui kõik valmis on seatud, seltsib ta jälle El-Fransiga.
«Piip!» käsib ta veel, siis seab ta end mugavasti istuma.
See tuuakse. See on kahe varrega hinnaline ese, nagu kütt esimesel pilgul kindlaks teeb.
278
«Teeni ennast, El-Fransi, ole minu külaline!»
Sellega ulatab ta talle ühe piibulipsu.
Sellest äraütlemine oleks raske solvamine. Niisiis Parvisi suitsetab.
«Kas sulle maitseb? Ehtne türgi tubakas,» püüab Benelli jutusoone peale saada.
«Sa näid olevat varakas mees, kuna sa nii hinnalise vesipiibu pika reisi peal ohtu sead. Kas sa ei karda ka, et sind tee peal võidakse paljaks röövida?» Parvisi on otsustanud oma napisõnalisusest loobuda. Võib-olla taipab jutust, mida see mees tahab.
«Keegi ei julgeks kätt minu külge panna!» Enesega rahulolev naeratus silub hetkeks vanaduskortsud araablase näolt.
Nüüd alles avaneb Parvisil võimalus võõrast päris tähelepanelikult silmitseda. Araablane? Muidugi võimalik, igatahes, kui poleks tihedat habet ja sügavale laubale tõmmatud turbanit, võiks seda meest peaaegu pidada lõunaeurooplaseks.
«Siis võid sa ennast õnnelikuks pidada,» vastab ta teise hooplemisele.
«Šeik Jussufi kardetakse!»
«Ma tean, ma tean. Sa ütlesid Biskrast?»
«Jah.»

«Seik Jussuf Biskrast on vapper ja sellepärast röövlid kardavad ja vihkavad seda meest, ta on minu sõber!»

«Diavolo! Kurat!» Benelli hammustab huulde, kui ta suust pääseb itaaliakeelne sõimusõna. Ta silmad välguvad ohtu. «Mis sa sellega ütelda tahad, El-Fransi?» käratab ta Parvisile.

«Et sina pole šeik Jussuf.» Parvisi nendib seda üsna rahulikult, ilma häält tõstmata.

Benelli vilistab, hüppab püsti. Ka Luigi kargab üles.

«Ja teie pole ehtne El-Fransi, sinjoor Luigi Parvisi! Mida teie teete siin asehalduskonnas? Mina olen Mustafa, dei salapolitsei ülem. Te olete arreteeritud! Siia, mehed, võtke temalt ja neegrilt relvad!» Benelli ise haarab püstoli. El-Fransi, kes vale-alžeerlast hetkekski silmast ei lasknud, lööb tal selle käest. Relv kolksatab vastu maad. Jalahoop, püstol lendab kõrvale.

«Kes haarab relva, saab kuuli pähe!» Kogu aeg

hüppevalmis Selim on esile karanud ja hoiab kolme meest, kes tagapool istuvad, kirbul. «Ärge end liigutage!» hoiatab ta neid.

Parvisi on veidi kõrvale astunud. Juba tahab ta omakorda püstoli haarata, kui Mustafa jataganiga talle peale surub. Hästi, niisiis mõõkade duell.

Ah, Mustafa on vasakukäeline. Et ta ka selle tähele panemata jättis. Ta ju kannab relva paremal küljeL

Mehed möirgavad vihast, kui Selim nende püssid ära võtab ja need koos püstolitega kaugele veerkivide vahele viskab. Kaks kõverat mõõka lendavad tüki maad tahapoole.

Benelli vehkleb nagu vehklemisõpetaja armees. Sellise vastase vastu, kes iga kallaletungi mängides pareerib, on Parvisi asend, seljaga vastu kaljupanka, eba-soodne. See takistab liikumisvabadust. Sellele Musta-fale, seda teab noor itaallane juba esimestest torgetest, võib ligi pääseda üksnes suurima kiiruse ja parimais aastais mehe energiaga.

Luigi võitleb nagu metsloom. Süda klopib, kopsud lõõtsuvad. Ja Mustafa on vasakukäeline ning jataga-nivõitluse meister. Ikka kiiremaks ja kiiremaks muutuvad torked ja pareeringud. Kas õnnestub mehel, kes vandesõnaga paljastas, et ta on itaallane, see, mis ühelgi kõige ohtlikumal kiskjal pole õnnestunud: võita El-Fransi? Siis peab Livio igavesti orjuses piinlema.

Parvisi kummardub, kõverdab parema jala toetades sandaalitallaga vastu kaljuseina. Ja — äratõukava jala jõu tõttu võimas hüpe — ta paiskub vastu Benelli paremat külge. Kokkupõrge. Mõlemad võitlejad prantsatavad maha.

Selim, kellel viimase mehe relvituks tegemisel väike kähmlus tekib, kistakse kaasa.

Varem kui Parvisi, kes pea kõvasti vastu maad ära lõi, seisab Benelli jälle jalul.

«Spioon, nüüd oled sa mul pihus!» Võidukmdlus kõlab seikleja sõnades.

Mõõgatera vihiseb pooleldi püstiajanud El-Fransi peale alla. Hirmuäratav hoop, suunatud täpselt kaelale.

Parvisi näeb seda. Kas selle hoobiga tuleb lõpp? Mehaaniliselt püüab ta end kaitsta. Kogu paremus on Benelli poolel. Sellise ebasoodsa kehahoiaku juures

pole tõelise pareerimise peale mõeldagi. Tera põrkab vastu tera. Õnn on Luigi poolt. Hoop on kahjutu.

Kokkupõrge mõjus neegrile õnnetult. Üks meestest, keda Selim enam ei jõudnud relvituks teha, on tõmmanud mõõga ja tungib mustale peale. Nüüd on las-kerelva

kasutada võimatu. El-Fransi ja Mustafa keerlevad mauri selja taga. Sõber võiks otse kuuli otsa joosta.

Neeger pöörab ringi ja põgeneb pikkade hüpetega. Maur järgneb võidukisaga. Selim kasutab põgenemist selleks, et püstol vöö vahele pista ja end jataganiga Telvastada. Tema oskab ainult parema käega vehelda ja paremas käes oli tal laskeriist. Sellepärast oli tal vaja pisut aega võita.

Kus on teised kaks? Seal nad jooksevad ja otsivad oma kõveraid mõõku.

Välkkiirelt pöördub neeger ümber, tõukab relva ette. Araablane pareerib, aga Selim sunnib end vihaselt kaitsva vastase taganema.

Benelli kõrvalepõiklevad hüpped muutuvad loiumaks. Vanadus annab ennast tunda. Parvisi on kukkumisest üle saanud.

«Edasi, itaallane, renegaat, kiiremini, kiiremini, kui sa tahad võita El-Fransit!» õrritab ta oma vastast, lootes, et teine suures vihas ettevaatuse minetab.

Vanamehe jõud peab ometi kord nõrkema.

«Sina ja mind võita? Sõida põrgusse, Parvisi!» Nooruki nõtkuse ja tulisusega viskub Benelli ettepoole. Ta jatagan vihiseb läbi õhu, nii et vaevu suudab silm seda jälgida. Sellele meistrile jääb Luigi alla, ta mõistab seda selgesti. Ise rünnata on võimatu, kogu oskus tuleb suunata kaitsmisele.

Ikka kaugemale tagasi surub Mustafa El-Fransi. Parvisi laubalt voolavad higiojad, samal ajal kui seiklejast pole märgatagi, et tema torked on ta viimne jõupingutus. Kui selle jõupingutusega ei õnnestu vastasele lõppu teha, siis on ta ise omadega läbi. Mustafa liuuled on surutud veretuiks, hambad krigisevad.

Kivi Parvisi selja taga. Luigi komistab tagurpidi. Juba tahab Benelli viskuda antud hetkel mitte täiesti võitlusvõimelise vastase peale, kui... Püstol lamab tema ees.

281

Välkkiirelt töötavad renegaadi mõtted. Kuigi Par-visi on nõrgem kui tema, on tema pool nooremate aastate eelis. Ja ta on end jälle uuesti kogunud. Ta pole veel löödud.

Niisiis püstol!

Benelli kummardub, haarab laskerelva järele. Seal on ka juba El-Fransi, kiiremini, kui ta oletas. Parema käega maha toetudes, poollamakil, vehkleb Benelli edasi. Ei mõtetki alla anda. Kaalul on võit või kaotus, elu või surm. Et El-Fransi ühtegi võidetut ei tapaks, ei tule seiklejale mõttessegi. Kuidas võikski tulla? Inimene, kes ise armu ei anna, ei eelda seda ka teisest.

See Mustafa, või milline iganes ka ta õige nimi võib olla, näib olevat kuradiga mestis, mõtleb Luigi. Ka nüüd ei saa hukatuslikku hoopi anda.

Benellil on püstol käes, aga ta sai seda haarata torust, mitte pärast. Ja siiski! Rauast voolab uut jõudu ta kehasse. Sellega on ta Parvisist üle.

Metsikumalt kui iial enne keerutab ta kõverat mõõka. Parvisi on sunnitud kaitsesse. Sellest jätkub. Benelli saab end üles ajada, püsti hüpata.

Selimit ahistavad nüüd kolm meest. Ka temal ei õnnestu Mustafa meestega toime tulla, ehk ta küll lausa meistrilööke jagab. Nagu kass kargab ta vasakule, paremale, hüppab üles, kükitab alla, pareerib, ründab. Ta burnuse vasak käis on tumedaks värvunud. Neeger on haavatud.

Benelli on võtnud püstoli hammaste vahele. Ohtlik ettevõte, et relva saaks õigesti pihku võtta, sest Parvisi püüab seda momenti ära kasutada. Aga nagu mustkunstnikul, on Mustafal äkki püstol käes.

Kas painduda või murduda! Livio isale jääb veel ainult lühike aeg, võib-olla ainult mõni sekund, siis lõpetab surmatoov lask selle võitluse.

Nagu röövloom varitseb Benelli vastast. Siis läigatab Parvisi silmades. Nüüd tuleb otsustav löök.

Renegaat vajutab päästikule. Tabas!

Parvisi tuigub tahapoole.

Mustafa-Benelli hingab kergendatult, laseb oma vasaku käe jataganiga alla vajuda. Äkki on käsivars raske nagu tina.

Seikleja tahab käsivarre üles tõsta. Ta rinnust tun-

282

gib jõle, ebainimlik valukarje. Käsi ei kuula aju käsku, on ülepingutusest krampunud. Aega võita, kuni veri jälle normaalselt ringlema hakkab. Benelli vibutab enese kõrvale. Liiga hilja ja valesti. Ta jookseb vankuva, surnukahvatu, aga mitte võidetud Parvisi mõõga tera endale rindu.

El-Fransi vasak õlavars on purustatud, ripub jõuetult alla.

Renegaat vajub maha.

«El-Fransi!» Selim hüüab appi.

Sõbra hädakisa rebib punase loori Luigi silmade eest, alistab nõrkuse, valu. Ta komberdab ettepoole.

«Nüüd ei tohi nõrkeda, vastu pidada!» ergutab ta iseennast.

See õnnestub. Vastaseid, kelle vastu raskesti haavatud mees pöördub, ei saa üldse Mustafaga võrrelda. Aga kolm ühe vastu, seda on vaprale ja osavale neegrile ikka liiga palju.

Haavatu tõrjub kõige ohtlikuma mehe Selimi kallalt.

Vastu pidada, vastu pidada! Sel hetkel pole Parvisil ühtki muud mõtet peas.

Üks kõver mõõk lendab laias kaares minema. Maur on relvituks tehtud. Ta põgeneb.

Mingu. Parvisi ei hakka teda taga ajama, sest Selim on endiselt ohus. Üks kahest ülejäänust tahab teda seljatagant rünnata.

Mehel jääb suu hirmust lahti, kui ta äkki El-Fran-siga silm silma vastas seisab.

«El-Fransi!» möirgab ta, viskab relva minema ja tormab hobuste juurde, et järgneda kaaslasele, kes juba põgenes.

Nüüd viimane. Aga see kuulis sõbra hüüdu. Ka tema otsib pääsu põgenemises.

Parvisi pea vajub rinnale. Veel üks samm, tuiku-des, vankudes, siis ümbritseb teda öö.

Varjud, pikad, rasked varjud mägede vahel. Päike loojub. Siis Luigi ärkab.

«Mis juhtus, Selim?» küsib ta enese kõrval istuvalt sõbralt.

Kui raske on rääkida. Sõnad tulevad üsna tasakesi.

«Maga, Luigi. Kõik on hästi. Mina valvan. Maga.»

283

Maga. See sõna on lumm. Parvisi laud vajuvad! uuesti kinni. Kogu keha on tinaraske.

Lahingustseenid elustuvad.

«Mustafa?» küsib Parvisi.

«Tema tunnid on loetud. Sina võitsid ta.»

«Dei nõuandja? Võitsin? Tema tunnid — on — loetud? Ei, Selim, ei.» Jälle on sõnad ainult kahin. Siis aga: «Selim, ruttu, aita mind! See mees ei tohi surra enne, kui ma temaga olen rääkinud. Ruttu, Selim, aita!»

«Sa pead lamama jääma, su käsivars on läbi lastud,» ajab neeger vastu ja surub valudes istumatõusja pehmelt asemele tagasi.

«Lähme!»

See on käsk, karm, lõikav, kuuletumisele sundiv. Selim tõmbub kössi. Nii ei ole El-Fransi kõigi nende aastate vältel rääkinud, nõudnud, käskinud.

«Asi puudutab Liviot!»

Siis teab sõber, et kogu nõrkus on haavatust kadunud, et El-Fransi nii või teisiti oma tahtmise läbi surub.

Selim oli ka renegaadi haava sidunud. Benelli on ärkvel, kui mõlemad sõbrad tema juurde astuvad.

«Kuidas te end tunnete, sinjoor — Mustafa?» küsib Parvisi. «Ma pean teid nii nimetama, kuna ma teie nime ei tea.»

«Kuidas see end ikka tunneb, kelle jaoks varsti kõik on lõppenud,» vastab suur seikleja pilkavalt. Ta et karda surma.

«Selim ravib teid nii palju, kui ta jõud lubab. Mul on kahju, ma tahtsin teid ainult võitlusvõimetuks teha ja pidin ennast vehklemiskunsti meistri vastu kaitsma. Teie surma, ma loodan kõigest hingest, et asi nii kaugele ei lähe, ma ei tahtnud.

«Võib ju olla, Parvisi. Ma olin ettevaatamatu ja mu jõud oli otsakorral. Mis see teeb? Minu elu hääbub võitluses, nii nagu ta sai elatud ja nagu ma seda alati olen soovinud. Mida te tahate? Enese teadmata aitasite mind selleni.»

«Mida me saame teie heaks teha?»

«Teie, mitte midagi, kaasmaalane. Pealt on näha, et teil on küllalt iseenesegagi tegemist.»

«Kaasmaalane? Niisiis te olete itaallane?»

284

«Geenualane.»

«Mis? Siis peab teid tingimata päästma. Mingi pääsetee peab leiduma.»

«Mõttetus! Mind ei saa ka kõige parem arst enam aidata. Oma viimastel maapealsetel tundidel vestleksin ma meelsasti mõne inimesega oma kodumaast, aga enam ei saa. Ma tunnen seda. Minu elukella pendel võngub ikka aeglasemalt ja aeglasemalt. Küsige, Parvisi. Ma tean, teil on midagi küsida.»

«Ma imetlen teie läbinägelikkust, sinjoor —»

«Päh, läbinägelikkus,» pilkab Benelli iseennast.

«Kas te teate midagi minu lapsest Liviost, kes aastate eest «Astral» orjusesse langes?» küsib Luigi Parvisi väriseva häälega.

«Kõike!»

«Kus on mu poeg?» Luigi sunnib end kogu jõudu kokku võtma, et meest täpselt jälgida. Ta ei taha usaldada mitte ainult kuulmist, et sõnu mõista, ta tahab neid näha kujunemas teise huultel. Tund, millal üks inimene peab surema, peab saama teisele, tema pojale Liviole, sünnitunniks. Orjusest vabastamine on ju sama mis uuestisünd.

Vestlus on takerduv, katkendlik. Mõlemad kõnelejad on raskesti haavatud. Selim on oma vigastamata käe pannud ümber El-Fransi, kaitseks, et sõber nõrkuse või äärmise erutuse hetkel ümber ei kukuks.

Benelli silmad on suletud. Ta teab, mida temalt küsitakse. Nüüd avab ta need pilukile.

«Surnud,» pomiseb ta. «Surnud nagu teie nainegi,, sinjoor Parvisi.»

«Surnud? Surnud? Mu jumal, surnud!» oigab Luigi.

See oli seikleja, mitte kaasmaalase vastus. Kui kohutav sõna on öeldud, teeb Benelli silmad pärani lahti.

Kuidas küll Parvisi silmanähtavalt vananeb, vananeb alatu vale tõttu. Kas peaks selle tagasi võtma? Kas peaks?

«Surnud. Mu vaene laps!» kaebab Parvisi, mees, keda noored ja vanad tunnevad kui kartmatut kütti El-Fran-sit. See mees nutab.

El-Fransi nutab pidurdamatult.

Kas ma peaksin tõtt ütlema? Päris ilma inimlike tundeliigutusteta lurjus Benelli ka pole. Edasi valetada,

285

veel nüüdki alatu petis olla, kus elada on veel jäänud mõni tund, võib-olla ainult mõni silmapilk? nii küsib eneselt renegaat. Päh, mind ei päästa ka alasti tõde enam. «Jah, surnud!» kinnitab ta veel kord. — Surra nagu on elatud, ükskama kõik! «Tervitage Agostino Gravellit Benelli poolt. Ma mõtlesin temale praegusel tunnil. Suur pankur Gravelli on see reetur, kes kõigist väljuvatest laevadest deile teatas. Ka «Astra» juhatas ta meile kätte, eriti teile ja teie perekonnale tähelepanu juhtides. Pidage, ütelge Gravellile sõna-sõnalt: «Benelli, dei nõuandja, laseb teid tervitada ja mõtleb teie peale iga tund!» Nii sõna-sõnalt, Parvisi, ja siis minu pärast võite tal kaela kahekorra käänata. Et mina surnud olen, sellest vaikige. See on kõik. Ja nüüd käige minema! Teie nägemine ajab mind vihale. Jätke kõige juures, mis teile on püha ja kallis, kaastunde- ja trööstisõnad, väljakutse kahetsemine. Ma tahan üksinda surra, jah, kõngeda, kama kõik. Ma olen valmis. Ma ei kahetse midagi, mitte midagi! Saaksin ma veel kord elada, siis peaks terve maailm minu tegude ees värisema ja hirmus, kartuses ning kurvastuses väänlema! Käige minema, Luigi Parvisi, või muidu kargan teile oma viimse, hääbuva jõuga kõri kallale! Minema, minema!»

Mõned tunnid hiljem ei ole kurjategijat enam.

Selim kuhjab kive laibale. Mustafa-Benelli oli inimene, röövloomad ei pea tema kallale pääsema.

El-Fransi sõbrad põhjas ja lõunas, idas ja läänes, kogu maal ootavad asjatult küti külaskäiku. Keegi ei näe enam El-Fransit. Tema teod aga elavad edasi. El-Fransist saab legendi kangelane külades ja laagri-platsidel. Temast räägitakse veel tulevikuski kõikidel aegadel.

XV. SÕBRAD ON TEISEL ARVAMISEL

Luigi Parvisi õlavars on purustatud, jääb kangeks, halvatuks. Halvatud on ka mehe teojõud. Elu on kaotanud mõtte, on muutunud vaeseks, tühjaks ja tähtsusetuks sellest ajast peale, kui on olemas kindel teadmine Livio surmast. Isa peab mõttetuks otsida laipa või seda, mis lapsest veel järele võib olla jäänud. Kuidas ka suudakski ta sandina uuesti minna sellele neetud maale? Ta tahab kõike, mis pikkade aastate vältel Alžeerias juhtus, unustada, oma mälust kustutada. Aga see ei õnnestu.

Tundide kaupa istub Luigi tummalt oma toas, teda on vallanud ainult soov, et teda ei tülitataks. Kui ta

287

niimoodi oma kurbi mõtteid haub, siis tõmbub ka Selim tagasi.

Parvisi majas on ärevus kahe inimese, koju tagasipöördunud poja ja neegri ümber haihtunud. Esiplaanile on lukkunud teised, suured poliitilised sündmused, mis tunduvalt rohkem pakuvad kõneainet pikkadeks, laiahaardelisteks kõnelusteks kui napisõnalised teated, mida saadi Luigilt. Et ta otsis last ja nüüd teab, et see on surnud, oli kõik, mis ta rääkis.

Varsti pärast isamajja tagasipöördumist võttis ta kätte pliiatsi ja tahtis joonistada oma naist ja poega. Mõlemad õitsvad, naervad armsad olid niisugused, nagu nad tal iialgi mälust ei kustu, ja ometi varjutab neid nii kohutaval viisil saabunud surm. Visandid lendasid kokkukägardatuina kõrvale. Ta alustas uuesti, aga jälle irvitas surm paberilehtedelt vastu. Mees ei suuda enam naise ja lapse jaoks elu kinni püüda. Ta ei söanda isegi kopeerida viimast Liviost tehtud pilti, mis tookord «Astra» kallaletungi

järel Vahemere soolasest veest luitus ja nüüd on nähtav veel ainult isa silmadele. Kui nüüd ka selles asendamatus omandis äkki surm end meelde tuletab!

Võib-olla et ta kunagi hiljem majasõprade soovile vastu tuleb ja kord põhjalikumalt oma elamustest jutustab, hiljem, kui ta on juba paranenud. Aga sinnani peaks veel aega minema. Haav ja hingeline vapustus on teda nõrgestanud, ta oma tuppa aheldanud. Ainult siis, kui isa oma sõpradega musitseerib, nõuab naige, et ta muusikatuppa viidaks. Ta otsib lohutust muusikas. Beethoveni maad ja taevast ründav jõud on elamus, aga helid ei suuda valu vaigistada, uut võitlustahet sünnitada.

«Luigi, Luigi!» Selim kobistab trepist üles sõbra tuppa. «Külaline!» Neegri tõmmu nägu särab suisa rõõmust, kui ta niimoodi ukselävel seisab.

«Nii erutatud ja kiirustav, Selim? Niisugusena olen ma sind harva näinud.»

«Ta rõõmustab, Luigi, ja see rõõmustab mindki!» See on teine hääl. Parvisi on kõrvale pöördunud, nii et ta musta sõpra enam ei näe.

See hääl!

«Pierre-Charles! Sina, Pierre-Charles!» Luigi tahab

tugitoolist tõusta, aga prantslane ei lase seda sündida.

«Jää istuma, ära pinguta ennast!» Ta kummardub tema kohale ja suudleb teda.

«Mis toob sind minu juurde, vana sõber? Andesta, ma unustasin oma suure rõõmuga ära: südamlik teretulemast! Palun tule siia valguse kätte. Ma pean saama sulle otsa vaadata, El-Fransi!»

De Vermont naeratab ja jätab Luigile aega teda silmitseda. Lõpuks arvab ta, et võib vaikuse katkestada.

«Ma sain sinu kirja kätte, kaine, asjaliku kirja. Sellest jätkuks igale teisele, ka Pierre-Charles de Vermont’ile, El-Fransile mitte. Vana El-Fransi tahab rohkem teada. Sellepärast ma tulingi nagu sõber, kes sulle kogu oma abi pakub, kui sa seda peaksid vajama.»

«Tänan sind, aga peatüki «Alžiir — orjus» all seisab suurte tähtedega sõna «Lõpp». Alžeeria kuulub minevikku, kuigi see minevik on üheaegselt ka olevik ja kindlasti ka tulevik.»

De Vermont jätab Parvisi kibeda, kõigest loobuva märkuse tähele panemata. «Jutusta, Luigi,» palub ta. «Vähemalt alusta. Mul on aega, palju aega.»

Sageli katkestab Selim jutustuse, kui Luigi enam kõiki üksikasju ei mäleta, neid ebaolulisteks peab, ei taha end esile tõsta. Mõndagi saab ainult neeger jutustada. Kuidas ta kahel korral haavatud sõpra nädalate kaupa ravitses ja ta tagasi sadamasse tõi, sellest ei tea Parvisi midagi, sest neeger oli talle sellest kui endastmõistetavusest kõneldes nii paljust kui võimalik vaikinud. Alles nüüd saab Luigi seostatult teada Mustafa surmale järgnenud sündmustest. Renegaadi põgenema pääsenud saatjad olid deile asjast teatanud ja kogu Alžeeria oli jalule aetud, et El-Fransit ja Selimit kinni püüda. Aga pärismaalased olid hoidnud sõprade poole ja nad üle Tuneesia piiri ohutusse kohta toimetanud. Kauaks jäid nad Tunisesse, kuni Luigi palavik järele andis ja nad merereisi said ette võtta.

«Ja sellega pead sina asja lõpetatuks?» küsib Pierre-Charles, kui jutustaja vaikib.

«Mina olen sant ja haige.»

«Sa paraned. Ja sant? Rumalus, Luigi! Mitte käsi.,

vaid pea ja vaim võitlevad. Oled sa muide selle Gravelliga rääkinud? Loomulikult mitte, sest sa oled ju alles haige,» parandab de Vermont ennast otsekohe.

«Ma ei taha selle asjaga mingit tegemist teha. Surnud ei saa sellest elavaks.»

Kaaluvalt ja tõsiselt vastab prantslane: «Surnutel on rahu, elavad paluvad seda iga päev, iga tund.»

«Mida see tähendab?»

«Seda, et surve, millega orjus inimesi rõhub, peab lõpuks murtama, et Gravelli taolistel meestel enam õigust ei oleks elada ja õnnetust külvata. Sinu ülesanne ei ole veel täidetud, Luigi Parvisi — El-Fransi!»

Geenualase nägu on süngestunud. Ta tõrjub tagasi sõbra sõnad, nagu ta on Alžeeriast tagasitulekust peale tagasi tõrjunud ka mõtted, mis sedasama ütlevad.

Need ei lase teda enam lahti, mõtleb Pierre-Charles. Mida kauem ja sagedamini need talle juurdlemiseks ainet pakuvad, seda paremini ta neid mõistab. Momendil mitte enam tugevamini peale käia. «Muuseas,» võtab de Vermont jutujärje jälle üles, «ma ei tulnud üksinda. Monsieur Xavier de Vermont saatis mind. Meie isad on jällenägemise üle niisama õnnelikud nagu meiegi.»

«Ja seda ütled sa alles nüüd, Pierre-Charles! Ma ei saa jätta sulle etteheidet tegemata. Tule, Selim, vii mind alla, ma pean seda vanahärrat tundma õppima.»

Ei, Luigi Parvisi ülesanne ei ole veel täidetud. Seda näitab kõnelus mõlema prantslasega. Ja nendel on õigus. Aga ettevõte on nii hiiglaslik, et mees, kes kord oli El-Fransi, selle ees väriseb.

«Sinjoor Antonelli Livornost palub luba härrale visiiti teha,» teatab Gravelli teener.

Pankur on nüüd veel ainult vari kunagisest kõike-ründavast jõust. Sellest ajast peale, kui talle teadus-tati, et «Parma» ei langenud korsaaride kätte, teab ta, et ta on mägede isanda küünte vahele sattunud. Ta ei tunne ennast küllalt tugevana, et selle salapärast ümbritsetud mehega võitlema hakata. Ta oletab .. . aga iseenesegi ees ei lase ta oletusel sõnadeks vormuda. Ka nüüd mitte, kus nii paljugi on muutunud. «Parma» eest välja pandud summa seisab kahjude poolel. Seisku

290

pealegi nagu nii paljud teisedki. Tema juhtiv positsioon Genua ja Sardiinia rahaturgudel on ammu varisenud. Isegi väikesed pettused ei õnnestu enam. Ainult ausad tehingud, millele enamasti ta sekretär aluse paneb, toovad sisse mõne väikese summa. Need on sandikopikad sellele, kes kunagi ainult hiiglasummadest mõtles ja nendega opereeris.

Sinjoor Antonelli, kelle nime taga peitub mägede isand, käib korrapäraselt nende kahe kukru järel, mis juba sajakordselt on kinni makstud.

Lohisevate sammudega, sügavalt küürus, hiilib Gravelli kapi juurde, võtab sealt kaks valmispandud nahk-kotikest, ulatab need teenrile.

«Ma kahetsen väga, et ma härrat vastu võtta ei saa. Andke talle need.»

Nelja nädala pärast tuleb noormees uuesti, nõudes selle vana tehingu eest kaks kukrut kulda. Siis on neli nädalat rahu. See pole just liiga kallilt ostetud. Ja seejärel veel kaks kukrut, neli nädalat. Need on viimased. Salalaegas keldris on tühi.

«Läbi, mu mägede isand.» Pankur kihistab naerda. «Läbi, täiesti tühjaks lüpstud see rikas lehm. Tilga-kestki kuldset piima ei tule enam, kui sa seejuures ka sõrmed katki pigistaksid.»

Sinjoor Antonelli, lõbus, naerev mees, kohtab nagu alati esikus Gravelli sekretäri. Vaevalt nähtav peanoogutus, silmapilgutus, mõlemad mehed on teineteisest aru saanud. Pankuri majas on mägede isandal oma esindaja, ta teab igast plaanist ja võtab tarvitusele vastavad abinõud. Aga rabavat tõendit Gravelli reetmiste kohta pole ikka veel suudetud leida.

Juba jälle koputab Camillo. Mis siis veel? Kas see häbematu sell, Antonelli, pole viimati rahul?

«Sinjoor Luigi Parvisi tahaks ühe teate edasi anda.»

Gravelli kahvatab.

«Ruttu, Camillo, teine kuub, ruttu, ruttu!» Pankuri hääl väriseb, nagu võdiseb üleni ka mees.

Metall kõlatab vastu puud. Briljantsõrmus, mille Gravelli kätte tahab panna, on sõrmede vahelt lauaplaadile kukkunud.

«Kas ma tohin nüüd härra sisse paluda?» küsib teener.

291

«Veel üks silmapilk, Camillo.» Ta pühib piisakesed otsaeest. «Noh, nüüd.»

Luigi Parvisi tervitab, kummardab tagasihoidlikult.

«Südamest teretulemast, Luigi! Ma tohin sind, Pietro mänguseltsilist, ometi nii nimetada. Istu, palun, siia!»

Külaline ei liigu paigast.

«Ma tulin ainult üht ülesannet täitma, mis mulle südamele pandi: Sinjoor Benelli, Alžiiri dei nõuandja, palub teid tervitada ja laseb ütelda, et ta alati teie peale mõtleb.»

Gravelli röögatab nagu surmavalt haavatud sõnn. Silmad näivad koobastest välja tungivat.

«Välja, välja!» puhib ta Parvisi peale.

Puu pilbastub. Pankur on visanud Parvisit pistodaga, mis sulgede teritamiseks laual lebab. Relv on tunginud uksepiita. Nüüd lamab ta kahjutuna vaibal.

Möirgamises pole enam midagi inimlikku. Luigi lahkub tummana toast. Ta teab, Agostino Gravelli on halastamatu kägistaja küünte vahel.

Mitu tundi hiljem vaikib järsku vestlus sadamas «Osteria del mares». Täringud klõbisevad veel kord üle laua, siis on rahu. Kõik küünitavad kaelad ukse poole, kust on sisse astunud inimene, kes veel kunagi pole siia oma jalga tõstnud. Ta näib olevat purupurjus, vastasel juhul poleks ta oma samme sellisesse kohta seadnud.

«Veini!» käsutab ta peremeest. «Säh!» Parajalt pungis rahakott lendab letile üle kaluritest, sadamatöölis-test, meremeestest, käsitöölistest seltsimeeste peade.

Kuldrahad, mündid, mida siin ainult haruharva vahetatakse, see on midagi muud, kui need närused santiimid[19], millega lihtmehed oma joomaarveid maksavad. Kõrtsmik kontrollib hoolikalt hammastega. Ehtne, hea kuld. Nüüd alles silmitseb ta külastajat lähemalt. Ta jahmatab. See on Gravelli, pankur!

Parajasti tõukab too ühe kaluri toolilt, seab end laua äärde istuma.

Arukaotuseni purjus? Seda võiks arvata, aga Gravelli hingeõhk on alkoholivaba.

Ja mees räägib segast juttu, millest keegi midagi ei

292

taipa: «Benelli — Mustafa — Alžiir — dei — «Astra»

— Parvisi — Pietro,» nimed, mis inimeste tähelepanu köidavad. Aga neid ei osata seostada.

Nagu janune ahmib pankur sisse naabri otsakorral oleva veinitilga, krahmab siis veel teisegi klaasi ühelt kalurilt ja tühjendab selle ühe sõõmuga.

Jälle pomiseb ta: «Benelli — «Astra».» Ja veel kord, aga nüüd juba karjudes. Siis peidab ta pea käte vahele ja püsib mõnda aega sellises asendis.

Äkki kargab ta püsti. Silmis eksleb hullumeelne pilk. Rahakotist kurisevad kuldmündid põrandale. Gravelli lööb need jalaga eemale. «Ha-ha-haa, kuld, kuld!

— Benelli — «Astra»!» kraaksatab ta ja töllerdab minema.

Keegi ei järgne hullule; võideldakse varanduse pärast, mille ta nii mõtlematult laiali puistas.

19Santiim — **Vioo** liiri, Itaalia rahaühik.

«Kus on minu peremees, pankur Gravelli?» kostab üks hääl üle raha ümber käiva metsiku lärmi ja kakluse. Camillo on oma peremeest jälitades siia järele tulnud.

Vastust ei tule.

«Hei, rahvas, kas pankur Gravelli oli siin?» küsib Camillo uuesti.

«Läinud,» teadustab peremees. Alles mõne minuti eest.»

«Kuhu?»

Õlakehitus.

Uksel põrkab vana teener ühe sadamatöölisega kokku.

«Kas sa oled pankur Gravellit näinud, sõber?»

«Ei tunnegi. Lase mind mööda!» Ta püüab Camillost mööda pääseda, aga see haarab teda kuuest.

«Säh, võta!» Üks münt libiseb töölise pihku. «Tule kaasa minu peremeest otsima. Vana, pika valge habemega, tuigerdab, räägib seosetuid sõnu. Ta on haige, väga haige.»

«Üks niisugune mees tuli mulle vastu küll,» kinnitab sadamatööline. «Ta läks edasi mööda vana sadama-muuli.»

«Jumala pärast! Ruttu, ruttu, sõber!»

Mõlemad mehed panevad jooksma.

«Seal ta on!» Sadamatööline osutab tuigerdavale

293

mehele, kes äkki seisma jääb, ümber pöörab, edasi kiirustab.

Camillo jookseb, nagu oleks tal elu kaalul. Ta saatjal on tegemist, et vanamehe kannul püsida. Nad jõuavad haigele järele. Vahemaa pole enam suur.

«Sinjoor Gravelli! Oodake!» Hüüd kostab pankurini. Ta seisatab. Nüüd nad teda ei näe, sest üks kauba-virn varjab ta ära. Kui mõlemad saavad jälle muulile pilku heita, on see — tühi.

Hiljem jutustab üks kalur, kelle pargas läheduses seisis, et üks vanamees hüüdega, mis kõlas nagu «Astra», voogudesse viskus.

«Nii rikas. Kahetsusväärt niisugune õnnetusjuhtum,» ütlevad mõned sadamakõrtsi külastajad.

Teised kehitavad ainult õlgu. See asi neid ei puuduta. Iga inimene peab kord surema. Ühed voodis, paljudele saab võib-olla hauaks meri. Jätame selle jutu.

Nad pöörduvad jälle tagasi küsimuste juurde, mis neid ja nende elu puudutavad.

Veel kord saab Gravelli surmast kõneaine, üleüldine kõneaine, mis meeled hõõgvele piitsutab.

Luigi Parvisi on teada andnud, et Gravelli oli reetur, et tema on süüdi õnnetuses, mis tabas paljusid geenua perekondi.

«Olgu neetud see reetur!» vahutavad vihast kalurid, meremehed, kõik sadamalinna inimesed.

«Punane kukk reeturi pesa otsa!» Kes selle nõudmisega välja tuli, seda ei tea pärast enam keegi. Seda ei tahetagi teada.

Sajad inimesed võtavad osa pangamaja rüüstamisest. Ametnikud on võimetud, politsei ei sönda asjasse sekkuda.

Võlatähed tohututele summadele saavad tuleroaks.

Gravelli pangamaja variseb kokku, tõmbab savijalgadel seisva Viini filiaali keerisesse kaasa. Pietro Gravellist saab kerjus. Ta peab oma naise sugulastelt eluks hädavajalikku kokku kerjama.

Süü sai saatuslikuks.

«Parun Tomasini tahtis meid lähematel päevadel külastada, Luigi.» Isa Parvisi pillab nagu muuseas söögilauas sellise märkuse.

284

«Miks tahtis, isa?»

Ema Emilia naeratab kelmikalt. «Ta mõtles ümber, ta palub meid oma lossi külla. Kas osutub võimalikuks, et ka sina meid saadaksid, mu poiss? Kas sa tunned ennast selleks küllalt tugeva olevat?»

«Loomulikult. Ma rõõmustan parun Tomasini, mä . . .»

«Parun Tomasini, Luigi!» katkestab Andrea teda järsult. «Teisiti me minu noorpõlvesõpra ei tunne.»

«Nagu soovid, isa. Mõistagi sõidan ma kaasa.»

Ilma Luigi teadmata on Andrea oma sõbrale juba poja elamustest kirjutanud, aga pole selle peale vastust saanud. See üllatas teda alguses, kuni ta hiljem põhjuse leidis. Tomasini oli olnud reisil.

Nad reisivad. Sinjoora Parvisi, Andrea, Luigi ja Selim. Neegrit oli eriti südamlikult külla palutud.

Pargiväravas võtab lossihärra külalised vastu ja juhatab maja juurde, mille ukse kohal ripuvad kaks suurt plakatit. Üks neist tuulest ja ilmastikust peaaegu räbaldunud, teine alles uus.

Luigi jääb nende ette seisma, heidab pilgu peale ja sülitab põlastavalt. Tomasini naeratab.

Katki kärisenud plakat on Veneetsia valitsuse määrus 29. augustist 1820. Selle sisu on Luigile teada, aga ta laseb korraks silmad üle ridade.

«Karbonaaride ühing, mis on levinud naaberriikides, püüab värvata keisririigi (Austria) provintsides poolehoidjaid. Karbonaaride eesmärk on valitsuste kukutamine ja hävitamine.

Liikmeid karistatakse kui riigireetjaid surmaga.»

Jah, ta teab seda täpselt. Ka teist, mille ta kiiresti läbi loeb. See on Naapoli kuninga määrus 10. aprillist 1821. Luigi otsib punkt V. Selles seisab jälle:

«Selle ühingu eesmärk on valitsuste kukutamine ja hävitamine. Kes sellesse ühingusse astub ja keelatud koosolekutest osa võtab, kannab surmanuhtlust.

Punkt VI:

Samuti langeb surmanuhtlus osaks sellele, kes, kuigi mitte karbonaaride ühingu liige, siiski selle eesmärke toetab.»

«Lugege täpselt, Luigi! Mõlemaid määrusi peab nii tundma, et nad enam ealeski meelest ei lähe.»

295

«Ma tunnen neid, härra parun. Palun, lubage meil nüüd edasi astuda.»

«Me oleme omavahel,» räägib siis parun. «Ma saabusin alles neil päevil Naapolist. Austria on edu, mis meie kaaslased saavutasid, kuuekümne tuhande sõduri abiga minema pühkinud. Meie poolt kindlaks määratud põhiseadus annulleeriti. Endine olukord taastati. Karbonaarid olid rühm isamaalisi idealiste, kelle selja taga kahjuks polnud rahvahulki. Mida suudavad lõppeks saavutada mõned sajad tuhanded, kui suured eesmärgid ei leia igas südames vastukaja? Ja võõrad võimud ei tahtnud lubada, et Itaalia saaks vabaks ja sõltumatuks.» Giacomo Tomasini räägib osavõtmatult, mitte nagu keegi, kes oli selle rühmituse juht.

«Kunagi tulevikus saab ka meie isamaalistest soovidest tõelisus!» ennustab Andrea Parvisi.

«Ilma karbonaarideta?»

«Jah, Giacomo, ka nüüd, kus «söepõletajad» on löödud, purustatud. Nüüd. Ühingu põhimõtted on suured ja õilsad, need kehtivad kõikidel aegadel, kui nad ka võib-olla teistsugust ja teistel alustel seisvat organisatsiooni vajavad.»

«Itaalia saab vabaks ja sõltumatuks,» tsiteerib Tomasini ühingu kirja briti ministrile. «Selle maa piirideks saavad kolm merd ja Alpid. Korsika, Sardiinia, Sitsiilia, seitse saart ja kõik saared Vahemere, Aadria ja Joonia merede rannavetes saavad Rooma Riigi osaks. Roomast saab pealinn. Aga ma ei räägi teile ju mitte midagi uut, ma ei pruugi seda korrata.»

«Mis nüüd edasi saab, Giacomo?» küsib Andrea Parvisi.

«Ma ei tea veel. Esialgu peab igaüks valvama, et tal ikka pea otsa jääb. Võõras ike rõhub nagu mullu ja muistegi meie vaest kodumaad, mida me nii armastame. Aga ma ei kutsunud teid ometi selleks siia, et teile oma häda kurta. Luigi, jutustage oma elamustest korsaaride keskel nii põhjalikult kui võimalik.»

Ikka ja jälle katkestab Giacomo jutustaja ja pöördub Selimi poole, laseb teda jutustust kinnitada, täiendada.

Lõpuks kordab Tomasini kuuldut, nagu räägiks ta iseenesega.

296

Sellest suust kõlab mõnigi asi teisiti. Ja teisiti näeb välja kogu lugu siis, kui parun oma mõtted lagedale toob ja Luigi võitlust iseloomustab kui mitte veel lõppenut.

«Tee seda, Luigi,» lõpetab Giacomo sõbra poega sinatades.

Juhmilt vahib see kõnelejale otsa. «Võimatu!» Rohkem ei oska ta midagi vastata tuliste, tungivate ettepanekute peale, mis tema ees lahti laotatakse, peaaegu talle peale sunnitakse.

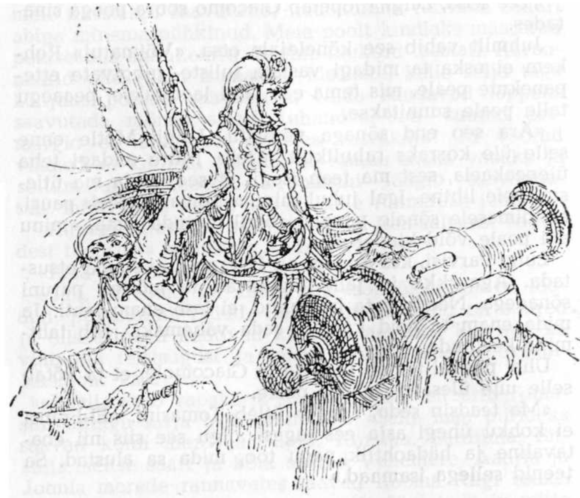
«Ära seo end sõnaga võimatu, Luigi. Mõtle enne selle üle korraks rahulikult järele. Mitte midagi teha ülepeakaela, sest ma tean isegi, et see, mida ma ütlesin, pole lihtne. Igal juhul minu,» Tomasini teeb pausi, et viimasele sõnale pandud rõhul mõjuda lasta, «minu abi peale võid kindel olla.»

Luigi Parvisi, kes kunagi oli El-Fransi, ei suuda otsustada. Aga ikka ja jälle tegelevad ta mõtted paruni sõnadega. Need on ta haaranud, ei lase enam lahti. Ja mida enam ta neid kaalub, seda vähemaks jääb tahtmine keelduda.

Ühel päeval teatab ta isale ja Giacomole, et ta võtab selle uue ülesande enese peale.

«Ma teadsin seda, Luigi,» ütleb Tomasini. «El-Fransi ei kohku ühegi asja ees tagasi, olgu see siis nii ebatavaline ja hädaohtlik nagu too, mida sa alustad. Sa teenid sellega isamaad.»

XVI. VAHEMERE HIRM

Omari isand ja soosija Mustafa on surnud. El-Fransi oli tema üle võidu saanud. Nii teatasid mehed, kes hulljulge küti eest põgenesid.

Kelle poole peaks ta nüüd hoidma? Ikka veel on El-Fransi talle armas ja kallis, ta austab teda. Ja ometi hävitas see mees tema karjääri. Ainult Mustafal oli võimu Omarist kaptenit teha.

Mis nüüd edasi saab? Dei lähikonnas toimuvate asjade vastu polnud noor ohvitser kunagi huvi tundnud. Tal pole mõjukaid sõpru, ta ei tea, kuidas selliseid leida. Keegi ei astu tema eest välja.

Ta otsustab selle endale kätte võidelda, mille muidu võib-olla üksainus sõna Mustafalt oleks otsustanud.

298

Kummaline, ka uus kapten — sest vanal, kellele lahkunu veel isiklikult juhtnööre oli jaganud, polnud saagiga õnne ja ta pidi ametist lahkuma — eelistab noorimat ohvitseri vanadele ja kogenutele. Omari hooleks võib usaldada kõike, ta täidab ülesanded ja innuga. Ruttu taipab kapten, et noormees on kõigist teistest üle nii oskuse kui ka julguse poolest. Lisaks sellele armastab teda meeskond, kes läheks koos temaga läbi tule ja vee.

Ühes sügistormis, kõige kohutavamas, mida Omar seni on läbi elanud, murdub peamast. Allaprantsatavad raad matavad kapteni enese alla. Korsaarid on pea kaotanud. Nad tahavad lekkima hakanud laevalt lahkuda, oma elu usaldada möllava, kobrutava mere hoolde lootuses, et lained nad ligidaloleva Hispaania randa heidavad.

Vanemad ohvitserid on võimetud kõikjal valitseva segadusega toime tulema.

Siis võtab Omar juhtimise enda peale. Ta silmades välgub tuli.

«Mehed, ma võtan laeva juhtimise üle, kuni kapten on päästetud!» kõlab tema hääl tormi mühasse.

Ainult mõned korsaarid saavad ta sõnadest aru.

«Sina jääd minu juurde, hakkad minu käske edasi andma!» möirgab ta ühele vanale piraadile kõrva. Ühtlasi haarab ta temast kinni ja tõmbab enesega kaasa.

Tüürimehe tõukab ta rooliratta juurest, klammerdub ise selle ,külge.

«Mastirusud üle parda, kapten vabastada. Kõik purjed rehvida! Puusepp!»

Kutsutu tuleb.

«Miks sa tegevusetult ringi tõlgendad?» kärgib Omar.
«Kasutu on üldse enam tahta kätt külge panna. Laev on kadunud.»
«Veel mitte! Ja ta ei hukku, kui kõik kaasa aitavad, et teda päästa.»
«Ma ütlen sulle, Omar, kogu vaev on asjatu.»
«Kui ma sind veel ühe minuti näen jõude seismas, lasen ma sul naha ihu pealt ribadena maha piitsutada. Marss tööle, puusepp! Võta endale abiks, keda tahad, aga topi lekk kinni. Kõik muu jäta minu mureks. Mina päästan laeva ja meeskonna.»
299
Omar päästab meid, ta lubas seda! Mehed panevad sellise innuga käed külge nagu seda harva on juhtunud.
Ohvitserid jätavad aga meelega noormehe korraldused tähele panemata. Loobutakse küll pilkavaist, põlglikest märkustest, kuid ei tehta midagi, jäädakse äraootavale seisukohale. Meeskond pole sellise käitumisega rahul. Nende pilgud ei tõota head. Omar on laeva isand. Ükski võim maa peal ei saaks talle midagi kurja teha, kui ta need muiduseisjad üle parda laseks visata. Nii kuuletuvad nood lõpuks pahuralt, aga ikkagi kuuletuvad.
Võib-olla ei päästa laeva mitte käsud, mida Omar jagab, sest mida teha on tarvis, teavad äkki ka kõik teised, aga see pole mõõduandev. Et tal õnnestub metsikud, julmad, hoolimatud mehed, kes enam ei tahtnud, kes olid kõigest loobunud, võitlema kannustada, see on ainuüksi tema isiksuse teene.
«Võitlus, mehed, kas ennast kaitsva laeva või looduse vastu, jääb ikka samaks. Me võitleme ja saame ka tormi ja lainemägedega hakkama!» Nagu juubeldus on see hüüd silmapilgul, kui torm uue jõuga hoogu võtab.
«Muidugi saame, Omar!» Ainult katkendid ta seltsimeeste vaimustusest tungivad läbi kõuemürina, tormi ja meremüha noore laevajuhi kõrvu. See, kuidas nad kõiki ohte trotsides tema käske täidavad, näitab talle, et julgusetus on kadunud. Nende meestega võib Omar, esimene ja hulljulgeim neist, kogu mere üle valitseda.
Aga veel on fregatt ähvardavate loodusjõudude mängukanniks. Selles heitluses käib kõik üles ja alla. Kui Omari osavus edu on kätte võidelnud, siis hävitab selle üks orkaanitaoline tuuleiil. Tibatilluke laev võitluses hiiglajõudude vastu. Päeval ja ööl, vahetpidamata.
Tihti, kui teised omaette tukkusid, mõnusasti päikese käes vedelesid, magusale mittemidagitegemisele andusid, kummardus Omar kaartide kohale. Narr, edasi-püüdleja, naerdi teda. Teadmised on head, mõjukad sõbrad on paremad, mõtlesid teised. Kapteniks võib saada ka siis, kui oskused nii suured polegi. Peaasi on,
301
et meeskond vapralt vaenlasele kõrri kargab. Igaühel Omari kaasohvitseridest on sõpru dei kaaskonnas.
Kui teised nendel tundidel, mis ka lõppu võivad tähendada, ei tea, kust peale hakata, ei oska ainsatki käsku anda, tulevad noormehele ta teadmised kasuks. Ta tunneb kõiki Vahemere madalikke ja rahusid.
Võimas laine pühib üle laeva, ähvardab selle pilbastada. See möödub. Aga koht, kus asus Omar, on tühi. Silmad püüavad tühja kohta läbi puurida. Kus on Omar? Üle parda uhutud? Kaob kogu lootus ohust tervena välja tulla, kuna juhti enam pole. Kõik on asjatu.
Ees ankru küljes ripub mingi räbalapundar. Nüüd ajab see miski end üles, tuleb tuikudes meeste poole.
«Omar, Omar!» röögatavad mehed.

See on Omar, kes paisati vastu ankrut ja kes jäi riideidpidi selle külge rippuma. Aga kuidas ta välja näeb! Laiast laubahaavast voolab verd, kogu nägu on sellega koos.

Kuid hääl on endine, kuigi noormees vaevu jalul püsib.

Võitlus jätkub.

Kolm päeva ei lahku Omar tekilt. Iga korsaar on korra tundideks kokku varisenud, lootusele käega löönud. Aga tema, Omar, võttis juhtimise üle ja tõotas päästa meeskonna ja laeva. Kui teda mõni majakõrgune murdlaine siiski minema ei rebi, ei lase ta end enne lõdvaks, kui kõige hullemast on üle saadud.

Must pilvemüür rebeneb. Peaaegu käegakatsutavad päikeseodad torgivad pulbitsevat merd.

Veel kord viimase, kõike trotsiva, jonnaka rapsakuga püüavad tumedad sügisjõud võiduka päikese vastu pöörduda. Nad pole veel küllalt tugevad, nad peavad nüüd võitlustandrilt taanduma.

Piraatlaev on päästetud. Omar on dei jaoks säilitanud väärtusliku aluse tema röövlaevastikust ja kaitsnud inimesi surma eest.

Saagiks langenud laev, mille nad veidi enne tormi puhkemist võtsid ja mehitasid ühe osaga korsaaride meeskonnast, jäi mere ohvriks.

Ülesanne on täidetud.

301

Püstijalu magama jäänud noor ohvitser kantakse alla.

Nüüd võtab esimene ohvitser vraki juhtimise üle, sest kapten lamab koljumurdega kajutis. Tema peab meresõidust loobuma. Tema osa meresaagist on piisav, et mugavat elu elada.

Omarist, kes kõige raskematel tundidel laeva juhtis, saab jälle kõige noorem ohvitser pardal.

Talvekuudel korsaarid välja ei sõida. Purjekad seatakse korda, parandatakse, varustatakse uuesti.

Omari võitlus loodusjõududega ja tema võit on mõnda aega Alžiiris kõikjal kõneaineks. Isegi Hussein-paša kuuleb sellest. Ka sellest, et meeskond soovib nüüd veel ainult Omari juhtimisel võidelda.

Valitseja lööb ainult sõrmedega nipsu. Küll näeb, kellest varakevadel laeval kapten saab. Juba praegu on dei kindel, et ta nimetab selle, kelle sõbrad parasjagu diivani kõige tugevamasse parteisse kuuluvad. Et siis mingeid ettepanekuid ei tehta, üllatab Hussein-pašat.

Noh, hästi, miks õigupoolest ei võiks see olla Omar.

Omarist saab reis, kapten.

Ta on seitsmeteistkümne aastane.

Dei ei pruugi määramist kahetseda. Tema noorimale kaptenile ei suuda ükski vaenlane vastu panna.

Kolm purjekat tulevad Uuest Maailmast üle Atlandi ookeani. Pärast nädalatepikkust sõitu on Portugali kodurand juba silmapiiril, kui meeskond märkab korsaare. Kolm ühe vastu, kui see üks viimasel minutil ka veel plehku ei pane —, pole mingit ohtu.

Kapten Omar ei mõtlegi kolme portugallase eest põgeneda. Kaua silmitseb ta juhtlaeva, mis on peaaegu kaks korda suurem kahest teda saatvast alusest, kaks korda suurem ka tema enda fregatist.

«Lisboa». — «Lissabon» on laeva nimi. Milliseid varasid võib tema trümmis peidus olla?

«Läheb lahti!» Korsaarid on juba valmis juhi käske täitma. Omar jagab käsu käsu järel. Tema inimesed töötavad paremini kui aastatepikkust drilli saanud madrused. Nad on veendunud, et suur laev nende kätte langeb, sest Omar juhib kallaletungi.

Rannast jälgitakse võitlust pikksilmadega. «Kuulmatu, selline hulljulgus! Korsaar näib üleloomulike

302

jõududega mestis olevat. Igal juhul silmapaistev kapten. Kuidas ta «Lisboa» tee ära lõikab! Kuulmatu!» oigavad inimesed, kui Omari kahurid mürisema hakkavad. Toimuvalt ei saa silmi ära pöörata, peab pealt vaatama, kuidas äkki nende uhkel laeval lehvib korsaari lipp, kuidas üks saatelaevadest ilma võitluseta piraatide poolt kaaperdatakse. Et kolmas päästvasse sadamasse jõuab, pole mingi troost.

Omar on sellesse saaki armunud. See pole niisugune töntsakas kaubalaev nagu teised. Uus, tundmatu ehitus-maneer. Millist lõbu, milliseid tulevikuväljavaateid pakuks olla selle laeva isand!

Ta võib Hussein-paša juures läbi viia, et «Lisboad» ära ei müüda, ei müüda portugallastele, kes selle kiir-purjeka eest märkimisväärset summat pakuvad. Kui nad saaksid laeva tagasi, oleks see aastateks kättesaamatu, ja nad saaksid segamatult oma äri ajada. Mahamüüdud laevadel on selline eelisõigus.

«Lisboa» olevat ehitatud ühes ameerika laevatehases, räägitakse Alžiiris. Seda olla ütelnud Ameerika konsul.

Järgmisel varakevadel ristleb võõras laev Vahemerel. «Al-Džezair» — «Alžiir» on selle laeva nimi. Kapten: Omar.

«Al-Džezairist» saab kaubalaevade hirm.

«Suurepärane alus. Loomulikult ameeriklane!»

«Ta ei tarvitseks sealse päritolu tõendiks isegi Ameerika lippu kanda!» kinnitab «Kong Karli» tüürimees kapten Jöguurdi märkust.

Rootslase tekiplankudele plärtsatab juga tubakasülge. Jöguurd armastab oma alust, aga praegu vihastab teda siiski, et ta peab niisuguse künaga sõitma, kusjuures ameeriklane näib lausa hõljuvat.

Mõlemad mehed võpatavad. Ameeriklase pardal käis välgatus, üles kerkib tihe valge suits. See sell on vanale tublile «Kong Karlile» ühe lasu käila ette istutanud.

«Neetud! Mis nad meist tahavad? Kas siis meie riigid sõdivad?» Tüürimees ei tea selle peale midagi kosta. Ta vaikib. «Purjenärakad alla!» käsutab kapten.

303

Sellel ajal, kui madrused käsku täidavad, heidab Jöguurd pilgu koketsele Ameerika laevale. Hirmust unustab ta lahti suu, kust pidi parasjagu veel ühe tubakajoa laeva säravpuhtale tekile lirtsatama.

Seal, kus alles äsja plagises riigilipp, ripub nüüd korsaaride plagu.

Aga kõigest hetke võrra on vana rootslane jahmatanud, siis lärtsub tubakas ikkagi maha. Mis siis? Rootsi maksab igal aastal oma laevade kaitseks tribuuti. Nad on kindlustatud, selle peale vaatamata tuleb nüüd ebameeldivusi. See on juba teada: toiduainete, kingituste ja muu taolise nurumine ning nõudmine langeb kaela kaptenile, kes sõidu peal kinni peetakse. Kõige hullem aga ootab kodumaal: laev ja meeskond peavad minema karantiini. Ikka on olemas oht, et korsaaridega kokku puutunult võidakse katk sisse tuua.

Röövlaev seilab nende poole. «Al-Džezair» on purjelaeva nimi. Pole veel kunagi kuulnud.

«Niis,» pöördub kapten uuesti tüürimehe poole, «see on portugali «Lisboa», kellest möödunud sügisel nii palju räägiti. Kas sa tead, kes on kapten?»

* Lingua franca — itaalia keele alusel keskajast peale kujunenud segakeel, mida abikeelena tarvitatakse Vahemere Aafrika- ja Aasia-poolseis sadamalinnades.

«Hm.» See pole jah ega ei. Küsitu hapu ilme aga näitab, et ta teab kapteni nime ega oota temalt midagi head.

Teiselt lastakse paat vette. Jöguurd imestab, et peale sõudjate ainult üks mees paati astub. Kokkuleppe kohaselt võiks olla üks ohvitser kahe saatjaga.

«Veame kihla,1 et ohvitser pole keegi muu kui Omar,» pöördub kapten oma vana sõbra poole.

«See sulle muidugi passiks, Gustaf Jöguurd! Mina ei loobi oma raha aknast välja, see tähendab, praegusel juhul vette. See on Omar!» Ja ta lisab veel: «Loodetavasti ei juhtu see lurjus Annat silmama!»

«Mu jumal, Niis! Et ma ka sellele ei mõtelnud! Ma pean tüdruku ära peitma.»

Aga on juba liiga hilja. Paat on lähenenud hüüde-kaugusse.

Üks asjaolu rahustab rootslast. Korsaar peab kinni määrustest, jah, ta ei too isegi kaasa lubatud kaitset. Vaevalt plaanitseb ta midagi kurja.

304

«Kust ja kuhu?» kõlab nüüd lingua francas*, kõikjal! Levantis ja Põhja-Aafrikas kasutatavas segakeeles üle vee.

«Konstantinoopolist Stokholmi,» vastab Jöguurd. «Millise lastiga?»

«Kõige võimalikuga. Vaibad, siidikangad, õli, datlid.» «Ma tulen pardale!»

See peaks olema Omar, Vahemere hirm? Kena noormees, vaevalt kahekümne aastane, mõtleb rootslasest kapten, kui ta talle nöörredeli alla viskab.

«Pass!» nõuab korsaar, kui ta seisab «Kong Karli» tekil.

«Tule!» Jöguurd läheb kaardikambrisse.

Musterpass, ebakorrapäraselt kaheks tükiks rebitud, laotatakse lauale laiali. Niisugused passid on kõigil Rootsi ja nende riikide kaptenitel, kes tribuudimaksu-dega on deiga seotud. Need musterpassid on nõndanimetatud Aafrika merepassid ilma kirjatähtedeta, kuna piraatkaptenid ei oska lugeda. See-eest on aga need dokumendid varustatud laevade, lillede, vappide ja muude esemete kergesti äratuntavate joonistega ja nimme kaheks osaks käristatud.

Omar tõmbab samasuguse tüki välja, lükkab laual lebava passi parema poole kõrvale ja paneb selle juurde kuuluva tüki sinna juurde. Käristusääred kokku ei sobi.

«Näed! Vale, kapten. Ma pean laeva meresaagiks. Vastupanu on asjatu.»

Jöguurd kahvatab. Ta käsi haarab Omari passi. On see hirm, mis higi kõigist pooridest välja ajab, või on pärgament tema käes niiske?

Rootslane pühib sõrme kuue külge kuivaks, siis. võtab ta uuesti korsaari kaardipoole kätte.

See on niiske!

«Pettus!» möirgab ta. «Sa oled passi vette pannud, et pärgament kiiva tõmbuks!»

«Vaiki, koer! Tahad sa mind pettuses süüdistada?» Omari käsi kerkib. Käes hoiab ta piitsa.

Üsna tasakesi, enne kui ta jõuab lüüa, pannakse

305

korsaari õlale käsi ja õrn hääl ütleb: «Mis siin toimub?»

Omar keerab ümber, vaatab näkku, millist ta varem kunagi polnud näinud. Tema ees seisab habras ja heledajuukseline tüdruk. Tõstetud käsivarrest näib äkki kaduvat kogu jõud. Kui vana see ebamaine olend võiks olla, ei suuda metsik piraat ära arvata.

«Vanaisa, mida see tähendab?» küsib tüdruk kaptenilt rootsi keeles.

«Anna, jumala pärast! Just nüüd pead sa lagedale ilmuma. Nüüd on kõik kadunud. Olgu neetud see tund, millal ma sinu palvele järele andsin ja endaga kaasa võtsin.»

«Istu,» käsib tüdruk end segada laskmata. «Sa pole minu küsimusele veel vastanud.»

Korsaar kuuletub tahtejõuetult. Sinised silmad mõjuvad noormehele vastupandamatu jõuga. Niisugune peaks Prohveti taevas välja nägema kõige kõrgem Houris[20]. Et maa selliseid olendeid kannab, on talle uudis. Ja tüdruk näitab end looritamatult, laseb igaühel oma ilu näha!

«Sinu isa pass ei ole korras.» Omar hoiab pilgu maas. Ta peab selle võluvõimu eest taganema, kui ta ei taha olla kadunud.

«Minu vanaisa,» õpetatakse teda. «Sa eksid. Pass on ehtne, niisama ehtne kui vanaisa.»

«Vaata ise ja kui saad, siis ütle, et mul pole õigust.» Omar saab pikkamööda rahu tagasi.

Rumal lugu, pooled ei sobi tõesti kokku.

«Vees seisnud, kokku tõmbunud,» seletab vihavimmas Jöguurd lapselapsele.

Omar on püsti karanud, lööb vanal kaptenil piitsaga vastu pead. «Allan needku sind! Laev on minu!» Ta on raevunud.

«Korsaar!» Anna on ukse juurde astunud. Püstol, mida ta siiani pluusi põues varjas, on suunatud Omarile.

«Tee pealt eest, tüdruk, või kaevab minu piits su näkku hävimatu märgi!» käratab ta Annale.

306

«Sa ei pääse pardalt elusalt, kui sa ei tõota, et lased «Kong Karlil» takistamatult reisi jätkata!»

«Kas sa ei tea, kes ma olen?» ähvardab korsaar paigast liikumata.

«See mind ei huvita!»

«Ma olen Omar!»

Mõni teine oleks seda kardetud nime kuuldes kogu lootuse kaotanud, Anna Jöguurd mitte.

«Kui sa oled Omar ja sellega veel uhkustad, olgu, see on sinu asi. Minu jaoks oled sa suurim suli ja lurjus, keda maakera kannab. Sa inimröövel, mõrvar, piraat, sina, sina...» Tüdruk paiskab kõik nurjatused, mis tal aastasadade pikkusest korsaaride ajaloost teada on, noormehele näkku. Annale on täiesti ükskõik, kes. kurjategijad olid. Ta peab oma raevu välja puistama.

Süüdistustel on korsaari peale ootamatu mõju. Tema viha haihtub. Tal on peaaegu lõbus. Lõpuks on tüdruk omandanud maised jooned, pole enam ebamaine olend. Nüüd on ta jälle olukorra peremees.

Kui Anna peatub, et hinge tõmmata, viskab Omar pilkavalt vahele: «On see kõik? Kui ei, jätka. Ma kuulan lõpuni.»

Külmavereline, ehkki püstol ikka veel on sihitud tema rinnale ja sõrm lamab päästikul, istub ta jultunult nagu tõeline poiss kaardilauale passide peale.

Seda on Anna jaoks liiga palju. «Sina, kurat!»

Jah, see Omar on kurat. Kõik on tema pealt tagasi põrganud. Ta nähtavasti ei taibanudki, mida tüdruk talle ütles, ainult vahtis teda kogu aeg. Need ilusad, jultunud, lustakad silmad murravad Anna viimase julguse ja jõu. Abitult nagu laps hakkab ta nuuksuma. Püstol kukub kolksatades põrandale.

Vanaisa jõuab veel õigel ajal jaole, et lapselast maha kukkumast hoida.

Juhtub midagi üllatamapanevat. Metsik, hoolimatu korsaar küsib, mis tüdrukuga lahti on.

Vastust ta ei saa.

---

[20] Houris — (araab. k.) muhameedlaste ingel.

Anna nutab tasakesi enese ette. Ta on surunud näo-vanaisa rinnale. Vana silitab õrnalt üle blondide juuste. Ta kõneleb temaga tasakesi julgustavalt nagu ema.

Eurooplased armastavad väga oma lapsi ja lapselapsi. Näib, et nad siiski kõik ei ole halvad inimesed,

307

nendib Omar. Ja ta kaalutleb: pass on korras. Mul pole õigust purjekat kaaperdada. Ah mis! Mis puutub minusse õigus. Mina olen mere isand!

Juba tahab ta lõplikult korrata, et laeva tuleb pidada meresaagiks, kui talle pähe tuleb, et siis on ka selle uskumatult ilusa ja vapra olendi saatus otsustatud. Äkki seisab ta silme ees süüdistav vana ori Benedetto.

Mida teha?

«Kapten,» pöördub ta Jöguurdi poole, ««Kong Karl» järgneb «Al-Džezairile». Ma ei pane pardale priisi-meeskonda, sest sa ei saa mul käest minema lipsata. Mul on aega. öösel me ei purjeta.»

Ilma tervituseta lahkub ta kahest õnnetust inimesest. Vana kapteni jaoks on elu niikuinii veel näputäis aastaid. Et need tuleb veeta orjuses berberite juures, on kibe, aga palju, palju kohutavam, julmem on mõte, et ta lapselapse õitsev elu möödub poris ja hukatuses.

Omar on kurat.

Näib, et korsaari huvitab saagi võimalikult kiire Alžiiri toimetamine. «Al-Džezair» on võtnud otsekursi röövlipesale. Piraatide juht ei hooli purjedest, mis horisondil nähtavale ilmuvad.

Paari tunni pärast kuulub vabadus, mida nad praegu veel naudivad, minevikku. Seal on Matifou neem, Alžiir on nähtaval. Miks ei pea korsaar sihti sadamale?

«Mis sina sellest asjast arvad, Niis?» küsib Jöguurd oma vanalt sõbralt, tüürimehelt.

«Ei oska midagi arvata, Gustaf.»

Mõne aja pärast pahvatab Niis naerma.

«Sa naerad?» Kapten on vihane. Sellises ohtlikus olukorras naerda tundub talle kuriteona.

«Mulle tuli mõte, nii eksitav, iseäralik, naeruväärne, et ma lihtsalt ei saa teisiti, kui pean naerma.»

«Noo .. .?» Jöguurd on muutunud uudishimulikuks. Kuna aga vana endiselt lõbusasse tujju jääb, ilma midagi lausumata, on sõber solvunud ega suuda end sundida selle põhjust küsima.

«Kujuta endale ette, Gustaf,» ütleb siis viimaks tüürimees, «kardetud Omar saadab «Kong Karli» kindla kaitse all Atlandini!»

«Jama, Niis. Passi peale, kohe ta keerab ära.»

308

«Muidugi ma tean, et on juba aeg. See sell ei tee selleks aga mingeid ettevalmistusi.»

Mõlemad mehed raputavad imestunult pead. Millise saatanliku tembu see Omar jälle on välja haudunud?

ööseks, peatumiseks pole käsku tulnud, jõuavad laevad Atlandi ookeani. Hommikul on korsaar kadunud.

Omar kaitses purjekat «Kong Karl» koos tüdruk Anna Jöguurdiga, kes on temast kaks aastat vanem.

Sellepärast, et ta esitas samasuguseid süüdistusi nagu see mees Osmani laagris ja sellepärast, et tal on nii imeilusad silmad ja toredad heledad juuksed ja nii palju julgust. Omar oli nõutu. Nii jäi rootsi laev lülitamata.

Onn, et selle lummuse sai jälle maha raputada.
Üle «Al-Džezairi» teki kajab metsik vabastav hõise. Omar on jälle hulljulgeim ja edukaim korsaarikapten.
Sellegipärast peab Osmani palee vangiga veel kord rääkima . . .
«Ma olen vaimustatud. Suurepärane laev!»
Omar püüab selle lausekatkendi kinni, kui ta linnast tagasi pöördub, et «Al-Džezairi» peale minna.
Kaks meest, keda ta selja tagant näeb, üks laias valges burnuses, mis varjab vasaku käe, teine neeger, rääkisid tema laevast, imetlesid seda. Piraadile teeb •see rõõmu. Ükski inimene ei suuda tõrjuda pimestavat mõju, mida kiirgab dei laevastiku ilusaim ja parim laev, tema «Al-Džezair».
Kahju, et ta seda meest ei kõnetanud. Tagasi pöö-xata? Aga mehi pole enam näha.
Ta oleks oma isale otsa vaadanud, Luigi Parvisi oleks oma poja vastas seisnud.
Parvisi ei mõtle enam pojale. Antud momendil kuulub kogu tema tähelepanu Alžeeria kõige hädaohtlikumale ja kõige ilusamale röövlaevale.

XVII. SURMA MÕISTETUD

Ma pean vangiga rääkima. Varsti! Kui sageli teeb Omar sellise otsuse, kui ta laev tegevusetult ristleb. Ta on aga alati rõõmus, et lühikesest peatusest kahe kaapersõidu vahel ei piisa reisiks Felizia mägedesse. Ta tahab veel kord endise orjaga rääkida ja teiselt poolt kardab seda jutuajamist. Talle näib, nagu varitseks sealtpoolt mingi oht. Milles see seisneda võiks, ta ei tea. Aga ta tunneb, et selle mehe kaudu tuleb midagi üllatavat.
Vahepeal on Luigi Parvisi, neeger Selim ja keegi noor itaallane sõitnud ühel prantsuse purjekal üle Atlandi ookeani.
Tütarlaps Anna ja vangi sõnad ei anna korsaari-kaptenile enam rahu. Kas nende mõlema inimese süüdistused on õiged? Kas tema kutsumus on tõesti häbiväärne, taunitav?
Kui talle mõnest purjest teatatakse, tormab ta kohe ise üles mastikorvi. Ehk on see «Kong Karl»? Ei, jälle mitte. Võib-olla on vana rootslane hoopiski loobunud Vahemere-sõitudest? Omar ootab rootsi laeva.
310
Kindlasti kardetakse teda, metsikut ja julma Omarit. Mõttetus, kapten Jöguurd, sinu, su laeva ja su meeskonnaga ei juhtu midagi!
Omar on valmis omalt poolt rootslasele kaitsekirja andma. Häda sellele piraadile, olgu see alžeerlane, marokolane, tuneeslane või Tripolise paša kapten, kes «Kong Karli» kallale tungiks. Omarist tõuseks talle kohutav kättemaksja.
Mööduvad kaks suve, nende vahel on mereröövlitele vaikne talveaeg. Metsikult rahutu Omari jaoks, kes iseenesega võitleb: kas ma pean vangi üles otsima? Kas ma pean? Või ei pea?
Lõpuks võtab ta enese kokku teise talve hakul pärast kohtumist Annaga, et ette võtta nii tihti plaanitsetud ja viimasel minutil edasilükatud reis kunagise orja juurde. Saatjaks ainult üks neegrist teener, ruttab ta mägedesse.
Nagu El-Fransi oma Selimiga, märgib ta teel naeratades. Teised söandavad ainult suure kaaskonnaga läbida Metijiah' tasandikku ja mägesid, teised, kes "lihtsalt pole Omarid, nii hulljulged ja kartmatud kui tema, dei parim kaaperkapten.
Talle ei tee raskusi saada Osmanilt luba jutuajamiseks vangiga. Juba ammu on tunginud tema kuulsus asehalduskonna sisemaale ja orjapidaja kõrvu. Seda meest ei saa loomulikult tühjalt minema saata.

Benedetto rõõmustab tõsiselt noort sõpra jälle nähes. Mida ta võiks tahta?

Omar jutustab oma viimastest kangelastegudest, soojendab end oma kõiki teisi korsaare kaugelt ületavate õnnestumiste paistel.

Kas Omar tuli sellepärast, tahab ta mulle oma tegudega tõestada, et minu kunagised sõnad talle mitte midagi ei tähenda? küsib eneselt itaallane. Nii see näib olevat. Aga see ei tohi ometi nii olla. Ta peab sellest soost välja saama, millesse ta kord just nende õnnestumiste tõttu lämbub.

Benedetto jälgib Omari jutte ainult poole kõrvaga. Kuidas ma saan teda aidata? Sõnad üksi talle ei mõju, mõtleb vang.

Anna? Kas ei kõlanud see nii? Kas Omar ei lausunud praegu seda euroopa tütarlapse nime?

211

«Kõike seda, mis sina mulle ütlesid, paiskas ka tema mulle näkku?»

«Andesta, Ornar, mu mõtted olid teise asja juures. Ma ei saanud aru, mida sa rääkisid. Räägi uuesti!»

Nii on siis asi! Minu etteheited jättis ta tähele panemata, selle tüdruku omad ei anna talle rahu. Ta maadleb nendega, heidab nad kõrvale, viskub võitlusse, et neid vaigistada ja on varsti jälle nende võimuses. Nüüd kestab see nii juba kaks aastat. Üles-alla, üles-alla. Edusammud seisavad tõeliselt selgel ja lõplikul otsusel tee peal ees. Nüüd tahab ta minu suust kuulda kohtuotsust. Olgu.

Omar ei küsinud: on tüdrukul õigus või on see vale, mida ta ütles? Selleks on ta liiga uhke.

«Sajandeid,» lausub Benedetto, «peate te Euroopa meresõitjaid hirmu ja kartuse kütkeis, viite nende inimesi orjusse, alandate neid. Miks?»

Omar vaikib.

«Ma ütlen sulle, mu sõber: et röövida endale varandusi, mis teised oma tööga on saavutanud. Sa tead isegi, kui raske on Alžeeria elanikel iga päev kõhtu täis saada. Oras on hästi üles tõusnud, siis tuleb suure kuumuse ja põuaaeg. Valmiv vili kuivab kõrre otsas, või söövad rohutirtsuparved kõik viimseni paljaks, või juhtub midagi muud ettenägematut. Kogu vaev oli asjata. Nälgitakse kuni järgmise lõikuseni. Ma olen seda ise üle elanud, sest ma pidin ju Osmani põldudel töötama. Ehkki see suur härra ise midagi ei teinud, ei kannatanud ta loomulikult nälga, küll aga teised. Talle jätkus ikka heade aastate tagavaradest ja ta on võimas. Kui loodus talle ka mõne vembu viskab, on tal ju arutu hulk rentnikke, kelle käest ta siis välja pressib, mis talle meeldib. Või lähme beduiinide juurde, nende käsi ei käi teisiti. Kiskjad tungivad nende karjadele kallale ja murravad müügiks määratud loomad. Liivatormid ajavad kaevud täis, suurendavad ohte. Kogu lootus ja vaev on asjatu. Te trööstite end sellega, et allah ei tahtnud teisiti. Vastutasuks on teie jumal loonud eurooplased, keda te kinni võite võtta. Niisiis nende kallale, kelle laevades on hinnalisi kaupu! Et nemad neid niisama hädasti vajavad kui sinu vennad, sellele te ei mõtle,

312

võib-olla ei teagi. Teie röövretked hävitavad ikka ja jälle ka nende lootused ja õnne, mida nende isandad niikuinii juba vähendavad. Et neid kaupu, mille peale teie jahti peate, toota või olla võimeline neid võõralt maalt ostma, vajatakse sama loendamatuid higipisa-raid, nagu neid teiegi laupadelt voolab, kui te atra läbi maakamara veate või oma karjade pärast muretsete, mille kasvatamisel tuleb võitluses karjarüüstaja-tega sageli elu mängu panna. Ja sina, Omar, oled neist kõige halvem! Hoiad kõigist vihatud võõraste rõhujate poole, kes oma heaksarvamise järgi valitse-vad, tasuvad ja karistavad. Teie usudogmad sobivad nende tegevusega. Te peate türklaste võimutsemist •endi kallal saatuseks, porisete küll vaikselt omaette, aga jätate

kõik, nagu on. Kas sa pole veel kunagi sellele mõelnud, et dei ja tema nõuandjad võivad ka sinu ühel päeval samuti nurka heita nagu juba nii paljusid teisi kapteneid?»

«Mina olen Omar!» Ta ütleb seda samasuguse uhkusega, oma võimust võlutuna, nagu Annalegi.

«See tähendab, et sa ei karda deid. Mu poiss! Mis on sinu võim võrreldes türklaste omaga!? Nende jaoks oled sa ainult tööriist, tõsi küll, väga vajalik, seni kui sul pole isiklikku arvamust. Järgid sa pimesi diivani tahtmist, ei ähvarda sind miski, kui õnn sind maha ei jäta. Pöördu paar korda ilma saagita oma sõitudelt tagasi. Sind salatakse maha, sind ei taheta enam tunda. Sinu meeskond keeldub kuuletumast kaptenile, kelle kaudu enam tulu ei tõuse. Või muutub äkki Hussein-paša poliitika mõne riigi suhtes. Sa ei tea sellest midagi, sina võitled nüüd juba liitlase laevaga. Dei püüab sind katta, kas see tal õnnestub, on kahtlane, sest sa oled kõige vihatum mees. Maa ja taevas aetakse liikvele, et sind hävitada. Mis on rohkem väärt, esitab türklane enesele küsimuse: kas uus sõber või Omar? Võib-olla liitlane, võib-olla ka Omar. Kui Hussein-pašale on sõber tähtsam, ja nii see juhtub, siis on sinu laul lauldud.»

Benedetto ilme on süngestunud. Neetud pessimism, tõreleb ta iseenesega, raputab aga samal hetkel selle mõtte kõrvale. Noormees peab selgusele jõudma. Ta peab tunnetama, et tema edu, tema kujuteldud võim

313

seisavad ometi savijalgadel, mida üks tuulepuhang võib ümber paisata. Vägivallavalitsejad, nagu AlžiirL deid, on alati muutliku meelega.

«Ma astuksin deiga võitlusse,» kinnitab Omar pika pausi järel.

«Nooruslikust uljusest hakkaksid kindlasti võitlema, kas sa aga võidaksid, on juba teine lugu. Proovima peaksid igal juhul, sest sa oled keegi muu kui see, kelleks sa end pead.» Benedetto on noole lendu lasknud.

«Mida sa räägid, isa?» Esimest korda nimetab korsaar vanameest jälle isaks.

Itaallane kaalutleb. Kas ta peab kohe oma sõnadelt loori kergitama, kas tuleb kogu tõde talle lühidalt,, halastamatult, külmalt välja ütelda?

«Kui palju sul aega on?» küsib ta põiklevalt.

Omar lööb käega. Tema ei hooli ajast.

«Jutusta mulle oma noorusest,» palub Benedetto. «Räägi kõigest, mida sa mäletad. Alusta õige eilsest või üleeilsest ja mine ikka kaugemale tagasi. Sel viisil elustub mõnigi asi, mille peale sa muidu enam ei mõtle.»

Omar teeb seda. Vanal on oma õpetusega õigus. Nüüd äkki meenuvad talle sündmused, mis seni olid ununenud. Sageli peab ta pingutama, et taastada seoseid üksikute elulõikude vahel, aga see õnnestub.

Äkki ta peatub. Kõik, mis oli enne Ali päästmisele järgnenud haigust, on pimedusse mähkunud.

Benedetto ootab, ei küsi. Ootab. Teise nägu peegeldab kramplikke katseid möödunut meenutada.

Konarlikult, ikka ja jälle peatudes, pomisedes mõnikord ainult üksikuid sõnu, mis vormuvad lauseteks, üksikseikadeks, jutustab Omar edasi. Nii jõuab ta esimese õppetunnini kurja marabuti juures. Siis oli ta üheksa-aastane, ei osanud isegi nii rääkida nagu Ali ja Ahmed.

Jälle paus.

Itaallane silmitseb teda teraselt. Omar püüab nagu liivatormi mattunu tohutut koormat eneselt maha raputada.

«Allah, allah,» oigab ta, hüppab püsti, tormab minema, käsib neegril hobused tuua. Jookseb nagu hullunu ringi.

Benedetto Mezzo naeratab.

Seal ajab mees looma piitsaga kõige kiiremasse galoppi, et põgeneda mineviku eest, mis on oma küünised temasse surunud.

See on põgenemine tegelikkusse, millest Omar tahab minema rutata.

Benedetto naeratab ikka veel.

Mitu nädalat hiljem ilmub neeger kahekümne saatjaga jälle Osmani juurde.

«Kapten Omar palub, et sa müüksid talle vana vangi,» tellib ta šeigilt.

«Ütle oma isandale, kelle alandlik teener ma olen, et ori ei kuulu mulle. Ma ei saa sinu isanda meele järgi olla,» tõrjub orjapidaja neegri tagasi.

«Siis teata mulle, oo šeik, omaniku nimi. Ma ruttan jalamaid tema juurde, sest Omar peab ilmtingimata vanamehe saama.»

«Peab ta? Ilmtingimata? Nii, nii.»

«Jah. Palun ütle mulle nimi.»

«See on õpetlane Mustafa.»

«Mustafa on surnud. Niisiis müü ori ära.»

Osman teab küll, et õpetlane on surnud, võitluses El-Fransiga langenud. Et ta sellest hoolimata selle kunagise võimumehe nime nimetas, on arvestus. Iseenesest pole selleks müügiks ühtegi takistust ees. Keegi pole siiani esitanud vangi suhtes nõudmist, ükski inimene ei tohiks niite teada" mis kunagise orjani viivad. Alles nüüd saab Osmanile täiesti selgeks, et ta ei tarvitse itaallase suhtes enam kellelegi aru anda. Miks ma teda õigupoolest olengi nii kaua toitnud, kuna ta ju enam ei tööta? küsib ta eneselt. Ma müün ta ära ja nii kallilt kui võimalik, sest Mustafa oli tema omanik! Kõvasti aga ütleb ta: «Ta pole mul müüdav. Mõtle, et ta kuulus kunagi õpetlasele!»

«Omar peab ta saama!» jääb neeger oma nõudmise juurde.

Tuhat piastrit rohkem, kui ma esialgselt nõuda kavatsesin, otsustab Osman. Enne aga, kui ta kindla summa nimetab, küsib ta veel: «Miks?»

«Ma ei tea seda. Minu isand käskis mitte ilma vangita tagasi tulla.»

Ahaa, siis veel tuhat piastrit juurde!

315

«Ma ei saa, mees,» tõrjub seik teeseldes tagasi. «Nõua, mida sa tahad. Sinu nõudmine võetakse vastu.»

Kapten on rumal ja hull, saates niisuguse kaupleja. Silmagi pilgutamata nõuab Osman: «Kümme tuhat piastrit!» Juba pool, veerand, jah, isegi kümnendik sellest oleks teda rahuldanud. Neegri ettevaatamatu pealekäimine aga näitas, millise väärtuse Omar omistab vanamehele. Las siis maksab.

Must ajab silmad pärani. Kohkumus on talle naha vahele pugenud. Kümme tuhat piastrit! On Osman hullumeelne? Ta hakkab tingima. Seik jääb kindlaks. Veelgi rohkem oleks pidanud nõudma, pahandab ta enesega.

«See hind kisendab taeva poole, oo seik. Aga minu isand on käskinud. Kutsu ori!» «Enne raha!» nõuab Osman.

«Sa tunned minu isandat!» põikleb vaheltkaubitseja kõrvale.

«Loomulikult.»

«Ta saadab sulle selle summa. Nii palju mul kaasas; ei ole.»

«Siis too!»

«Ma ütlesin sulle, et ma tühjade kätega tagasi minna ei tohi.» Nüüd peegeldub musta sõnades hirm.

Osman kahetseb. Ilma rahata ei saa ka kaupa.

Kaua peab neeger aru. Ta leiab väljapääsu: «Saada mõned oma inimesed minu ja vangiga koos Alžiiri. Nad. annavad ta nimetatud summa eest minu isandale üle.»

Kaval käik. Sellega on tema, vaheltkaubitseja, kogu vastutusest lahti. Kui Omar ei peaks nõus olema vanamehe eest nii palju andma, võib ta vangi Osmani meestele jätta.

Aga Omar maksab hiljem kõhklematult.

«Al-Džezair» on uueks kaaperjahiks valmis, kui Benedetto Alžiiri jõuab.

«Mul ei ole praegu sinu jaoks enam aega, mu sõber,» kahetseb korsaar. «Sa oled vaba, võid teha ja lubada enesele, mida tahad. Aga täida üks mu palve: jää minu tagasitulekuni minu majja, juhi ja valitse seda. Ma teen otsekohe korralduse, et sind minu äraolekul isandaks peetaks. Ela hästi!»

315

Omar läheb minema. Uksel jääb ta seisma. Tuleb tagasi. Küsib: «Sinu õige nimi?»

«Mu nimi on Benedetto Mezzo Genuast. Võib-olla olen mina viimane, kes «Astralt» on ellu jäänud peale ...»

«Nägemiseni, Benedetto!»

Vana itaallase viimast sõna Omar enam ei kuulnud. On rutt, et laevale jõuda. Ja ometi oleks see üks sõna võinud paljugi muuta, nii väike kui see ongi: sinu.

Hullemini kui kunagi varem piinavad sellel sõidul mõtted. Veel pole viimne loor rebenenud, ikka veel hõljub tema ümber teadmatuse pimedus. Ta tahab selle ise puruks rebida, ei taha teistelt abi paluda. Jälle põgeneb Omar võitlusse, mis vaigistab juurdlemise.

Tore on, et võid tulla ja minna, kuidas tahad, ilma et enam kellegi sõna peaks kuulama, mõtleb Benedetto-iga kord, kui ta välja läheb.

«Koer!» Uks kivi riivab itaallase pead. Maurina rõivastatud vanamees tõmbub kössi. Ta Vaatab fanaatiliselt hiilgavaisse silmadesse. Teine kivi tabab teda õlast.

«Lööge ta maha, tema ja ta isand!» möirgab rahvahulk, mis äkki kitsal järsul põiktänaval trügib.

Benedettol õnnestub minema pääseda. Mis on lahti? Mida tahetakse temast ja Omarist?

Ka neegril, kes vangi toona siia tõi, ei lähe paremini.

Alles öösel söandab Benedetto juudi kaftanis jälle majast väljuda.

Alžiir keeb vihast.

Omar on uputanud oma laevu! Dei laevu! Suurtel ja väikestel tänavatel ei räägita muust kui ainult reetmisest.

Kas on poiss end leidnud? Kas lünk mälestustes ors täitunud, kas ta teab, et ta on itaallane ja tegutses nüüd eurooplasena?

Ettevaatlikult uurib Benedetto kohutava sündmuse üksikasju.

«Tripolise kohal laskis «Al-Džezair» kolm meie laeva põhja. Võõrad piraadid suutsid mõned korsaarid päästa ja need jõudsid nüüd tagasi Alžiiri. — Jah, see oli «Al-Džezair», see oli Omar! Prohveti habeme juures!

317

See on tõsi.» Nii saab Benedetto sellest teada jupp-jupilt, ühelt, teiselt, kolmandalt. Itaallane ei usu seda.

Tütarlapse, tolle Anna süüdistuste ja tema, Benedetto etteheidete tõttu Omar ennast nii põhjapanevalt ei muuda. Iseasi, kui ta tõesti on äratundmisele jõudnud, kes ta on. Niisugusel juhul aga, nii arvab itaallane, räägiks Omar kõigepealt temaga.

Rootslasega oli eriline lugu. Omar oli Anna Jöguurdi peaaegu ebamaiseks pidanud. Ta oli üllatunud, võibolla, nagu Euroopas öeldakse, isegi sellesse blondi iludusse armunud. Sellepärast saatiski ta «Kong-Karli» kindlalt hädaohutsoonist välja.

Selge kaalutlus, rääkimata kindlast otsusest, see muidugi polnud, sest röövimised jätkusid.

Et üht Omarit panna meelt muutma, on vaja pikaajalist urgitsemist ja raputamist — või väga suurt pettumust. Selle võiks anda käesolev vahejuhtum. Siis jääb aga küsitavaks, kas «Al-Džezairi» kunagi enam Alžiiris nähakse. Kui jutud õiged on, pole see nii. On nad aga valed, välja mõeldud, siis on raskekahurvägi käiku lastud. Siis tahetakse Omarit mingil teadmata põhjusel suure vandenõu abil likvideerida.

Benedetto Mezzo on võimetu tegema midagi Livio Parvisi, oma surnud isanda poja heaks.

Kui korsaarilaevad oma sadamasse jõudmisest suur-tükipaukudega kuulutavad, tõmbub itaallane kartlikult kössi.

«Jumal olgu tänatud, see ei ole «Al-Džezair»!» pomiseb ta kergendatult ja kaob siis katuselt jälle majja. Mis nüüd sadamas toimub, see teda enam ei huvita.

Sügise alguseni jääb ta paigale. Kui Livio siis tagasi ei tule, lahkub ta vaba mehena pärast paljusid aastaid sellelt maalt. Aga sügis on alles kaugel. Nii mõnigi päev ja mõnigi öö mööduvad hirmus, et Omar siiski vaenulikult meelestatud linna sisse sõidab.

Jälle annab üks röövlaev märku oma tagasipöördumisest. Benedetto tormab katusele.

««Al-Džezair»! Mu jumal!»

Pikksilm kukub maha kunagise orja värisevatest kätest.

««Al-Džezair» on siin! «Al-Džezair»!» Tuulekiirusel

levib teade läbi linna. Tehingud, mille pärast käis kangekaelne võitlus juba tunde, jäetakse äkki katki. Praegusel hetkel on need ebaolulised. Palju tähtsam on kohal olla, kui see lurjus, reetur Omar, üles puuakse!

«Kus on timukas? Siia tuua!» nõuab rahvahulk. «Ei mingit armu! Surma, surma!» märatsevad inimesed. «Tehke janitšaridele ruumi!» — «Sellest tuleb alles, pidu! Omar puuakse üles!»

Türgi sõjaväelased voolavad sadamas seisvatele laevadele, võtavad enda alla pargased, luubid ja paadid, mis sulguvad ringi ümber koju pöörduva purjeka.

Vaevalt on edukas röövlaev oma kiiluvees järgneva meresaagiga otsad kinnitanud, kui juba tekk kihab sõduritest. Ilma vastuväiteid ära kuulamata, aetakse Omari jahmunud korsaarid alla, naelutatakse kinni kõik väljapääsud.

«Dei juurde!» Tugevad käed haaravad Omari ja veavad ta minema.

Uks sünge kõrvepoeg, kelle nägu katab näoloor nii, et on jäetud ainult kitsas pilu, jälgib, kuidas suur kapten ära viiakse. Mehe silmad on märjad. See on Benedetto. Ja ta ei saa aidata. Üksi mitmetuhandepealise märatseva inimmassi vastu.

Janitšarid jäävad tummaks kõigi küsimuste suhtes. Neil on tegemist, et pealesuruvaid fanaatikuid vangist eemale hoida, peavad selle eest hoolitsema, et neid endid kividega loopima ei hakata. Paljud käed hoiavad kive viskevalmis. Rahvamass painab Omari surma.

Inimeste hõikeist kuuleb aheldatu, milles teda süüdistatakse.

Tema olevat oma laevu põhja lasknud. Tobe etteheide. Dei tunnistab selle valeks, kui ta kapteni on ära kuulanud.

Valitseja istub troonil nagu suure riikliku vastuvõtu puhul, tema ülikud seisavad poolkaares ta ümber. Rõdule, trellitatud akende taha, millest saal paistab, on kogunenud terve dei haarem. Kõige ilusamad naised maa kõigist osadest, türklannad, mauritarid, Kabii-lia ja Aafrika sisemaa tütred, kokku viiskümmend, tahavad kaasa elada kuulsa korsaari hukkumisele.

Ees sammuvad kaks kõrget janitšari-ohvitseri. Kahel pool Omarit on rida sõdureid.

319

Korsaar loobub eeskirjade kohaselt Hussein-paša ees põrandale viskumast. Ta tahab kõike vältida, millest kõrvaltvaatajad võiksid järeldada, et ta on süüdi.

Sõdurid, tigestunud vangi käitumisest, kes peaks tegema kõik, et valitsejat armulikult meelestada, paiskavad ta põrandale. Omar hüppab otsekohe jalule. Kõverad mõõgad tõmmatakse tuppedest, need ähvardavad kaptenit.

Hussein-paša viipab keelavalt.

«Sa tead, milles sind süüdistatakse. Mis sul on ütelda, Omar?» küsib türklane päris rahulikult, osavõtmatult.

See on halb, mõtleb vang. Kui ta kärgiks ja märatseks, saaks temaga rääkida. Nii aga mitte. Ta mängib minuga. «Mida mulle ette heidetakse, oo dei?» küsib ta julgelt.

«Sa oled uputanud kolm minu laeva!»

«Ei.»

«Tõenda seda.»

«Kus see pidi olema toimunud?»

«Tripolise laiuskraadil.»

«Ja millal?»

Dei nimetab päeva ja kellaaja, mille mereminister talle kõrva sosistab.

«Tookord? Luba, oo isand, et ma silmapilgu järele mõtlen. Jah, kõne all oleval ajal ristlesin ma Hispaania ja Portugali ranniku lähedal.»

«Tõenda seda!»

«Vaata mu saaki, isand!»

«Kas ei sõida hispaania ja portugali laevad ka Tripolise laiuskraadil?» Hussein-paša naeratab kahetsevalt.

«Küsi igalt minu meeskonna liikmelt üksikult. Sa saad ainult ühe vastuse: sama, mis mina andsin.»

«Päh! Sa oled mehed ära ostnud!»

Deile tuleb äkki üks mõte. Mis saab, kui see kapten, kelle vaprus ei tunne piire, on ulatanud oma käe võimsale, senitundmatule vaenlasele, kes valmistab ette praeguse valitseja kukutamist? Veel rohkemgi, enamat usub Hussein-paša nägevat oma laevade hävitamise taga.

Igal juhul ei saa «Al-Džezairi» meeskonda pidada võõraist mõjudest vabaks tunnistajaks.

320

«Nimeta teisi tunnistajaid, kui sa saad,» käsib türklane.

Omar hammustab huulde. Teda tahetakse hävitada, talle ei anta võimalust end kaitsta, sest ta on ju . .. Aga ei, siiski oli üks kohtumine, mis võib tema kasuks tunnistada.

«Küsi kapten Ismaililt, keda ma veidi enne sinu poolt mainitud aega kohtasin Gibraltari väinas.»

Ministrid ja kõrgemad ametnikud, kes on ülekuulamise juures, sosistavad erutatult. Kas võib Omaril siiski olla õigus?

«Kapten Ismail, räägi! Räägi õigust, kui sulle su pea on kallis!» käsib dei. Vaikus.

«Noh, Omar, sinu tunnistaja ei vabasta sind süüst,» pilkab Hussein-paša, kes ikka rohkem klammerdub mõtte külge, et Omar töötab tema kukutamise poolt.

«Ismail pole ju siin!» möirgab kapten.

«Niisama vähe siin, kui kohtumine on õige!»

«Prohveti habeme juures, ma räägin tõtt!»

«Ära vannu, reetur! Ma andsin sulle võimaluse enese süüst puhtaks rääkimiseks. On sul veel midagi ütelda, mis tõestaks sinu süütust?

Sa vaikid, peadki vaikima, sest tegijal pole midagi, mis võiks ta tegu unustama panna.»

Mehed vangutavad pead. Mis sel deil äkki pähe on läinud, õigust niimoodi väänata? Alati on Alžiir olnud uhke oma eelarvamustest vabade kohtuotsuste üle. Ja nüüd julgeb Hussein-paša murda selle türgi võimu tugeva külje.

«Tšaouch-Baši,» katkestab dei hääl pealtkuulajate mõtted, «võta see mees! Enne öö saabumist peab ta olema teinud viimase hingetõmbe!»

Omar hakkab vastu, raputab timukasulaste käed enese küljest lahti.

«Surra, Hussein-paša? Mitte ilma võitluseta!» Ta rebib ühel lähedal seisval janitšaril mõõga käest, viibutab seda, aga seal lendab talle turbanirätt üle pea. Ta käed surutakse selja taha. Ta on kaitsetu.

Ühes palee maa-aluses kambris ootab ta oma viimset tundi. Millal see saabub? Ükski päikesekiir ei lange vangikeldrisse.

321

Juba? Uks kägiseb. Temale, kõige julgemale korsaarile tullakse järele.

Hetkeks kaob surmahirm. Igal pool seisavad paljastatud mõõkadega janitšarid. Nii väga kardetakse teda? Argpüksid.

Aga teekond ei lähe välja raudteravikega varustatud müüri äärde, millelt surmamõistetuid nii meelsasti alla tõugatakse.

Piki käike, treppidest üles. Troonisaali ees tuleb tal koos tugeva valvega seisma jääda. Kas Hussein-paša on ümber otsustanud, või tahab ta timuka kätesse usal-datut ainult veel kord vaadata?

Natukese aja eest oli üks mees üles lossi ette kihutanud, sissepääsu keelavale valvepostile karjunud, et ta peab jalamaid dei juurde minema. Pärast seda, kui kõrgem ohvitser kohale oli kutsutud, lasti ta viimaks läbi. Veel troonisaali ukse eest taheti ta tagasi ajada. Ta oli mõõga paljastanud. Enne kui valve toibus, oli ta juba uksest sees ja teiste valitseja kaitsjate kätte langenud.

Üks mfnister astus juurde. Võõras sosistas talle midagi kõrva.

«Vaiki!» kästi teda.

«Ei, ma ei vaiki!» möirgas sissetungija, kellele olid suunatud kõikide pilgud. Valju häälega hüüdis ta saali: «Hussein-paša!»

Dei, kes seni oli tõsiselt arutanud ülemkohtunik Beit-el-maliga «Al-Džezairi» meeskonna küsimust, vaatas üles. «Ismail, sina?»

Korsaarikapten lähenes aupaklikult türklasele, viskas end põrandale.

«Tõuse üles! Mis sa minust tahad?» küsis Hussein-paša.

«Linnas käib ringi mingi kõmu. Ma jõudsin just alles tagasi, jätsin kõik sinnapaika, et sinu juurde rutata. Omar pole seda kuritegu toime pannud, milles sa teda süüdistad, nagu ma kuulsin. Tähendatud ajal kohtasin teda Gibraltari väinas kursiga Atlandile. Omar ei ole minu sõber, sest ta on liiga edukas ja julge, aga sa ei tohi süütut hukka mõista.»

«Kanna ette. Kuidas see juhtus, et teie kohtusite?»

322

«Nagu juba öeldud: ma kohtasin «Al-Džezairi» Gibraltari väinas, õigemini, ta purjetas mul üle tee. Minu ankrukett katkes, kui ma ühte hispaanlast luurasin, ankur ise läks kaduma. Võib-olla saaks Omar mind aidata, kuni ma mõne uue ankru kaaperdan. Ma rõhutan uuesti, meie ei ole sõbrad, aga mõlemad sinu teenrid, isand. Nii sain enesest võitu ja palusin mehelt abi. Omar andis. Siis purjetas ta edasi

ookeani. Mina ise pidasin pärast seda hispaanlasele jahti. See on kõik, oo dei, kapten Omaril pole sinu laevade kaotusega midagi tegemist.»

«Oota.» Hussein-paša andis ühele oma usaldusmehele mingi käsu, kuna Ismail tagasi tõmbus.

Kestis mõnda aega, kuni mees tagasi tuli ja valitsejale tema korralduse täitmisest teatas.

«Ismail, siia minu juurde!» käsutas dei. Ja: «Omar sisse! — Sina, kapten, vaikid!» keelati Ismaili veel kord.

«Jutusta kohtumisest Ismailiga,» annab Omarile käsu dei, kes on näole mananud sünge ilme.

Inimesed hoiavad hinge kinni jutustuse ajal, mis kõigis üksikasjus kattub teise kapteni andmetega.

«See klapib, Omar. Sa oled vaba. Loomulikult ka sinu meeskond. Ma olen sinuga rahul.» Suur türklane ei pea vajalikuks oma parimagi röövlaevakapteni ees vabandust paluda. Aga ka Omar ei mõtle tänades valitseja jalgade ette viskuda.

«Mis seletuse te sellele asjale annate?» küsib Hussein-paša mõlemalt korsaarilt.

Ismaili jaoks on kõik segane. Omaril on mingid oletused. Neist rääkida oleks aga enneaegne. Need tekkisid tal alles praegu. Enne tuleb nende tõenäosust põhjalikult kontrollida.

«Ka sina seisad mõistatuse ees, Omar?» pöördub dei pika vaikimise järel, mille vältel ta ise püüdis selgusele jõuda, lõpuks uuesti armuleidnu poole.

Küsitakse, oodatakse vastust. Kas peaks oletustele sõnakuju andma? Aga: deil ei olnud õigus. Kui see, mida öeldakse, osutub valeks, siis peab ta selle tähele panemata jätma.

«Kui nüüd .. .» Ometi Omar peatub. Türklase silmad käsivad: edasi rääkida. Ta kuuletub.

323

«Kui nüüd laevad lahingus alla jäid ja need, kes pääsesid, puhtast hirmust sinu ees valetunnistusi andsid?»

«Kellele alla jäid?»

«Seda ma ei tea.»

Dei mõtleb järele. «Oletame, et sinu arvamus on õige, aga miks nad kurjategijana sinu üles andsid?»

«Kõik vaatavad minu peale kõõrdi. Neile näib ainsa usutava vabandusena, et nad jäid alla «Al-Džezairile».»

«Pole halb. Ma lasen poisid siia tuua ja nad räägivad, seda võid uskuda!»

Käeviipega teatab dei, et kaptenid võivad lahkuda.

Inimesed, kes paar tundi tagasi Omari kividega surnuks tahtsid visata, veel mõni hetk tagasi himukalt tema surma ootasid, juubeldavad talle nüüd vastu. Ismailist on saanud teine päevakangelane.

Kullerid olid linnas levitanud teadet kohtuotsuse äramuutmisest.

Tema fregati meeskond on juba vangist vabastatud. Nad võtavad oma reisi vaikides vastu. Nende nimel vannub kõneleja, et nad on nõus Omariga taevast ja põrgut ründama, kui tal oleks mõttes neid sinna juhtida.

Noor kapten on sellest truudusekinnitusest liigutatud. Ta libistab silmad üle meeste. Nende hulgas pole ainsatki türklast, kõik on maurid ja neegrid. «Al-Dže-zair» on ainus laev dei laevastikus, kus pole meeskonnas oma kuutkümmet kuni kaheksatkümmet neist võõ-raist. Mõlemad surnud, Omar-paša ja Mustafa, taipasid türklastevaba meeskonna poliitilist tähtsust. Peaks Omar kunagi tegema mõne vea,

mis osutuks dei võimule kahjulikuks, võiks valitseja puhta südametunnistusega ütelda: kallid sõbrad, need polnud türklased, kes teile kahju tekitasid.

Praegune süüdistus oleks olnud absurdne, kui kallaletungist kolmele laevale osalenuksid koos temaga ka valitseva rahva liikmed. Kahtlemata oleksid nad kuritöö vastu olnud, kui nad just poleks plaanitsenud ülestõusu Hussein-paša vastu.

Juubeldused Omari õigeksmõistmise pärast tungisid ka Benedetto kõrvu. Itaallane oli just ametis ärasõidu ettevalmistustega, sest ta pidas kaptenit kadunuks. Järgmise sadamasse saabunud purjeka vastu polnud ta

324

mingit huvi tundnud. Tema jaoks oli sünge elujärk «Alžiir» lõppenud. Oma noore isanda pääsemise imet ta ei uskunud.

Elaguhüüded Omarile hajutavad kõik ärasõidumõt-ted. Benedetto segab end erutatud rahvahulga keskele, püüab enesele küünarnukkidega teed teha. Ehkki ta hoolimatult trügib, jõuab ta aeglaselt edasi. Kui ta sadamasse jõuab, tõukub just üks paat «Al-Džezairilt» eemale.

Nuttes sulgeb vana mees Omari oma embusse. Nad ei räägi. Kohutavad tunnid, kus surm seisis silma ees, on kapteni täiesti ära kurnanud. Benedetto peab teda toetama ja järsust kõrvaltänavast peaaegu üles tirima ja lükkama.

Kõigepealt vajab kapten rahu. Kohe viskub ta patjadele, sulgeb silmad, aga ei maga. Ta on liiga erutatud.

«Minu elu rippus ühe niidi küljes,» pomiseb ta hiljem.

Benedetto, kes põrandal kükitab ja kogu selle aja jooksul kaasmaalast silmist pole lasknud, lükkab talle nüüd õhtusöögi ette.

«Söö ja siis jutusta,» palub ta. Aga toitu ei puudutata.

Äkki tõuseb Omar istukile, küsib: «Kes ma olen? Ma ei ole araablane, ei berber ega maur!»

Nii kaugele on ta siis jõudnud, mõtleb itaallane. «Mis ajast peale sa seda tead?» uurib ta ettevaatlikult.

«Juba meie viimase jutuajamise vältel šeik Osmani laagris sai see mulle peaaegu selgeks. Ma kaitsesin ennast selle vastu, võitlesin kogu jõust selle kohutava äratundmisega. See jäi püsima. Ikka veel uskusin, et suudan tõe eest põgeneda, sellepärast ma viimase reisi eel niimoodi ei küsinud. Nüüd ma enam ei suuda. Ma pean teada saama. Ainult sina üksinda, Benedetto, võid mulle ütelda, kes ma olen. Palun, ütle mulle mu õige nimi!»

«Sina oled Livio Parvisi, minu «Astral» tapetud isanda poeg.»

«Livio Parvisi? Livio on mul meeles, Parvisi mitte. Livio Parvisi, kui võõras see kõlab. Ja . . . minu isa on surnud? Mul ei ole isa?! Oh!» Ta peidab näo kätesse. Mitte omada isa näib julmale korsaarikaptenile kõige

325

koledam, mida üldse kujutleda saab. Läheb veidi aega, kuni ta pisut rahuneb ja jälle vana sõbra poole pöördub: «Miks sa mulle tookord mu nime ei ütelnud, kui ma su kaasvang olin?»

«Esiteks polnud ma ise ka asjas päris kindel, teiseks — kas sa oleksid seda uskunud?»

«Ei.»

«Kahjuks ei tulnud mul pähe sinult juba meie esimese ühise jalutuskäigu ajal su kõige varasemaid noorusmälestusi küsida. Mina vähemalt oleksin oma oletustes kinnitust leidnud.»

«Ja sa oleksid saanud mulle tõde tõestada.»

«Nii mõtlesin ma hiljem isegi, Livio. Aga see polnud õigus. Ühe Omari juurde ei saa tulla ainult sõnadega. Kui ta ise tõde tunnetab, on hästi. Sa aimasid üsna varsti, et sa pole selle maa poeg, ja ometi võitlesid korsaarina edasi. Mis nüüd edasi saab, Livio?»

Noormees laseb käed rüppe. Ta ei oska sellele küsimusele vastata. Siis ta nendib: «Mina olen korsaar.» Neis sõnades peegeldub lõputu kurbus. On, nagu muudaks sellest ametist loobumine elu väärtusetuks.

«Las mina otsustan sinu eest, Livio,» palub Benedetto Mezzo. «Me pöördume koos kodumaale tagasi.»

«Võimatu, mu sõber. Mina, kes ma olen toonud nii palju õnnetust, peaksin nüüd elama inimeste keskel, kelle omakseid ja vara ma röövisin? See ei lähe. Ma ei suuda käsi rüppe panna või adra taga käia või karja hoida. Ma vajan võitlust, ahvatlust mõõta oma jõudu ja võimeid teistega!»

«See maksab sulle ühel päeval pea. Mitte alati ei ilmu viimasel minutil päästja.»

«Siis oleks vähemalt kõik läbi. Ei, isa, ma jään! Pöördu sina koju. Sa saad mult kaasa varanduse, mis sul võimaldab jõuka mehena elada.»

«Röövitud vara! Ma ei võta sinult ainsatki tsekiini, Livio!»

«Allah needku sind, vana! Mida siis?» ägestub korsaar. «Sa võtad, mida ma sulle annan. Mina aga lähen edasi oma teed. Ma olen Omar! Häda sellele, kes mind takistada tahab!»

Jah, see on jälle metsik Omar, nendib Benedetto Mezzo kurvalt. Noormees, kes armastab võitlust ja

326

hädaohtu enam kui oma paremat mina, mis praegu tahtis juba läbi murda.

Möödas on silmapilk, mis võinuks Omari elule anda teise suuna. Luigi Parvisi poeg on Euroopale kadunud. Livio on renegaat, truudusemurdja.

«Tule minuga, Livio!» söandab itaallane veel kord paluda.

«Ei. Aga sina mine enne, kui ma ümber mõtlen ja sind enam enese juurest ära ei lase!» käsib korsaar.

«Ma ütlesin sulle juba ammu, et mind ükski inimene ei oota. Ma jään, Omar.»

«Nagu soovid! Mine või jää, mind see ei huvita.»

Äkki tuleb vanale mõte, hulljulge, eksitav, koletis-lik.

«Livio! Jää korsaar Omariks! Jää selleks, ma ei soovi enam, et sa koju pöörduksid.»

Omar ajab silmad pärani. Ta on keeletu.

Aga juba räägib Mezzo edasi: «Ma kordan veel kord: jää korsaariks!» Benedetto läheneb kaasmaalasele, sunnib teda enesele otse silma vaatama. «Aga ole korsaar korsaaride vastu! Hakka isandaks ilma isandata, Livio Parvisi!»

«Ma ei mõista sind,» kogeleb teine.

«Sina, minu surnud isanda poeg, usud, et sa ei suuda elada ilma võitluseta. Ma pole enam küllalt noor, et omada selliseid vaateid, ehkki mind ei rõhu nii palju aastate koorem kui läbielatu, mis minust on teinud vana mehe. Olgu, kuidas on. Löö Hussein-pašast lahti. Sa suudad seda, Livio! Tee tõeks see, milles sind süüdistati: hävita Alžiiri piraatlaevu! Saa korsaarikütiks! Sellega kustutad olnu. Aita Euroopat, meie, sinu vendi vabastada tohutust survest, mis lasub neil juba aastasadu. Alžiiril pole õigust, ühelgi riigil pole õigust võõrast rahvast piinata ja talle oma tahet peale sundida, olgu siis relvade, laevade või ükskõik mille abil. Lööme käed, korsaarikütt Omar!»

Benedetto hulljulge plaan on Omari diivanilt üles ajanud. Ta hingeldab. Käed on rusikaisse krampunud, silmad ainult pilud. Ta näeb välja nagu surmatoovaks hüppeks valmistunud kiskja.

Vana itaallase elu ripub niidi otsas. Ta tunneb seda.

«Sa oled hull! Kurat!» sisistab korsaar.

327

Sõnad on krambi lõdvestanud. Pikkade sammudega mõõdab Omar tuba. Edasi-tagasi, edasi-tagasi. Kümme korda, kakskümmend korda.

«Too mulle keegi, kes väidab, et «Al-Džezair» talle kallale tungis. Otsekohe!» käsutab ta. Ja rahulikumaks jäädes ta lisab: «Sellele mehele ei juhtu midagi. Ma tasun talle, rääkigu, mida iganes tahab. Võta esmalt see kaasa, märgiks, et mul pole kurje kavatsusi. Ta lükkab mõned Maria-Theresia taalrid, terves Põhja-Aafrikas käibel olevad mündid, Benedetto ette.

On kesköö. Aga Omari soov tuleb täita, kuigi Benedetto veel ei taipa, kuhu sõber tüürib. Ta asub koos-neegriga teele.

Nad tunnevad ühte, kes kallaletungi üle elas. Ta pole enam Alžiiris, vaid juba ühe teise korsaarilaevaga merel. Ent nad saavad selle mehe vennalt teada ühe teise nime. Õnnekombel on too piraat kodus, kuid" ta keeldub Omari juurde minemast. Isegi raha ei suuda tema äraütlemist muuta. «Pöörduge tema poole,» ja ta nimetab veel ühe nime.

«Mõtle järele, mu sõber, mu isand tasub sulle rikkalikult,» püüab neeger meest ümber veenda.

«Mul pole tema raha vaja!» Ta jääb oma keeldumise juurde.

Kolmas, kes nii ebatavalisel tunnil üles ehmatatakse, on nõus tulema. Ettevaatliku mehena teatab ta asjast kogu perekonnale ja käsib neil terve Alžiiri jalule ajada, kui ta varavalgeks jälle tervena samas toas ei seisa.

«Ma tänan sind, et sa vaevaks võtsid veel nüüd nii hilja minu juurde tulla,» tervitab Omar sisseastujat. «Säh, võta!» Ta surub kogu kehast värisevale mehele pihku väikese kukru taalritega. «Ja nüüd jutusta mulle, palun, täpselt, kuidas see «Al-Džezairi» kallaletung käis.»

Külastaja teeb seda ja lõpetab oma jutustuse: «Ma räägin tõtt, Omar, nii mõttetu kui see sulle ka näida võib. See oli tõepoolest «Al-Džezair», mis meile kallale tungis.»

«Kapten Ismail tunnistas, et ta kohtus samal ajal minu laevaga väga kaugel Tripolisest,» tõrjub Omar mauri väite tagasi.

328

«See oli «Al-Džezair»!» Mees jääb oma juurde kindlaks.

«Aga on ju ometi võimatu ühel ja samal ajal olla kahes teineteisest mitme päevateekonna kaugusel olevas paigas. Sa eksid!»

«See oli «Al-Džezair»!»

Omari silmad ennustavad vihapurset.

Benedetto astub nagu kogemata kahe mehe vahele.

«Kirjelda laeva. Püüa meenutada kõiki üksikasju,» palub ta mauri. «Kas sa nägid Omarit pardal?»

Möödub tükk aega pingsas järelemõtlemises. Siis lausub mees: «Et sinu küsimuse peale kõigepealt vastata: ma nägin Omarit!» Lisaks annab ta kuni pisiasjadeni täpse kirjelduse «Al-Džezairist».

«Mis sulle selle eest maksti, et sa niimoodi jutustama pead?» ütleb Omar vahele.

«Keegi pole mulle midagi maksnud, kapten. Ma räägin tõtt.» Ehkki korsaari näol peegeldub kartus, pole ta siiski argpüks, kes hirmust kardetud kapteni ees ebatõtt räägib.

«Ka mina räägin tõtt. Kõigele vaatamata ma tänan sind, mu sõber. Rohkem küsimusi mul pole. Ära oma tasu unusta.»

Jutuajamine on lõppenud. Benedetto saadab mauri majast välja. Kui ta tagasi tuleb, ütleb Omar: «Ja ometi ta valetab!»

Itaallane ei oska kogu looga midagi peale hakata. Ta vaikib.

«Või on olemas veel teine «Al-Džezair»?» ütleb korsaar oma mõtte välja.

Äkki tormab Benedetto Omari juurde, haarab tal õlgadest, raputab teda. Ta on järsku põlema läinud.

«Vennas, sõber, Livio! See on mõistatuse lahendus. Keegi on sinu laeva järele teinud. Võib-olla Tunise dei, kellega Alžiir nii tihti juba on vaenujalal seisnud. Ainult nii võib see olla. Ma annan oma pea, et see oletus on õige.»

«Meie ei tea veel midagi täpsemat,» tasandab kapten vanamehe vaimustust. «Kui asi peaks nii olema, hävitan ma selle vale «Al-Džezairi». Mul on kahju, et ma ei saa täide viia sinu plaani, mis oli, tunnistan sulle avameelselt, minu jaoks vägagi ahvatlev. Mängus on

minu hea nimi. Tahad sa selles asjas minu poole hoida, Benedetto? Ma tõotan sulle, et kaalun hiljem teist plaani. Nüüd võitlen ma kõigepealt iseenese eest,»

Itaallane on pettunud. Aga ta trööstib ennast mõttega, et kui hävitatakse too teine, too salapärane purjekas, siis kaob sellega koos ka üks eurooplaste meresõidu vaenlane. Omar suunab nüüd kogu oma tähelepanu veel ainult tundmatule vastasele, mitte meresaagile, Juba see on midagi väärt. Ta võtab ettepaneku vastu.

Kaua arutavad mehed üksikasju. Omar eraldab oma meeskonnast kahtlased kujud ja asendab need teiste, kõlblike inimestega. Seda pole raske teha, sest paljud kipuvad eduka piraatkapteni meeskonda.

Esialgu peab Omar jääma endiselt korsaariks, sest vale «Al-Džezair» ei oota teda kindlasti Alžiiri ees. Teda tuleb otsida, kui ta hoopiski ei eelista kohtumisest kõrvale hoiduda.

Ilma veerandtunnikestki sel ööl magamata laseb Omar enesest kõige varasemal võimalikul tunnil Hussein-pašale teatada.

«Meile on tekkinud vastane, oo dei,» alustab ta. «On olemas teine «Al-Džezair», kes sinu laevu ründab.»

«Kust sulle järsku see teadmine tuli?» küsib türklane luuravalt. Ta oletab mingit kavalust reisi poolt, kellest ta on nõus kõike uskuma. Ikka veel pole tema umbusaldus kadunud.

«Ma ei ole selles päris kindel, aga see ei saa teisiti olla. Oota ära, ja sa kuuled uutest kallaletungidest sel ajal, kui minu laev seisab veel sadamas või ristleb mõnes teises Vahemere piirkonnas.»

«Kui sul peaks olema õigus, siis ...»

«... siis ma hävitan ta!» ütleb Omar võimsa mehe jutu vahele.

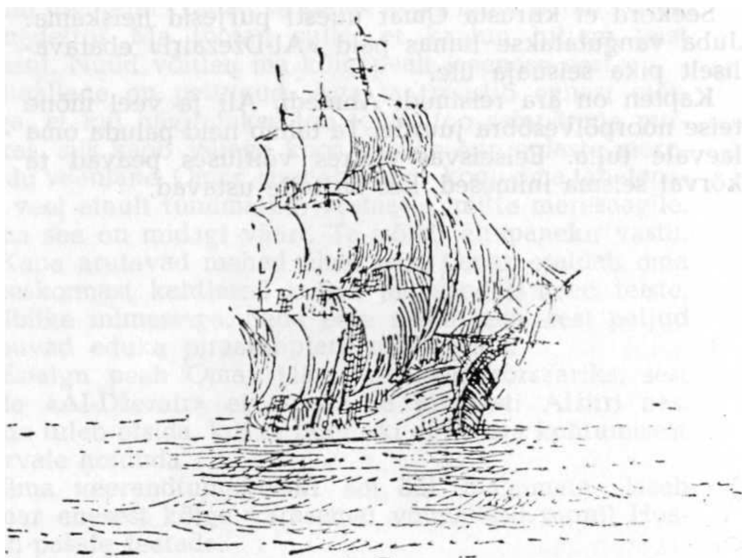
«Kui sa seda suudad, siis ma püüan kõik sinu soovid täita,» kinnitab dei.

«Mul pole muid soove, kui meie eest kätte maksta. Ma arvestan, et sa lubad mul oma laeva selleks lahinguks nii varustada, relvastada ja mehitada, nagu ma seda õigeks pean. Kui ka selle tõttu veidi aega kaduma peaks minema.»

«Tee, mida sa tahad, ainult saada see vastane põrgusse!»

Seekord ei kiirusta Omar uuesti purjesid heiskama. Juba vangutatakse linnas päid «Al-Džezairi» ebatavaliselt pika seisuaja üle.

Kapten on ära reisinud. Ahmedi, Ali ja veel mõne teise noorpõlvesõbra juurde. Ta tahab neid paluda oma laevale tulla. Eelseisvas suures võitluses peavad ta kõrval seisma inimesed, kes on talle ustavad.

XVIII. VASTANE

On rünnatud kaht väikest korsaarilaeva. Keegi ei tea, mis nendega juhtus.

«Al-Džezair» seisab alles sadamas,

Omarit ei saa vastutusele võtta, kui peaks selguma, et ka selle juures on mängus salapärase tundmatu käsi.

Viimaks on ettevalmistused lõpetatud. «Al-Džezair» läheb merele. Eesmärgiks on tundmatu vastane. Kaubalaevad ei huvita Omarit.

Nii lipsab rikkalik saak korsaaridel eest. Meeskond hakkab nurisema. Miks jätab kapten purjekad puutumata? Nad kukuksid nagu ülivalmis viljad nende jalge ette. Aga ta ei sega nende sõitu. Talle vannuti taeva ja põrgu nimel ustavust ja kuulekust, aga ometi mitte kavatsusega selle juures kaotusi kanda. Iga laev, mis jääb kaaperdamata, tuleb inimestele kahjuks, sest nemad saavad röövsaagist oma osa.

332

Nurisetakse, väljendatakse isekeskis rahulolematust, keegi aga ei söanda austatud kaptenilt seletust nõuda.

Omar tõlgitseb talle heidetavaid süngeid pilke õigesti. Ta mehed pole rahul.

Nähtavale ilmub üks purjekas. See on hispaanlane.

«Allah olgu tänatud! See tuleb õigel ajal,» pomiseb korsaar iseeneses.

Õigel ajal, et hauduvat ülestõusu kägistada, üsna varsti oleksid majakõrgused mässuleegid üles paiskunud. Nüüd tuleb rünnata. Mitte ühelgi juhul ei tohi ta meestel õnnestuda mõjustada kapteni otsust ja koos sellega võita ülemvõimu «Al-Džezairil».

«Me võtame ta, mehed!» käsib Omar.

ööst saab päev. Meeste sünged ilmed mahenevad, silmad sädelevad. Omar suutis viimasel hetkel võimu säilitada. Meeleolus on toimunud juurteni ulatuv pööre.

Ma pean neid pidevalt heas tujus hoidma, sest ilma nendeta langeb suurima ohu hetkel võit vaenlasele, mõtleb Omar.

Meeskonnale oma plaanidest rääkida ei tule talle pähegi. Tema on ülemjuhataja, nemad peavad tema mõtted ja käsud teostama.

Ta tahtis jõude säästa suureks löögiks. See on vale. Ainult siis, kui mehed on heas meeleolus, võib võita võitluse salapärase vastase vastu. Mis siis sellest, et nad ühest kallaletungist teise tilberdavad? Võitlus on osa nende elust, nende elu sisu.

Hispaanlane ei kaitse ennast.

Korsaarid on õnnelikud.

Omari fregatist on jälle saanud Vahemere hirm. Häda purjele, mis end silmapiiril näitab! Ükski ei lipsa «Al-Džezairil» käest.

Vastast pole kusagil näha.

Kui saak on väga suureks paisunud, pöördub fregatt sadamasse tagasi.

Vahepeal on selgunud, et mõlemad puuduvad purjekad on tõenäoliselt kas kaaperdatud või uputatud tundmatu poolt, kes sõidab «Al-Džezairi» nime all. Kindlasti teatakse, et Omar ja võõras pole üks jajsama isik, sest mõlemad rünnatud röövlaevad olid sõidus, kui «Al-Džezair» alles sadamas seisis. On veel teine samanimeline laev!

333

Omar näitab igal võimalusel end teistele alžeeria korsaaridele, et ikka saaks nimetada tunnistajaid, kui uuesti juhtuks, et tema head nime ja kuulekust türklaste suhtes peaks riivatama.

Midagi ei muutu. Omar jääb kardetud piraadiks nagu ennegi.

Juba ammu ei kõneta Benedetto esimesena Liviot. Lühidalt, peaaegu tõrjuvalt vastab ta küsimustele. Kahe mehe vahelised sõbralikud vestlused kuuluvad minevikku. Seevastu muutuvad Omarile lähedaseks noor-põlvesõbrad Ali ja Ahmed ning tema kunagine vaenlane Mahmud, kes oli otsekohe nõus temaga kaasa tulema, olgugi et teda ei kutsutud. Nemad on veidi pühendatud Omari plaanidesse.

Vana itaallase silmad ei suuda varjata, mida ta noore kaasmaalase tegevusest arvab. Neis on vaikne, aga pidevalt ärgas etteheide. Alati, kui priis on võetud, seisab ta Omari ees.

«Tule!» käsutab teda kord kapten pärast lõppenud taplust.

Tummalt järgneb Benedetto talle kajutisse.

«Ma tean, mida sa mõtled,» alustab Omar, «kui ka su suu süüdistuseks ei avane. Siin on mu käsi. Sa palusid mind ööl, millest pidi saama mu viimane, sinuga käed kokku lüüa. Lööme käed. Minust saab korsaarikütt, kui vale «Al-Džezair» on hävitatud. Minu sõna on vanne. Ma ei tea, kelle või mille nimel ma vanduma pean, sest prohveti habemest ei hooli ma enam ammugi. Kannatust, sõber!»

«Kannatust, kannatust, kuna sina ainult oma isikliku mina pärast muretsed,» pahvatab Benedetto välja, rahuneb aga ja jätkab: «Hästi, ma usun sind, Livio, püüan vähemalt, ausalt. Kas see õnnestub, ei tea ma ette öelda.»

Sellest peale pinev vahekord lõdveneb. Endine ori näeb tõsiselt vaeva, et mitte oma vastumeelsust näidata. Hiljem julgeb ta isegi jälle Omarile etteheiteid teha.

«Miks ei piirdu sa ainult tundmatu otsimisega?» küsib ta. «Kas sa pead oma häbiväärseid tegusid edasi tegema ja õnnetust külvama?»

«Ma otsin teda, Benedetto, kuigi võib näida, nagu

334

ootaksin juhuslikku kohtumist. Muide, ausalt öelda, pole mulle antud momendil üldse eriti tähtis vale «Al-Džezairi» kohata.»

«Mida see tähendab, Omar? Kas sa petsid mind?»

Omar naeratab. «Vasta selgelt, ja nagu keegi, kel asjaga mingit pistmist pole, sellele küsimusele: kas ma saan Alžiirist pärit linnamauridega sõdida dei vastu?»

«Ma mõtlen, sa kavatsed vastasega kokku minna.»

«Loomulikult, kõigepealt temaga, sest kui tema on langenud, olen mina Vahemere isand. Minust saab, kui lained valelaeva kohal kokku on löönud, korsaarikütt Omar, kes enam Alžiiri tagasi ei pöördu.»

«Kuidas?»

«Kui ma ka kellegi suhtes aus ei ole, siis sind, Benedetto, ma ei peta. Kas sa pole siis juba märganud, et ma vähehaaval ikka uusi inimesi olen värvanud? Lüngad, mis

rünnakud lõid vanade, usaldatavate korsaaride ridadesse, said täidetud inimestega sisemaalt. Kõik vajab aega. Ma tean enda kibedaist kogemustest, et kabiilid, berberid ja araablased on türklaste vaenlased. Need uued inimesed tuleb enne meremeesteks ja võitlejateks koolitada. Ja et mitte lasta deis tekkida umbusaldust ja hoida meeskonda truu ja kuulekana, pean tooma meresaaki.»

Itaallane on üllatunud Livio kaugenägelikkusest. Noormees on siis tõsiselt tegelnud mõttega võitlusest türklaste piraatluse vastu.

«Ma kahtlesin sinus, Livio. Anna mulle andeks. Minu plaan vaimustas mind nii, et ma tahtsin näha selle kohest teostumist. Sellistele olulistele üksikasjadele ma ei mõtelnud. Sa oled pagana sell, poiss! Ma ei kaota enam kunagi usaldust sinusse.»

Jaht kaubalaevadele ja suure tundmatu otsingud jätkuvad. Teda ei kohata. Ei ole temast ka midagi enam kuulda. Kas ta kardab kõige ohtlikumat korsaari, tahab selle kättemaksu eest põgeneda, kellega ta nii autut mängu mängib?

Niipea kui «Al-Džezair» Alžiiri sisse sõidab, käsutab dei reisi enese juurde. Ikka ja jälle peab ta teatama, et vastane on alles leidmata.

Kannatus on katkemiseni pingul.

Aprilli keskpaiku 1827. aastal pöördub Omar tagasi

esimeselt otsimise- ja kaapersõidult pärast tegevusetult veedetud talve. Ta tahab oma inimestega pühitseda bai-raami püha, muhameedlaste kõige tähtsamat püha, mis järgneb paastukuu, ramadaani* lõppemisele.

Peo eelõhtul liiguvad linnas kuulujutud. Ebaselged kuuldused, salasosinad. Omar ei taipa midagi, kuidas ta ka ei püüaks üksikasju teada saada.

Ta on just tagasi tulnud mošeest õhtupalvuselt, kui käskjalg ta paleesse palub.

Kõikjal suures hoones seisavad türklased ja sosistavad isekeskis. Omar vaatab süngetesse, mõnikord hirmunud nägudesse. Teda saatev ja juhatav janitšari-ohvitser ei luba, et korsaar peatuks ja vestlust alustaks.

Hussein-paša ümber on kogunenud diivani juhtivad liikmed. Meeste ilmed on erinevad. Mõnedki neist heidavad süngeid pilke, teiste silmis leegib õudustäratav tuli. Dei kuulub viimaste hulka.

«Omar,» alustab valitseja pärast seda, kui ta on armulikult vastanud reisi tervitusele, «sa oled kõige julgem ja võimekam minu kaptenitest, sinust võib kord veel admiral saada, kuigi sa pole türklane.»

«Isand!» kogeleb korsaar, segadusse viidud selliste võimalike tulevikuväljavaadete tõttu.

Dei naeratab. «Esialgu jäta see teine «Al-Džezair» rahule, välja arvatud siis, kui tegemist on prantsuse laevaga. Ta pole mulle käesoleval momendil eriti tähtis ja peab ka sulle jääma kõrvalasjaks. Nüüdsest peale pööra kogu oma tähelepanu prantsuse laevadele. Aja neid taga, too nad kaasa meresaagina või saada merepõhja, ainult vabasta mind nendest. Said sa aru?»

«Jah, oo käskija, ainult mulle pole selge, miks see nii peab olema. Mulle meenub, et — millal see oligi? — õigus, kolme aasta eest, seisis Inglismaa vaenulikult sinu vastas ja blokeeris meie rannikut. Nüüd peame jahti pidama prantsuse laevadele, tõelist jahti. «Al-Džezairiga» ei karda ma ühtegi prantsuse kaubalaeva, ka mitte sõjalaevu, aga ma kardan, et sellest tuleb meie maale halba.»

* Ramadaan — (türgi k.) islami kalendri 9. kuu (umb. märtsikuu), mille vältel usklikud paastuvad.

«Vaiki!» Mis see sinusse puutub! Mina neid koeri ei karda. Mind petetakse Bacri miljonitega. Sinule võib olla ükskõik, mis toimub. Mitte sina, vaid mina olen dei ja mina tean, mis ma tahan. Veel kord: võitle prantslastega.»

Omar võib lahkuda. Nüüd ei saada teda ükski umbusaldav ohvitser. Nii võib ta siin ja seal tuttavate juures seisatada, nendega lobiseda ja sel moel saab talle aegapidi selgeks, mis pärastlõunal juhtus.

Bacri miljonitest saab ta teada mitmetest, osaliselt vasturääkivatest allikatest järgmist:

Suur juudi kaubamaja Bacri oli 18. sajandi lõpul hankinud konsul Bonaparte'ile paari miljoni frangi eest teravilja. Veel hiljemgi, kui Bonaparte'ist oli juba saanud keiser Napoleon, jätkus Alžeeria vilja üleandmine Prantsusmaale. Mingil põhjusel venitati võla tasumisega, ehkki keiser oli käskinud Alžeeria nõudmised läbi vaadata. Ajapikku kasvas võlg protsentide ja kulude tõttu kuueteistkümne miljoni frangini. Selle summa ümber peeti Pariisis hiiglaprotsesse. Lõpuks oli Prantsuse valitsus — Napoleon oli juba ammu St. Helenal, oma pagenduspaigas Atlandi ookeanis —, nõus võlga tunnustama pärast seda, kui summa oli seitsme miljoni peale maha kaubeldud. Summa kanti üle firma Bacri prantsuse protsessivolinikele, pandi aga tõkestatud kontosse, kuna prantsuse kaupmeestel oli nõudmisi Bacri vastu, millele nad nendest miljonitest katet tahtsid saada. Dei Hussein-paša, firma Bacri osanik, pidas varanduse kinnipidamist enda solvamiseks.

1827. aasta 27. aprilli varasel pärastlõunal kella ühe paiku ilmus idamaa olusid suurepäraselt tundev Prantsuse konsul Deval Husseini juurde, kuna tema, nagu kõik teisedki konsulid, oli sunnitud beid bairaami püha puhul õnnitlema ja ettenähtud kingitusi üle andma.

Miljonite asjus oli dei 1826. aasta oktoobris kirjutanud prantsuse välisministrile. Vastus polnud ikka veel saabunud ja Hussein oli mõistagi nördinud. Mon-sieur de Damas, välisminister, polnud vajalikuks pidanud hoiatusele kirjalikult vastata, vaid ainult informeerinud härra Devali, et türklase nõudmine olevat õigustamatu. Vastus anti edasi 27. aprillil, nagu konsulile oli ülesandeks tehtud. Jälle tagasi lükatud, see vihas-

337

tas Alžeeria valitsejat, ja mitte olla peetud vääriliseks saama otsese kirja peale vahetut vastust, see ajas Hussein-paša marru. Teised Euroopa kuningad ja vürstid austasid teda isiklike kirjadega, ainult Prantsusmaa julges teda nii alandavalt kohelda, teda, Põhja-Aafrika tähtsaimat isandat ja Vahemere valitsejat!

Dei Hussein-paša lõi Prantsuse kuninga esindajat palmiõlgedest punutud lehvikuga.

Prantsuse konsul dei poolt kehaliselt karistatud nagu koer, see võib tähendada sõda selle Euroopa suurvõimuga! Paljud dei lähimad kaaskondlased on sisemiselt sügavasti rahutud, paljud aga ainult muigavad vahejuhtumi üle. Eurooplased on ammust ajast kartnud türgi deisid ja nende korsaare, endale nii mõndagi meeldida lasknud, kingitusi toonud, kus nad pigem ründama oleksid pidanud, prantslased lähevad nende esindajale tehtud ülekohtust samuti vaikides mööda. Ja kui mitte, siis tuleb lihtsalt sõda! Alžiir on vallutamatu kindlus ja korsaaride laevad valitsevad merd. Omar ja teised kaptenid näitavad kohe, et türklased prantslasi ei karda.

Omar aeglustab tihti sammu, kui ta lossist oma kodu poole alla laskub, ja mõtleb kuuldu üle järele. Siiani polnud ta iialgi türklaste poliitika vastu huvi tundnud. Mina olen kõige kardetum, piiramatu tegevusvabadusega korsaarikapten, see oli olnud tema usutunnistus ja sellest oli talle jätkunud. Aga nüüd, kus «Al-Džezair» peab ristlema eriülesandel, on kapteni käed seotud ja laev peaaegu tõeline sõjalaev. Benedetto ütles ju kord, et kui eurooplased tõsiselt tahaksid, võiksid nad türgi võimule Alžiiris kiiresti surmahoobi anda. Ennekõike oli endine ori vihjanud Prantsusmaale, kuna Inglismaa oli lord Exmouthi kaudu näidanud, et ta ei taha türklasi kukutada. Eurooplased. Need

on imepärased inimesed, kes enda käes olevat võimu ei kasuta. Ja sünnilt oled ju ka sina, Omar, niisugune.

Möödujad valgustavad laternatega keset kõrvaltänavat seisja nägu. Noormees ei märkagi, nii süvenenud on ta oma mõtteisse. Ta ei kuule inimeste nurinat, kes peaaegu majaseinu riivates temast mööduma peavad, sest teda müksata ei söanda loomulikult keegi. Selleks

338

on Omar liiga tugevasti relvastatud ja dei lemmikuna tuntud. Ühe kummargil, lahtise tulega söödahiilija tervitus, vana juut Simeoni tervitus, kes Omari rahaasjade üle valitseb, riivab küll ta kõrva, ei tungi aga ta teadvusse. Korsaar on parasjagu otsuse tegemise lävel.

Viimase lühikese teejupi läbib ta peaaegu hüpates.

Benedetto Mezzo kuulab vaikides Omari juttu, aga ta silmad säravad. Ta näeb sajanditepikkuse ja loendamatute inimkonna kallal toime pandud kuritegudega tähistatud türgi ülemvõimu lõppu käegakatsutavas läheduses.

«Nii, nii. Hussein avas sinu ees võimaluse saada Alžeeria laevastiku admiraliks. Mida sa siis teed, Omar?» küsib Mezzo, hirm hääles.

«Jah, admiral, Benedetto. Admiral! Mina kuuluksin dei kõige kitsamasse usaldusaluste ringi, võiksin käsutada teisi kapteneid ja ometi oleks veel üks minu kõrval, keda olla ei tohi, vale «Al-Džezairi» reis. Ma otsin selle salapärase laeva üles ja hävitan ta!»

«Poiss, tead sa ka, mida see tähendab? Sa jätad meelega dei käsu tähele panemata.»

«Jah, isa. Aga ma ei karda. Ma kaaperdan prantsuse laevu, kui nad satuvad minu kursile, ei pea aga neile korrapärast jahti.»

Geenualane kasutab siinkohal võimalust, et veel kord, nüüd aga täie veenvusega, rääkida türklaste häbitegudest. Livio Parvisist kasvatati alžeerlane ja seejärel korsaar. Ta ei saa sinna midagi parata, et ta mõtleb nii nagu türklased, aga ta pole enam laps, vaid teotahteline, kirglik ning äärmiselt julge mees ja — eurooplane. Kreeklased, hispaanlased, itaallased, kellest said täiesti läbikaalutult ususalgajad, mõtlesid ja tundsid ju ka kunagi teisiti. Omar on praegu vanuses, kus ta saab langetada otsuse oma endise elutee kohta. Korsaarikapten Omarist peab jälle saama Livio Parvisi, või veel parem, eurooplane Livio Parvisi.

«Kui sa oma vastase oled hävitanud, mida sa siis teed, mu poiss?» küsib pika jutuajamise lõpul Benedetto Mezzo. Vaikus. Pikk, rusuv vaikus.

Meeleheitele viiv, hulluks ajav on see vaikimine,

339

mõtleb itaallane. Aga parem mitte segada, mitte uuesti alustada. Livio mõte töötab. Berberi, araabia ja türgi õpetused, mis kunagi lapsele pähe tuubiti, on vastuolus sellega, mida mina temal näha ja taibata lasksin. Ta armastab mind, ta teab, et mina tema esimestest elu-tundidest peale ta juures olen olnud. Aga need lapsepõlvemälestused ja -sündmused on kustutatud ja varjutatud pärismaalaste keskel ja röövlaevadel veedetud aastatega.

«Jutusta mulle .. . mu emast,» palub äkki korsaar.

Mezzo võpatab. Siiani polnud ta kordagi tema järele küsinud. Muhameedlane on alati pidanud sobimatuks kõnelda oma emast mõne teise mehega.

Pisarad veerevad perekond Parvisi vanal, paljukannatanud teenril mööda põski, ta süda lööb kiiresti, kui ta väga tasa rääkides palve täidab.

«Ma tänan sind, is... Benedetto.» Omar on veel mõnda aega pärast Mezzo sõnu vaikinud, tõuseb nüüd püsti ja läheb aeglaselt ukse poole, mis viib tema magamistuppa.

Livio tahtis isa ütelda. Jäi aga is . .. juurde peatuma. Mitte kunagi ei kuule ma enam seda sõna tema suust, mõtiskleb Benedetto kurvalt. Äkki aga kirgastub ta ilme. Kindlasti on ema saanud talle ilusaimaks ja pühamaks mõisteks, mõtleb ta edasi. Ja kui asi nii on . . .!

«Kui ma vale «Al-Džezairi» kinni olen nabinud, siis alustame me — sina, vanad sõbrad ja mina —, jahti türklastele!» Omar oli Benedettole märkamatult uksele seisma jäänud. Nüüd on ta hääl kalk, halastamatu, ometi läbib seda tuli, mis Mezzo püsti lennutab nagu tarantlipiste. Ta tormab sõbra juurde, haarab selle kaissu, keerutab teda ruumis ringi ja kogeleb ikka ja jälle: «Livio, Livio!»

Ali, Ahmed, Mahmud ja paljud teised on vahepeal saanud täisväärtuslikeks meeskonnaliikmeteks. Ainult nemad, seda teab Omar, ei esitaks küsimusi, ei kõhkleks silmapilkugi, kui äkki läheks lahti alžeeria korsaaride vastu. Nad usaldavad sõpra pimesi.

Prantsusmaa ei võta lööke, mida türanlik dei ta konsulile jagas, sugugi nii ükskõikselt vastu. Algab sõda. Hussein-paša laseb La Calle muuta varemeteks.

340

Companie dAfrique kannab tohutuid kahjusid. Prantsuse sõjalaevad blokeerivad Alžeeria rannikut. Omaril õnnestub «Al-Džezairiga» öö katte all salaja Alžiiri sadamast lahkuda ja blokaadist läbi murda. Deilinna tagasipöördumine muutub võimatuks, kui Prantsusmaa ei loobu vastupanust.

Juba praegu on türklaste piraatlusele ette lükatud tugev riiv.

«Al-Džezair» on nüüd üks vähestest dei laevastiku laevadest, mis veel Vahemeres jahti peab.

Benedetto Mezzo ootab. Ikka veel pole deiga suhted katkestatud.

Omaril õnnestub uuesti Prantsusmaa blokaadilaeva-dele ninanipsu mängida ja Alžiiri sisse sõita. Sadamas seisavad paljud suured fregatid, korvetid ja brikid[21], mis igatsusega ootavad päeva, mil prantslased mängust tüdinevad ja oma purjekad ära kutsuvad.

Monsieur Deval, Prantsusmaa peakonsul, oli oma ülesande usaldanud Sardiinia saadikule, krahv dAtti-lile ja ise asunud ühele prantsuse blokaadilaevadest.

Ühel päeval kutsub dei sadamas asuvate laevade kaptenid kokku ja käsib neil öö varjus purjed heisata ja kaapersõidule minna.

Üks 44 suurtükiga fregatt, mille topis on suuradmi-rali lipp, «Al-Džezair», samuti rohkem kui 40 suurtükiga, neli korvetti, igaüks neist varustatud 20 kuni 24 kahuriga, ja kuus brikki 16 kuni 18 suurtükiga, kogumeeskonnaga peaaegu neli tuhat meest, söandavad 4. oktoobri ööl, aastal 1827, täita Hussein-paša käsu.

Benedetto saadeti juba eelnevalt ülesannetega pardale. Omar läheb veel vana juudi Simeoni juurde, kellega ta pikalt ärilisi läbirääkimisi peab, ja järgneb pärast itaallasele «Al-Džezairile».

Kui tema laseb ankru hiivata, on teistel laevadel juba täiskäik. Sõiduülesanne kõlab: kurss läände ja võimaluse korral isegi Atlandi ookeanis kaaperdada.

Mitte kaugel rannikust liigub alžeeria laevastik läände. Igatahes märkamatult see tal ei õnnestu. Prantsuse blokaadieskaadri komandöri Collet' laevalt, fregatilt

341

---

[21] Brikk — kahemastiline purjekas.

«L'Amphidrite» tõusevad, üles valgusraketid ja käsivad fregatil «La Galathee», brikkidel «Le Faune», «La Cigogne» ja «La Champenoise» komandörilaevaga ühineda.

Omari ja tema ustavate meeste silmad püüavad pimedusest läbi puurida, kord, et vaenlast õigeaegselt ära tunda, teinekord, et mitte kokkupõrkel avariid tekitada laevastiku peajõududega, kellel on ühetunnine edumaa «Al-Džezairi» ees.

Mahmud müksab kaptenit. «Vaata sinna, Omar!» Reisil puuduvad berberi kotkasilmad, aga ometi märkab ta vees udutaolist läände suunduvat viirgu, mis võib olla ainult laeva tekitatud.

Ka teised korsaarid on teinud sama tähelepaneku. Laeval valitseb hääletu vaikus. Iga mees on oma postil. Üksainus sõna Omarilt paneks samal silmapilgul kahurid mürisema.

«Purjed rehvida!» käsib Omar. Ja tüürimehe poole pöördudes: «Kurss itta!»

Korraldused täidetakse ruttu ja korralikult. Veidi aja pärast kiigub fregatt ilma hoota lainetel. Laevakäil on suunatud itta.

Kursivahetusega ja algavast prantslaste ning alžeer-laste vahelisest võitlusest mitteosavõtmisega on korsaar Omar katkestanud suhted dei Hussein-pašaga. Kõige võitlusvõimekam alžeeria fregatt kõige julgema, kõige paremini väljaõpetatud meeskonnaga on türk-lastele kadunud. Sellega on ka merele läinud eskaadri ühe osa saatus otsustatud. Collet tekitab sellele tunduvaid kaotusi ja ajab ta Alžiiri tagasi.

«Al-Džezair» on heisanud kogu kasutadaoleva pur-jestiku. Laev seilab otse itta.

Pärast deipoolset Prantsusmaa solvamist otsis Omar endale Egeuse meres ühel väikesel türgi saarel pelgupaiga, kuhu ta toob kogu oma meresaagi ja kus ta varustab oma laeva hädavajalikuga.

Kuna Suur Värav Konstantinoopolis on Prantsusmaale jätnud Alžeeria türklaste vastu vabad käed ja tõotanud, et ta end tülisse ei sega, esineb Omar tuneeslasena. «Al-Džezair» muutub Egeuses ajutiselt «Fati-meks».

Omarist on saanud isand ilma isandata. Meeskonnale

342

on see ükspuha. Julge, suuremeelse kapteni all saab hästi elada.

Kaheksandik meresaagist peetakse kinni nagu varemgi, aga Omarile määratud saagi saavad mehed endale.

Benedetto jälgib kõõrdpilguga oma kasupoja tegutsemist. Vaikimine nõuab temalt suurt enesesalgamist. Ometi peab vaikima, kui ta ei taha noormeest ärritada ja teda trotsist koguni uuesti türklaste käte vahele tagasi ajada.

Nii möödub aasta 1828 ja osa aastast 1829, ilma et nad sumaksid vale «Al-Džezairi» ja ilma et Omarist saaks korsaariküttі. Peale alžeerlaste on ju veel maro-kolased, tuneeslased ja tripolitaanlased, kes tegelevad röövimisega ja kellega prantslane ei sõdi.

Fregatt teeb head sõitu. Paras briis on purjedes, nii et mõned neist võib isegi rehvida. «Al-Džezair» pole võistlussõidul. Ta otsib.

Hägusena koidab uus päev. Esmakordselt on Ali kätte usaldatud laeva juhtimine. Purjekat ja mehi ei ähvarda mingi oht ka siis, kui sõber midagi valesti teeb, sest nad asuvad rannikust kaugel eemal. Pealegi anti kapteniabile, Omari alalisele asendajale, korraldus aeg-ajalt järele vaadata, kas kõik on korras.

Mastikorvis valvab Mahmud.

«Puri silmapiiril!» kostab just praegu ülevalt.

Ahmed teatab kaptenile, kes otsemaid tekile ilmub.

Esmalt kiire pilk taevasse, siis purjedele.

«Nii on hästi, Ali!» kiidab ta sõpra, kui ta näeb, et ainult nii palju purjesid on heisatud, kui briis parasjagu vajab.

«Võitluseks valmistuda!» hõikab ta relvameistrile ja purjemeistrile, siis kiirustab ta nöörredelit pidi ülesse.

Mahmud silmas võõrast purjekat juba siis, kui ainult mastitipud üle horisondi nähtavale ilmusid. Nüüd võib juba rohkem näha.

«Anna pikksilm, Mahmud!» käsib Omar noorpõlve-söpra.

«Võta, mul pole seda niikuinii vaja. See on...» «Vaiki!» käratab talle kapten ilma lähenevalt laevalt pilku pööramata.

«Tema! Lõpuks ometi!»

343

«Jah, «Al-Džezair»!»

«Vale «Al-Džezair», Mahmud! Ta hoiab kurssi meie peale. Kõik mehed kohtadele! Tuleb suurim võitlus, mida me eales võidelnud oleme. Sealt tuleb meie teisik!» möirgab Omar alla.

Fregatt mattub äkki kirjeldamatutesse juubeldustesse, selle sekka kostavad vihapursked, ähvardused. Mehed on joovastuses. Nad hävitavad täna selle, kes nii mõnelegi neist surma tahtis tuua.

Omar ei lahku mastikorvist. Ta käsud tekitavad korsaaride hulgas sagimise. Algab jooks ja rutt nagu termiitide pesas, mille vaenlane on osaliselt purustanud ja mis tuleb uuesti üles ehitada.

«See sell sarnaneb meiega karvapealt. Kahtlemata on ta meid juba ära tundnud. Ta seab end võitlusvalmis!»

«Mina poleks iial uskunud, et midagi niisugust olemas on!» Mahmud on tohutult üllatunud.

«Vaata sinna, mitte palja silmaga, kaugus on liiga suur. Ta on isegi käila niimoodi lappinud nagu meie, kui meid tookord vaenlase kuul vigastas.»

Berber pomiseb palveid. See «Al-Džezair» tema ees on — vaimude laev.

Ka Omar on jahmunud, et teine, peale ühesuguse ehituse, tema laevaga sarnaneb nagu üks muna teisega.

Ja võõras tunneb oma tööd! Ehkki ta purjetab vastutuult, pole tema kiirus väiksem kui alžeeria fregatil.

Korsaarid, kes metsikus joovastuses kõike võitluseks valmis seavad, vaikivad äkki, kui nad tekilt vaenlast näevad. Külmavärinad jooksevad üle selja. Laev, millel nad nüüd juba nii kaua sõidavad, mille peal nad praegu seisavad — on seal! Kuradi sepitsus, meelepete. Või on tegemist vaimude laevaga? Kas kaitsevad vastast üleloomulikud jõud?

Kuid kas nad polnud vandunud Omarile, kes nüüd jälle nende keskel seisab, temaga koos ka põrgusse söösta, kui ta seda käsib?

Asi ongi nii kaugel! Seal on põrgu.

Ja nagu oleks see oma neelu avanud ning sülitaks välja mürgist hingeauru, nii kõmiseb järsku õhus. Vaenlane on alustanud võitlust kõigist torudest.

Hõõguvate raudoradega käed tõusevad tukseldes kahurite süüteavade juurde.

344

«Oodata! Mina annan käsu!» Omari hääl on nagu pikselöök. Kahuriülemad tõmbuvad kohkunult tagasi. On viimane minut.

Vaenlase kuulid ei tabanud. Nad ei pidanudki, sellest kaugusest olid nad ainult märgiks, et vale «Al-Džezair» kutsub võitlusele.

«Soodid alla, kaks rumbi läände!» käsutab kapten.

Purjemeister annab täpsemaid teostamisjuhiseid. Küljele kaldudes muudab fregatt kurssi.

Samaaegselt muudab ka teine kurssi.

«Vaata, Benedetto,» ka praegu asub itaallane Livio kõrval nagu kõigi võitluste ajal, «veli paudib peaaegu kiirust vähendamata. See on meisterlik. Tubli, tubli! Minagi ei suudaks paremini seda manöövrit läbi viia.»

Kes see küll võiks olla? Mõttes vaeb Omar kuulsaid korsaarikapteneid ridamisi. Aga nende hulgas pole ühtegi, kes oleks temaga tasavägine. Ainult tundmatu vale «Al-Džezairil» suudab temaga võistelda. On ta noor? Või vana? Kindlasti noor, sest muidu kõneldaks kõikjal ammu tema tublidusest. Siiani ei teata temast muud, kui ta kallaletunge alžeeria korsaaridele. Miks ta just meie kallale kipub, kuna marokolased ja tuneeslased mingeid kaebusi ei tõsta? On ta ühenduses ühega neist riikidest, on ta marokolane, tuneeslane või tripo-litaanlane?

«Kõik torud tulistamiseks valmis! — Haakumiseks valmis! — Laev võitluseks valmis!» teatatakse. Seda on tehtud mitmeid kordi. Aga toon on nüüd hoopis teine. Mehed ihkavad võitlust. Kui oleks võimalik, hüppaksid nad üle parda ja ujuksid vaenlasele vastu. Nad püüavad vähemalt aina uute raportitega neid haaranud pinevusele teed teha.

Midagi peab juhtuma, kui see ka oleks midagi meeletut, sest veel on aega. Omar ei armasta võidelda suurest kaugusest.

Ja teine, kes on täpselt nagu tema, mõtleb kindlasti samuti. Laseme tal ligi tulla.

Millega inimesi tegevuses hoida, mõtteid kõrvale juhtida? Omar kontrollib piinliku hoolega laeva võitlusvalmidust, üks silm ikka vaenlasele suunatud. Ta teab, et see on mõttetu, sest täna on igaüks veel hoolsamalt

345

täitnud oma alati samaks jäävaid ülesandeid. Millelegi pole vastu vaielda, midagi parandada.

Pärast seda ringkäiku jälgib ta vastase purjemanöövrit. Teda täidab kadedus ja viha. See seal eemal oskab samuti nagu tema suurepärasest laevast viimase välja võtta. Kui kergelt, paindlikult, täpselt juhib ta fregatti, olgugi et asub vastutuult.

«Omar!» Vihakarje tungib esile korsaaride suust. «Ta põgeneb, põgeneb!»

Omar on juba märganud, et vale «Al-Džezair» ära pöördub ja tagasi tõmbub.

Kättemaksuihast vahutavad korsaarid, täis võitlusindu, et lõpuks saavad kardetud vaenlasega jõudu katsuda, jooksevad rtagu ülesärritatud sipelgad mööda tekki. «Allan needku teda! Ta on argpüks! Arg koer, arg koer!» kraaksuvad nad.

«Lollpead!» Targu hoidub reis seda oma meestel kuulda laskmast. A ga lollpead on nad ikkagi. Mis näib põgenemisena, pole muud kui meisterlik pautimine. Kui nüüd «Al-Džezairi» kuulid temani ei küüni, siis on ebasoodus tuul tasakaalustatud.

Tulistada? Ei. Omar pigistab huuled kokku, et mitte tulistamiskäsul lasta välja lipsata. Veel on tõenäosus pöörduvat laeva täistabamusega rabada liialt väike.

Ühtegi lasku ei tohi langeda, mis seal surma ja hukatust esile ei kutsuks.

Omar otsustab vale «Al-Džezairi» meeskonda esmalt purjemanöövritega väsitada. Ta ihkab rahuldust teisele enne lõppu näidata, et tema, Omar, pole ainult kõige hulljulgeni korsaarireis, vaid ka parim laevakapten, kõige esmajärguliseni meremees kogu Vahemerel. Alles hiljem alustab ta tulistamist.

Ja tema mehed? Kahurite juures seisjate näod on moondunud. Paljad rindkered tõusevad ja langevad kiirest, sügavast hingamisest. Nad varitsevad. Süüte-rauad on sõrmelaiuselt süüteavadest eemaldatud, käed, mis juba pikka aega selles asendis püsivad, on kram-punud. Piisaks ainult sõna «tuld» esimestest häälikutest, et põrgu

valla päästa. Paljud silmapaarid jälgivad kapteni iga liigutust. Röövloomad puuri ukse taga. Tõuka see lahti, korsaar — ja kuri on valla!

Vantides töötavad inimesed nagu hullunud. Käsk

346

langeb käsu otsa. Higi voolab kehadelt ojadena. Ainus riietusese, püksid, kleepub allkeha ja reite ümber. Kõik on läbi higistatud. Käed on köite küljes veriseks hõõrdunud. Keegi ei pane seda tähele. Kogu fregatti valdab ainult üks mõte: võit, võit salapärase vastase üle. Ja nad võidavad, sest Omar juhib!

Samasugune väsitamisplaan näib olevat ka teistel. Sama osavasti nagu siin «Al-Džezairil» teostatakse ka seal pöördeid. On tunne, nagu vaataksid peeglisse. Kaks korda «Al-Džezair». Mõlemad laevad sarnanevad karvapealt, mõlemaid juhivad meistrikäed.

Ja võõra mehed ei väsi selles metsikus pöörises, mis nõuab peaaegu et üleinimlikku energiat.

Vargsi heidab Omar pilke oma korsaaridele. Hüppevalmis röövloomad vastavad neile uurivaile pilkudele, kuulutavad, et tulevikus tohib olla ainult üks «Al-Džezair», see õige, nende oma.

Aga varsti peab tants algama. Korsaare ei saa enam kauem ohjeldada.

Uued käsud. Lühidad, täpsed, eesmärgiga vähendada vahemaad kahe purjeka vahel.

Teisik järgib eeskuju.

Nagu röövlinnud saagi kallale, sööstavad fregatid teineteise peale.

Taevas kihutavad mustad pilved.

Kas võõras ka selle manöövri kaasa teeb? Omar laseb pautida, keerab küljeti vaenlase poole, joonistab kaare.

«Tu...!» Kärgatused karistavad õhku. «Al-Džezair» võbeleb nagu pilliroog tuules.

«...Id!» Käskluse lõpp kaob suitsupilvedesse, mis kahuritest tõusevad. Kiiremini kui reis ütelda jõudis, oli käsk täidetud.

Taglastuse osad kukuvad alla. Põlevad purjed, puhastatud puit.

Vaenlane tulistas samuti. Kahjustus on tühine. Sealgi ei näe asi teisiti välja. Korsaarid on alles pikast ootamisest kanged. Nad ei suutnud üksteisele kuhjuvaid korraldusi täita, ei suutnud torusid vastavalt suunata.

Sellest pole midagi, rahustab ennast Omar, nad saavad krampunud seisundist jagu.

Ja lumm ongi murtud. Kuidas nad rusude kallale

347

tormavad! Imekähku on pootshaakidega mehed kõik ära koristanud.

Nüüd tuleb löök löögi peale. Kursimuutus, tulis-tamiskäsk.

«Kahurid valmis seada! — Käsk täidetud!»

«Tuld!»

«Kaks rumbi tagasi ostnordosti!»

«Kaks rumbi ostnordosti,» kordab tüürimees.

«Tuld!»

Omari komandod, kahurimeeskondade raportid, teated igast küljest kajavad läbisegi.

Laskemoonavedajad ägavad raskete koormate all, panevad need maha, tormavad minema, tulevad uuesti, jooksevad tagasi.

Benedetto, kellel võitlustes kunagi ülesandeid täita pole, peab silmas kaptenit.

Livio silmad hõõguvad jubedalt. On tunne, nagu tahaks ta igale oma käsule järele tormata, et seda ise täita. Ta peab oma elu suurimat ja raskeimat lahingut. Mis oli kõik eelnev selle praeguse kõrval? Mitte midagi, mäng.

«Pootshaagid valmis seada! — Tuld!»
Vastasel variseb osa taglastusest kokku. Vaenlase purjetamisvõime on tublisti halvatud.
Korsaar põleb mitmest kohast. Omar ei märka seda, vähemalt ei tee sellest välja. Ta ei pööra pilku vastaselt. Nii siin kui seal ripuvad nüüd inimkobarad taglase jäänustes.
«Ettevaatust, Omar!» Kusagilt tuleb hoiatus.
Ahmed on vantidest alla hüpanud. Samal momendil sajab Omari selja taga alla põlev puri, riivab neegrit. Benedetto ruttab kohale. Ahmed oli kapteni kõrvale paisanud. Paljaste kätega rebib itaallane leegitseva purje vapra neegri ümbert.
Omar ei saa sellele vahejuhtumile kinkida rohkem, kui ainult ühe pilgu.
Purjekad on nüüd teineteisest ainult mõne laeva-pikkuse võrra eemal.
Seal teise peal ta seisab — Omar! Tema ise!
Kartmatu korsaaride juhi hambad plagisevad. Judin jookseb üle selja, ta väriseb kogu kehast. Silmade ette vajub tume loor.
348
«Allah aita!» oigab ta. «Aita, aita!»
Benedetto näeb sõbra jahmatust.
«Omar!» Nagu piitsahoop sisiseb kardetud nimi vanamehe suust.
Kapten võpatab. See on päästmine, see «Omar». Hirm ja kartus hajuvad, silm seletab jälle, näeb oma teisikut käske jagamas, näeb, et vastas noore kapteni kõrval seisab samuti vanem mees.
«Isegi Benedetto on järele ahvitud!» kiristab Livio. Aga see vale Benedetto näib võitlusest osa võtvat. Nüüd räägib ta laevakapteniga. See noogutab. Vana hoiab käes kõverat mõõka. Ta pole ainult nõuandja, vaid ka võitleja. Rohkem, palju rohkem kui Benedetto.
«Haakumiseks valmistuda!» käsib Omar.
Kaja vastab.
Sõsarlaevad on teineteisega seotud. Kahurite mürin on möödas. Algab võitlus mees mehe vastu. Kes veel kätt jaksab tõsta, haarab relva. Paljud nii siin kui seal ei suuda seda enam.
Suurte kiirete hüpetega on Omar vale «Al-Dže-zairil».
Ali, Ahmed, rasked tulehaavad näos, Mahmud, Benedetto järgnevad.
_ Omar tahab selle lahingu võidu või hukkumise nimel lõpetada sellega, et ta võõra kapteni enesega võitlema sunnib.
Mõlemal pool võideldakse suurima raevu ja vihaga. Keegi ei oota halastust, keegi pole valmis halastama. Võitlus vaenlane vaenlase või sõber sõbra vastu? Seda pole võimalik taibata. Kõik võitlejad on korsaarid. Üksnes üks asjaolu eristab võõraid oma meestest: nood on keskelt läbi nooremad.
Seal ongi kapten. Nüüd tuleb võita!
Vanamees vale «Al-Džezairi» juhi kõrval käsutab: «Jäta ta mulle, Enrico!»
Juhtub ime. Kapten pöörab ringi, viskub Omari sõprade kallale, kes juba on sekkunud jataganivõitlusse.
«Võitle minuga, Omar, ja valmistu viimasteks sekunditeks siin maa peal!» ütleb vana päris rahulikult.
Omari nägu on suitsust ja tahmast ning higist kor-pas. Ainult silmavalged välguvad.
Omar kükitab, vetrub üles, torkab.
349
Kõver mõõk vibab kõrges kaares minema, valukarje täidab õhku.

Üheainsa meisterliku hoobiga on vana mees teinud Omari relvituks. Omari!

«Kurat!» sisistab korsaar. «Aga sinu viimane tund on löönud.» Vigastatud käega tõmbab ta välja püstoli, vinnastab.

Benedetto viskub kahe mehe vahele.

Võõra jatagan on tõstetud hävitavaks löögiks.

«Pea, Luigi Parvisi!» Benedetto haakub oma isanda käsivarre külge, katab teda oma kehaga.

Püstolikukk klõpsatab, kuul vihiseb rauast.

«... see on Livio, sinu poeg! Livio, Livio, see on ... sinu ... isa!» Korisedes langeb Benedetto Mezzo maha. Vaevalt kuuldavalt pomiseb ta veel: «Mina olen Benedetto Mezzo.»

«Minu poeg, sina? Livio — Omar? Sina, sina?» Parvisi silmad näivad koobastest välja tungivat. Ainult üheks hetkeks. Siis: «Käsi võitlus lõpetada, Omar!» Seda araabia keeles. «Võitlus lõpetada!» See on itaalia keeles.

«Võitlus lõpetada! Teie võitlete oma kapteni vendade vastu, sõprade vastu!» Omari hääl on vägeva jumala hääl: «Meie vastane on minu ... isa!»

Korsaar pöördub ümber. «Minge, Ali, Ahmed, Mahmud, lööge kõik maha, kes minu käsku ei kuula! Mis see siis on? Miks te nii rahulikult siin seisate, kui ümberringi alles verejanu möllab?»

Omar polnud märganud, et relvatärin tema selja taga juba ammu oli vaikinud.

«Ahmed?» Sõbra nimi libiseb tahtmatult üllatunud Omari suust. Neeger lebab teise neegri embuses. Aga ta rebib end lahti, ruttab koos teistega minema, käsku täitma.

Hämmeldus mõlemas laevas. Ent kuuletutakse kaptenite korraldustele. Itaalia laeval kiiremini kui alžeeria omal.

Omar astub tagasi Luigi Parvisi juurde. Ta seisab mehe ees, kes omal ajal tema fregatti nii väga imetles.

«Sina oled minu . . . isa?» See «isa» on ainult hingus, õrn taimeke, mis tugevat tuult ei kannata.

«Sina... minu poeg? Poeg, kelle ma uskusin olevat

350

surnud?» Luigi Parvisi krahmab turbani peast, pühib higi ja püssirohutahma poja näolt, astub sammu tagasi, vaatab inimest, kes on osake tema minast, tõmbab ta tormiliselt enese vastu. «Livio!» Selles sõnas on rõõm, tänu, vabanemine. Pisarad langevad metsiku korsaari näole. Luigi Parvisi nutab.

«Ma otsisin sind aastaid, Livio, paljude pikkade aastate jooksul. Mis mul El-Fransina ei õnnestunud, õnnestus ometi korsaarikütina. Ma tänan sind, mu jumal!»

«El-Fransi? Sina, minu isa, oled ühtlasi El-Fransi?»

«Ma olin seda, Livio. Oled sa temast kuulnud?»

«Niisuguseks nagu El-Fransi ja tema truu Selim tahtsin ka mina saada!»

«Seal ta seisab, sõber! Tule siia, Selim!»

Neeger, kes alles äsja Ahmedi oma kaenlas hoidis, vabastab end Alist, embab Liviot.

«Isa, isa!» juubeldab noor korsaarikapten. «Lõpuks on mul isa! Siiani nimetasin ma niimoodi mõnikord oma sõpra Benedettot.»

«Sa lasksid ta maha!» ütleb Luigi piinatult.

«Ei, ei, see ei tohi nii olla. Ütle, et see pole tõsi, isa.. Ütle!» palub Livio.

«Ruttu, võib-olla saab teda veel aidata, päästa!»

Isa ja poeg kükitavad vana itaallase kõrvale, kes sündmuste tuhinas, mis mõlema mehe kaela sadasid, hoopiski unustati.

«Jumalale tänu, ta elab, on ainult meelemärkuseta,» rahustab Luigi kartlikult Benedettot silmitsevat poega. «Lask tabas teda õlga. Tema käsi jääb kangeks nagu minu oma Mustafa kuulist.»

«Ma tean sinu võitlusest dei nõuandjaga.»

«Sa tunned ka teda, mu poeg?»

«Tema silus mulle teed korsaarikapteniks.»

«Millised seosed siin on? Aga jätame selle. Meie oleme jälle koos! — Doktor Verlani!» käsib Parvisi.

Vältab kaua, kuni doktor ilmub. Tal on kõik käed tööd täis.

«Mis on, sinjoor Parvisi?» küsib ta, kiirest jooksust hingetu.

«Lõpuks ometi, doktor! Ma annan teie erilise tähelepanu ja hoole alla ühe haavatu. Selle seal, minu vana

351

teenri Benedetto Mezzo. Lappige ta kokku, sõber! Veel midagi, veel üks silmapilk. Enrico, tule siia!»

Parvisi noor kapten, kes siin ja seal korraldusi jagab ja juhtub ligiduses olema, järgneb kutsele.

Osutades korsaarikaptenile ütleb Luigi: «Sõbrad! Ma tutvustan teile kuulsat korsaari Omarit, oma surnuks-peetud poega Liviot!»

«Teie poeg, sinjoor Parvisi?» kogeleb arst.

«Minu lugupidamine, Omar, vabandust, sinjoor Parvisi. Teie olete meister laevajühtimises.» Noor itaallasest kapten kummardab kardetud vastase ees.

Omar naerab. «Ja teie minu peegelpilt! Kui ma nii ootamatult poleks leidnud oma isa, poleks ühte meist täna õhtul enam elavate kirjas. Kahe võrdselt tugeva ja osava mehe jaoks ei jätkuks ka tohutul merel ruumi. — Ent nüüd tulge kõik ehtsale «Al-Džezairile». Ma olen oma meestele seletuse võlgu.»

Enne kui minnakse, sosistab Luigi midagi ühele oma meestest. Livio ei kuule, mida.

««Al-Džezair» on raskesti vigastatud,» juhib ta sellele isa ja tema saatjate tähelepanu.

«Jah, mu poeg, rohkem kui minu «Genua».»

«Kuidas nii? «Genua»?»

«Vaata sinna!»

Livio on jahmunud. Alles hiljuti korsaarilipu all purjetanud laev on heisanud Sardiinia ja Genua lipud. Mehed on ametis käilale «Al-Džezairi» nime kohale suure tahvli riputamisega, millel on õige nimi «Genua».

Faatum, saatus, allahi tahe. Selle eest pole pääsu, tuleb ära kannatada, mis on ette määratud. Sellised mõtted käivad korsaaridel läbi pea, kui nende reis uskumatust pöördest teatab.

Kui siis Livio koos isa, Enrico ja noorpõlvesõpradega oma suitsust paksu õhuga kajutis istub, küsib ta: «Mis nüüd edasi saab?»

«Mitte keegi peale sinu ja minu tubli Enrico ei suuda vrakke, sest ka «Genua» pole midagi muud, kindlalt sadamasse tüürida. Et sinust enam korsaari ei saa, sellest ei maksa rääkidagi.»

«Aga korsaarikütt, isa, lagu sinagi! Ma tõotasin Benedettole pärast võitu vale «Al-Džezairi» üle katkestada sidemed deiga ja hakata korsaaride vastu võitlema!

352

Suurem hulk meestest on nõus minuga koos minema läbi tulest ja veest, nad ei hooli deist, on, otse vastupidi, tema suhtes vaenulikult häälestatud.»

«Korsaarikütt? Seda tahaksid sina, Livio, mu poiss?! See on minu elu kõige toredam päev. Minu pojast ei ole siiski saanud araablast, ta on itaallane nagu mina ja kõik minu sõbrad. Tänan sind, tänan sind, tänan lõpmatult, mu jumal!» Luigi on poja jälle oma embusse tõmmanud ja suudleb teda.

«Meie koos murrame türklaste võimu!» juubeldab Livio.

«Me purustame sajanditevanused ahelad!» kinnitab isa. «Aga kõigepealt tänane päev. Ma panen ette, et Enrico juhib sinu laeva, sina minu oma minu peidupaika Korsika saarel. Täida, palun, see minu esimene palve, Livio. Ma ei tahaks, et sa enam sekunditki minust eemal viibid. Too osa oma meeskonnast mulle üle, ma annan sama palju mehi Enricole «Al-Džezairi» peale kaasa. Hoolimata kõigist kuritegudest, mis sinu mehed on sooritanud, on nad meie sõbrad.»

«Ja siis?»

«Saada korsaarid Alžiiri tagasi. Mina ei võitle üksikute vastu, vaid ürituse eest, ega lase sellepärast üksikul inimesel kannatada selle eest, mis kogu süsteem on tal käskinud halba teha. Sadamas seisavad priisid. Ühe neist sean nende kojusõiduks valmis. Igaüks võib vabalt ning takistamatult koju tagasi pöörduda, kui ta ei soovi edasi sinu kõrvale jääda. Neist, kes sinu juurde jääda tahavad, saavad meie sõbrad ja vennad.»

Livio haarab isa käe, suudleb seda.

Teineteise nägemisväljas purjetavad mõlemad fregatid Luigi peidupaika.

Parvisi «Genua» on ehitatud samas ameerika laevatehases kus «Al-Džezair». Üks Luigi usaldusmees Prantsuse saatkonnast Alžiiris oli «Al-Džezairi» kohta andnud jooksvalt andmeid. Vahendajaks oli Xavier de Vermont. Nii võis itaalia laev pidevalt «Al-Džezairi» igakülgset väljanägemist järele aimata.

Luigi Parvisi teadis, et Omar hakkab temale jahti pidama.

Luigi Parvisi oli samal arvamisel nagu ta poeg, et suur võitlus korsaaride vastu tõotab olla edukas üksnes

353

siis, kui teine enam merel ei ristle. Ta oli pärast kallaletungi alžeeria laevadele tagaajamise esialgu katkestanud, et oma inimesi senisest veelgi paremini välja õpetada. Vahepeal sõideti «Genua» nime all piirkondades, kuhu «Al-Džezair» ei puutunud.

Benedetto Mezzo haigevoodi juures kuulevad mõlemad mehed nii mõndagi möödunud aegadest. Kunagine ori saab küll ainult jutustada, ei tunne seoseid, aga sellest piisab, et Luigi asjast selge pildi saab. Ta teab nüüd, et Mustafa-Benelli oli niidid põiminud kohutavaks vaibaks, et see oli tema, kes kõike suunas ja juhtis, et renegaat, suur seikleja segas kaardid ja mängis need välja.

Möödas.

Tulevikus hakkavad prantslaste kõrval veel kaks Euroopa laeva võitlema ikkest ning orjusest vabastamise nimel: fregatt «Genua» Livio Parvisi juhtimisel, kes kunagi oli kardetud korsaarire/s Omar, ja Enrico-Torzzi juhtimisel see «Genua», mida kunagi «Al-Džezairina» peeti Vahemere hirmuks.

Hakatakse korsaare taga ajama! Üheaegselt idas ja läänes, põhjas ja lõunas, Gibraltari väinas ja idapoolsete saarte piirkonnas.

«Aga kust sa kohe nii kähku teise meeskonna võtad, isa, sest suur osa minu korsaaridest võtab vastu sinu suuremeelse pakkumise ja pöördub kodumaale tagasi?»

Luigi Parvisi naeratab, räägib aga tõsiselt ja peaaegu pidulikult: «Itaalias, sinu ja minu kodumaal, on küllalt inimesi, kes on valmis oma elu kaalule panema vabaduse, inimlikkuse ja üheõigusluse eest. Mul tarvitseb ainult kutsuda ja mul on noormehi, kes ei karda surma ega kuradit. Minu laeva meeskond koosneb nõndanimetatud

headest seltsimeestest, need on inimesed, kes kuuluvad karbonaaride salaühingusse. Ka mina olen karbonaar. Ühing võitleb meie kodumaa ühendamise eest üheks suureks vabaks Itaaliaks, kus kõik võivad elada õnnelikult. «Söepõletajad» on kannatanud ränki hoope, ennast nende hulka kuuluvaks tunnistada tähendab siduda elu hädaohuga. Me peame seda veel põhjalikult arutama, mu poeg. Esialgu palun ma sind: ära iial selle kohta sõnagi paota.

354

Vabadust ei võideta kätte kõnedega, vaid teoga, mis ei tarvitse alati olla sooritatud relvaga käes, vaid võib olla ka vaimu sünnitatud.»

Osa korsaare purjetas ühe alžeeria priisiga minema lõunasse. Tõenäoliselt mitte Alžeeriasse, vaid Tunisesse või Tripolisse. Omar ei küsinud nende sõidusihti, nad ise seda talle ka ei reetnud.

Mõlemad fregatid tahavad põhjalikku parandamist. Kulub enne hulk aega, kuni suur korsaarijaht võib alata. On aasta 1829.

Kogu maa kaljulahe ümber, mis kaitseb laevu nende nägemise ja ühtlasi algavate talvetormide eest, kuulub Xavier de Vermont'ile.

Isa ja poeg, pooleldi tervenenud Benedetto Mezzo, Selim, Aü, Ahmed, Mahmud ja veel mõned Livio noorpõlvesõbrad lahkuvad Prantsuse saarelt. Luigi Parvisi viib oma poja sünnilinna, vanaisa käte vahele.

Ka kapten Enrico Torzzi läheb alžeeria priisi pardal, mis on üks neist jäljetult kadumaläinud laevadest, et jälle kord pisut lobiseda kaupmees ja pankur Giacomo Tomasiniga, kunagise mägede isanda ja ühe karbonaaride juhiga.

Veel pole Luigi Parvisi täielikult täitnud ülesannet, mille isa sõber talle tookord jahilossis andis, aga ta teeb seda kogu energiaga, kui talv on taandunud. Üks ohtlikumaid vastaseid, Omar, on juba likvideeritud ja nüüd tema parim kaasvõitleja suure ürituse eest, mille poolt karbonaar Tomasini välja astub.

Andrea Parvisil on juba külastaja, kui külalised saabuvad. Härra Xavier de Vermont on paar tundi tagasi maanteed pidi Genuasse jõudnud. Ta reisis peatumata, postmeistreid kogu aeg ruttama kihutades, lubades kutsaritele eritasu, kui nad hobustel alatasa kihutada lasevad.

Luigi Parvisile on härra de Vermont toonud erutava, ränga hoiatuse. Otsekohe kutsuti kohale Tomasini.

Kivi langeb prantslase südamelt, kui ta näeb Pierre-Charles'i sõpra sisse astuvat. Nüüd pole tal enam tarvis enne Korsikale purjetada, võib talle kohe seda teatada, mis ei kannata minutitki ajakaotust.

Prantsusmaa kavatseb kindral Bourmont'i ja admiral

355

Duperre juhtimisel tohutu laevastiku ja suure maaväega dei võimule lõpu teha. See sünnib 1830. aasta varakevadel.

Luigi ütleb härra de Vermonfile, et tema ei saa ega võta sellest võitlusest osa. Ta on võidelnud korsaaride, türgi mereröövlite, orjapidajate vastu. Ta teab, et dei ülemvalitsus asendatakse ainult prantslaste ülemvalitsusega. Alžeeria rahvaste uue rõhumise jaoks ei paku tema oma abistavat kätt.

Prantsusmaa kukutab talle vaenulikult meelestatud Hussein-paša, lõpetab korsaaride kuritööd, lõpetab orjuse, aga sunnib Alžeeria uue ikke alla, rahvad ei saa vabaks.

Sel ajal, kui Põhja-Aafrikas toimuvad põhjapanevad muudatused, reisib Livio Parvisi kaugele maale, sinna, kust on pärit «Kong Karl».

Aastaid hiljem paluvad Ali, Ahmed, Mahmud ja teised Livio noorpõlvesõbrad kunagist suurt korsaari Omarit neid jälle juhtida, olla oma isa asemel El-Fransi, viia

neid uute võõraste rõhujate vastu, võidelda berberite ja kabiilide vabadusvõitleja, kangelase Maskara emiiri Abd-el-Kaderi kõrval.

Karbonaar Livio Parvisi, oma perekonna prantslastest sõprade sõber, aga igasuguse rõhumise vaenlane, järgneb kutsele ja kuuleb paljudes laagripaika-des, kaevude juures, telklaagris ja linnades jutustatavat mehest, kes oli armastatud ja keda austati, El-Fransist — oma isast.

XIX. MIS ON TÕDE, MIS VÄLJAMÕELDIS

Kümme tuhat türklast on valitsenud tohutu suurt, maastikuliselt nii mitmekesist maa-ala, rõhunud vähemalt mõnemiljonilist elanikkonda ja hirmutanud ning kohutanud Euroopat? kahtlevad selle jutustuse lugejad. Ja lisavad: poleks ju olnud raske vastu hakata sellele peotäiele inimestele ja nad minema ajada!

Esimesel hetkel näivad etteheited olevat õigustatud, ligemal vaatlemisel nad seda enam ei ole. Tuleb arvestada tohutult tähtsat tõika: türklased on muhamedi usku, nagu ka Alžeeria berberid ja berbereist kabiilid, nagu Alžeeria maurid ja araablased. Muhamed õpetab, et kõik, mis elus juhtub, on ette määratud. Inimene ei saa vastu hakata allahi poolt seatud saatusele. Kõigevägevamale, kõikteadjale ja kõikvõimsale lihtsalt meeldis teha türklastest maa valitsejad. Tema nimi olgu kiidetud! Türklased on alati osanud muhamediusuliste preesterkonda oma huvides tööle rakendada.

Teiselt poolt polnud asehalduskonna rahvaste vahel

307

üksmeelt. Nad jagunesid suguharudeks ja külakondadeks. Külakogukonnad olid peale selle osalt veel lõhenenud sottideks ja puudusid juhtivad pead, kellel oleks õnnestunud vaigistada suguharudevahelist vaenu ning suunata kõigi mõtted maa vabastamisele. Muidugi oli üksikutel suguharudel türklastega kokkupõrkeid, aga ainult isiklikes huvides ja nad panid relvad otsemaid maha, kui uskusid oma tahtmise saavutanud olevat.

Alžeeria elanikest, keda usk sidus käsist ja jalust, kes olid erinevatest rassidest, ei saanud türklaste all iialgi ühte rahvast, nii ei saanud nad rakendada võimu, mida annab ühtsus, ja võõraste ülemvõimu minema pühkida nagu närtsinud lehti sügistormides. Et seda ei juhtunud, isegi mitte sajandite vältel, tõi see Euroopale palju kannatusi.

Türgi valitsus Alžeerias algas renegaadiga, kurikuulsa mereröövli Horuk Barbarossaga, kes oli kristlastest vanemate poeg ja kelle Alžeeria kuningas Selim Eutemi hispaanlaste vastu appi kutsus. Ise alles kahekümne ühe aastane, sai ta, kõigi mereröövikuns-tide meister, juhtida suure piraatlaeva, millega ta Itaalia ja Hispaania randu nuhtles. Hiljem tuli ta Alžiiri, et ahistatud kuningat toetada. Aga Horuk Barbarossale meeldis Alžiir, meeldis nii väga, et ta enam ära ei läinudki. Ta kõrvaldas valitud Alžeeria kuninga ja hakkas ise valitsejaks.

Pärast suuri sõjalisi edusamme hoolitses julm, mitte millestki hooliv Horuk Barbarossa selle eest, et oma riiki kindlustada, mis tal ka õnnestus. Lõpuks said aga Alžeeria sõjalised jõud võitluses hispaanlastega suure kaotuse osaliseks ja viimased tapsid Horuk Barbarossa ja suure osa tema meestest.

Uus kuningas, Chair Eddin, sama kaval rebane nagu ta vend Horuk, oli sattunud täbarasse olukorda. Ta tundis, et pole võimeline ühtaegu võitlema nii hispaanlaste kui oma alamate vastu. Pikemalt mõtlemata andis ta 1519. a. Alžiiri kuningriigi türgi sultani Suleimani valitsuse alla ja sai selle tema käest läänina tagasi. Ta nimetati pašaks ja sai kaitseks kümme tuhat janitšari.

Sellest ajast peale oli ülemvõim Alžeeria üle türklaste
358
käes. Sõdur valitses. Pärismaalastest rahvastik, araablased, maurid, berberid pidid võõramaalastele alistuma.
Mereröövellus õitses. Ükski laev Vahemerel polnud kindel, ükski rahu- ja sõprusleping, mis sõlmiti Konstantinoopolis Suure Väravaga, Alžeeria ülemvalitse-jaga, ei kaitsnud korsaaride rünnakute eest. Põhja-Aafrikas olid türklased nii võimsaks muutunud, et nad naersid sultanile näkku.
Sellest hoolimata saadeti Alžeeria pašad endiselt Konstantinoopolist. Enamasti piiratud ajaks. Seda teati ja talitati vastavalt. Nende paari aastaga, millal võis takistamatult valitseda, tuli varandused kokku kuhjata, millest hiljem võis oma heaksarvamise järgi elada. Aarded ujusid merevoogudel.
Aga 1627. aastal valiti türgi sõjaväe ridadest, janitšaride ridadest ise oma valitseja, dei, kes ühtlasi seisis diivani eesotsas. Kõigist riigiametitest lülitati araablased, maurid ja berberid välja. Neile jäi ainult üks tõusuvõimalus: korsaarina oma võimekuse, julguse ja hoolimatusega pälvida türklaste tunnustus ja tänu.
Alžeeria pidi ennast ise majandama. Raske töö dei jaoks. Sissetulekuid saadi suuremas osas mereröövi õnnestumistest. Kui korsaarid pöördusid tagasi ilma saagita, siis polnud valitsejal raha palkade maksmiseks ja ta elu oli otsas.
Ikka hulljulgemaks muutusid alžeeria piraadid. Nad laiendasid oma tegevuspiirkonda, purjetasid läbi Gibraltari välja Atlandi ookeani, ilmusid nähtavale Inglise kanalis, maabusid Iirimaal, tõid 1637. aastal nelisada inimest koguni Islandilt.
1616. aastal sõlmis Prantsusmaa esimese lepingu Alžeeriaga, teiste sõnadega, ta tunnustas seda riiki kui võrdõiguslikku partnerit. Suurbritannia järgnes 1682. aastal.
Mitmed Euroopa riigid olid vahepeal oluliselt tugevdanud oma merejõude, olid Alžeeria laevastikust üle. Nüüd maksis Suur Värav sellega kätte, et ta oma lepingutes kristlike võimudega berberite riike enam ei kaitsnud. Kes tundis, et Alžiir on talle kahju tekitanud, ja soovis hüvitust, võis seda oma tahtmist mööda hankida, selleks olid tal vabad käed. Konstantinoopol ei liigutanud Alžeeria päästmiseks sõrmegi.
359
Alžeeria võimukandjad leidsid aga ka siin väljapääsu. Nad rakendasid Euroopa õukondade kadedust, ja pahasoovlikkust oma eesmärkide saavutamisel ja kasutasid ühe maa teise vastu ära,
Asehalduskond oli jaotatud kolmeks provintsiks: Constantine idas, Titeri lõunas ja Oran läänes. Geograafiliselt kuulus Alžiir Titeri provintsi, tähtsuse tõttu tuli aga sellele vaadata kui neljandale provintsile. Igaühe eesotsas seisis dei poolt nimetatud bei, loomulikult türklane. Kindlaksmääratud ajavahemiku järel, enamasti oli seda kolm aastat, pidid beid ilmuma Alžiiri paleesse ja aru andma. Nagu kogu aeg rippus siidniidi otsas dei elu, nii ka nende riigi esimeste ametnike oma. Kui beil ei õnnestu-nud käskija ja selle valitsusliikmete saamahimu rahuldada, siis oli ta kasutu ja kõrvaldati. Üks külaskäik Alžiiri läks Orani või Constantine'i beil näiteks maksma ümmarguselt kolmsada tuhat Hispaania dollarit.
Väike jõuk välismaalasi oskas suure riigi despootlikult ikestada.
Dei Omar-paša oli janitšaride agaa. Tema eelkäija valitses ainult mõned päevad. Enne teda oli deiks Hadži Ali, üks verejanulisemaid despoote, kes ometi püsis oma kohal seitse aastat, enne kui kokk ta viimaks mürgitas.
Omari järeltulijaks oli, nagu varem mainitud, Ali-Kodža, kes varsti pärast oma määramist suri katku.
Hussein-pašast võiks ütelda üksnes, et prantslased kukutasid ta 1830. aastal ja ta läks Naapolisse asumisele. Tema haaremi viiskümmend naist tohtisid teda saata.

Pole põhjust jätta mainimata, et Prantsusmaa oli juba Napoleoni ajal silmas pidanud plaani liita Alžeeria keisririigiga. 1830. a. sõjaretk koos maabumisega Sidi Feruchis põhineb Napoleoni pioneeriohvitseri Boutini andmeil, kes 1808. aastal oli uurinud Alžiiri kindlustusi ja tulnud järeldusele, et maa- ja merejõudude koostöö peaks osutuma edukaks. Marssal de Bourmont ja admiral Duperre näitasid, kui õigus oli Boutinil.

Viimased deid, mõistes Prantsusmaa poolt ähvardavat

360

ohtu, eelistasid inglasi, tegid neile mööndusi, nagu näiteks korallipüük Bonas ja La Calles.

Prantslaste võimuhaaramisega Alžeerias tekkis uus olukord.

Nüüd valitsesid maad uskmatud. Allahi tööriistad, et kukutada türklased. Ei midagi rohkemat kui tööriistad. Nende kallale! Nüüd õnnestus ühel berberil, Abd-el-Kaderil vanast marabuttide soost Maskaras, paljud alžeeria suguharud üles ässitada pühaks sõjaks uskmatute sissetungijate vastu. Tema ratsajõugud tekitasid uutele isandatele raskeid kaotusi. Prantsusmaa ei tundnud mingit rõõmu oma uuest valdusest. Tema võitlusjõude tuli aasta-aastalt suurendada, ülesanded kasvasid tohutult. Nii kestis see seitseteist aastat. Siis pidi ka suur kuulutaja ja koguja Abd-el-Kader relvad maha panema. Kuid ka hiljem lõi tuha all hõõguv tuli loitma plahvatava leegiga ja sundis prantslasi Alžeerias alati olema võitlusvalmis. Tänapäevalgi pole see teisiti.[22]

Mis on käesolevas raamatus tõde, mis fantaasia? Ajaloolised on kõik osad, mis puudutavad türklasi, niisiis need mitmed deid, lord Exmouthi rünnak, põgusalt mainitud inglaste blokaad 1824. aastal, ranniku blokeerimine prantslaste poolt, mille kutsus esile Hussein-paša antud kõrvakiil Prantsuse konsul Devalile.

Seevastu väljamõeldud kujud, samuti nendega seotud tegevus, on Parvisid, de Vermonfid, de la Vigne, Benelli, Gravelli, Tomasini, Benedetto Mezzo ja Omari sõbrad.

Itaalia karbonaaride salaühing on muidugi ajalooline. Selle liikmed tahtsid Itaalia vabastada nii võõra võimu kui ka paljude väikeste kodumaiste despootide rõhumise alt. Nende eesmärk, üks ühtne Itaalia ühe omamaise valitseja all, oli kõrge isamaaline siht, mis hiljem Garibaldi juhtimisel teoks sai. Karbonaarid ise seda ei suutnud, kuna organisatsioonil kui sellisel oli palju puudujääke ja ebaselgust ning liikumine ei haaranud kaasa laiu rahvamasse.

361

«Korsaaride hulka kadunud» on ajaloolise tagapõhjaga romaan, mitte ajalooraamat. Noortele raamatusõpradele peaksid selgeks saama paljud sündmused, mis võib-olla enamusele on teadmata. Jõudku nad seejuures tunnetusele, ehkki raamatus sai näidata ainult vastupidist, et ainult ühinenud rahvas suudab kõike saavutada.

SISUKORD

Öine külaline 5
«Astra» lõpp 20
Eksitav teade 38
Vangis 55
Inimene vees 77
Alžiiris 101
Ori 117

22On mõeldud teose kirjutamise aega. 1962. aastast on Alžeeria sõltumatu.

Käsi tõuseb löögiks 122
El-Fransi 135
Omar 171
Kallaletung Alžiirile 188
Kodumaal 207
Korsaaride junga 234
Mustafa 252
Sõbrad on teisel arvamisel .287
Vahemere hirm 298
Surma mõistetud 310
Vastane 331
Mis on tõde, mis väljamõeldis 357

Vanemale koolieale.

Вернер Л е ж е р. ПОТЕРЯВШИЙСЯ СРЕДИ КОРСАР. Роман. На эстонском языке. Обложка и титул: Эрих Тали. Иллюстрации: Герхард Госман. Таллин, изд-во «Ээсти раамат».

Toimetaja V. Villandi. Kunstiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja H. Tüksammel. Korrektorid A. Nurmoja ja M. Amon.

Laduda antud 21. V 1973. Trükkida antud 15. VIII 1973. Trükipaber nr. 1, 54x84/16 — Ligatne Paberivabrik, Läti NSV. Trükipoognaid 22,75. Tingtrükipoognaid 19,11. Arvestuspoognaid 19,47. Trükiarv 24 000. «Eesti Raamat», Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tellimise nr. 2766. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk t. 2. Hind 75 kop.